

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

RĪGA

2010. GADA DECEMBRIS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), G.Piņķe (3.1.1., 3.1.2., 3.3.), I.Skribāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2.), S.Cīrule, D.Dravnieks, B.Neimane, I.Niedrīte, R.Meijers (3.2.3.), V.Skuja (4.1.2., 4.1.3., 4.4.2., 4.4.3.), L.Stelmaka (4.2.), K.Grīnvalde (4.3.3.), A.Rožkalne (5.1.), N.Ozols (5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis (6.1.), A.Jansons, A.Lagzdīņa, L.Mičule, E.Poļanska (6.2.1.), D.Klinsone, L.Stauvere (6.2.2.), N.Freibergs, G.Jaunbērziņa-Beitika (6.2.3.), M.Jansons (6.3.1.), S.Cīrule, D.Dravnieks, R.Meijers, B.Neimane, I.Niedrīte (6.3.2.), E.Bučinska, R.Špade (6.3.3.), I.Jankava, M.Paņkova (6.3.4.), I.Lore (6.4.), U.Vanaga, V.Zeps (6.5.), L.Neiders, I.Eglītis (6.6.), E.Breča, A.Jansons, V.Zeps (6.7.), J.Kabanova, M.Stenders, I.Tarvāne (6.8.), M.Purviņa (6.9.), I.Ozoliņa (6.10.), L.Zemīte, I.Žunde (6.11.), E.Skribnovska (6.12.1.), J.Maurāns, M.Ozoliņš, I.Pilmanis (6.12.2.), Z.Gorodņicina, D.Jirgena, K.Lore, J.Mierkalne, D.Nesterenko (6.13.), I.Galiņa (6.14.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek ņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „Talsu tipogrāfija”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „Talsu tipogrāfija”

Jaunā iela 17, Talsi, Talsu novads, LV-3201

Tālrunis/Fakss: 67289564

E-pasts: info@dizainstt.lv

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2010

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi kārtējo *Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību*, kurā vērtēts valsts ekonomiskais stāvoklis un politika, kā arī prognozētas tautsaimniecības attīstības perspektīvas.

Ar gandarījumu varam secināt, ka 2010. gadā Latvijas ekonomikā atsākās izaugsme, ko pamatā noteica eksporta apjoma kāpums. Preču eksporta apjomi pat pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Eksporta uzlabojumam būtisks ir ne tikai ārējā pieprasījuma pieaugums, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspējas palielināšanās, kas ir panākta gan uz izmaksu samazināšanas, gan uz produktivitātes palielinājuma rēķina.

Izaugsme vērojama visās preču ražošanas nozarēs. Īpaši jāatzīmē mūsu galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības – izaugsme. Ražošanas apjomi 2010. gadā būtiski palielinājās kokapstrādes, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs. Pozitīvas tendences vērojamas arī metālu un metāla izstrādājumu ražošanas, kā arī mašīnbūves nozarēs.

Pakāpeniski sāk stabilizēties situācija arī iekšējā tirgū. Uzlabojas situācija darba tirgū – pakāpeniski samazinās bezdarbs un palielinās nodarbināto skaits.

Tautsaimniecības izaugsmes atjaunošanās apliecina, ka Latvijas valdības un Ekonomikas ministrijas konsekventa un mērķtiecīga uz eksporta veicināšanu un uzņēmējdarbības konkurētspējas celšanu vērsta politika ir bijusi pareiza un nes acīmredzamus un jūtamus rezultātus.

Arī 2011. gadā galvenais ekonomikas dzinulis būs eksports. Balstoties uz makroekonomiskās situācijas un darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības analīzi, Ekonomikas ministrijas eksperti 2011. gadā prognozē IKP pieaugumu 3,5% apmērā, preču un pakalpojumu eksporta apjoma pieaugumu par vairāk nekā 6%, investīciju apjoma palielināšanos par 7%, nodarbināto skaita pieaugumu par 2-3 procentiem.

Valdība konsekventi turpinās īstenot Latvijas ekonomikas stabilizācijas programmu, kas palīdzējusi novērst valsts maksātnespēju. Programma paredz saglabāt lata stabilitāti, pakāpeniski mazināt budžeta deficītu un izpildīt citus priekšnoteikumus, lai 2014. gadā Latvija varētu pievienoties eiro zonai.

Valdība tuvākajiem gadiem ekonomikā izvirzījusi trīs galvenos uzdevumus – konkurētspējas veicināšana, ražošanas attīstība jeb valsts reindustrializācija un energoapgādes un enerģētikas drošības jautājumu risināšana.

Latvijas uzņēmēju konkurētspējas celšanai plānots novirzīt galvenos valsts atbalsta instrumentus un sekmēt ES fondu finansējuma pieejamību prioritārajām tautsaimniecības nozarēm. Ražošanas attīstību prioritāri jābalsta uz jau šobrīd savu konkurētspēju apliecināšiem sektoriem – kokrūpniecību, pārtikas pārstrādi, metālapstrādi, ķīmiju un farmāciju, kā arī

elektroaparātu būvi. Šīs tautsaimniecības nozares pašlaik veido aptuveni 80% no apstrādes rūpniecības.

2010. gadā izmaksāts valsts un ES fondu atbalsts 38,8 milj. latu apmērā uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, darbinieku apmācībām, eksporta veicināšanai, tūrisma infrastruktūras uzlabošanai, centralizēto siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai, koģenerācijas elektrostaciju izveidei, kā arī sociālo un daudzdzīvokļu māju renovācijai. Piesaistot ES struktūrfondu finansējumu, ir uzsāktas vai tiek turpinātas vairākas valsts atbalsta programmas, tādas kā *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde un ieviešana ražošanā*, *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu atbalsts*, *Biznesa inkubatoru atbalsts*, kuras ir vērstas uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanu, tas ir, zināšanu un tehnoloģiju pārneses veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas pievienotās vērtības produkcijas ražošanu un jaunu inovatīvu uzņēmumu veidošanos.

Nozīmīgi darbi ir paveikti, veidojot mikrouzņēmumiem labvēlīgu vidi un stimulējot idejām bagātus iedzīvotājus uzsākt komercdarbību, tādējādi mazinot bezdarbu. Uzņēmumu ir iespējams dibināt, tā pamatkapitālā ieguldot tikai vienu latu, vienkāršota mikrouzņēmumu nodokļu nomaksa, ieviešot tiem vienotu likmi. Individuālā darba veicējiem ieviestas patentmaksas, kas dod iespēju strādāt bez jebkādiem birokrātiskiem šķēršļiem.

2011. gadā vērtēsim pieejamos finanšu instrumentus mikro un mazajiem uzņēmumiem, piemēram, attīstot mikrokredītu piedāvājumu un turpinot Latvijas Hipotēku un zemes bankas īstenotās programmas *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* apgušanu. Tāpat turpināsim iesākt uzņēmējdarbības vides pilnveidošanu, novēršot birokrātiskos šķēršļus, padarot Latvijas uzņēmējdarbības vidi pievilcīgāku ārvalstu investoriem, ieviešot elektronisko pārvaldi un elektronisko komunikāciju, kā arī paplašinot eksporta pārstāvniecību un veicinot interešu stiprināšanu Latvijai svarīgos tirgos.

Pasaules Bankas *Doing Business 2011* indeksā Latvija ieņem 24. vietu no 183 aplūkotajām valstīm, pakāpjoties par trīs vietām kopējā novērtējumā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Ekonomikas ministrija izstrādā 2011. gada *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākuma plānu*, kurā galvenā uzmanība tiek pievērsta *Doing Business* pētījumā konstatēto trūkumu un vājāko punktu pārvarēšanai. Plāna sagatavošana noris sadarbībā ar ekspertiem no līdzatbildīgajām nozaru ministrijām un nevalstiskajām organizācijām.

Enerģētikas jomā nozīmīgākais 2011. gadā būs turpināt iesāktos attīstības projektus, kas vērsti uz Latvijas enerģētiskās neatkarības un enerģijas apgādes drošības veicināšanu, kā arī Baltijas valstu enerģijas tirgu integrāciju kopējā ES tirgū.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar mūsu sociālajiem partneriem – uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Šajā ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā Eiropas Savienības fondu izmantošanu.

Ziņojuma nobeigumā tā autori sniedz rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kuras interesē Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2010. gada decembris

Artis Kampars,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	12
3. Izaugsme	15
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	15
3.1.1. Attīstības tendences	15
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	16
3.1.3. Investīcijas	17
3.1.4. Eksports un imports	20
3.2. Nozaru ieguldījums	24
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra	24
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	27
3.2.3. Enerģētika	40
3.3. Prognozes	42
4. Makroekonomiskā stabilitāte	45
4.1. Valsts finanses	45
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	45
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	48
4.1.3. Budžeta izdevumi	53
4.2. Cenas	54
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	54
4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas	57
4.3. Maksājumu balance	59
4.3.1. Tekošais konts	59
4.3.2. Finanšu plūsmas	61
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	62
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	66
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	66
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	67
4.4.3. Noguldījumi un kredīti	68
5. Darba tirgus	74
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	74
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	76
5.3. Darba tirgus prognozes	77
5.4. Nodarbinātības politika	79

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	82
6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālās reformu programmas projekts	82
6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība	82
6.1.2. Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai projekts	84
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	87
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	87
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	93
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	97
6.3. Nozaru attīstības politikas	99
6.3.1. Rūpniecības politika	99
6.3.2. Enerģētikas politika	101
6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika	104
6.3.4. Tūrisma politika	107
6.4. Uzņēmējdarbības vide	109
6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	111
6.6. Informācijas sabiedrība	113
6.7. Mazie un vidējie komersanti	116
6.8. Konkurences politika	121
6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	123
6.10. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	125
6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	127
6.12. Kvalitātes nodrošināšana	131
6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika	131
6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	132
6.13. Privatizācija	134
6.14. Tautsaimniecības padome.....	139
7. Rekomendācijas	142

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENTĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
AES	atomelektrostacija	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LVS	Latvijas Standarts
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MK	Ministru kabinets
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MVK	mazie un vidējie komersanti
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
CZK	Centrālā zemes komisija	NSID	Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments
DP	darbības programma	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
ECC	Eiropas Patērētāju informēšanas centrs	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
EK	Eiropas Komisija	PCI	patēriņa cenu indekss
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PJ	petadžouls
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES	Eiropas Savienība	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SF	Eiropas Savienības struktūrfondi
ES SF	Eiropas Savienības struktūrfondi	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
HES	hidroelektrostacija	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
IIN	iedzīvotāju ienākuma nodoklis	TEC	termoelektrocentrāle
IKP	iekšzemes kopprodukts	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TWh	teravatstunda
KF	Kohēzijas fonds	UIN	uzņēmuma ienākuma nodoklis
KP	Konkurences padome	VAS	valsts akciju sabiedrība
		VID	Valsts ieņēmumu dienests
		VZD	Valsts zemes dienests
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	ES-27 valstis	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta	...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi
---	-------------------------	-----	----------------------------------

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

Pēc vairāku gadu straujās ekonomiskās izaugsmes, kad IKP pieauguma tempi 2005.-2007. gados bija gandrīz 11% vidēji ik gadu, **Latvijas ekonomikā 2008. gadā globālās finanšu krīzes rezultātā iestājās recesija**. 2008.-2009. gadā kopumā IKP saruka par 21,4%. Ekonomikas reālam sektoram viskritiskākais bija 2009. gada 1. pusgads, kad strauji mazinājās ekonomiskās aktivitātes, pieauga bezdarbs. 2009. gada otrajā pusē turpinājās ekonomiskā lejupslīde, bet jau daudz lēnākos tempos nekā iepriekšējos ceturkšņos, savukārt eksportā un rūpniecības izlaidē jau bija vērojams neliels pieaugums.

Kopš 2010. gada sākuma ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies

izaugsme. 2010. gada trīs ceturkšņos IKP apjomi ir pieauguši. Izaugsme ir bijusi straujāka nekā iepriekš prognozēts. IKP 2010. gada 3. ceturksnī salīdzinājumā ar šī gada 2. ceturksni ir palielinājies par 0,9% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, 1. un 2. ceturksnī izaugsme bija attiecīgi par 1% un 1,2%). 2010. gada 3. ceturksnī IKP apjoms par 2,9% pārsniedza iepriekšējā gada 3. ceturkšņa līmeni.

Ekonomiskās situācijas uzlabošanos nosaka eksporta apjomu pieaugums un tirgojamo nozaru izaugsme, kas ļauj daļēji kompensēt pagaidām vēl vājo iekšzemes pieprasījumu un uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru attīstību.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2007	2008	2009	2010n	2011p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	10,0	-4,2	-18,0	0,0	3,5
Privātais patēriņš	14,8	-5,2	-24,1	0,8	3,7
Valsts patēriņš	3,7	1,5	-9,2	-7,7	-0,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	7,5	-13,6	-37,3	-19,2	7,0
Eksports	10,0	2,0	-14,1	9,3	6,2
Imports	14,7	-11,2	-33,5	10,2	6,3
Patēriņa cenas	10,1	15,4	3,5	-1,1	3,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora bilance	-0,3	-4,1	-10,2	-8,5	-5,4
Vispārējās valdības parāds	9,0	19,7	36,7	42,0	46,0
Eksporta-importa saldo	-20,0	-13,6	-1,5	-1,6	-1,9
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi)	2,9	0,5	-12,2	-4,4	2,5
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	6,0	7,5	16,9	19,0	17,0

n – novērtējums; p – prognoze

Preču eksporta apjomi faktiskajās cenās 2010. gada vienpadsmit mēnešos bija par 28,8% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Preču eksporta apjomi jau pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Svarīgi atzīmēt, ka eksporta iespēju paplašināšanā ļoti būtisks ir ne tikai ārējā pieprasījuma pieaugums, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspējas palielināšanās, kas ir panākta gan uz darbspēka izmaksu samazināšanas, gan uz produktivitātes palielinājuma rēķina.

Izaugsme 2010. gada trīs ceturkšņos bija vērojama visās preču ražošanas nozarēs. Kopš 2009. gada decembra apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi ir palielinājušies caurmērā par 1,7% ik mēnesi. Būtiski ražošanas apjomi 2010. gada vienpadsmit mēnešos ir pieauguši kokapstrādes, papīra ražošanas un poligrāfijas, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs. Pozitīvas

tendences vērojamas metālu un metāla izstrādājumu ražošanas, kā arī mašīnbūves nozarēs. Tajā pašā laikā lēnāki izaugsmes tempi ir pārtikas rūpniecībā, kas cieši saistīta ar iekšējo patēriņu, un nemetālisko minerālu ražošanā, ko ietekmē situācija būvniecības nozarē.

Pakāpeniski sāk stabilizēties arī privātais patēriņš, par ko liecina mazumtirdzniecības apgrozījuma palielinājums. Mazumtirdzniecības apgrozījums no 2009. gada decembra līdz 2010. gada novembrim ir pieaudzis par 10% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), turklāt kopš augusta mazumtirdzniecības apjomi jau pārsniedz iepriekšējā gada atbilstošo mēnešu līmeni.

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2. ceturksni, nedaudz pieauga (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), tomēr joprojām bija zemāki par iepriekšējā gada

atbilstošā ceturkšņa līmeni (par 2,4%). Valsts patērīga dinamika ir cieši saistīta ar budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošanu.

Investēšanas procesus lielā mērā nosaka finanšu resursu pieejamība, joprojām relatīvi zemās ražošanas jaudas, banku piesardzīga uzņēmēju kreditēšana, kā arī valsts investīciju apjomu samazinājums. Lai gan 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, bruto pamatkapitāla veidošana palielinājās par 6,3% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), tomēr šis pieaugums tikai daļēji kompensēja gada pirmajos ceturkšņos piedzīvoto investīciju apjomu mazināšanos, un 2010. gada 3. ceturksnī tie saglabājās 2009. gada 3. ceturkšņa līmenī.

2010. gadā kopumā IKP apjoms būs tuvs iepriekšējā gada līmenim vai pat nedaudz to pārsniegs. Ekonomikas ministrija prognozē, ka **2011. gada kopējā izaugsme jau būs pozitīva**, un IKP apjoms var par 3,5% pārsniegt 2010. gada līmeni.

Krīzes ietekmē pakāpeniski mazinājās patērīga cenas. Pirmās uz iekšējā pieprasījuma samazinājumu reaģēja preču cenas, kas sāka kristies 2008. gada otrajā pusē, bet pakalpojumu cenas – 2009. gada martā. No 2009. gada aprīļa, kad sākās cenu kritums, līdz decembrim patērīga cenas samazinājās caurmērā par 0,5% ik mēnesi. Rezultātā 2009. gada decembrī 12 mēnešu cenu izmaiņas bija negatīvas, t.i., bija deflācija par 1,2 procentiem.

2010. gadā patērīga cenas vairs nesamazinājās. Lai arī privātais patēriņš bija ļoti zemā līmenī, tomēr tas vairs nesamazinājās. Līdz ar to tas vairs nebija faktors, kas noteiktu cenu samazināšanos. Arī no piedāvājuma puses vairs nebija vērojams spiediens uz cenu samazinājumu, kāds bija raksturīgs ekonomiskās krīzes sākumposmā, kad cenu kritumu ietekmēja liels saražotās produkcijas krājumu apjoms un uzņēmumu vēlme pēc iespējas ātrāk no tiem atbrīvoties.

Cenu kāpumu 2010. gadā (par 2,5%) galvenokārt ietekmēja pasaules cenu pieaugums pārtikai un enerģētikas resursiem, kas, visticamāk, turpināsies arī 2011. gadā, tādējādi radot pakārtotu ietekmi uz rūpniecības galaproduktu cenām. Cenu pieaugumu pasaulē var daļēji mazināt vairāku valstu uzsāktie budžeta konsolidācijas pasākumi izdevumu samazināšanai, lai līdzsvarotu valsts finansiālo stāvokli.

Arī Latvijas kopējo cenu līmeni ietekmēs budžeta konsolidācijas pasākumi. To ietekme būs divējāda. Cenas gada sākumā palielinās paceltais pievienotās vērtības nodoklis un akcīzes nodoklis. Šī iemesla dēļ cenu palielinājums var būt par 1-1,2 %. Savukārt budžeta izmaksu samazinājums nedaudz piebremzēs privāto patēriņu, kas mazinās iespējas palielināt preču un galvenokārt pakalpojumu cenas.

2011. gadā situācija darba tirgū nenoteiks tādu darba algas kāpumu, kas varētu būt inflāciju veicinošs faktors. Ekonomikas ministrija prognozē, ka **kopējais cenu kāpums 2011. gadā var sasniegt 2,5-2,8%** (12 mēnešu inflācija).

Situācija Latvijas finanšu sistēmā sāk stabilizēties. Sākot ar 2009. gada 4. ceturksni, vērojams noguldījumu pieaugums. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās noguldījumu apjoms salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu pieauga par 11,5 procentiem.

2010. gadā rezidentiem izsniegto kredītu atlikums turpināja samazināties. 2009. gada 3. ceturkšņa beigās kopumā rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumi bija 13,9 miljardi latu, 2010. gada 3. ceturkšņa beigās – 12,8 miljardi latu, kas ir par 7,8% mazāk nekā pirms gada.

Kredītu ar maksājumu kavējumiem daļa kopējā kredītportfelī joprojām turpina pieaugt. 2009. gada 3. ceturkšņa beigās kopējā kredītportfelī kredīti ar maksājuma kavējumiem bija 25,2%, 2010. gada 3. ceturkšņa beigās tie pieauga līdz 28,5 procentiem.

Latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2010. gada 3. ceturksnī bija 8%, kas ir ievērojami samazinājusies salīdzinājumā ar 2009. gada 2. un 3. ceturksni. Mazāk izteiktas svārstības bija vērojamas latos izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējām svērtām procentu likmēm, kas lielāko pieaugumu sasniedza 2009. gada sākumā, bet 2010. gada 3. ceturksnī samazinājās līdz 13,2%. Ekonomiskai situācijai stabilizējoties, lata likmes ir pietuvinājušās eiro likmēm.

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās būtiski ietekmēja Latvijas fiskālo stāvokli. Vispārējās valdības sektora budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 672 milj. latu jeb 4,1% no IKP un 2009. gadā tas palielinājās līdz 1334 milj. latu jeb 10,2% no IKP. 2010. gadā Latvijā, pēc provizoriskajiem datiem, vispārējās valdības budžeta deficīts nepārsniedza plānotos 8,5% no IKP (tas saskan ar Latvijas pausto apņemšanos, noslēdzot Saprašanās memorandu ar ES un parakstot Nodomu vēstuli ar SVF).

Latvijā ir veikti ievērojami budžeta konsolidācijas pasākumi, īstenojot kumulatīvo fiskālo korekciju 2009.-2010. gadā 10,5% apjomā no IKP (virs 9,5%, ņemot vērā nepieciešamību atmaksāt ieturētās pensijas), t.sk., gan samazinot izdevumus, gan palielinot ieņēmumus. Ir uzsāktas reformas valsts institucionālās struktūras optimizēšanai – likvidēti īpašu uzdevumu ministru sekretariāti, par 50% samazināts valsts aģentūru skaits, kā arī veikti ietaupījumi atbalsta funkciju jomā, veicot to centralizāciju.

Latvijas 2011. gada fiskālās politikas mērķis ir, lai deficīts nepārsniegtu 6% no IKP, bet 2012. gadā deficīts būtu zem 3% no IKP atbilstoši EKS 95 metodoloģijai. Tas palīdzēs Latvijai atgūt uzticību starptautiskajos finanšu tirgos, novērst tālāko valdības parāda pieaugumu un veicinās Māstrihtas kritēriju izpildi, lai 2014. gada 1. janvārī Latvija varētu ieviest ES vienoto valūtu – eiro.

Lai ievērotu fiskālos mērķus, valdība, gatavojot 2011. gada budžeta projektu, akceptēja fiskālās konsolidācijas pasākumus 292 milj. latu apmērā – par 88,8 milj. latu izdevumu daļā, par 158,1 milj. latu

ieņēmumu daļā un par 44,9 milj. latu, saglabājot nemainīgu iemaksu likmi fondēto pensiju shēmā. Lai nodrošinātu Latvijas ekonomikas izaugsmes atjaunošanos, valsts budžetā plānotie izdevumi ES fondu un citas ārvalstu finanšu palīdzības apguvei ir 1,167 miljardi latu. Plānotie konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi 2011. gadā ir 5,1 miljards latu, izdevumi – 5,7 miljardi latu, deficīts pēc EKS 95 metodoloģijas – 5,4% no IKP.

Ekonomiskā lejupslīde būtiski pasliktināja situāciju darba tirgū. 2009. gada laikā nodarbināto skaits vecuma grupā 15-74 gadi samazinājās par 137,4 tūkst. jeb 12,2%, bet bezdarba līmenis pieauga par 9,4 procentpunktiem. Pēc Nodarbinātības Valsts aģentūras datiem, 2009. gada beigās bija reģistrēti 179,2 tūkst. bezdarbnieku, kas bija 16% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī.

Kopš 2010. gada 2. ceturkšņa situācija darba tirgū sāk pamazām uzlaboties. Palielinās nodarbināto un ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, kā arī pakāpeniski mazinās bezdarbs. 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, nodarbināto iedzīvotāju skaits vecuma grupā no 15-74 gadiem palielinājās par 2,6% un bija 960,4 tūkstoši, kas ir par 43,7 tūkstošiem vairāk nekā 2010. gada 1. ceturksnī. Tāpat 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, par 0,8% palielinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Atbilstoši nodarbinātības palielinājumam bezdarba līmenis mazinās. Pēc darbaspēka apsekojuma datiem, bezdarba

līmenis 2010. gada 3. ceturksnī bija 18%, – par 2,4 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gada sākumā. Kopš 2010. gada marta pakāpeniski mazinājās arī reģistrētā bezdarba līmenis, kas novembra beigās bija 14,3%. Reģistrēti bija 161,8 tūkst. darba meklētāju, kas bija par 32,4 tūkstošiem mazāk nekā 2010. gada martā. Decembrī sezonālu faktoru ietekmē reģistrēto bezdarbnieku skaits nedaudz pieauga, bet reģistrētā bezdarba līmenis saglabājās 14,3% apmērā no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

2011. gadā situācija darba tirgū turpinās pakāpeniski uzlaboties. Pēc Ekonomikas ministrijas novērtējuma 2011. gadā nodarbināto skaits par 2-3% pārsniegs 2010. gada līmeni. Atbilstoši nodarbinātības palielinājumam saruks bezdarbs. Bezdarba līmenis 2011. gadā būs 16-17% robežās.

Turpmāko ekonomisko attīstību lielā mērā noteiks globālās ekonomikas spēja atjaunot izaugsmi, kā arī Latvijas īstenotās ekonomikas atveseļošanas politikas efektivitāte. Globālās ekonomikas atveseļošanās noris straujāk nekā tika prognozēts. Tomēr nākotnes perspektīvas ir jāvērtē piesardzīgi. Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz to. Eiropas Savienības turpmāko attīstību var negatīvi ietekmēt arī vairāku valstu valdības sektora finanšu problēmas un nepieciešamība mazināt pārmērīgo budžeta deficītu, lai nodrošinātu valstu finanšu ilgtspēju.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Līdz šim globālās ekonomikas atveseļošanās kopumā norit nedaudz straujāk kā iepriekš prognozēts. Tomēr pieauguma tempi pakāpeniski samazinās. Lielākai attīstīto valstu daļai un dažās attīstības valstīs vēl nāksies veikt nozīmīgas ekonomiskās korekcijas. Šo valstu atgūšanās ir gausa, un to pavada augsts bezdarba līmenis, kas rada ievērojamas sociālas problēmas. Savukārt attīstības un jaunattīstības valstīs, kurām izdevās izvairīties no lielajiem finanšu satricinājumiem, ir vērojama straujāka izaugsme.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2008	2009	2010p	2011p
Pasaule tai skaitā:	2,8	-0,6	4,8	4,2
ASV	0,0	-2,6	2,6	2,3
Japāna	-1,2	-5,2	2,8	1,5
ES tai skaitā:	0,8	-4,1	1,7	1,7
Eirozonas valstis	0,5	-4,1	1,7	1,5
NVS	5,3	-6,5	4,3	4,6
Ķīna	9,6	9,1	10,5	9,6

Avots: „The World Economic Outlook October 2010”, International Monetary Fund; p – prognoze

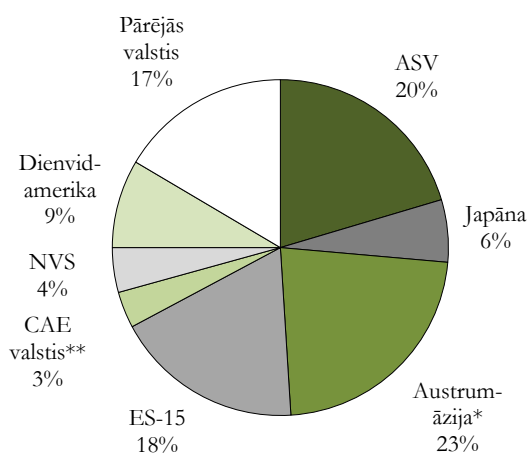
Globālās ekonomikas atveseļošanās 2010. gada pirmajā pusē balstījās uz krājumu un investīciju palielinājumu, kas veicināja rūpniecības un globālās tirdzniecības attīstību. Zemā patērētāju konfidence, kā arī mājāsaimniecību ienākumu samazinājums ierobežo patēriņa pieaugumu attīstītajās valstīs.

Kopumā 2010. gadā globālā izaugsme tiek prognozēta par 4,8% un par 4,2% – 2011. gadā, kas atbilst iepriekšējām prognozēm. Kā ierasts, izaugsme jaunattīstības un attīstības valstīs būs straujāka (par 7,1% un 6,4% attiecīgi 2010. un 2011. gadā), attīstīto valstu ekonomikās pieaugums būs mērenāks (par 2,7% un 2,2% attiecīgi 2010. un 2011. gadā). Zems jaudu noslodzes līmenis un augsts bezdarbs joprojām noteiks zemu inflācijas līmeni, ar izņēmumiem dažās strauji augošajās ekonomikās.

Attīstīto valstu ekonomiku izaugsme 2010. gada pirmajā pusē bija 3,5%, kas, ņemot vērā globālās recesijas dziļumu, ir salīdzinoši zems rādītājs.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2009. gadā
(struktūra, IKP pēc pirktspējas paritātes vienībām)

Avots: „The World Economic Outlook October 2010”, International Monetary Fund.

* Ķīna, Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas
 ** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

ASV ekonomika 2010. gadā atgūstas, pateicoties spēcīgiem makroekonomiskās politikas stimuliem un finanšu stabilizācijas pasākumiem. Tomēr pieauguma tempi nedaudz samazinās. ASV ekonomikas pieaugums 2010. gada 2. ceturksnī bija 1,7%, salīdzinot ar 3,7% pieaugumu 1. ceturksnī. Turklāt līdzīgas tendences tiek prognozētas arī tuvākajos ceturkšņos.

Šis lēnais pieaugums daļēji ir saistīts ar vāju privāto patēriņu, jo strauji ir samazinājusies mājāsaimniecību aktīvu tīrā vērtība un saglabājas augsts bezdarba līmenis. Jāatzīmē arī banku nevēlēšanās aizdot patērētājiem, lai stabilizētu savas bilances. Kopumā, ņemot vērā neparasti zemo uzkrājumu līmeni jau pirmskrīzes periodā un strauji samazinoties individuālabklājībai arī turpmāk, vēlme ietaupīt būs izteiktāka nekā pirms krīzes.

¹ Nodaļas sagatavošanā ir izmantots Starptautiskā valūtas fonda izdevums „World Economic Outlook October 2010” un European Commission „European Economy 7/2010”

Ņemot vērā ASV ekonomikas lejupslīdes dziļumu, tās atlabšana, visticamāk, turpināsies lēnos tempos, un izaugsme būs daudz vājāka nekā citos pēckrižu posmos. 2010. gadā IKP pieaugums būs 2,6% un 2011. gadā – 2,3%. Tas nozīmē, ka saglabāsies liela faktiskā un potenciālā ražošanas apjoma starpība, neskatoties uz potenciālā apjoma ievērojamu samazināšanos krīzes ietekmē. Bezdarba līmenis joprojām būs augsts, un inflācija saglabāsies zema – 1,4% 2010. gadā un 1% 2011. gadā.

Āzijas valstis globālo krīzi ir pārvarējušas veiksmīgāk nekā citu reģionu valstis, un atveseļošanās noris sekmīgi. Lielākajā daļā reģiona valstu ir noturīgs iekšējais pieprasījums, kas, pateicoties aktīviem politikas stimulemi, ir kompensējis ieņēmumu sarukumu no eksporta samazinājuma. Salīdzinot ar

citām reģiona valstīm, rūpniecības un mazumtirdzniecības izaugsme Ķīnā un Indijā ir bijusi īpaši spēcīga, kas ir palīdzējis reģiona attīstībai kopumā. Ķīnas spēcīgā un stabilā izaugsme pēdējo gadu laikā ir virzījusi globālo tirdzniecību, kas īpaši izdevīgi ir bijis valstīm, kuras eksportē uz Ķīnu gan patēriņa preces, gan arī kapitālpieces. Tāpat atšķirībā no iepriekšējiem pēckrīzes periodiem ievērojamā privātā kapitāla ieplūde stiprina iekšējo pieprasījumu, nodrošinot piekļuvi ārējam finansējumam.

Kopumā reģionā izaugsme tiek prognozēta par 7,9% 2010. gadā un par 6,7% 2011. gadā. Izaugsme varētu būt mērenāka, sākot no 2010. gada otrās puses, vājinoties ekonomiskās politikas ietekmei, kā arī saistībā ar korekcijām attīstīto valstu ekonomiskajās politikās.

2.2. tabula

Attīstīto ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums				Patēriņa cenas				Tekošā konta bilance (% no IKP)			
	2008	2009	2010p	2011p	2008	2009	2010p	2011p	2008	2009	2010p	2011p
ES kopā tai skaitā:	0,8	-4,1	1,7	1,7	3,7	0,9	1,9	1,8	-1,0	-0,3	-0,1	0,1
Austrija	2,2	-3,9	1,6	1,6	3,2	0,4	1,5	1,7	3,3	2,3	2,3	2,4
Beļģija	0,8	-2,7	1,6	1,7	4,5	0,0	2,0	1,9	-2,9	0,3	0,5	1,8
Dānija	-0,9	-4,7	2,0	2,3	3,4	1,3	2,0	2,0	1,9	4,2	3,4	3,0
Somija	0,9	-8,0	2,4	2,0	3,9	1,6	1,4	1,8	3,1	1,3	1,4	1,6
Francija	0,1	-2,5	1,6	1,6	3,2	0,1	1,6	1,6	-1,9	-1,9	-1,8	-1,8
Vācija	1,0	-4,7	3,3	2,0	2,8	0,2	1,3	1,4	6,7	4,9	6,1	5,8
Grieķija	2,0	-2,0	-4,0	-2,6	4,2	1,4	4,6	2,2	-14,6	-11,2	-10,8	-7,7
Īrija	-3,5	-7,6	-0,3	2,3	3,1	-1,7	-1,6	-0,5	-5,2	-3,0	-2,7	-1,1
Itālija	-1,3	-5,0	1,0	1,0	3,5	0,8	1,6	1,7	-3,4	-3,2	-2,9	-2,7
Luksemburga	0,0	-4,1	3,0	3,1	3,4	0,4	2,3	1,9	5,3	5,7	6,9	7,2
Nīderlande	1,9	-3,9	1,8	1,7	2,2	1,0	1,3	1,1	4,8	5,4	5,7	6,8
Portugāle	0,0	-2,6	1,1	-0,1	2,7	-0,9	0,9	1,2	-11,6	-10,0	-10,0	-9,2
Spānija	0,9	-3,7	-0,3	0,7	4,1	-0,2	1,5	1,1	-9,7	-5,5	-5,2	-4,8
Zviedrija	-0,4	-5,1	4,4	2,6	3,3	2,0	1,8	1,9	7,6	7,2	5,9	5,7
Lielbritānija	-0,1	-4,9	1,7	2,0	3,6	2,1	3,1	2,5	-1,6	-1,1	-2,2	-2,0

Avots: „The World Economic Outlook October 2010”, International Monetary Fund

p – prognoze

ES attīstīto dalībvalstu ekonomikas atveseļošanās norit nevienmērīgi. Atsevišķās valstīs krīzes seku novēršana un ekonomikas sildīšanas pasākumi tika mazināti pirms patiesas ekonomikas atkopšanās pārmērīgo budžeta deficītu un strauji augošo valdības parādu dēļ, kas savukārt var apdraudēt globālās finanšu sistēmas stabilitāti, kā arī Eiropas un globālo atveseļošanos.

Neraugoties uz preču eksporta pieaugumu pēdējo mēnešu laikā, atveseļošanās Vācijā būs mērena sakarā ar vājo izaugsmi tās tirdzniecības partnervalstīs. Arī Francijā tiek prognozēta neliela izaugsme sakarā ar stimulējošo pasākumu atcelšanu un augsto bezdarba

līmeni, kas vājina privāto patēriņu. Itālijā izaugsme būs vēl vājāka, ko lielā mērā ietekmēs zemā eksporta konkurētspēja un plānotā fiskālā konsolidācija, kas vājina privāto pieprasījumu. Fiskālā nesabalansētība un konkurētspējas problēmas ir nozīmīgākie izaugsmi ierobežojošie faktori Grieķijā, Īrijā un Spānijā. Tāpēc izaugsme minētajās valstīs tiek prognozēta ļoti vāja. Lielbritānijā iekšzemes pieprasījums saglabāsies relatīvi zemā līmenī, īpaši pēc budžeta deficīta mazināšanas pasākumiem.

Īpaši smagi globālo ekonomisko krīzi ir izjutušas **Baltijas valstis**. Pēc straujās izaugsmes no 2001.-2007. gadam 2009. gadā Baltijas valstu IKP saruka par

aptuveni 15%, kam par pamatu galvenokārt bija ievērojama ārējā un iekšējā nesabalansētība. Tomēr jau 2010. gadā Baltijas valstu izaugsme tiek prognozēta pozitīva.

Izaugsmi Baltijas valstīs galvenokārt balsta izmaksu samazināšana, kas uzlabo valsts konkurētspēju, veicinot eksporta attīstību. Turpmāk pozitīvu ietekmi

izaugsmei dos arī privātais patēriņš. Tāpat arī tiek paredzēta finanšu sektora atgūšanās, kas veicinās finanšu plūsmas. Eiro ieviešanas rezultātā Igaunijā ir uzlabojusies vispārējā konfidence. Tomēr tuvākajos gados reģiona izaugsme būs ievērojami zemākos tempos nekā pirmskrīzes periodā.

2.3. tabula

Jauno ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums				Patēriņa cenas				Tekošā konta balance (% no IKP)			
	2008	2009	2010p	2011p	2008	2009	2010p	2011p	2008	2009	2010p	2011p
ES kopā tai skaitā:	0,8	-4,1	1,7	1,7	3,7	0,9	1,9	1,8	-1,0	-0,3	-0,1	0,1
Bulgārija	6,0	-5,0	0,0	2,0	12,0	2,5	2,2	2,9	-24,2	-9,5	-3,0	-3,1
Kipra	3,6	-1,7	0,4	1,8	4,4	0,2	2,2	2,3	-17,5	-8,3	-7,9	-7,4
Čehija	2,5	-4,1	2,0	2,2	6,3	1,0	1,6	2,0	-0,6	-1,1	-1,2	-0,6
Igaunija	-5,1	-13,9	1,8	3,5	10,4	-0,1	2,5	2,0	-9,7	4,5	4,2	3,4
Ungārija	0,6	-6,3	0,6	2,0	6,1	4,2	4,7	3,3	-7,1	0,2	0,5	0,7
Latvija	-4,2	-18,0	-1,0	3,3	15,3	3,3	-1,4	0,9	-13,1	8,6	5,5	2,9
Lietuva	2,8	-14,8	1,3	3,1	11,1	4,2	1,0	1,3	-12,2	4,2	1,9	0,2
Malta	2,6	-2,1	1,7	1,7	4,7	1,8	1,9	2,1	-5,6	-6,1	-5,4	-5,3
Polija	5,0	1,7	3,4	3,7	4,2	3,5	2,4	2,7	-5,1	-1,7	-2,4	-2,6
Rumānija	7,4	-7,1	-1,9	1,5	7,8	5,6	5,9	5,2	-11,9	-4,5	-5,1	-5,4
Slovākija	6,2	-4,7	4,1	4,3	3,9	0,9	0,7	1,9	-6,6	-3,2	-1,4	-2,6
Slovēnija	3,5	-7,8	0,8	2,4	5,7	0,9	1,5	2,3	-6,7	-1,5	-0,7	-0,7

Avots: „The World Economic Outlook October 2010”, International Monetary Fund; p – prognoze

NVS reģiona atgūšanos balsta augstās resursu cenas, tirdzniecības normalizēšanās un kapitāla plūsmu atjaunošanās. Reģiona attīstību veicina Krievijas ekonomikas pakāpeniska atgūšanās.

Krievijā, neskatoties uz samērā augsto naftas cenu, izaugsme būs mērena. Banku kreditēšana noris piesardzīgi, nedaudz pieaug reālā darba samaksa un bezdarba mazināšanās veicina patēriņu.

Augstās patēriņa preču cenas veicinās arī citu reģiona enerģijas eksportētājvalstu izaugsmi. Liela apjoma investīcijas un gāzes eksporta palielinājums veicinās izaugsmi Turkmēnijā. Tāpat vēra ņemama izaugsme tiek prognozēta Uzbekistānā, bet ieilgušās finanšu sistēmas atveseļošanās dēļ izaugsme Kazahstānā būs lēnāka.

Tāpat kā citos reģionos NVS valstu izaugsme nebūs vienmērīga. Importētājvalstu attīstību vairāk ietekmē izejvielu cenas, kā arī integrācijas pakāpe pasaules finanšu tirgos, atbalstošo politiku izstrāde u.c.

Izaugsme NVS reģionā 2010. gadā tiek prognozēta par 4,3% un par 4,6% 2011. gadā, tostarp Krievijā – par 4% 2010. gadā un par 4,3% 2011. gadā.

2.4. tabula

Galvenie makroekonomiskie rādītāji NVS grupā
(procentos)

	2008	2009	2010p	2011p
IKP pieaugums	5,3	-6,5	4,3	4,6
t.sk. Krievijā	5,2	-7,9	4,0	4,3
Patēriņa cenas	15,6	11,2	7,0	7,9
t.sk. Krievijā	14,1	11,7	6,6	7,4
Tekošā konta saldo (% no IKP)	4,9	2,6	3,8	3,0
t.sk. Krievijā	6,2	4,0	4,7	3,7

Avots: „The World Economic Outlook October 2010”, International Monetary Fund; p – prognoze.

Globālās ekonomikas atveseļošanās kopumā norit veiksmīgi, tomēr nevienmērīgi – gausāk tā noris attīstītajās valstīs un straujāk vairumā jaunattīstības un attīstības valstu. Lielākā daļa attīstīto valstu un dažas attīstības valstis joprojām saskaras ar lielām ekonomiskām korekcijām. Atgūšanās tempi būs atkarīgi gan no iekšējā līdzsvara atjaunošanās, gan arī ārējās līdzsvarošanās tirdzniecības deficīta valstīs.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

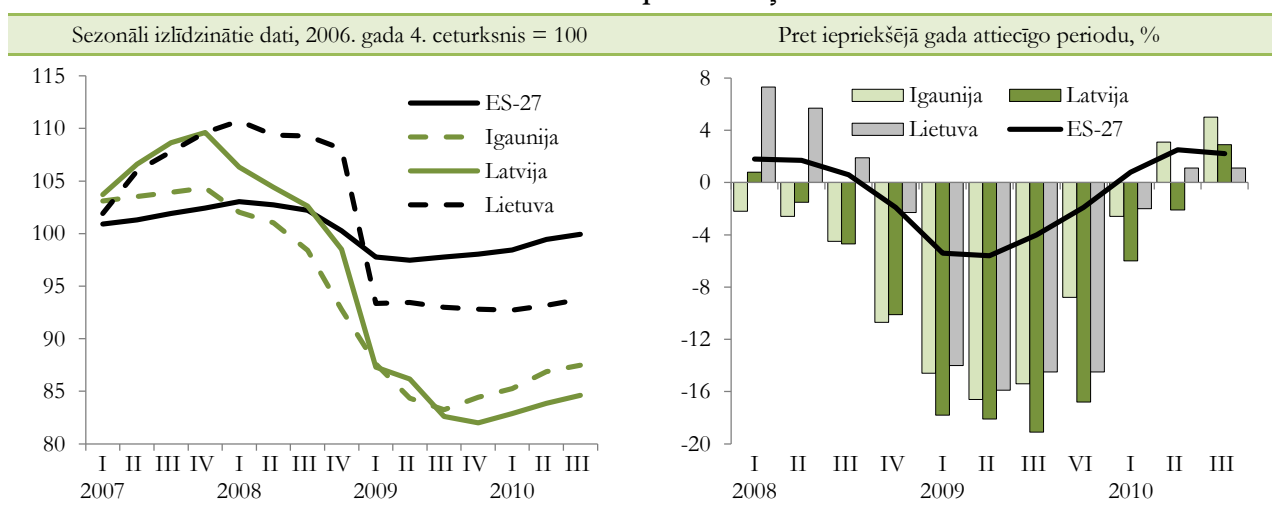
3.1.1. Attīstības tendences

Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā ir samazinājies par 25% (2009. gada 4. ceturksnis salīdzinājumā ar 2007. gada 4. ceturksni, kas bija pēdējais ceturksnis ar pozitīvu izaugsmi). 2008. gada

IKP samazinājums bija par 4,2%, bet 2009. gada – par 18%. Izaugsme atsākās 2010. gadā. Gada 1. ceturksnī IKP pieaugums bija par 1% (salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), 2. ceturksnī – par 1,2% un 3. ceturksnī – par 0,9 procentiem.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

3.1. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums

	2008	2009	2010n	2010			2008	2009	2010n
				I	II	III			
	izmaiņas pret atbilstošo periodu, %						ieguldījums izmaiņās, %		
Privātais patēriņš	-5,2	-24,1	0,8	-5,7	-1,3	2,5	-3,8	-17,3	0,5
Valsts patēriņš	1,5	-9,2	-7,7	-18,2	-11,5	-2,3	0,2	-1,3	-1,3
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,6	-37,3	-19,2	-44,4	-35,9	0,0	-4,9	-12,1	-4,8
Krājumi	–	–	–	–	–	–	-4,1	-1,5	6,2
Eksports	2,0	-14,1	9,3	3,2	7,5	15,5	0,8	-6,3	4,3
Imports	-11,2	-33,5	10,2	-4,4	10,0	12,8	7,4	20,5	-5,1
IKP	-4,2	-18,0	0,0	-6,0	-2,1	2,9	-4,2	-18,0	0,0

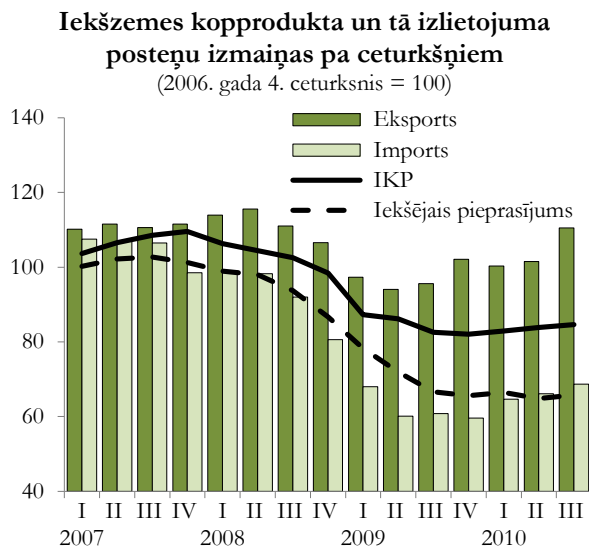
n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

Latvijā finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprināja ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas arī noteica maksājumu bilances tekošā konta pārmērīga deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas

ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notika straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaudās kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

Kā jau atzīmēts, 2010. gadā sākās ekonomikas atkopšanās. Galvenais izaugsmes virzītājs bija eksports (skatīt 3.2. attēlu). Eksports 2010. gada 3. ceturksnī jau gandrīz sasniedza pirmskrīzes līmeni. Pārējie kopējā pieprasījuma posteņi atkopjas daudz lēnākos tempos.

3.2. attēls

Iekšējais pieprasījums 2010. gada 3. ceturksnī gandrīz par trešdaļu atpaliek no 2007. gada 3. ceturkšņa līmeņa (bez krājumu izmaiņām). Sevišķi zemas ir investīcijas pamatlīdzekļos. Tās atbilstošā periodā ir samazinājušās uz pusi. Privātais patēriņš ir samazinājies lēnākos tempos – par 30 procentiem.

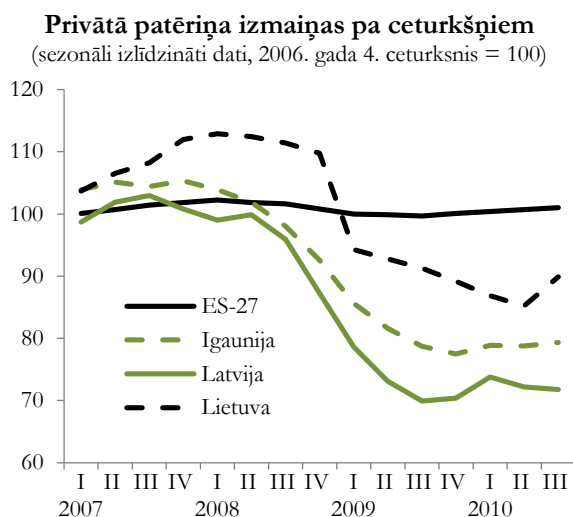
Līdz ar privātā patēriņa un investīciju būtisku kritumu vērojams vēl straujāks importa samazinājums. Rezultātā 2010. gadā ir liels neto eksporta pozitīvais ieguldījums kopējās IKP izmaiņās.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa lejupslīde aizsākās jau 2007. gada 4. ceturksnī un turpinājās septiņus ceturkšņus pēc kārtas. 2008. gadā privātā patēriņa apjoms bija par 5,2% mazāks nekā iepriekšējā gadā. 2009. gadā turpinājās diezgan ievērojams privātā patēriņa samazinājums – par 24,1%. Kopumā salīdzinājumā ar 2007. gada 4. ceturksni 2009. gada 4. ceturksnī privātais patēriņš ir samazinājies par trešdaļu, tātad straujāk nekā IKP samazinājums.

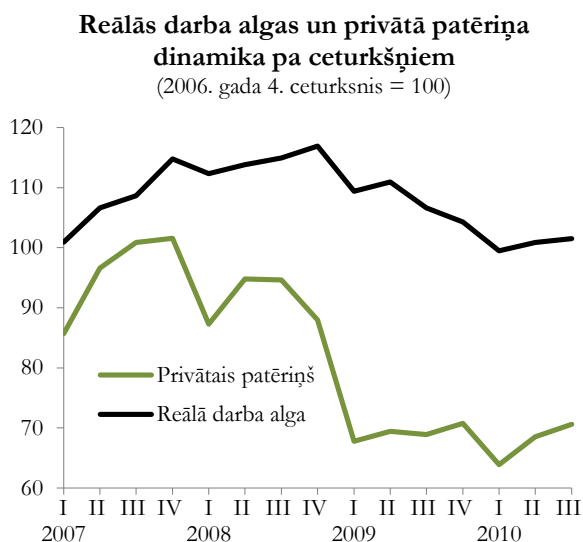
Privātā patēriņa būtisko samazinājumu 2008. gadā lielā mērā noteica mājāsaimniecību kreditēšanas sašaurināšanās. Kreditresursu pieejamībai iepriekšējos straujās izaugsmes gados bija liela ietekme uz iekšējā patēriņa palielināšanas iespējām, un, tiem izsīkstot, privātais patēriņš strauji samazinājās. 2009. gadā privātā patēriņa līmeņa samazināšanos būtiskāk jau ietekmēja reālās darba algas kritums un bezdarba pieaugums.

3.3. attēls

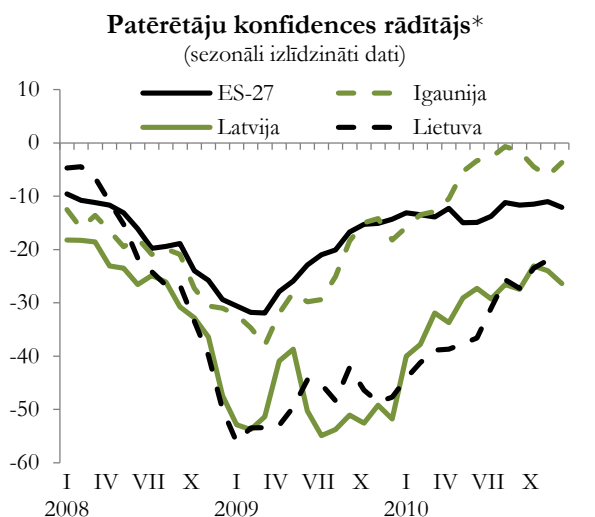
Privātais patēriņš atsāka pieaugt 2010. gadā. 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, privātais patēriņš ir pieaudzis par 2,5%. Kopš 2008. gada 1. ceturkšņa tas ir pirmais pozitīvais privātā patēriņa pieaugums gada griezumā. Privātā patēriņa pakāpenisko pieaugumu galvenokārt veicina situācijas uzlabošanās darba tirgū – sāk pieaugt nodarbinātība, un darba samaksa vairs nesamazinās.

3.4. attēls

Privātā patēriņa izmaiņas tuvākajā nākotnē lielā mērā noteiks bezdarba samazināšanās. Savukārt algu pieaugums būs mērens, kas mazāk ietekmēs kopējās mājāsaimniecību ienākumus.

3.5. attēls

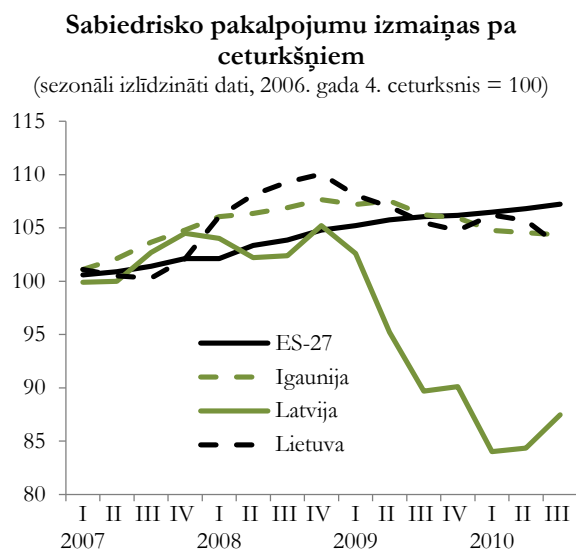
* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilžu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākošajos 12 mēnešos.

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš.

Valsts patēriņš sāka samazināties tikai 2009. gadā, veicot budžeta konsolidācijas pasākumus. Tā apjoms 2009. gadā bija par 9,2% mazāks nekā 2008. gadā un bija 19,6% līmenī no IKP.

2010. gada trijos ceturkšņos valsts patēriņa apjoms bija par 10,9% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošā periodā, un tā īpatsvars IKP izlietojumā samazinājies par 3 procentpunktiem.

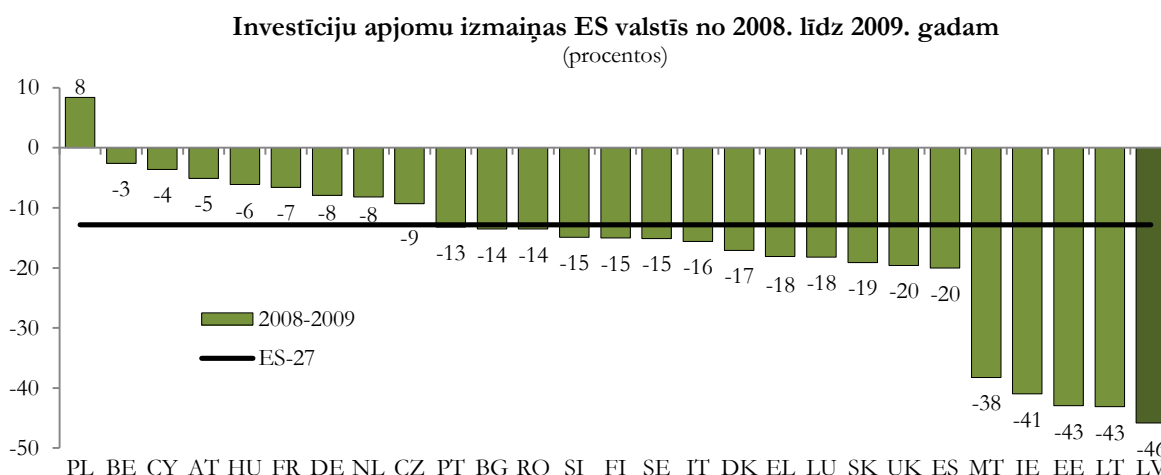
3.6. attēls

3.1.3. Investīcijas

Investīciju aktivitātes Latvijā ir ļoti zemā līmenī. To atjaunošanās norit gausā un nestabilā formā. 2010. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par 26,1% mazākas nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Investīciju daļa IKP kopš 2007. gada samazinājās divas reizes un 2010. gada deviņos mēnešos bija 16,5% no IKP. Investīciju krīzes pārvarēšanu kavē ierobežoti uzņēmumu finanšu līdzekļi un zems banku kredītēšanas līmenis u.c.

3.7. attēls

Pasaules ekonomiskās attīstības pieredze liecina, ka investīciju korekcija krīzes laikā ir daudz spēcīgāka nekā IKP korekcija. Investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā nosaka uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noietu tirgus straujās sašaurināšanās dēļ. Būtisks investīciju

samazinājums ir vērojams visās ES dalībvalstīs. Kopš 2008. gada divu gadu laikā investīcijas ES valstīs vidēji samazinājās par 12,8%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Jāatzīmē, ka vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku ir Polija (2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās pieauga par 8,4%).

Savukārt Baltijas valstīs, kā arī Īrijā un Maltā investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

Investīciju korekcijas dziļumu Latvijā pastiprināja uzņēmumu lielie parādi, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredītpējas pasliktināšanās. 2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par 13,6% mazāki

nekā 2007. gadā. Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšzemes un ārējā pieprasījuma, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis negatīvi ietekmēja investēšanas procesus 2009. gadā. Investīciju apjomi bija par 37,3% mazāki nekā 2008. gadā. Kopumā kopš 2008. gada divu gadu laikā investīciju apjomi samazinājās gandrīz uz pusi.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008	2009	2010 9 mēn.
Reālais pieaugums procentos					
IKP	10,4	10,0	-4,2	-18,0	-1,5
Kopējā kapitāla veidošana	15,3	11,6	-23,6	-44,8	0,7
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,8	7,5	-13,6	-37,3	-26,1
Procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	37,6	40,4	31,2	20,3	20,2
– kopējā pamatkapitāla veidošana	31,7	33,7	29,3	21,5	16,5
– krājumu izmaiņas	6,0	6,7	1,8	-1,2	3,7

Kā nozīmīgāko investīcijas ierobežojošo faktoru Latvijas uzņēmēji atzīmē zemo pieprasījumu un finansiālās grūtības. 2010. gadā šo faktoru ietekme nedaudz samazinājās, tomēr privātā sektora kreditēšanas kanālu atjaunošanās ir lēna, savukārt investīciju finansēšanas iekšējie līdzekļi ir nepietiekami. Pakāpeniski pieaug jaudu noslodze apstrādes rūpniecībā. 2010. gada oktobrī tā sasniedza 67%, kas par 10 procentpunktiem pārsniedz iepriekšējā gada līmeni, bet tas joprojām ir zemāks nekā pirms krīzes. Tas liecina, ka esošās ražošanas potenciāls joprojām pārsniedz pašreiz izmantoto, un pieprasījuma pieaugums visdrīzāk sekmēs jaudu noslodzes palielināšanos, mazākā mērā investīciju pieaugumu.

Sakarā ar nepieciešamību veikt budžeta konsolidācijas pasākumus privāto investīciju negatīvo dinamiku pastiprināja arī valsts investīciju apjomu samazinājums. Valsts investīcijas 2008. un 2009. gadā samazinājās attiecīgi par 15,4% un 30%, tādējādi valsts investīcijas nespēja mazināt privāto investīciju ciklisko svārstību negatīvās sekas. 2009. gadā valsts investīcijas veidoja 18,4% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. 2010. gada pirmajā pusgadā valsts investīciju apjoms bija par 65% mazāks nekā 2009. gada atbilstošajā periodā un veidoja 9,3% no kopējām investīcijām. Neraugoties uz to, ka valsts investīcijas ir samazinājušās, tomēr valsts loma investēšanas procesā ir būtiska, jo ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Kaut arī kopumā investīciju apjomi kopš 2008. gada ir bijuši daudz

mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti dažādas.

2008. gadā daudzās nozarēs vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas lauksaimniecībā pieauga par 23,5%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2%, ieguldījumi viesnīcu un restorānu biznesā palielinājās gandrīz divas reizes. Tomēr citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjomu samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 28,5%, finanšu pakalpojumos – par 32,2%, apstrādes rūpniecībā – par 23,6% un būvniecībā – par 14,7%. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpina samazināties visās nozarēs, t.sk. preču ražošanas sfērā – par 36,7% un pakalpojumu sfērā – par 32,6% attiecībā pret iepriekšējo gadu. Visbūtiskāk investīcijas ir samazinājušās būvniecībā (par 72,6%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 56,8%) un operācijās ar nekustamo īpašumu (par 56,1%).

Kā liecina provizorisks dati, arī 2010. gada deviņos mēnešos investēšanas process visās nozarēs ir bijis vājš. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, gan pakalpojumu, gan preču ražošanas nozarēs tika investēti gandrīz par trešdaļu mazāk. Tomēr jāatzīmē, ka 2010. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, palielinājās investīcijas operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē (par 1,7%). Gada 1. ceturksnī pieauga investīcijas informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē par 27,7%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 9 mēn.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 9 mēn.*
Primārās nozares	7,6	20,8	-38,5	-30,6	4,4	4,3	4,5	5,1
Apstrādes rūpniecība	17,9	-23,6	-40,4	-16,9	16,2	13,3	14,2	17,6
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	-28,5	-17,5	-36,9	7,8	6,2	15,1	14,0
Būvniecība	26,1	-14,7	-72,6	-54,7	7,2	7,1	1,9	1,4
Tirdzniecība	5,0	-3,2	-53,8	-42,6	13,2	10,6	8,7	7,6
Transports un sakari	3,0	5,7	-17,2	-11,1	13,2	12,1	18,0	20,6
Citi komercpakalpojumi	22,8	10,5	-60,5	-25,0	23,4	30,0	8,3	9,5
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	4,7	-13,9	-37,8	14,7	16,4	29,3	24,1
Kopā	15,6	-15,6	-34,1	-33,8	100	100	100	100

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Joprojām zems ir investīciju līmenis apstrādes rūpniecībā. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā būtiski samazinājās. 2009. gadā tās bija divreiz mazākas nekā 2007. gadā. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums pārtikas rūpniecībā, kokapstrādē un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā.

2010. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā turpināja samazināties, tomēr daudz mazākos tempos

nekā iepriekšējā gadā. 2010. gada deviņos mēnešos investīciju apjomi bija par 16,9% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Tajā pašā laikā dažās apstrādes rūpniecības nozarēs ir vērojams investīciju pieaugums. 2010. gada deviņos mēnešos gandrīz par 65% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā bija investēts kokapstrādes nozarē un poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas nozarē.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā

(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 9 mēn.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009*	2010 9 mēn.*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-12,3	-59,2	-39,5	21,8	15,7	18,3	13,3
Vieglā rūpniecība	-13,3	-34,4	-32,1	-74,0	2,7	1,8	3,7	1,1
Kokapstrāde	18,2	-11,1	-78,4	64,1	26,4	33,0	7,1	14,0
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	-52,0	-81,7	5,9	7,2	4,6	1,4	1,7
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	-53,1	-43,2	-43,2	7,6	5,0	21,1	14,4
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	79,0	-19,6	146,0	-7,8	14,4	22,7	39,7	44,1
Metāli un metālizstrādājumu ražošana	20,5	-22,4	-64,1	11,3	7,1	7,9	4,4	5,9
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	-36,4	-68,7	-24,9	2,1	2,0	0,8	0,7
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-2,6	-72,9	-14,4	2,5	1,6	0,9	0,9
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	-26,0	-51,8	84,1	2,3	2,5	1,1	2,4
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-72,0	-57,5	-29,3	5,8	3,1	1,7	1,4

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā ir arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

Investīcijas nozarē „automobiļu, pickabju un puspickabju ražošana” pieauga gandrīz 8 reizes, bet investīcijas metālu un metālizstrādājumu ražošanā - par 11,3 procentiem.

Kopš 2004. gada ir vērojama pozitīva investīciju dinamika būvmateriālu ražošanas nozarēs. Turklāt laika

posmā no 2006.-2007. gadam ikgadējie investīciju pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, bija straujāki. 2008. gadā, pasliktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā samazinājās gandrīz par 20%, tomēr jau 2009. gadā tās bija 2,5 reizes lielākas nekā 2008. gadā. Lai gan 2010. gada deviņos mēnešos būvmateriālu ražošanas nozarē tika investēts nedaudz

mazāk (par 7,8%) nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, investīcijas šajā nozarē veidoja gandrīz pusi no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Tuvākajā nākotnē negatīvā investīciju dinamika visdrīzāk mazināsies un, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ārējos un iekšējos tirgos, investīcijas pakāpeniski pieaugs. Investēšanas procesus Latvijā, kā arī citās finanšu krīzes skartās valstīs lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

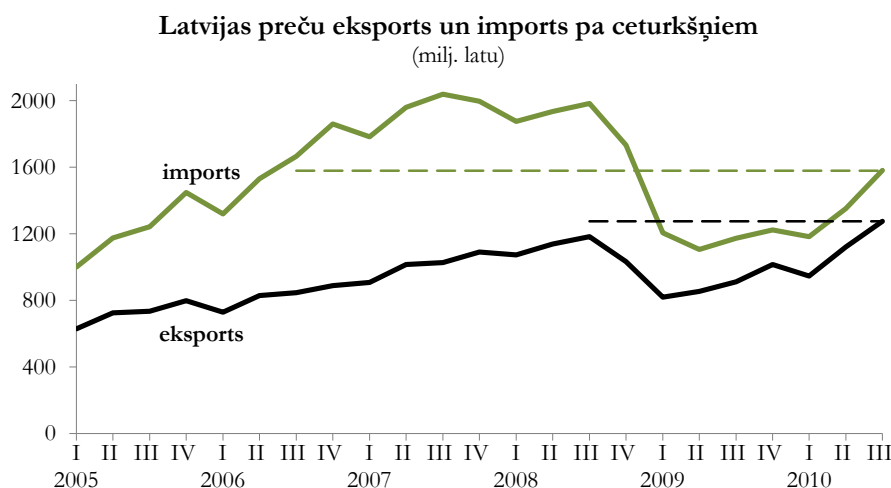
Latvijas preču eksporta apjomi faktiskajās cenās sāka strauji sarukt 2008. gada beigās. 2009. gadā eksports atsāka pamazām palielināties. Savukārt 2010. gadā eksporta pieauguma tempi bija diezgan

ievērojami, un 3. ceturksnī eksporta apjomi jau nedaudz pārsniedza pirmskrīzes līmeni. Eksporta apjomi 2010. gada 3. ceturksņos, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, bija par 29% lielāki (salīdzināmajās cenās par 20%) (skatīt 3.8. attēlu).

Preču imports sāka samazināties jau 2007. gada otrajā pusē, kritoties iekšējam pieprasījumam. Importa samazinājums bija būtiskāks nekā eksporta un turpinājās līdz 2009. gada 2. ceturksnim, samazinoties līdz 2005. gada sākuma līmenim. Tāpat kā eksports, arī imports 2009. gada beigās sāka lēnām pieaugt un 2010. gada 3. ceturksņos faktiskajās cenās tas jau par 18% pārsniedz iepriekšējā gada līmeni (salīdzināmajās cenās par 11%).

Kā redzams 3.8. attēlā, eksporta un importa apjomi ir ievērojami satuvinājušies, un 2010. gada 3. ceturksnī imports pārsniedz eksportu par 24% (2006. gada beigās imports pārsniedza eksportu 2 reizes).

3.8. attēls

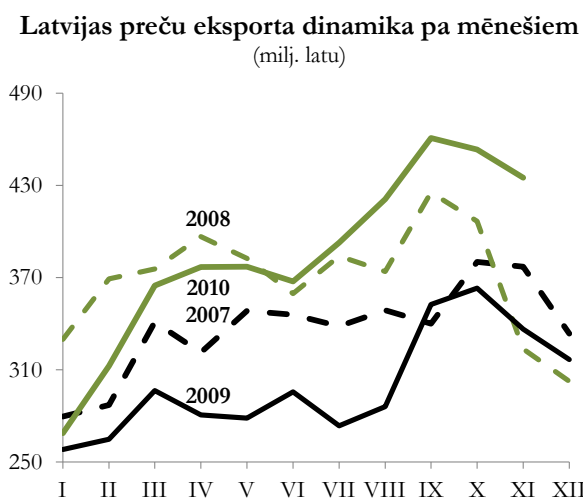

2010. gada 3. ceturksņos tirdzniecības nosacījumu izmaiņas **preču eksportu** ietekmēja labvēlīgi, jo cenas eksportam pieauga nedaudz straujāk nekā importam. Būtiski eksporta vienības vērtība pieauga koksnei un koksnes izstrādājumiem, kā arī metāliem un to izstrādājumiem. Savukārt eksporta vienības vērtība nedaudz samazinājusies ir pārtikas rūpniecības ražojumiem.

2009. gadā preču eksports saruka gandrīz visās preču grupās, īpaši strauji samazinoties metālapstrādes produktu un koksnes un tās izstrādājumu eksportam.

2010. gada janvārī–novembrī, salīdzinot ar 2009. gada janvārī–novembri, izaugsme ir vērojama visās preču eksporta grupās (kopumā par 29%). Gandrīz trešo daļu no visa eksporta pieauguma nodrošināja koksne un tās izstrādājumu eksports. Lielu ieguldījumu eksportā deva arī metālu un to izstrādājumu, kā arī lauksaimniecības un pārtikas produkcijas eksporta pieaugums.

3.9. attēls

3.5. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

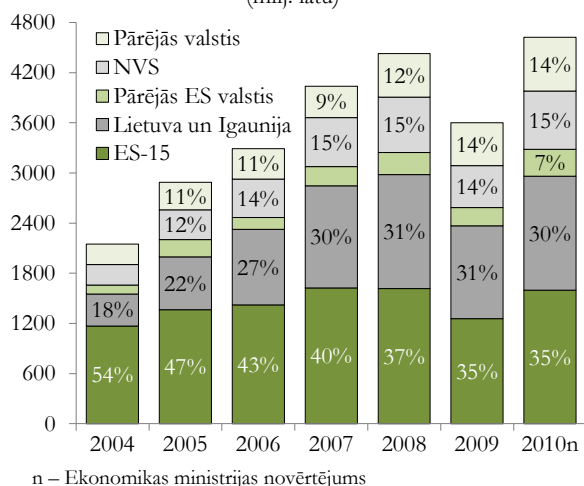
	2009		2010. gada janvāris-novembris	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	-18,7	28,8	28,8
koksne un tās izstrādājumi	16,5	-19,0	51,9	8,6
metāli un to izstrādājumi	12,4	-39,4	41,7	5,2
vieglās rūpniecības preces	5,7	-24,3	11,0	0,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti	18,6	-10,6	20,9	3,9
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	11,4	-17,6	25,0	2,8
mašīnbūves produkcija	14,1	-8,0	16,6	2,3
minerālie produkti	5,5	8,5	43,1	2,4
transporta līdzekļi	7,1	-22,0	8,4	0,6
pārējās preces	8,7	-16,7	26,6	2,3

Eksports uz ES valstīm 2009. gadā samazinājās par 20%, bet 2010. gada janvārī-novembrī jau pieauga par 28%. Praktiski ir atgūts pirmskrīzes eksporta līmenis uz ES valstīm. Ņemot vērā ES valstu lielo īpatsvaru Latvijas eksportā, šo valstu grupa visbūtiskāk ietekmēja arī kopējās Latvijas eksporta tendences.

Tāpat kā kopējā Latvijas eksportā arī uz ES valstīm lielākais eksporta pieaugums bija vērojams koksnes un tās izstrādājumu grupā (vairāk nekā 1/3 daļa no visa pieauguma), metālu un to izstrādājumu, kā arī lauksaimniecības un pārtikas produkcijas grupās.

3.10. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām
(milj. latu)

2009. gadā eksports uz NVS valstīm samazinājās par 24%, bet 2010. gada janvārī-novembrī pieauga par 40%, pilnībā atgūstot pirmskrīzes eksporta apjomus uz NVS valstīm. Lielākos ieguldījumus eksportā uz NVS

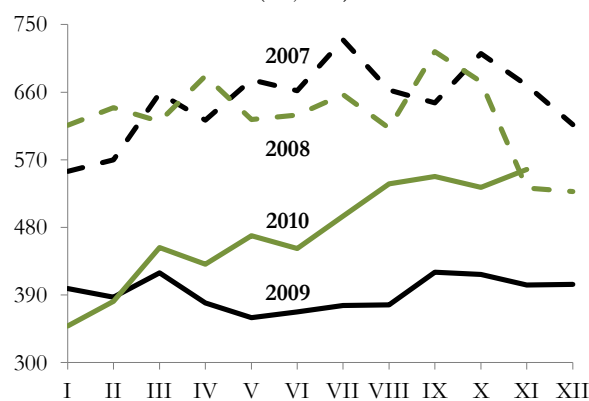
valstīm deva lauksaimniecības un pārtikas produktu grupa (aptuveni 1/3 daļa no visa eksporta uz NVS valstīm), kā arī ķīmiskās rūpniecības preču grupa (1/4 daļa).

2009. gadā **preču imports** samazinājās visās preču grupās, īpaši mašīnbūves un transporta līdzekļu grupās. 2010. gada sākumā importa apjomi sāka pieaugt un janvārī-novembrī jau par 21% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Lielāko ieguldījumu importā veidoja metālapstrādes produkcijas, ķīmiskās rūpniecības un mašīnbūves produkcijas importa apjomu pieaugumi, kas kopā veidoja aptuveni 60% no kopējā importa pieauguma.

Imports no ES un NVS valstīm ir pieaudzis tāpat kā kopējais imports.

3.11. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

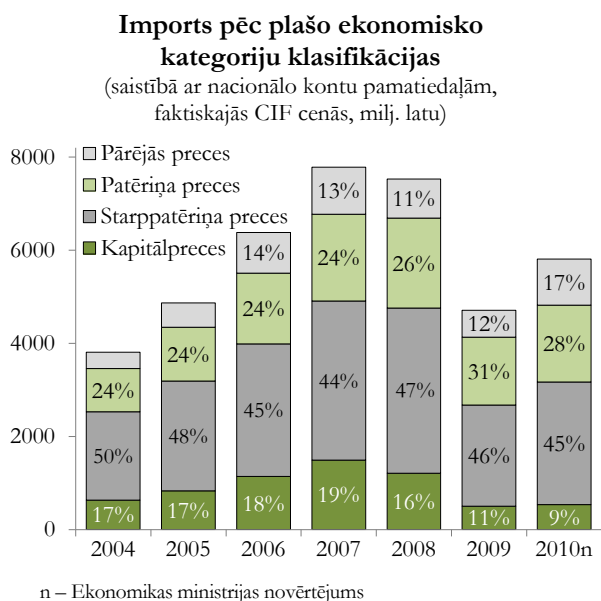
3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās CIF cenās)

	2009		2010. gada janvāris-novembris	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	-37,4	21,0	21,0
tai skaitā:				
koksne un tās izstrādājumi	1,4	-52,8	45,1	0,6
metāli un to izstrādājumi	8,1	-51,0	51,7	4,6
vieglās rūpniecības preces	6,3	-4,8	7,5	0,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti	18,3	-16,4	7,9	1,3
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	16,9	-27,0	24,8	4,2
mašīnbūves produkcija	15,7	-46,1	21,6	4,0
minerālie produkti	17,2	-31,0	10,3	2,2
transporta līdzekļi	6,5	-62,3	23,7	2,1
pārējās preces	9,6	-38,7	13,4	1,4

Pēdējos gados ievērojami samazinās kapitālpreču importa daļa, kas ir saistīts ar investīciju samazināšanos. Nedaudz samazinājās starppatēriņa preču importa daļa, savukārt patēriņa preču daļa, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, ir nedaudz pieaugusi.

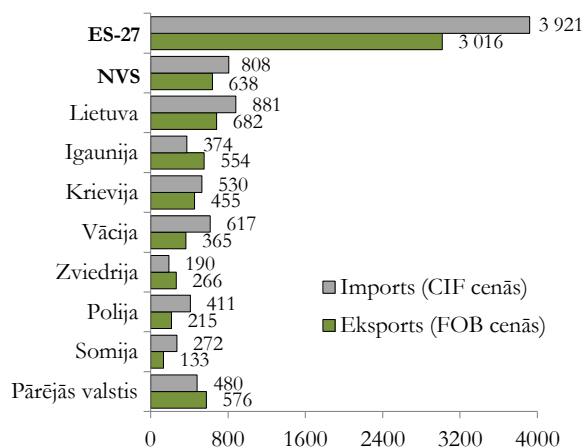
3.12. attēls

Latvijas lielākie **tirdzniecības partneri** 2010. gada janvārī-novembrī bija Lietuva – 16,6% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija un Vācija – 10,4%, Igaunija – 9,8%, Polija – 6,6%, Zviedrija – 4,8%, kā arī Somija – 4,3 procenti.

3.13. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums
2010. gada janvārī-novembrī
(milj. latu)

Nozīmīgākās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis ir **Lietuva** un **Igaunija**. Pēdējo gadu laikā šo valstu īpatsvars kopējā ārējā tirdzniecībā arvien pieaug. Straujās Baltijas valstu izaugsmes laikā bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. Taču, sākot ar 2008. gada otro pusi, kad kopējie importa apjomi sāka sarukt, ārējās tirdzniecības bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka uzlaboties (skatīt 3.14. attēlu).

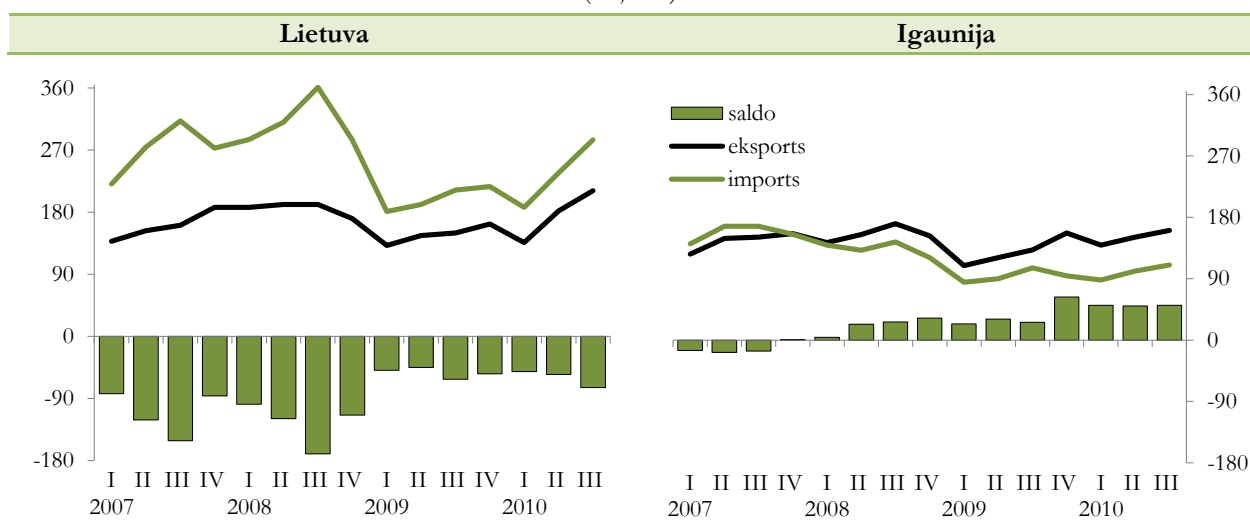
Ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju, sākot no 2008. gada, ir pozitīva, toties ar Lietuvu tā saglabājas negatīva. 2010. gada janvārī–novembrī imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 29% (2009. gadā – par 36%), turpretī eksports uz Igauniju pārsniedza importu par 48% (2009. gadā – par 38%). Kopumā ar abām valstīm ārējās tirdzniecības bilance ir gandrīz

sabalansēta – imports pārsniedz eksportu vien par 3%. Uz Igauniju un Lietuvu galvenokārt tiek eksportētas lauksaimniecības un pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcija. Importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir lauksaimniecības un pārtikas precēm, minerālajiem produktiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm.

3.14. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem

(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Pozitīvais pakalpojumu saldo 2010. gada janvārī–septembrī gandrīz pilnībā nosedza negatīvo preču tirdzniecības bilanci. Gada laikā pakalpojumu eksporta un importa apjomi nav būtiski mainījušies, saglabājoties izteikti pozitīvai pakalpojumu bilancei.

Nedaudz vairāk par pusi no pakalpojumu eksporta joprojām sastāda ar tranzītpārvadājumiem gūtie

ienākumi. Kopumā pārvadājumu eksports ir nedaudz sarucis, ir samazinājušies ienākumi no jūras pārvadājumiem, bet līdzīgos apjomos pieauguši aviopārvadājumi. Tāpat ir sarukuši ienākumi no Latvijā iebraukušajiem tūristiem, ko kompensēja komercdarbības pakalpojumu eksporta pieaugums.

3.7. tabula

Pakalpojumu eksports un imports

(procentos)

	2009				2010. gada janvāris-septembris			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	-10,7	-24,8	100	100	-0,2	-0,6
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,6	25,3	-10,9	-25,9	50,3	29,9	-2,6	15,5
– jūras transports	17,9	7,5	-3,4	-2,9	15,5	7,9	-16,8	3,7
– gaisa transports	8,3	8,2	-7,6	-26,0	10,0	11,0	18,2	3,3
– pārējais transports	24,5	9,6	-16,7	-37,5	24,9	11,0	1,0	11,5
Ceļojumi	18,8	35,1	-5,4	-26,2	17,6	30,2	-9,2	-18,4
Komercdarbības pakalpojumi	29,6	37,8	-13,0	-22,4	30,8	38,7	10,1	7,1
Pārējie pakalpojumi	1,1	1,7	-21,1	-31,0	1,2	1,3	7,3	-23,8

Pakalpojumu eksports uz ES valstīm veido aptuveni pusi no kopējā Latvijas pakalpojumu

eksporta, un 2010. gada janvārī–septembrī tā apjomi ir nedaudz samazinājušies (par 3%). Nedaudz vairāk ir

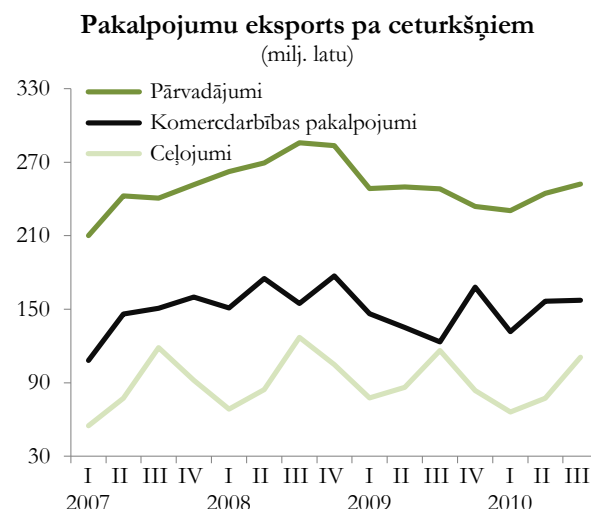
sarukuši ienākumi no ieceļojušajiem tūristiem, kā arī nedaudz samazinājies komercdarbības pakalpojumu eksports. Savukārt neliels pieaugums ir vērojams tranzītpārvadājumu apjomiem uz ES valstīm.

Pakalpojumu eksports uz NVS valstīm 2009. gadā sastādīja aptuveni 9% no kopējā pakalpojumu eksporta, bet 2010. gada janvārī-septembrī, ņemot vērā tā apjomu straujo pieaugumu (par 50%), pakalpojumu eksporta uz NVS valstīm īpatsvars ir palielinājies līdz 13%. Lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā deva komercpakalpojumu eksporta, kā arī tranzītpārvadājumu eksporta pieaugums. Nedaudz palielinājušies arī ienākumi no NVS ieceļojušajiem tūristiem.

Ievērojamu daļu pakalpojumu eksporta sastāda eksports uz Lietuvu un Igauniju, attiecīgi 7% un 6%. Pakalpojumu eksports ir samazinājies gan uz Lietuvu, gan Igauniju (attiecīgi par 5% un 6%). Uz abām valstīm ir samazinājies tranzītpārvadājumu eksports, kā

arī ienākumi no ieceļojušajiem tūristiem, bet pieaudzis komercpakalpojumu eksports.

3.15. attēls

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Iepriekšējo gadu straujā izaugsme, kas galvenokārt balstījās uz iekšējā pieprasījuma stimuliem, tautsaimniecības struktūru mainīja par labu pakalpojumu nozarēm. Straujās izaugsmes gados (no 2005.-2007. gadam) IKP pieauga par vairāk nekā 10% ik gadu. No visa pieauguma ¾ veidoja būvniecības, tirdzniecības un komercpakalpojumu nozaru izaugsme.

Savukārt apstrādes rūpniecības ieguldījums bija ievērojami mazāks – tikai 5% no kopējās izaugsmes. Latvijā izveidojās izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa.

Nozaru struktūra pēc nodarbināto skaita ir nedaudz atšķirīgāka nekā pēc pievienotās vērtības, kas ir skaidrojams ar izteikti atšķirīgo produktivitātes līmeni tautsaimniecības nozarēs.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības			Pēc nodarbināto skaita		
	2005	2009	2010n	2005	2009	2010n
Primārās nozares	4,3	3,8	4,6	12,3	9,3	9,6
Apstrādes rūpniecība	12,6	9,9	12,2	14,9	14,1	14,4
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	2,5	3,6	4,1	2,2	1,7	1,9
Būvniecība	6,1	6,6	5,0	8,8	8,0	6,7
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	21,5	16,6	18,0	18,0	19,7	19,7
Transports un sakari	13,9	11,4	12,8	9,2	9,9	10,1
Sabiedriskie pakalpojumi	15,0	17,1	15,0	22,3	21,2	21,6
Citi komercpakalpojumi	24,1	31,0	28,3	12,3	16,1	16,1
Kopā	100	100	100	100	100	100

n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

Ekonomiskās aktivitātes tautsaimniecības nozarēs ir cieši saistītas gan ar iekšējā, gan ārējā pieprasījuma dinamiku. Ekonomiskās krīzes laikā izlaide straujāk samazinās uz iekšējo pieprasījumu vērstās nozarēs. 2009. gadā visbūtiskāk saruka tirdzniecības, viesnīcu un restorānu nozares sniegto pakalpojumu apjoms (par 29%) un būvniecības produkcijas apjomi (par 33,6%).

Šīs nozares 2009. gadā noteica IKP samazinājumu par 7,5 procentpunktiem jeb vairāk nekā trešdaļu no kopējā IKP samazinājuma. Atsevišķās pakalpojumu nozarēs, piemēram, transportā un sakaros, sabiedriskajos pakalpojumos, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu izlaides apjomi samazinājās nedaudz lēnākos tempos.

2009. gada sākumā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu samazināšanos ietekmēja vājais ārējais pieprasījums. 2009. gada otrajā pusē ārējā pieprasījuma palielinājums deva pozitīvus izaugsmes stimulus arī

Latvijas ražotājiem – pakāpeniski mazinājās apstrādes rūpniecības krituma tempi. 2009. gadā kopumā apstrādes rūpniecības nozares ražošanas apjomi, salīdzinot ar 2008. gadu, saruka par 19,2 procentiem.

3.9. tabula

IKP dinamika

(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, sezonāli neizlīdzināti dati)

	2005-2007*	2008	2009	2010n	2009				2010		
					I	II	III	IV	I	II	III
<i>apjomu izmaiņas</i>											
Primārās nozares	5,3	0,5	3,0	4,2	-3,5	3,2	2,3	9,2	5,9	7,1	2,6
Apstrādes rūpniecība	4,2	-6,5	-19,2	16,0	-25,9	-23,4	-18,3	-9,0	6,8	15,3	20,2
Elektroenerģija, gāze, ūdens apgāde	3,1	-2,4	-7,2	15,0	-9,8	-10,4	-14,2	2,3	17,4	11,0	15,1
Būvniecība	17,5	-2,6	-33,6	-23,9	-27,6	-30,7	-34,2	-39,7	-43,2	-35,3	-13,1
Tirdzniecība, viesnīcas, restorāni	16,2	-8,4	-29,0	4,0	-26,6	-29,6	-28,9	-31,2	-8,4	-0,2	11,0
Transports un sakari	8,7	0,5	-14,8	4,1	-15,4	-15,0	-18,2	-10,3	2,3	2,5	5,4
Sabiedriskie pakalpojumi	4,2	1,3	-6,3	-6,7	-3,4	-5,2	-9,8	-6,7	-11,8	-8,8	-5,4
Citi komercpakalpojumi	13,2	0,0	-5,5	-4,9	-6,3	-5,4	-3,8	-6,5	-8,3	-3,4	-4,3
IKP	10,9	-4,2	-18,0	0,0	-17,8	-18,1	-19,1	-16,8	-6,0	-2,1	2,9
<i>ieguldījums pieaugumā</i>											
Primārās nozares	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,2
Apstrādes rūpniecība	0,6	-1,1	-2,4	0,3	-3,4	-3,0	-2,3	-1,1	0,7	1,5	2,3
Elektroenerģija, gāze, ūdens apgāde	0,1	-0,1	-0,2	0,1	-0,4	-0,2	-0,3	0,1	0,7	0,2	0,3
Būvniecība	1,3	-0,3	-3,2	-0,2	-2,0	-3,0	-3,7	-3,9	-2,3	-2,3	-1,0
Tirdzniecība, viesnīcas, restorāni	3,7	-3,0	-7,4	0,1	-7,3	-7,3	-7,7	-7,6	-1,7	0,0	2,3
Transports un sakari	1,3	0,1	-2,3	0,1	-2,3	-2,5	-3,0	-1,6	0,3	0,3	0,8
Sabiedriskie pakalpojumi	0,6	0,2	-0,9	-0,1	-0,4	-0,8	-1,2	-1,1	-1,5	-1,2	-0,6
Citi komercpakalpojumi	3,2	0,0	-1,6	-0,2	-1,8	-1,5	-1,1	-2,0	-2,3	-0,9	-1,2
IKP	10,9	-4,2	-18,0	0,0	-17,8	-18,1	-19,1	-16,8	-6,0	-2,1	2,9

* vidēji gadā; n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

Turpinot uzlaboties situācijai pasaules ekonomikā un palielinoties ārējam pieprasījumam, 2010. gadā aizvien lielāka loma tautsaimniecībā bija tirgojamām nozarēm, kas ļāva kompensēt vēl vājo iekšzemes pieprasījumu un uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru attīstību.

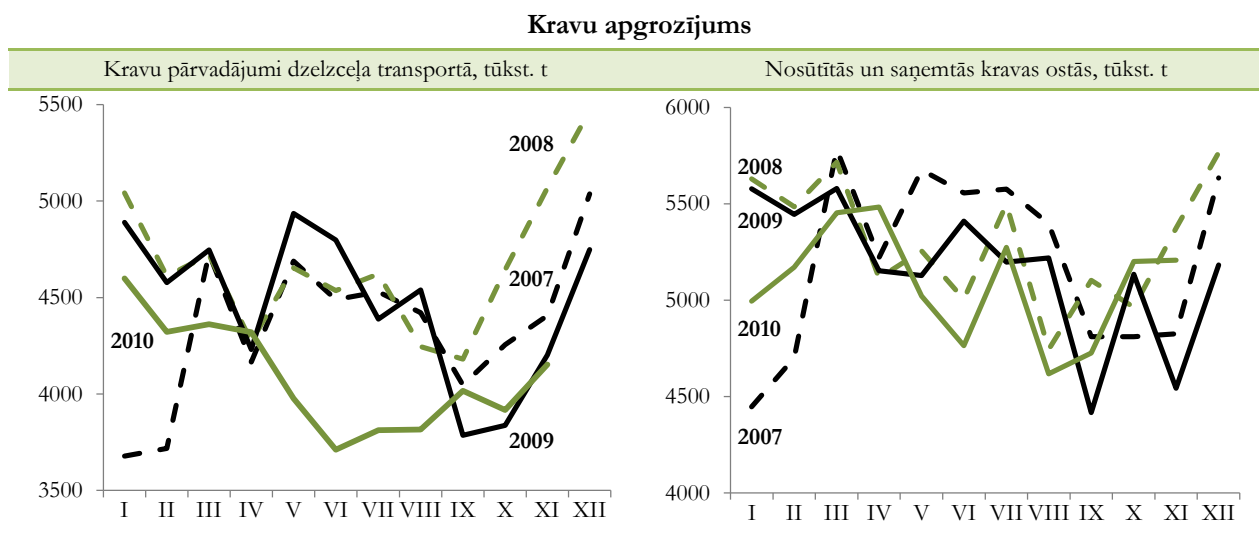
Izaugsme 2010. gada trīs ceturkšņos bija vērojama visās preču ražošanas nozarēs. 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada atbilstošo ceturksni, apstrādes rūpniecība pieauga par 20,2%, elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes nozare – par 15,1% un primārās nozares – par 2,6%. Šo nozaru izaugsme kopumā deva 2,7 procentpunktu ieguldījumu IKP pieaugumā.

Neraugoties uz kravu apgrozījuma samazinājumu dzelzceļā un ostās, izaugsme 2010. gada trīs ceturkšņos bija vērojama transporta un sakaru nozarē (2010. gada 3. ceturksnī pieaugums par 5,4%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 3. ceturksni). Jāatzīmē arī tirdzniecības, viesnīcu un restorānu nozarē sniegto pakalpojumu apjoma pieaugums 2010. gada

3. ceturksnī (par 11%, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu), kas pamatā panākts uz vairumtirdzniecības apjomu kāpuma rēķina. Ņemot vērā nozares lielo īpatsvaru tautsaimniecībā, būtiskais apjomu pieaugums ietekmēja IKP palielinājumu par 2,3 procentpunktiem.

Turpretim pārējās pakalpojumu nozarēs 2010. gadā izlaides apjomi vēl atpalika no 2009. gada līmeņa. Komercpakalpojumu nozarē 3. ceturksnī izlaides apjomi saruka par 4,3%, savukārt valdības izdevumu ierobežošanas būtiski ietekmēja sabiedrisko pakalpojumu nozari, kur sniegto pakalpojumu apjoms bija par 5,4% mazāks nekā 2009. gada 3. ceturksnī. Visdziļāko ražošanas apjomu kritumu piedzīvo būvniecības nozare – 2010. gada 3. ceturksnī nozares izlaide bija par 13,1% zemākā līmenī nekā 2009. gada 3. ceturksnī. Kopumā tendences pakalpojumu nozarēs un būvniecībā noteica IKP samazinājumu par 2,8 procentpunktiem (t.sk. būvniecība – par 1 procentpunktu).

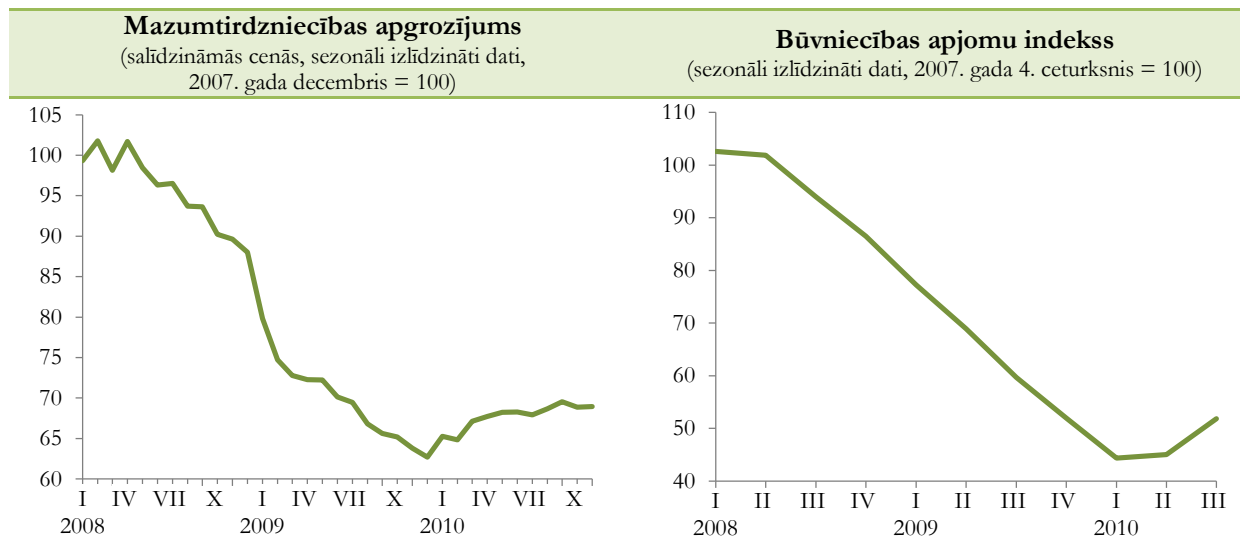
3.17. attēls

Stabilizējoties iekšējam pieprasījumam, 2010. gadā uzlabojās situācija mazumtirdzniecībā. Mazumtirdzniecības apgrozījuma apjomi no 2009. gada decembra līdz 2010. gada novembrim pieauga par 10% (salīdzināmās cenās, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Tomēr 2010. gada 11 mēnešos mazumtirdzniecības apgrozījums vēl bija par 3,6% mazāks nekā 2009. gada janvārī–novembrī (pārtikas preču tirdzniecības apgrozījums saruka par 6,1%, auto

degvielas mazumtirdzniecības apjomi – par 7,6%, savukārt nepārtikas precēm apgrozījums saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī). Salīdzinot 2010. gada novembri ar iepriekšējā gada novembri, kopējais mazumtirdzniecības apgrozījums salīdzināmās cenās bija pieaudzis par 8,1%. Kopš 2010. gada augusta mazumtirdzniecības apgrozījums pārsniedz iepriekšējā gada attiecīgo mēnešu līmeni.

3.18. attēls

Atbilstoši investīciju samazinājumam tautsaimniecībā ir sarkuši būvniecības produkcijas apjomi. 2010. gada 9 mēnešos, salīdzinot ar 2009. gada janvārī–septembri, būvniecības produkcijas apjomi salīdzināmajās cenās samazinājušies par 28,5%, t.sk. ēku būvniecības apjomi kritušies par 30,3%, bet inženierbūvju būvniecība – par 27,1 procentu.

2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2010. gada 2. ceturksni, būvniecības produkcijas apjomi palielinājās (par 15,1%, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās). Ceturkšņa laikā būvniecības apjoma pieaugumu pamatā noteica

dzīvojamo māju, tirdzniecības ēku, kā arī rūpniecības ražošanas ēku un noliktavu būvniecības apjomu palielināšanās.

Turpinoties pozitīvām eksporta palielinājuma tendencēm, tirgojamo nozaru loma izaugsme aizvien pieaugs, bet, stabilizējoties iekšējam pieprasījumam, arī uz iekšējo tirgu orientētās nozarēs parādīsies izaugsmes stimuli.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

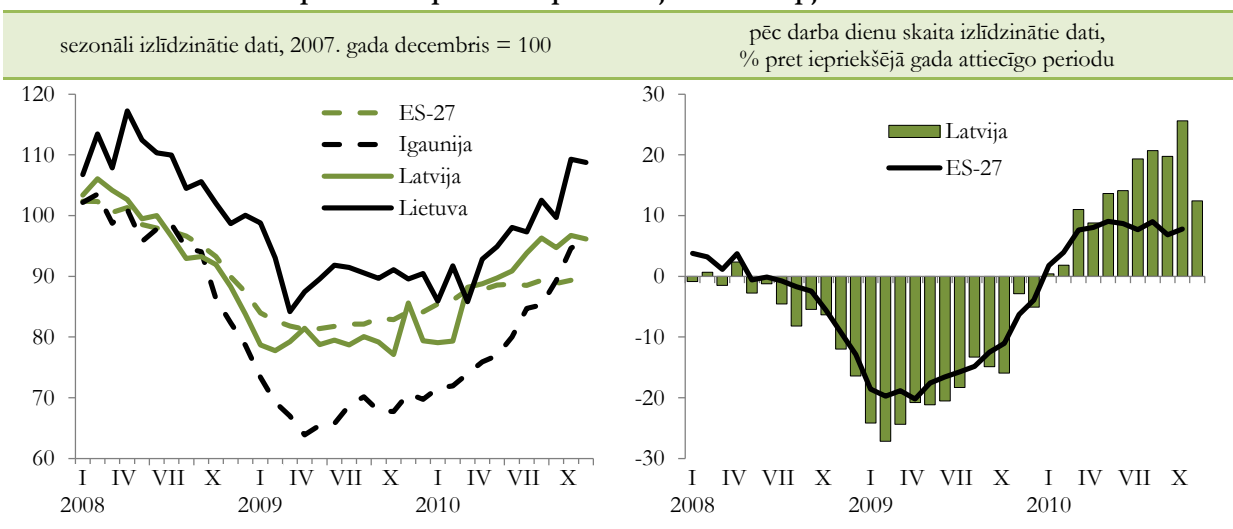
Ekonomikas straujās izaugsmes gados apstrādes rūpniecības nozares izaugsme ievērojami atpalika no vidējiem tautsaimniecības pieauguma tempiem. Apstrādes rūpniecības ieguldījums bija tikai 5% no kopējās izaugsmes, un Latvijā izveidojās izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa. Šajā laikā samazinājās rūpniecības kā tautsaimniecības nozares relatīvā

konkurētspēja attiecībā pret citām nozarēm. Komersantiem tā bija mazāk pievilcīga.

Globālās finanšu krīzes ietekmē 2008. gadā un 2009. gada pirmajā pusē būtiski saruka gan iekšējais, gan ārējais pieprasījums. Kopumā 2009. gadā rūpniecības produkcijas apjomi saruka par 18%. Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu apjomīgs samazinājums bija raksturīgs ne tikai Latvijā, bet arī vairumam ES dalībvalstu.

3.19. attēls

Apstrādes rūpniecības produkcijas fiziskā apjoma indekss

2009. gada otrajā pusē vairumā Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomisko aktivitāšu sarukumu pakāpeniski nomainīja izaugsmes atsākšanās. Ārējā pieprasījuma palielinājums deva pozitīvus izaugsmes stimulus arī Latvijas ražotājiem – 2009. gada

otrajā pusē pakāpeniski atsāka pieaugt ražošanas apjomi, un dažās apstrādes rūpniecības nozarēs ražošanas apjomi jau 2009. gada beigās pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2010. gadā*

procentos

	Pēc pievienotās vērtības	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100,0	59,5
Pārtikas rūpniecība	18,6	23,9	27,3
Vieglā rūpniecība	4,9	11,7	81,9
Kokapstrāde	26,3	18,2	74,9
Papīra ražošana un poligrāfija	9,2	6,5	53,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	9,4	6,0	73,7
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	4,2	3,9	48,4
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,3	9,3	73,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,2	4,0	84,2
Mašīnu un iekārtu ražošana	4,5	3,5	85,9
Transporta līdzekļu ražošana	4,1	6,2	87,9
Pārējās rūpniecības nozares	4,3	7,0	52,6

* - Ekonomikas ministrijas novērtējums

Eksportu iespēju paplašināšanās, palielinoties ārējam pieprasījumam, un konkurētspējas pieaugums ir

pamats tam, ka apstrādes rūpniecībā turpina palielināties ražošanas apjomi, kas 2010. gada novembrī bija par 15,7% lielāki nekā iepriekšējā gada

atbilstošajā mēnesī. 2010. gada janvārī–novembrī saražotās produkcijas apjomi par 14,1% pārsniedza 2009. gada vienpadsmit mēnešu līmeni. Kopš

2009. gada decembra ik mēnesi nozares ražošanas apjomi ir palielinājušies vidēji par 1,7 procentiem.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības* ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2007	2008	2009	2010 I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	0,3	-4,7	-18,0	14,1
Pārtikas rūpniecība	1,3	-5,3	-16,5	-2,9
Vieglā rūpniecība	0,3	-11,0	-37,6	14,7
Kokapstrāde	-6,0	-12,1	2,6	29,2
Papīra ražošana un poligrāfija	0,2	-4,2	-15,8	19,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	3,1	-2,6	-18,4	7,1
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-17,1	-5,5	-34,3	8,8
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,5	1,8	-23,6	21,4
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,8	4,5	-26,5	27,6
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,0	12,2	-47,6	16,1
Transporta līdzekļu ražošana	10,7	8,1	-48,8	41,3
Pārējās rūpniecības nozares	3,0	-8,0	-18,8	-3,2

* Pēc saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 2. redakcijas

Apstrādes rūpniecības nozarēs atkopšanās pēc krīzes nav vienmērīga. Lielākais ieguldījums nozares izaugsmē ir kokapstrādei, kur 2010. gada 11 mēnešos ražošanas apjomi bija par gandrīz 30% lielāki nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Šajā pašā laikā metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozares apjomi pieauga par vairāk nekā 20%. Pozitīvas tendences vērojamas arī papīra ražošanas un poligrāfijas, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas un mašīnbūves nozarēs. Tajā pašā laikā ražošanas apjomi šī gada janvārī – novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ir samazinājušies pārtikas rūpniecībā. Neraugoties uz eksporta apjomu palielinājumu, saglabājoties vājam iekšējam patēriņam, pārtikas nozares ražošanas apjomi par gandrīz 3% atpaliek no 2009. gada attiecīgā perioda līmeņa.

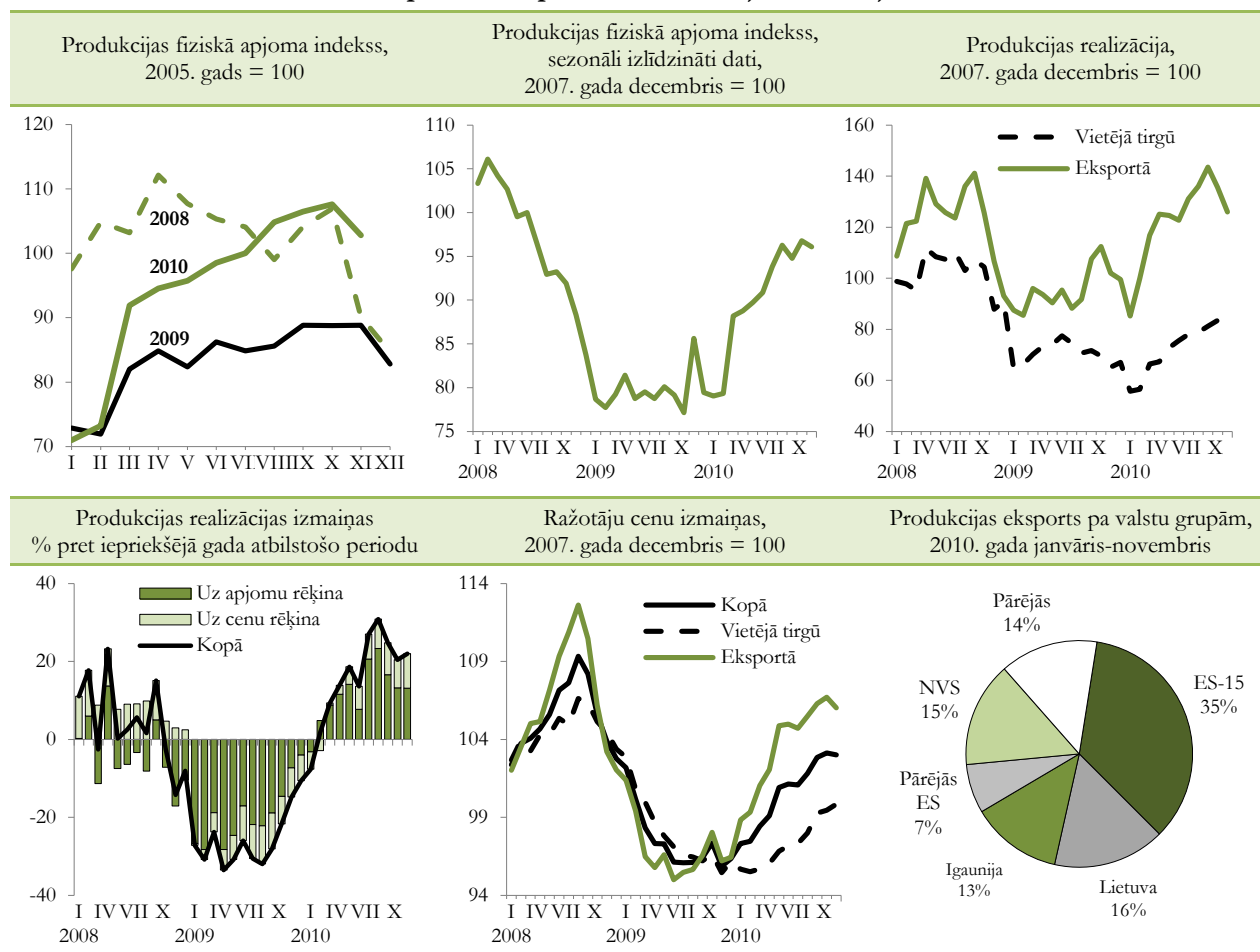
Apstrādes rūpniecības produkcijas realizācijas apjomi faktiskajās cenās 2009. gadā saruka par 26,3%. Realizācijas ieņēmumu straujo kritumu noteica ne tikai ražošanas apjomu kritums, bet arī ražotāju cenu samazināšanās gan vietējā, gan ārējos tirgos.

2010. gada 11 mēnešos apstrādes rūpniecības produkcijas realizācijas ieņēmumi bija par 16,2% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Vājā iekšzemes pieprasījuma rezultātā produkcijas realizācija vietējā tirgū šajā laika posmā bija palielinājusies tikai par 2,1%. Turpretim eksportētās produkcijas realizācija bija pieaugusi par 28,2 procentiem.

2010. gada novembrī apstrādes rūpniecības ražotāju cenas bija par 7,5% augstākas nekā pirms gada. Zemā pieprasījuma rezultātā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas 12 mēnešu laikā bija palielinājušās par 4,6%, bet eksportētajai produkcijai ražotāju cenas bija par 10,3% augstākas nekā 2009. gada novembrī. Lielākie ražotāju cenu kāpumi ir vērojami apstrādes rūpniecības nozarēs, kurām ārējos tirgos strauji aug pieprasījums un kuras ir atkarīgas no pasaules cenu svārstībām. Piemēram, metālapstrādes nozarē ražotāju cenas 2010. gada novembrī bija par vairāk nekā 21,4% augstākas nekā pirms gada, bet kokapstrādes nozarē ražotāju cenas 12 mēnešu laikā pieauga par 12,3%. Gada laikā ražotāju cenas pārtikas rūpniecībā pieauga par 6,9 procentiem.

3.20. attēls

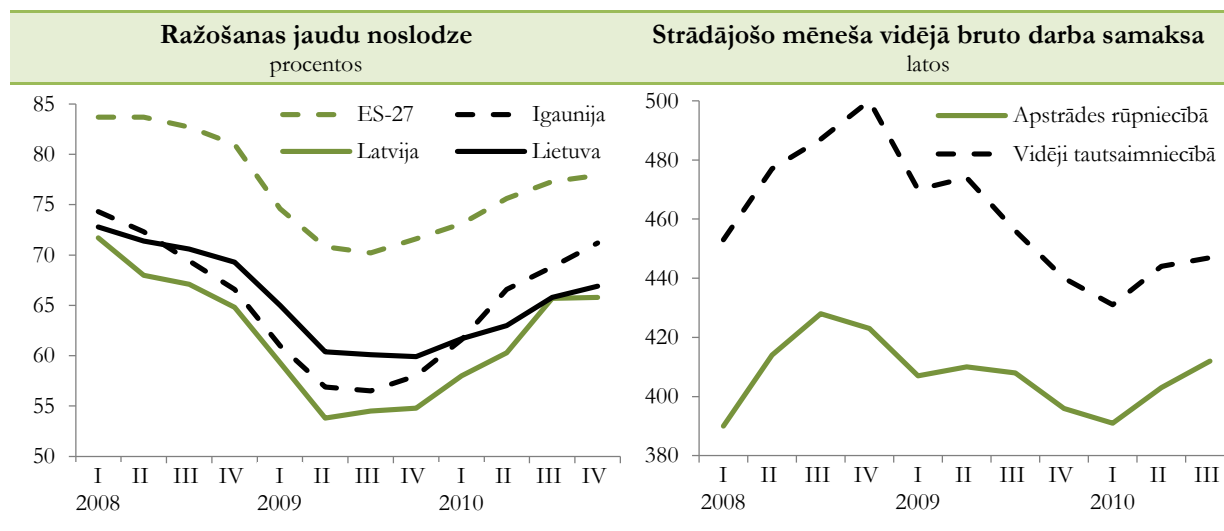
Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Saglabājoties vājam iekšējam pieprasījumam, bet ārējam pieprasījumam būtiski pieaugot, ir palielinājies eksporta īpatsvars nozares realizācijā. 2010. gada vienpadsmit mēnešos tas bija gandrīz 60% no kopējās nozarē saražotās produkcijas realizācijas. Tajā pašā laikā apstrādes rūpniecības eksporta struktūra pēdējos gados būtiski nemainās. Nedaudz vairāk nekā 70% produkcijas eksporta ir saistīti ar ES valstu tirgiem, no tā nedaudz vairāk nekā puse – ar ES-15 valstīm un 29% – ar Lietuvu un Igauniju. Uz NVS valstīm 2010. gadā tika eksportēti 15% saražotās produkcijas.

Apstrādes rūpniecībā ražošanas jaudu līmenis 2010. gada 3. ceturksnī un 4. ceturksnī saglabājās nemainīgs 66% robežās, kas caurmērā atbilst 2008. gada vidējam līmenim. Savukārt strādājošo mēneša bruto darba samaksa apstrādes rūpniecībā 2010. gada sākumā nedaudz pieauga. Salīdzinot ar pirmskrīzes līmeni, darba samaksas samazinājums apstrādes rūpniecībā bija ievērojami mazāks nekā vidēji tautsaimniecībā.

3.21. attēls

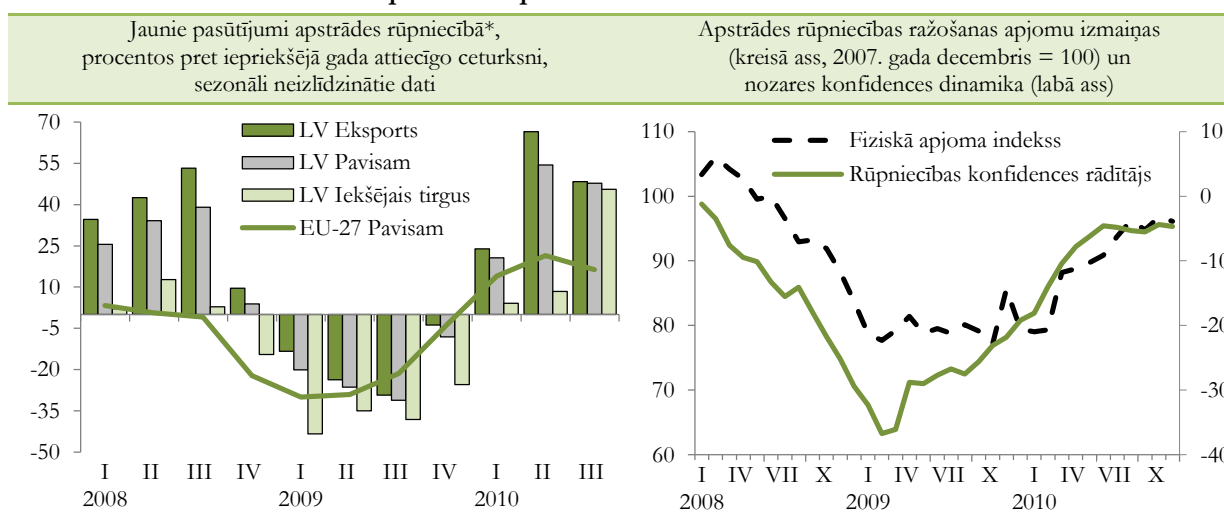

Lai gan nedaudz lēnākos tempos nekā 2010. gada sākumā, tomēr joprojām stabili pieaug jauno pasūtījumu apjoms. Jauno pasūtījumu pieaugumu pamatā nosaka pieprasījuma kāpums eksporta tirgos, tomēr pretstatā 2010. gada pirmajiem diviem

ceturkšņiem 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 3. ceturksni, būtiski ir palielinājies pasūtījumu skaits iekšējā tirgū – īpaši ķīmiskās rūpniecības, elektrisko un optisko iekārtu, kā arī mašīnbūves nozarēs.

3.22. attēls

Apstrādes rūpniecības attīstības tendences

* statistika tiek apkopota tikai par tām apstrādes rūpniecības nozarēm, kas darbojas galvenokārt uz pasūtījumiem

Arī konjunktūras apsekojumu rezultāti liecina, ka uzņēmēju novērtējums par turpmākās izaugsmes iespējām turpina pakāpeniski uzlaboties. Kopējais rūpniecības konfidences rādītājs 2010. gada decembrī bija -4,4 punkti. Tas ir par 32 punktiem vairāk nekā 2009. gada februārī, kad rādītājs bija sasniedzis zemāko līmeni.

Rūpniecības konfidences rādītāju dinamiku nosaka pieaugošā neziņa par galveno tirdzniecības partnervalstu attīstības perspektīvām 2011. gadā. Konjunktūras rādītāju relatīvi lēnāku uzlabošanos 2010. gada pēdējos mēnešos noteica arī uzņēmēju un patērētāju piesardzīgāka attieksme pret nākotnes perspektīvām saistībā ar 2011. gada valsts budžeta izstrādi un pieņemšanu.

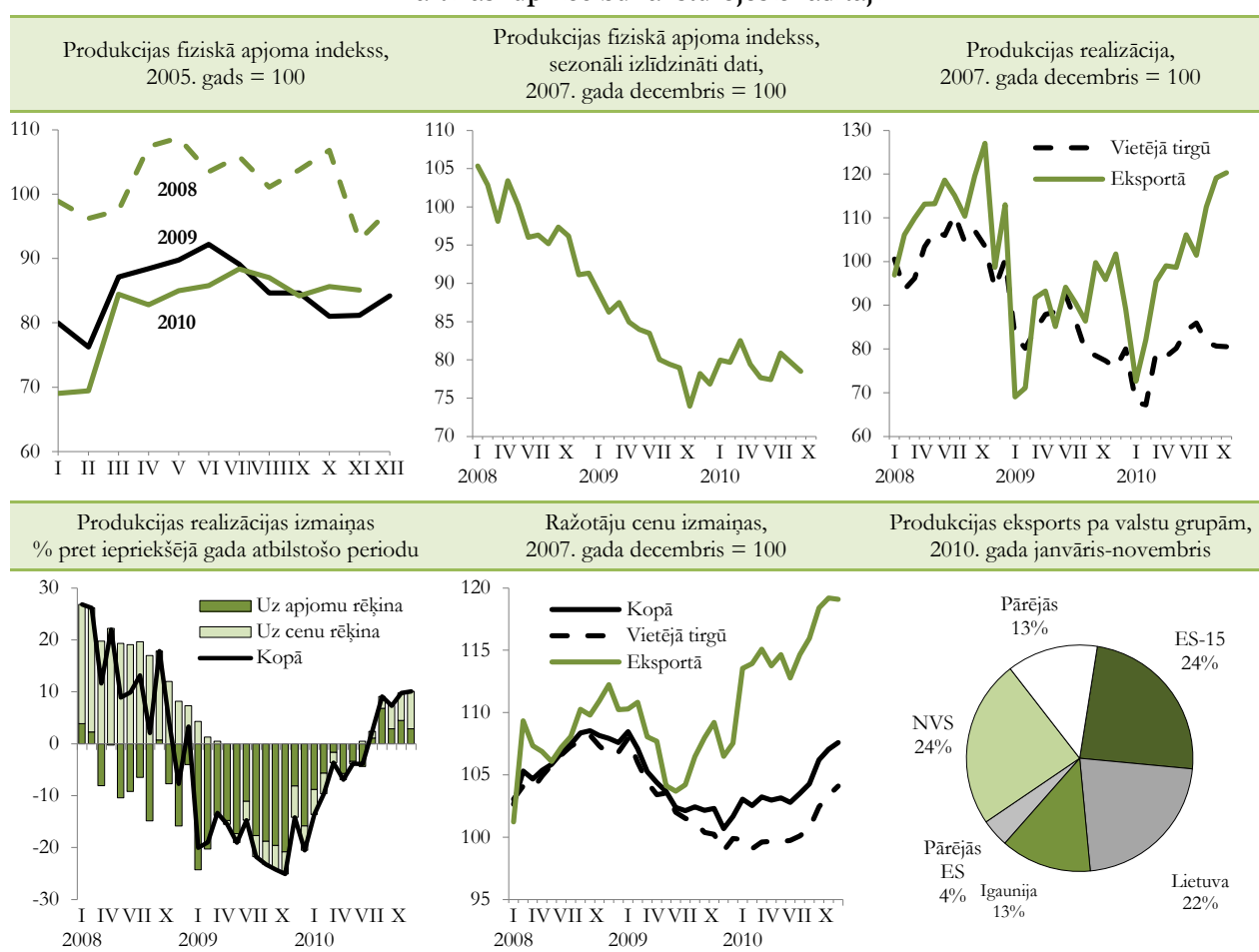
Pārtikas rūpniecība ir viena no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm gan pēc pievienotās vērtības, gan strādājošo skaita. Nozare pamatā ir orientēta uz iekšējo tirgu, tāpēc, samazinoties iekšējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi strauji saruka. 2009. gadā nozares izlaide bija par 16,5% mazāka nekā 2008. gadā. Pārtikas rūpniecības nozares atveseļošanās pēc krīzes bija nedaudz lēnāka nekā citām apstrādes rūpniecības nozarēm. 2010. gada 11 mēnešos nozares ražošanas apjomi bija par 2,9% zemākā līmenī nekā 2009. gada janvārī-novembrī.

Nozares saražotās produkcijas realizācija eksporta tirgos 2010. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, pieauga par 14,5%.

Tomēr, neraugoties uz būtisku eksporta pieaugumu, kopējie nozares realizācijas ieņēmumi praktiski saglabājās 2009. gada atbilstošā perioda līmenī. Eksporta ieguldījums nozares izaugsmē, salīdzinot ar pārējām apstrādes rūpniecības nozarēm, ir salīdzinoši neliels – eksportēti tiek tikai nedaudz vairāk nekā 27% no saražotās produkcijas. Straujāk kāpināt eksporta apjomus 2010. gadā kavēja joprojām vājš iekšzemes pieprasījums kaimiņvalstīs – Lietuvā un Igaunijā. Uz šīm valstīm tiek eksportēti 35% no nozares eksporta. 2010. gada 11 mēnešos saražotās produkcijas realizācija vietējā tirgū saruka par gandrīz 5 procentiem.

3.23. attēls

Pārtikas rūpniecību raksturojošie rādītāji

Salīdzinot ar 2009. gada 11 mēnešiem, 2010. gadā samazinājās gaļas un gaļas produktu, kā arī zivju ražošanas un pārstrādes apjomi. Savukārt pieaugums šajā pašā laikā bija vērojams augļu un dārzeņu pārstrādē, kā arī piena produktu ražošanā. Konditorejas un miltu izstrādājumu ražošanas apjomi 2010. gada 11 mēnešos saglabājās 2009. gada janvāra-novembra līmenī.

Cenu kāpums pārtikas produktiem pasaulē atspoguļojās arī Latvijas pārtikas ražotāju cenu

izmaiņās. 2010. gada novembrī kopumā ražotāju cenas bija par 6,9% augstākas nekā 2009. gada novembrī. Tomēr, saglabājoties relatīvi zēmam iekšzemes pieprasījumam, 2010. gada novembrī 12 mēnešu ražotāju cenu izmaiņas vietējā tirgū realizētajai produkcijai bija 5,2%. Savukārt, pieaugot pieprasījumam ārējos tirgos, Latvijas pārtikas ražotāju cenas šajā pašā laikā pieauga par gandrīz 12 procentiem.

Vieglās rūpniecības nozare ir pamatā orientēta uz eksportu. Vairāk nekā 80% no saražotās produkcijas tiek realizēta ārējos tirgos. Vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis, tāpēc pasaules ekonomikas krīze un ekonomisko aktivitāšu samazināšanās Rietumeiropā būtiski ietekmēja nozares attīstību 2009. gadā, kad produkcijas apjomi saruka par 37,6%. Īpaši straujš ražošanas apjumu kritums bija vērojams 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā.

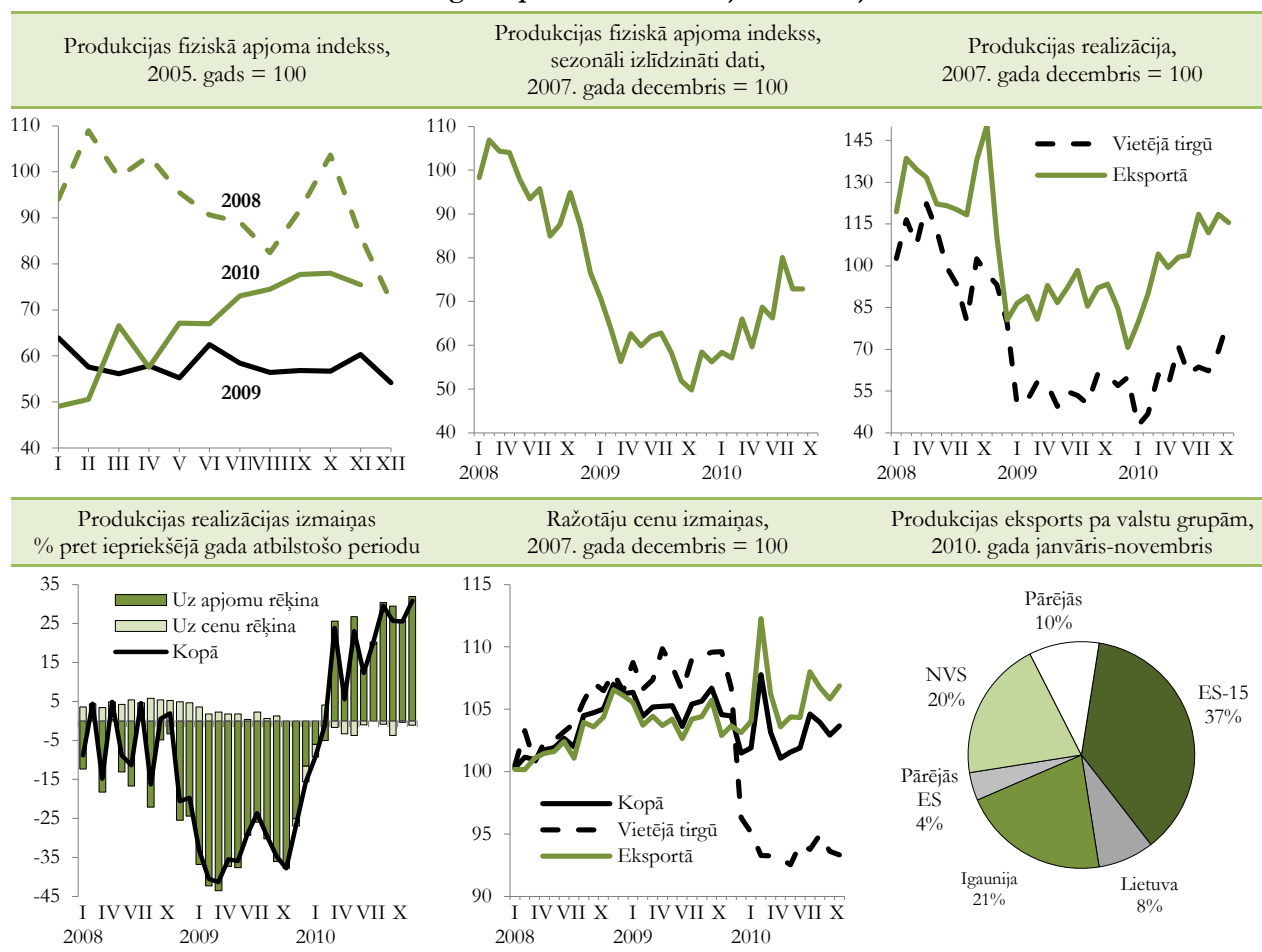
2009. gada nogalē situācija nozarē stabilizējās, un pozitīvas tendences saglabājās arī 2010. gadā – vienpadsmit mēnešos nozares ražošanas apjomi par

14,7% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni. Būtisks apjumu pieaugums aizvadītajā gadā bija vērojams gan tekstilizstrādājumu (par 18%), gan apģērbu ražošanā (par 12,6%).

Nozares realizācijas ieņēmumi pēc apjomīgā krituma 2009. gadā (par 32,8%, salīdzinot ar 2008. gadu) 2010. gadā pakāpeniski palielinājās un janvārī – novembrī jau par 17% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni. Nozares realizācijas ieņēmumi palielinājās gan eksporta tirgos realizētajai produkcijai (par 17,6%), gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai (par 13,9%).

3.24. attēls

Vieglo rūpniecību raksturojošie rādītāji

Tā kā globālās finanšu krīzes laikā vieglajā rūpniecībā visā pasaulē samazinājās ražošanas apjomi, atjaunojoties pieprasījumam, pasaules tirgū veidojās preču deficīts. Arī NVS valstīs strauji auga pieprasījums, turklāt rubļa kurss attiecībā pret eiro 2010. gada sākumā bija relatīvi augsts, tāpēc uz NVS valstīm eksportētā produkcija kļuva salīdzinoši lētāka. Rezultātā uz NVS valstīm 2010. gada janvārī–novembrī tika eksportēts 20% no ārējos tirgos realizētās produkcijas. Tas bija par 4 procentpunktiem vairāk nekā pirms gada.

Neraugoties uz ļoti zemo pieprasījumu, 2009. gada laikā vieglās rūpniecības ražotāju cenas saglabājās nemainīgas. 2010. gadā, atjaunojoties ārējam pieprasījumam, ražotāju cenas eksportētajai produkcijai nozarē palielinājās un novembrī bija par 2,1% augstākas nekā 2009. gada attiecīgajā mēnesī. Savukārt ražotāju cenas vietējā tirgū 2010. gada sākumā turpināja strauji samazināties un 2010. gada novembrī bija par 11,7% zemākas nekā pirms gada.

Kokapstrāde ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare, kas sekmīgi ir pārvarējusi krīzes radītās sekas. Jau 2009. gadā, būtiski palielinot ciršanas apjomus valsts mežos, kokapstrādes nozares izlaide palielinājās par 2,6%, salīdzinot ar 2008. gadu. No 2009. gada janvāra līdz 2010. gada novembrim nozares ražošanas apjomi pieauga caurmērā par 2% ik mēnesi.

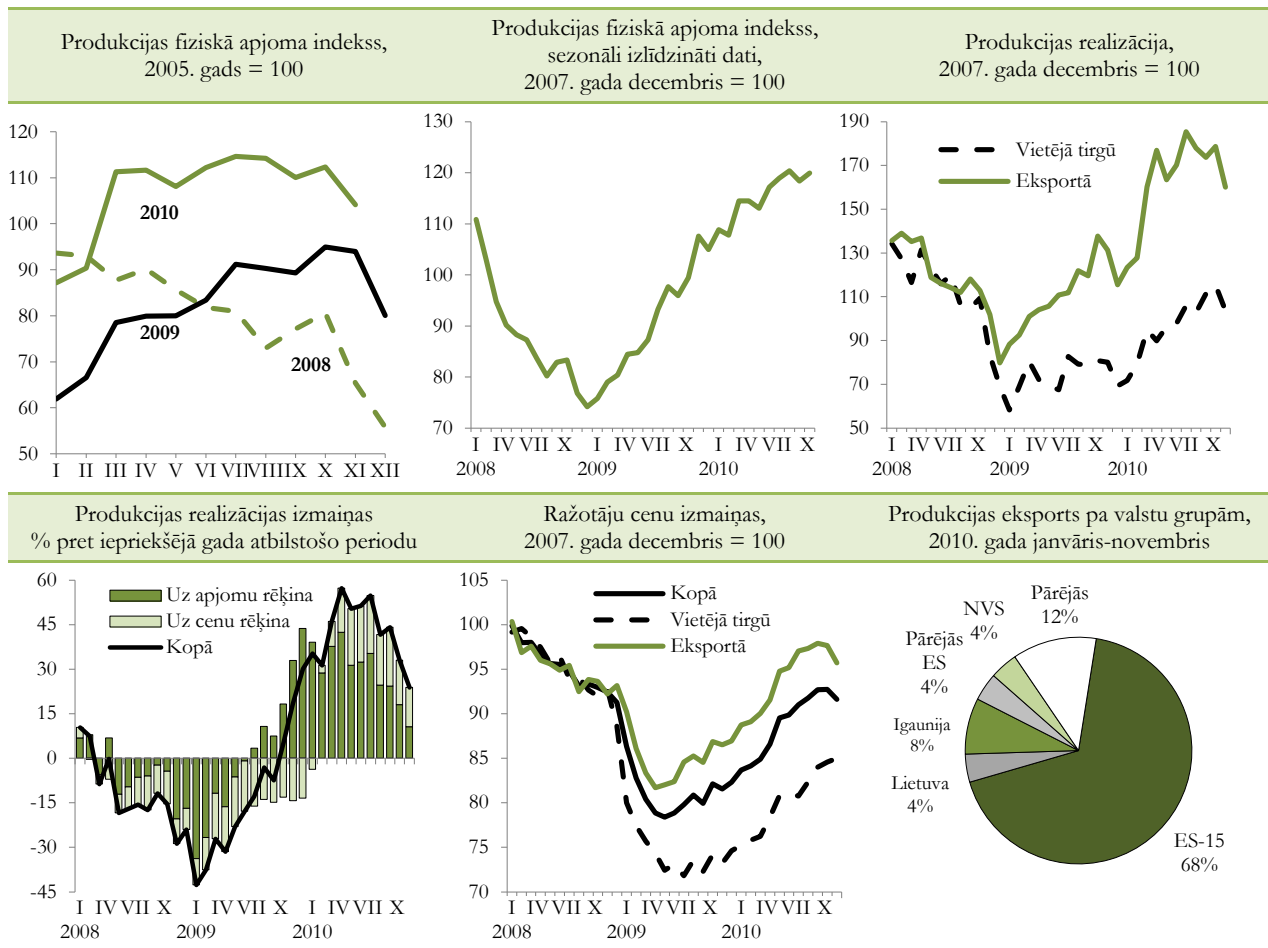
Nozares apgrozījums 2010. gada 11 mēnešos palielinājās par vairāk nekā 40%, salīdzinot ar

2009. gada janvāri-novembri. Šajā laikā nozares realizācija pieauga gan vietējā tirgū, gan eksportā – attiecīgi par 30,5% un 46,8 procentiem.

Kokapstrādes nozarē tiek eksportētas $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas, un galvenie eksporta tirgi ir vecās ES dalībvalstis. Salīdzinot ar 2009. gadu, eksporta struktūrā ir palielinājies trešo valstu īpatsvars.

3.25. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Lielo apgrozījuma kāpumu noteica ne tikai ražošanas apjomu palielinājums, bet arī ražotāju cenu kāpums. Lai gan 2009. gada 1. pusē, strauji mazinoties pieprasījumam, bija vērojams ražotāju cenu samazinājums gan vietējā, gan eksporta tirgos realizētajai produkcijai, kopš 2009. gada vidus kokapstrādes nozarē ražotāju cenas pakāpeniski palielinājās un jau 2010. gada pavasarī sasniedza pirmskrīzes līmeni. 2010. gada novembrī ražotāju cenas gada laikā bija pieaugušas par 12,3 procentiem.

Kokapstrādē ir vērojams viens no lielākajiem ražotāju cenu pieaugumiem, ko nosaka gan ārējais pieprasījums, gan atkarība no pasaules cenu svārstībām. Kokapstrādes nozarē ražotāju cenas eksportētajai produkcijai 2010. gada novembrī bija par 10,6% augstākas nekā pirms gada, bet, atsākot pieaugt no ievērojami zemāka līmeņa, iekšējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas šajā laika periodā bija palielinājušās par vairāk nekā 16 procentiem.

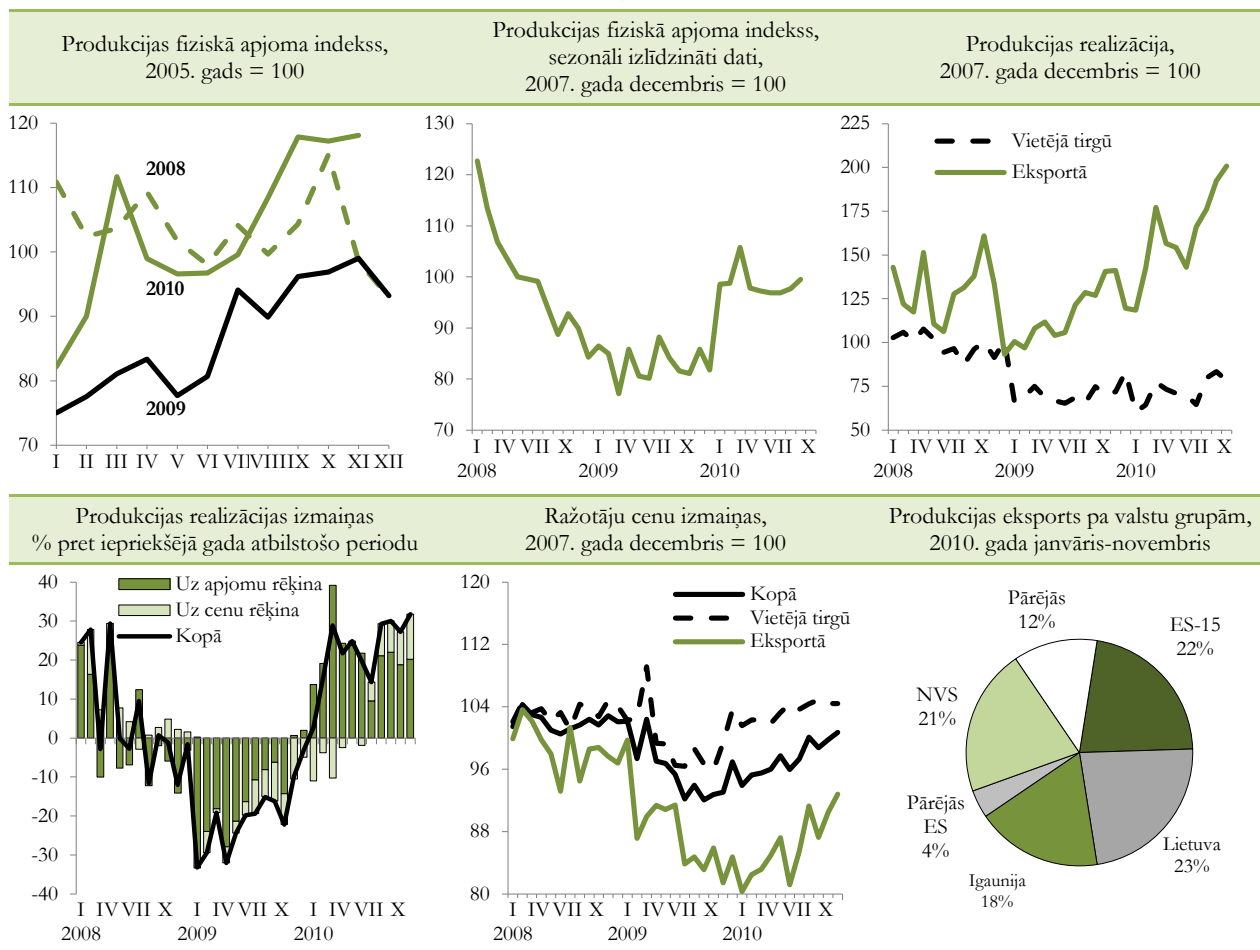
Papīra ražošanas un poligrāfijas nozarei krīzes laikā ir izdevies veiksmīgi palielināt eksporta daļu kopējā apgrozījumā. Pirmskrīzes gados eksports kopējā nozares apgrozījumā nepārsniedza 40%, 2010. gadā tas jau veidoja gandrīz 55 procentus.

Krīzes laikā nozares attīstību būtiski ietekmēja gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma samazināšanās globālās finanšu krīzes ietekmē. Vistraujāk nozares ražošanas apjomi saruka 2008. gada beigās un 2009. gada

sākumā. Lai gan no 2009. gada vidus situācija pakāpeniski uzlabojās, tomēr gadā kopumā izlaide bija par 15,8% zemāka nekā 2008. gadā. 2010. gadā, pakāpeniski stabilizējoties situācijai iekšējā tirgū, kā arī paplašinot eksporta iespējas, nozares ražošanas apjomi turpināja palielināties. 2010. gada 11 mēnešos nozares izlaide par 19,5% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

3.26. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

2010. gada janvārī-novembrī nozares apgrozījums ir par 22,8% lielāks nekā 2009. gada 11 mēnešos. Lielākais devums ir eksporta pieaugumam (par 42,5%). Šajā pašā laikā realizācija vietējā tirgū ir pieaugusi par gandrīz 6%. Salīdzinājumā ar 2008. gadu eksporta struktūrā ir palielinājies ES-15 dalībvalstu un NVS valstu īpatsvars, tajā pašā laikā būtiski sarucis eksporta īpatsvars uz mūsu kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju.

Tāpat kā citās nozarēs arī papīra ražošanā un poligrāfijā, sārūkot pieprasījumam, 2009. gada sākumā bija vērojama ražotāju cenu samazināšanās. Savukārt, situācijai stabilizējoties, nozares ražotāju cenas atsāka pieaugt. 2010. gada novembrī ražotāju cenu līmenis vietējā tirgū realizētajai produkcijai bija par 5% augstākā līmenī nekā pirms gada, savukārt eksportētajai produkcijai cenas gada laikā ir pieaugušas par 14 procentiem.

Ķīmiskās rūpniecības nozarē ietilpst ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana, farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošana, kā arī gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana. Šo nozaru īpatsvars apstrādes rūpniecības kopējā pievienotajā vērtībā veido gandrīz 1/10 daļu.

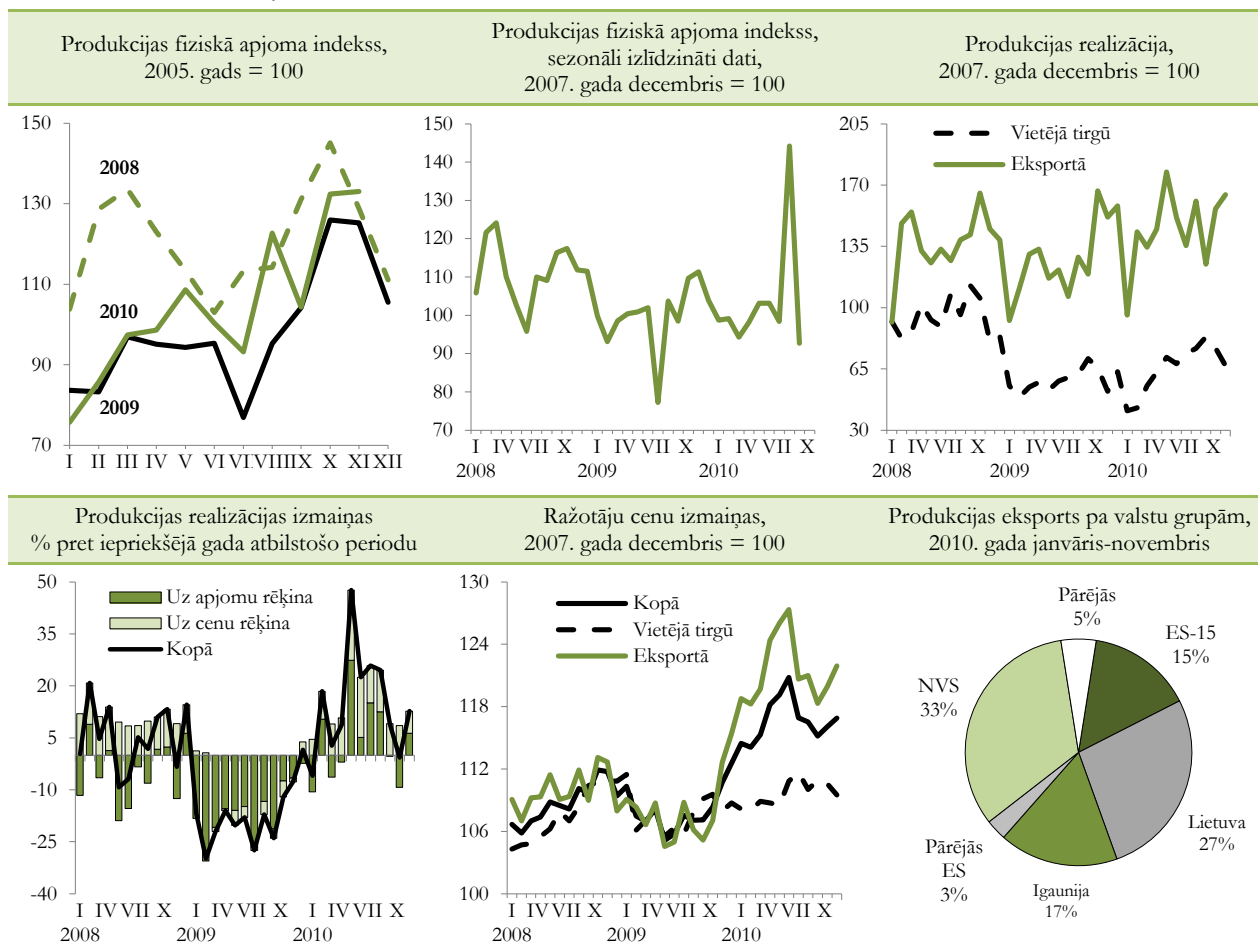
Ķīmiskās rūpniecības apakšnozaru attīstības tendences gan ekonomikas lejupslīdes laikā, gan pēckrīzes periodā ir atšķirīgas. 2009. gadā ķīmiskās rūpniecības nozares ražošanas apjomi kopumā saruka par 18,4%. Tajā pašā laikā ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas apjomu samazinājums bija mērens – par 3,7%, savukārt farmaceitisko pamatvielu un

farmaceutisko preparātu ražošanas apjomi saruka par 16,5% un gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanas apjomi – par gandrīz 30 procentiem.

2010. gada janvārī-novembrī ķīmiskās rūpniecības nozares ražošanas apjomi par 7% pārsniedza 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Straujākais ražošanas apjomu kāpums bija vērojams ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā – par 16,6%. Gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanas apjomi palielinājās par gandrīz 10%, salīdzinot ar 2009. gada janvārī-novembrī. Turpretim farmācijas nozares ražošanas apjomi 2010. gada 11 mēnešos par 5% atpalika no 2009. gada attiecīgā perioda līmeņa.

3.27. attēls

Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru raksturojošie rādītāji

2010. gada 11 mēnešos ķīmiskās rūpniecības nozares apgrozījums par 14,6% pārsniedz 2009. gada janvāra – novembra līmeni. Gandrīz $\frac{3}{4}$ saražotās produkcijas tiek realizēts ārējos tirgos. Pakāpeniski palielinoties ārējam pieprasījumam, 2010. gada 11 mēnešos eksportētās produkcijas apgrozījums par 15,3% pārsniedza 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Šajā pašā laikā vietējā tirgū apgrozījums palielinājās nedaudz lēnākos tempos – par 12,7 procentiem.

Ekonomiskās lejupslīdes laikā ķīmiskās rūpniecības nozarē ražotāju cenu samazinājums bija mērens. Turpretim no 2009. gada otrās puses ražotāju cenas būtiski palielinājās, pieauguma tempiem mazinoties tikai 2010. gada nogalē. 2010. gada novembrī ražotāju cenu līmenis par 5,6% pārsniedza 2009. gada novembra līmeni. To galvenokārt noteica cenu kāpums eksportētajai produkcijai (par 8,2%), savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas gada laikā palielinājās par 1,4 procentiem.

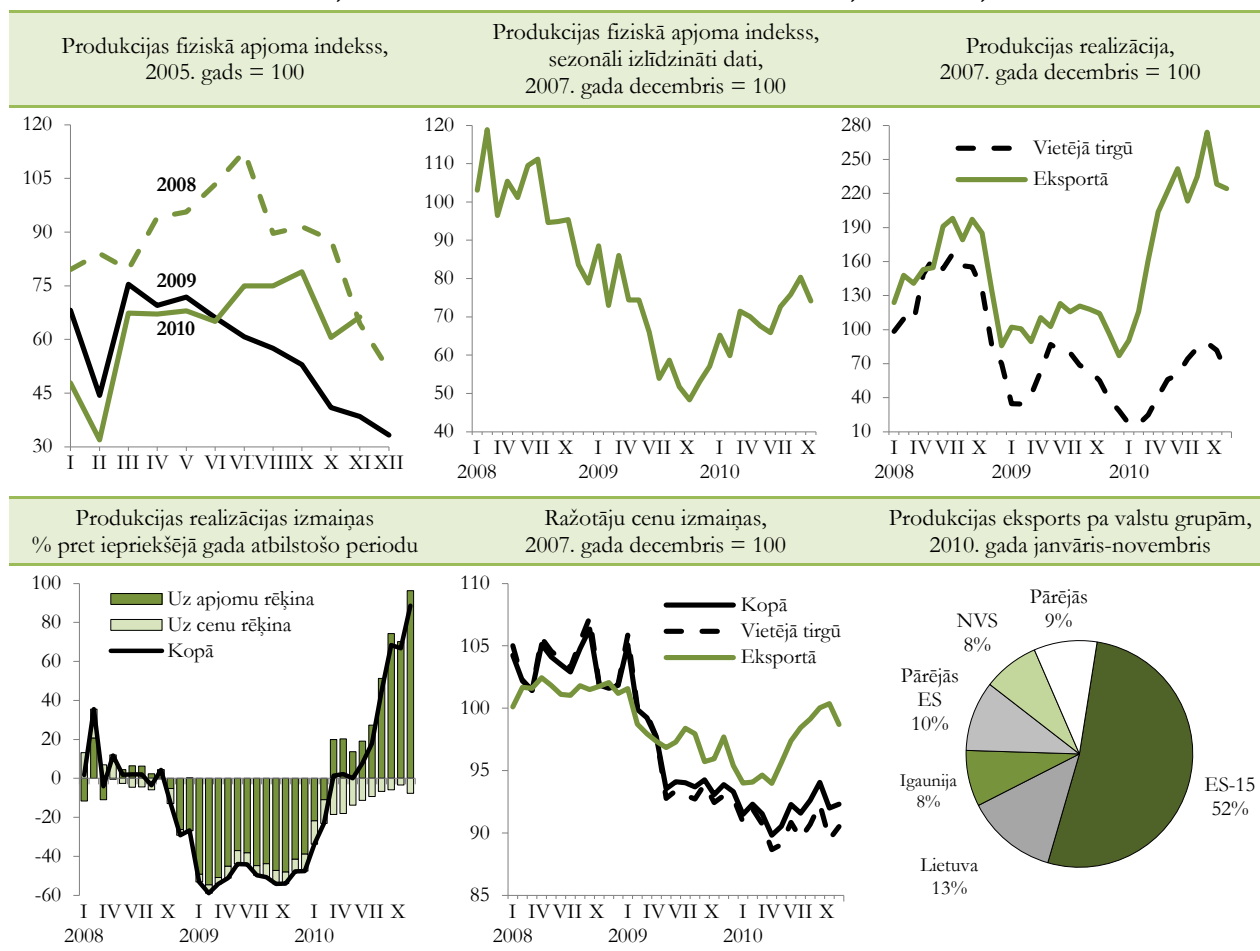
Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas nozare ir cieši saistīta ar būvniecības nozares attīstību. Tādēļ ekonomiskās krīzes laikā, būtiski samazinoties būvniecības apjomiem, ievērojami saruka nemetālisko minerālu ražošanas apjomi. 2009. gadā nozares produkcijas izlaide saruka par 34,3%. 2009. gada beigās produkcijas ražošanas līmenis bija tikai nepilni 40% no 2005. gada vidējā rādītāja.

Nemetālisko minerālu ražošanas nozare pirmskrīzes laikā pamatā bija orientēta uz iekšējo tirgu – eksportēti

tika aptuveni 20% no saražotās produkcijas. 2010. gadā, saglabājoties iekšējam pieprasījumam zemā līmenī, nozare pakāpeniski pārorientējās uz ārējiem tirgiem. 2010. gada 11 mēnešos eksportētās produkcijas īpatsvars bija jau gandrīz puse no kopējā apgrozījuma. Sekmīga ārējo tirgu apgušana bija pamats nozares pakāpeniskam ražošanas apjomu pieaugumam. 2010. gada 11 mēnešos saražotās produkcijas apjomi par 8,8% pārsniedza 2009. gada janvāra–novembra līmeni.

3.28. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas raksturojošie rādītāji

2010. gada janvārī–novembrī produkcijas apgrozījums par gandrīz 23% pārsniedza 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Šajā pašā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par vairāk nekā 85%. Nozares galvenie noieta tirgi ir ES-15 valstis, uz kurām 2010. gada 11 mēnešos tika eksportēta vairāk nekā puse no ārējos tirgos realizētās produkcijas.

Atbilstoši straujam pieprasījuma samazinājumam 2009. gadā ievērojami saruka ražotāju cenas. 2010. gadā, pakāpeniski stabilizējoties pieprasījumam, kopējais ražotāju cenu kritums mazinājās. 2010. gada novembrī gada laikā ražotāju cenas ir samazinājušās par 1,7%, t.sk. vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 2,7%. Savukārt eksportētajai produkcijai 2010. gada novembrī ražotāju cenas par 1,1% pārsniedza 2009. gada novembra līmeni.

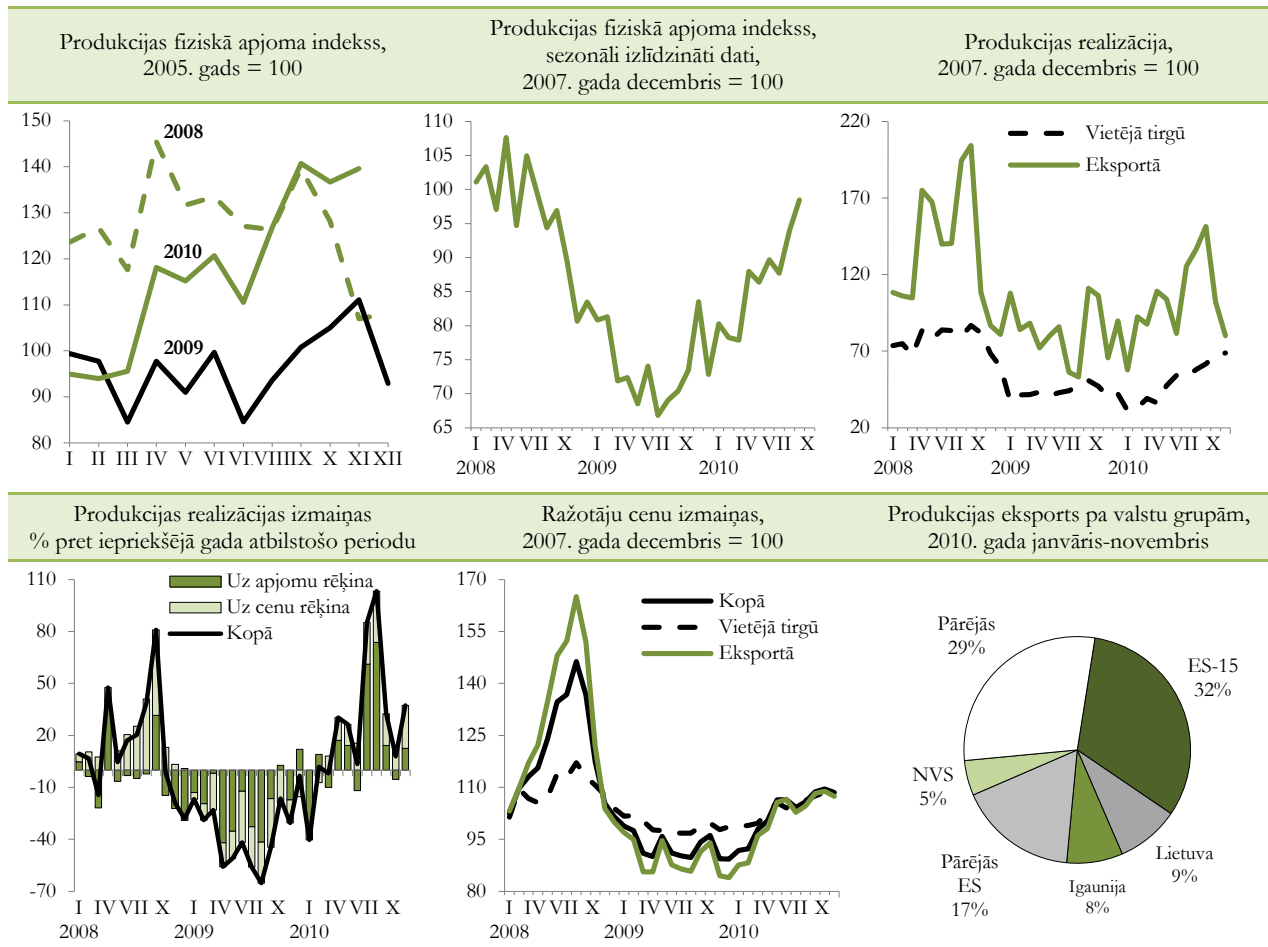
Metālu un metālapstrādes nozare ir cieši saistīta ar ārējiem tirgiem – eksportēti tiek vairāk nekā 70% no saražotās produkcijas. Ņemot vērā salīdzinoši lielo eksporta īpatsvaru produkcijas realizācijā, pasaules ekonomikas lejupslīde būtiski ietekmēja nozares attīstību. 2009. gadā nozares izlaide saruka par 23,6%, savukārt realizācijas apjomi samazinājās par gandrīz 40 procentiem.

Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, jau kopš 2009. gada vidus

metālapstrādes nozares ražošanas apjomi sāka pieaugt. Nozares atkopšanās no krīzes ir salīdzinoši strauja. 2010. gada novembrī ražošanas apjomi atbilst 2008. gada līmenim. Kopš tika sasniegts ražošanas apjomu zemākais punkts (2009. gada jūlijā), nozares ražošanas apjomi ir pieauguši vidēji par 2,8% ik mēnesi (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Kopumā 2010. gada 11 mēnešos kopējais izlaides apjoms par vairāk nekā 21% pārsniedza 2009. gada 11 mēnešu līmeni.

3.29. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Palielinoties pieprasījumam ārējos tirgos un stabilizējoties situācijai vietējā tirgū, 2010. gadā ir palielinājies apgrozījums. Vietējā tirgū apgrozījums 2010. gada 11 mēnešos ir par 15,4%, bet eksporta tirgos – par 23,9% lielāks nekā iepriekšējā gada 11 mēnešos.

Pasaules ekonomikas krīzes rezultātā, strauji sarūkot pieprasījumam pēc metāliem un metāla

izstrādājumiem, 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā ievērojami saruka ražotāju cenas. Kopš 2010. gada sākuma jau ir vērojams neliels ražotāju cenu kāpums gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai. 2010. gada novembrī, salīdzinot ar 2009. gada novembri, cenas ir palielinājušās attiecīgi par 10,9% un 27,1 procentu.

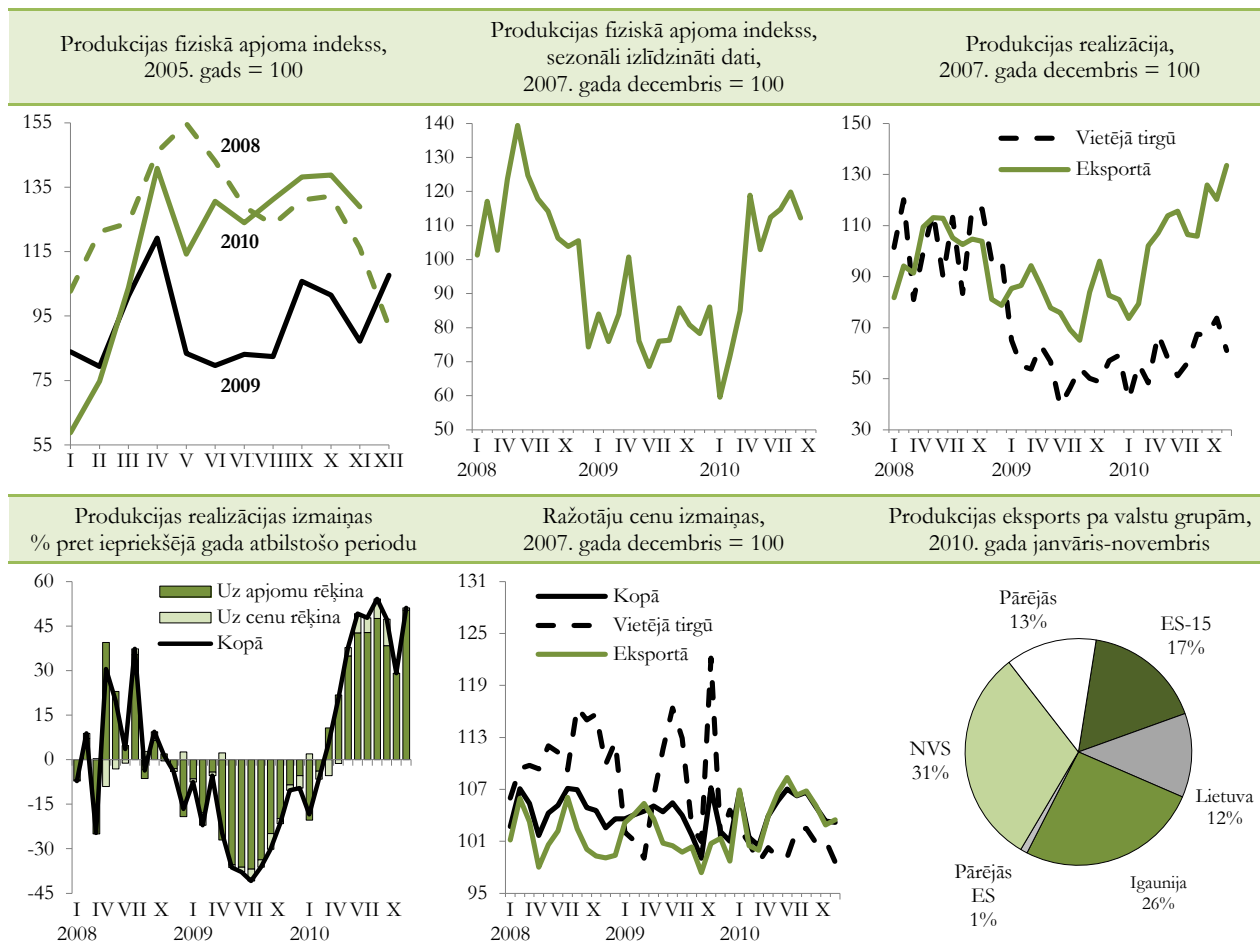
Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē 2009. gadā, strauji sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, ražošanas apjomi samazinājās par 26,5%. Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē straujākais izlaides kritums bija vērojams jau 2008. gada vidū, bet 2009. gada sākumā pretstatus vairumam apstrādes rūpniecības nozaru ražošanas apjomu samazinājums bija neliels.

Kopš 2010. gada sākuma ražošanas apjomi pakāpeniski palielinās, ko pamatā nosaka ārējā

pieprasījuma pieaugums. Eksports veido gandrīz 85% no nozares kopējā apgrozījuma. 2010. gada janvārī – novembrī ražošanas apjomi par 27,6% pārsniedza 2009. gada attiecīgā perioda līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmei ir elektrisko iekārtu ražošanai (pieaugums par 35,3%), savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi šajā laika periodā ir pieauguši mērenāk – par 18,6 procentiem.

3.30. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Nozares produkcijas galvenie noieta tirgi 2010. gadā bija ES dalībvalstis, uz kurām tika eksportēti gandrīz 60% produkcijas. Liels īpatsvars eksporta struktūrā ir arī NVS – vairāk kā 30%. 2010. gada 11 mēnešos eksporta apgrozījums par 31% pārsniedza 2009. gada attiecīgā perioda līmeni. Šajā pašā laikā vietējā tirgū apgrozījums ir pieaudzis par gandrīz 10%. Nozares realizācijas ieņēmumu dinamiku pamatā nosaka ražošanas apjomu izmaiņas, savukārt ražotāju cenas apgrozījuma izmaiņas ietekmē nebūtiski.

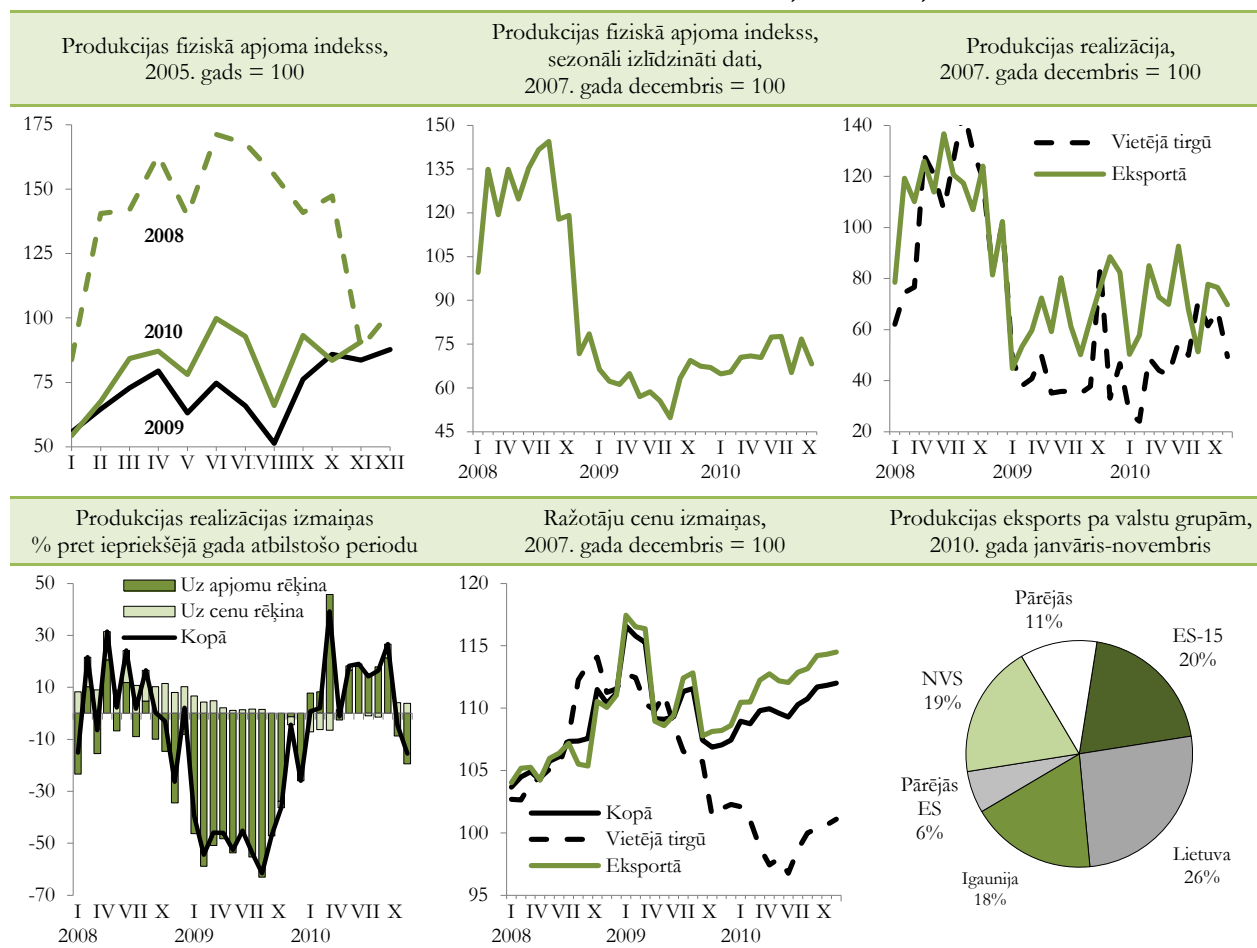
Ražotāju cenas nozarē pat 2009. gadā, neraugoties uz zemo pieprasījuma līmeni, nemainījās. Arī, atjaunojoties pieprasījumam, ražotāju cenām nav izteikti augšupvērsta tendence. Kopš 2009. gada novembra ražotāju cenas gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai pat ir sarukušas – par 2,8%, savukārt eksportētajai produkcijai palielinājušās par 2,1 procentu.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare pamatā ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm, tādējādi ekonomikas krīze šo nozari tāpat kā citur Eiropā skāra īpaši smagi. Apgrozījums vienlīdz strauji saruka gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. 2009. gada vidū situācija nozarē stabilizējās, tomēr kopumā 2009. gada ražošanas līmenis bija par gandrīz 50% zemāks nekā 2008. gadā.

Tāpat kā vairumā nozaru, arī mašīnu un iekārtu ražošanas attīstība ir cieši saistīta ar ārējā pieprasījuma izmaiņām. Jau 2009. gada vidū situācija ārējos tirgos stabilizējās, un pieprasījums pakāpeniski palielinājās. Pozitīvās tendences turpinājās arī 2010. gadā. Gada 11 mēnešos ražošanas apjomi par vairāk nekā 16% pārsniedza 2009. gada janvāra-novembra līmeni.

3.31. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare ir izteikti orientēta uz eksportu. 2010. gadā vairāk nekā 85% produkcijas tika realizēta ārējos tirgos. Eksportētās produkcijas apgrozījums pēc apjomīgā krituma 2009. gadā (par vairāk nekā 40%) 2010. gada 11 mēnešos par 8,6% pārsniedza 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Savukārt iekšējā tirgū realizētās produkcijas apjomi šajā pašā laika posmā ir palielinājušies par gandrīz 14%, tomēr jāatgādinā, ka 2009. gadā iekšējā tirgū realizētās produkcijas apjomi saruka ievērojami straujāk nekā eksportētās produkcijas apjomi. Nozares galvenie noieta tirgi saglabājas ES valstīs. Vairāk nekā 40% no eksporta

tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Relatīvi liela nozares eksporta daļa ir saistīta ar NVS un citu valstu tirgiem.

Gan ārējā, gan iekšējā pieprasījuma kritums ietekmēja ražotāju cenas. Kopš 2009. gada beigām, palielinoties pieprasījumam globālajā tirgū, ražotāju cenas eksportētajai produkcijai palielinās. 2010. gada novembrī tās bija par 5,8% augstākas nekā 2009. gada novembrī. Tāpat vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenu samazinājums turpinājās līdz pat 2010. gada vidum. 2010. gada novembrī gada laikā ražotāju cenas ir par gandrīz 1% zemākas nekā pirms gada.

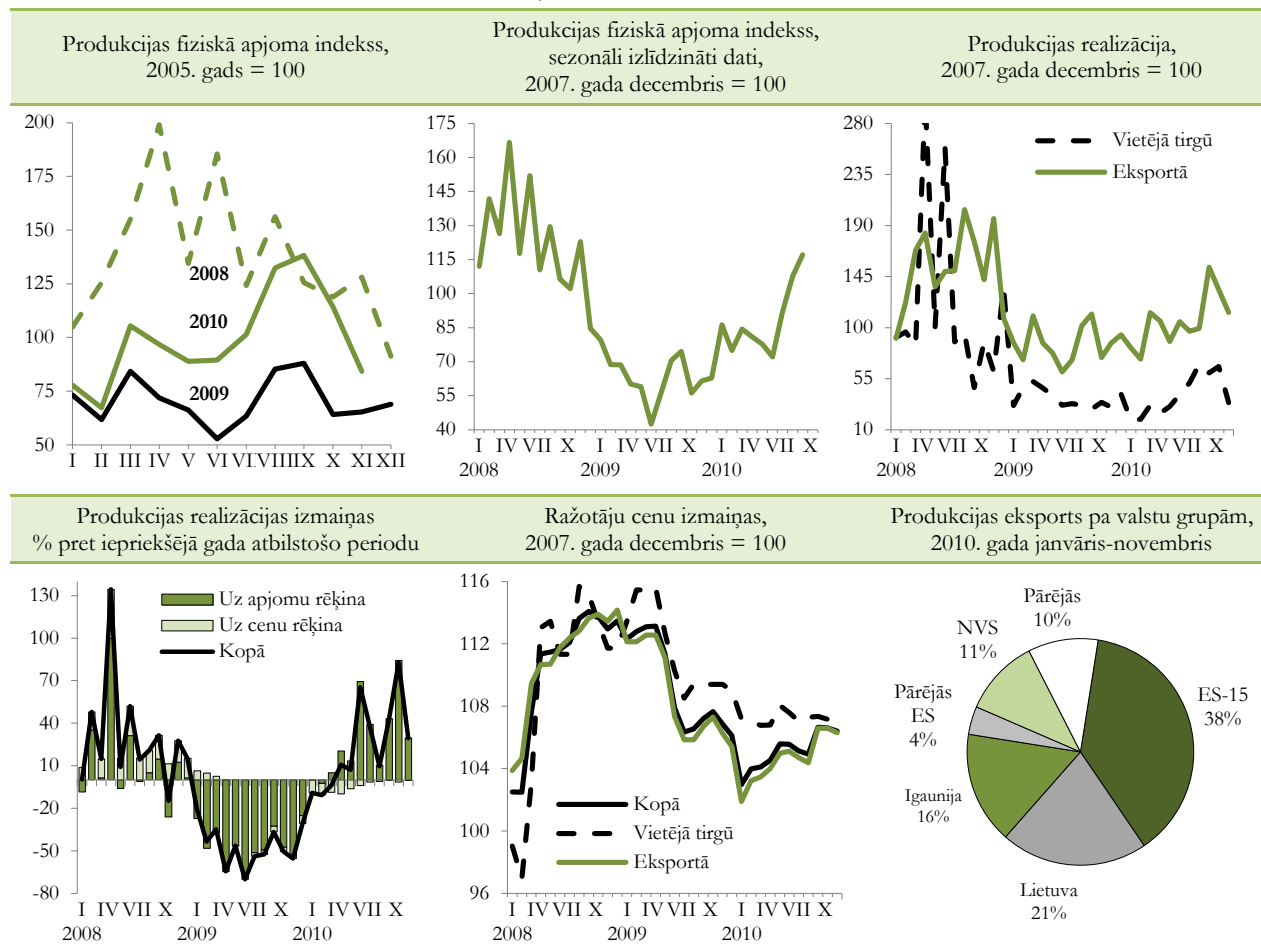
Transportlīdzekļu ražošanas nozare ir salīdzinoši maza apstrādes rūpniecības nozare, kurai ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības. Tā kā gandrīz 90% no nozares saražotās produkcijas tiek eksportēta, ārējā pieprasījuma svārstības ļoti būtiski ietekmē nozares attīstību.

2009. gadā, globālās finanšu krīzes ietekmē, strauji mazinoties pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi bija gandrīz uz pusi mazāki nekā 2008. gadā. Kopš 2009. gada vidus, uzlabojoties situācijai ārējos

tirgos, transportlīdzekļu ražošanas nozarē pakāpeniski atsāka pieaugt ražošanas apjomi. 2010. gada 11 mēnešos ražošanas apjomi par 41,3% pārsniedza 2009. gada atbilstošā perioda līmeni. Nozīmīgākie eksporta tirgi nozarei saglabājās vecajās ES dalībvalstīs, kur tiek realizēti gandrīz 40% no visas eksportētās produkcijas. Nozīmīgi tirdzniecības partneri ir arī Lietuva un Igaunija. Kopumā uz ES valstīm tiek izvesti gandrīz 80% no kopējās eksportētās produkcijas.

3.32. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

2010. gada janvārī-novembrī, salīdzinot ar 2009. gada atbilstošo periodu, nozares apgrozījums ir palielinājies par gandrīz 22%, t.sk. eksporta tirgos par 23,7%, bet vietējā tirgū par 9,6%. Transportlīdzekļu ražošanas nozare ir orientēta uz pasūtījumiem. Kā liecina jauno pasūtījumu apjomu dinamika, 2010. gada 3. ceturksnī jauno pasūtījumu apjomi uz eksporta tirgiem ir palielinājušies par 35%, turpretim jaunie pasūtījumi vietējā tirgū, salīdzinot ar 2009. gada 3. ceturksni, ir nedaudz sarukuši.

Ražotāju cenu izmaiņas nozarē ir cieši saistītas ar cenu izmaiņām ārējos tirgos. Samazinoties pieprasījumam, 2009. gadā saruka arī eksportētās produkcijas cenas. Savukārt 2010. gadā, atsākot palielināties pieprasījumam ārējos tirgos, pieauga arī

ražotāju cenas eksportētajai produkcijai, kas 2010. gada novembrī sasniedza 2009. gada novembra līmeni. Tajā pašā laikā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai bija par 2% zemākas.

3.2.3. Enerģētika

Latvijā izmanto importētos (ogles, kokss, naftas produkti, dabasgāze, elektroenerģija) un vietējos (nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kūdra, kurināmā koksne, kokogles, salmi, biogāze, bioetanol, biodīzeļdegviela) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas

saražo Latvijas HES, TEC, atkritumu poligonu gāzes un vēja elektrostacijas, daļu – importē. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – koksni.

2009. gadā Latvijā energoresursu ražošana un otrreizēji pārstrādātie produkti bija 87,9 PJ. Energoresursu imports bija 161,2 PJ, un no tā dabasgāzes imports bija 58,6 PJ.

2009. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš bija 183,3 PJ, un pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā bija 35,9%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne – 28,7%, hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 6,9 procenti.

3.12. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kopējais patēriņš*	184,3	188,4	191,9	199,0	204,6	196,5	183,3
tai skaitā:							
ogles un kokss	2,8	2,8	3,3	3,6	4,4	4,4	3,5
kūdra	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
naftas produkti	59,3	61,0	61,9	67,5	73,3	69,3	57,0
dabasgāze	56,4	55,8	56,9	58,9	56,9	55,8	51,4
kurināmā koksne	47,0	49,4	49,4	49,7	48,7	46,0	52,6
elektroenerģija	17,8	18,9	19,9	18,9	20,8	20,5	18,6
citi energoresursi**	0,2	0,3	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5

* visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas; ** noliektās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, biogāze, bioetanols, biodīzeļdegviela

Elektroenerģijas izstrādes daudzums ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Pēc Ignalinas AES slēgšanas 2009. gada beigās situācija Baltijas elektroenerģijas tirgū ir mainījusies. Latvija vairs nav vienīgā valsts šajā reģionā, kurai nepietiek ar savās spēkstacijās saražoto

elektroenerģiju. Lietuva šobrīd arī importē elektroenerģiju. Līdz ar to elektroenerģijas piegāžu jomā Latvijas konkurenti pamatā ir piegādātāji no Igaunijas un Krievijas.

3.13. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, TWh

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,6	6,8	7,1	7,4	7,8	7,8	7,2
Elektroenerģijas izstrāde	4,0	4,7	4,9	4,9	4,8	5,3	5,6
tai skaitā:							
HES*	2,2	3,0	3,3	2,7	2,7	3,0	3,4
TEC**	1,4	1,2	1,3	1,7	1,5	1,5	1,5
citi TEC	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	0,5
mazās HES	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
vēja elektrostacijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Elektroenerģijas neto imports	2,6	2,1	2,1	2,5	3,0	2,5	1,7

Avots: AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

* Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (AS „Latvenergo” HES); ** AS „Latvenergo” TEC

2009. gadā AS „Latvenergo” saražoja 67% no kopējās piegādātās elektroenerģijas, 10% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 23% – veidoja elektroenerģijas neto imports. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējā elektroenerģijas piegāde ir samazinājusies par 8 procentiem.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un tajā centrālā apkure sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No kopējās realizētās siltumenerģijas daudzuma rūpniecībai realizēti 1,4%, mājāsaimniecībām – 73,7%,

citiem patērētājiem – 24,9%. Realizētās siltumenerģijas sadalījums reģioniem ir šāds: Rīga – 51,7%, Pierīgas reģions – 11,5%, Vidzeme – 6,2%, Kurzeme – 10,2%, Zemgale – 7,8% un Latgale – 12,6 procenti.

Siltumenerģiju pārdošanai ražo 679 katlu mājās un 56 koģenerācijas stacijās, kuras 2009. gadā saražoja 7,31 TWh siltumenerģijas.

2009. gadā siltumenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 76,8%, šķeldu – 12,5%, malku – 3,6%, mazutu – 3%, pārējos kurināmā veidus – 4 procenti.

Lielākie **dabaspāzes** patērētāji ir AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 62,5%, rūpniecība – 17,3%, pārējie patērētāji ~20%. Rīgas reģionā tiek

patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabaspāzes.

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi tautsaimniecības attīstības prognozes vidēja termiņa periodam – līdz 2016. gadam.

Tautsaimniecības attīstības scenāriji veidoti saistībā ar turpmākām ekonomiskās attīstības iespējām, ko lielā mērā nosaka globālās ekonomikas reakcija uz finanšu krīzi, atjaunojot izaugsmi, kā arī Latvijas īstenotās ekonomikas atveseļošanas politikas efektivitāte.

Globālās ekonomikas atveseļošanās noris straujāk nekā tika prognozēts. Tomēr nākotnes perspektīvas ir jāvērtē piesardzīgi. Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz to.

Tautsaimniecības attīstība 2011. un 2012. gadā

Tāpat kā 2010. gadā arī turpmākajos gados galvenais ekonomikas dzinulis būs eksports.

Tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību, kas turpmākajos gados var piebremzēties, tādējādi sašaurinot Latvijas eksporta iespējas. Vēl arvien saglabājas spriedze finanšu tirgos ar iespējamo atgriezenisko ietekmi uz reālo sektoru. Ekonomikas atveseļošanās var kavēt naftas un citu

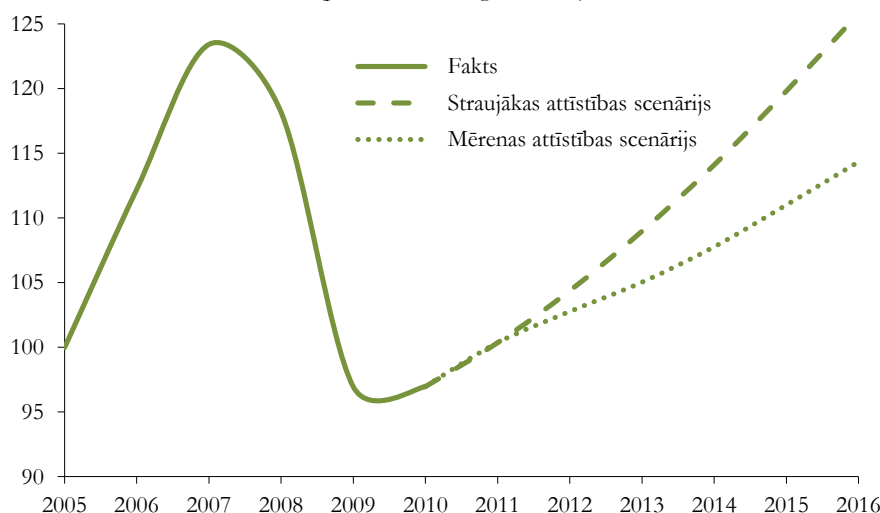
preču cenu pieaugums. Daudzās valstīs ekonomiskās aktivitātes atjaunošanos lielā mērā ierobežos fiskālās konsolidācijas pasākumi, valsts parāda līmeņa pieaugums un saspringtā situācija darba tirgū. Šai pesimistiskākai situācijai atbilst otrs Ekonomikas ministrijas sagatavotais prognožu variants ar krietni lēnākiem vidēja termiņa izaugsmes tempiem vājā ārējā pieprasījuma dēļ.

Nevienā no scenārijiem nav sagaidāms vērā ņemams iekšējā pieprasījuma pieaugums. Lai gan privātais patēriņš pakāpeniski atjaunosies, tomēr strauju tā pieaugumu ierobežos mājāsaimniecību lielās parādsaistības un, neraugoties uz turpmāku situācijas uzlabošanos darba tirgū, arī relatīvi augstais bezdarba līmenis.

Investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kredīšanas politika. Privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, ko ietekmē pagaidām vājais kopējais pieprasījums. Investīciju finansēšanas problēmas daļēji risinās valdības īstenotā politika finanšu resursu pieejamības uzlabošanai, kā arī ES struktūrfondi.

3.33. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze
(procentos, 2005. gads = 100)

Eksporta un importa izmaiņu tempi būs līdzvērtīgi, jo apstrādes rūpniecības izaugsme palielinās starppatēriņa preču importu. Importa pieaugumu noteiks arī investīciju palielinājums, galvenokārt

privātajā sektorā. Savukārt privātais patēriņš, saglabājoties relatīvi zemā līmenī, neradīs papildu spiedienu uz importa palielinājumu.

3.14. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2011	2012	2013-2016 (vidēji gadā)*
<i>pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu</i>			
Iekšzemes kopprodukts	3,5	4,0 / 2,4	4,8 / 2,7
Privātais patēriņš	3,7	4,0 / 1,5	4,9 / 2,6
Valsts patēriņš	-0,6	0,0 / 0,0	2,0 / 1,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	7,0	6,0 / 3,0	8,0 / 4,4
Eksports	6,2	7,0 / 3,0	7,0 / 4,5
Imports	6,3	7,2 / 2,4	7,6 / 3,6
<i>struktūra, %</i>			
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100**
Privātais patēriņš	65,7	65,7 / 65,1	66,5 / 65,1
Valsts patēriņš	15,1	14,3 / 14,5	12,1 / 12,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	18,9	19,3 / 19,1	22,4 / 20,9
Krājumu izmaiņas	2,3	3,0 / 3,2	3,6 / 1,5
Eksports	55,3	57,0 / 55,6	62,7 / 60,5
Imports	-57,3	-59,3 / 57,6	-67,4 / -60,6
Eksporta-importa saldo	-1,9	-2,4 / -1,9	-4,7 / -0,3

* skaitītājā – straujākas attīstības scenārijā, saucējā – mērenas attīstības scenārijā

** struktūra 2016. gadā

2011. gadā gandrīz visām tautsaimniecības nozarēm ir gaidāmi pozitīvi pieauguma tempi, bet uz eksportu vērstām nozarēm (apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība, transporta pakalpojumiem) izaugsmes tempi būs augstāki nekā vidēji tautsaimniecībā. Tomēr jāatzīmē, ka apstrādes

rūpniecības pieauguma temps 2011. gadā vairs nebūs tik straujš kā 2010. gadā.

Savukārt valsts budžeta izdevumu samazinājums atsauksies uz sabiedrisko pakalpojumu nozarēm, kurās izlaide būs mazāka nekā 2010. gadā.

3.15. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums, procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011	2012	2013-2016 (vidēji gadā)*
Iekšzemes kopprodukts	3,5	4,0 / 2,4	4,8 / 2,7
Primārās nozares	3,6	3,4 / 2,0	3,5 / 2,3
Apstrādes rūpniecība	8,2	5,0 / 5,0	5,6 / 3,8
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	5,3	1,9 / 0,9	2,2 / 1,3
Būvniecība	6,2	5,2 / 2,1	6,5 / 3,4
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	7,4	3,9 / 1,1	4,5 / 1,6
Transports un sakari	2,9	6,0 / 2,6	6,1 / 3,9
Citi komercpakalpojumi	0,4	4,3 / 3,8	5,4 / 3,2
Sabiedriskie pakalpojumi	-3,7	0,4 / 0,2	2,2 / 1,1

* skaitītājā – straujākas attīstības scenārijā, saucējā – mērenas attīstības scenārijā

2013.-2016. gada attīstības perspektīvas

Arī vidējā termiņā galvenais izaugsmes stimuls būs eksporta iespēju paplašināšanās. Tāpēc izšķiroša nozīme izaugsmes nodrošināšanai ir galvenās eksporta nozares – rūpniecības konkurētspējai kā starptautiskos, tā pašmāju tirgos.

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. 2008.-2010. gadā būtiskais kopējā pieprasījuma samazinājums un striktie budžeta ierobežojumi, kad krietni tika samazinātas

algas sabiedriskajā sektorā, samazināja kopējo algu līmeni un cenas iekšējā tirgū, kas daļēji uzlaboja Latvijas ražotāju konkurētspēju. Pašlaik šī ietekme ir mazinājusies, un algas ir atsākušas palielināties. Jāņem vērā, ka brīvas darbaspēka kustības apstākļos ilgstoši uzturēt zemas algas Latvijas ekonomikā nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam, kas ļauj daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Atbilstoši straujākas izaugsmes scenārijam, lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2013.-2016. gadā

par 4,8%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 5,6% ik gadu.

Tiek prognozēts, ka vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija no 2005.-2007. gadam, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu nozaru attīstību un aktivitātes nekustamos īpašumos.

Galvenais risks turpmākajai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai, kā arī ierobežotais finansējums (kā privātais, tā valsts atbalsta) ekonomikas restrukturizācijai.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Kā redzams 4.1. tabulā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo

stāvokli. Vispārējās valdības sektora budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 672 milj. latu jeb 4,1% no IKP, un 2009. gadā tas palielinājās līdz 1334 milj. latu jeb 10,2% no iekšzemes kopprodukta.

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

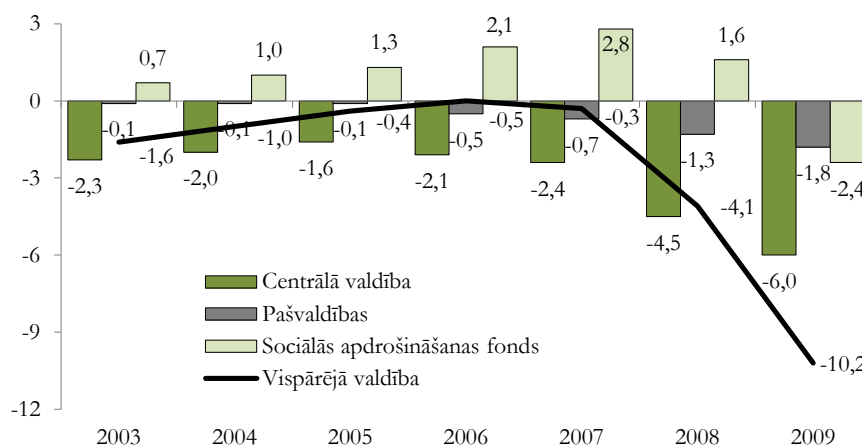
	2005	2006	2007	2008	2009
Ieņēmumi (milj. latu)	3188,5	4208,0	5236,7	5605,9	4443,4
(% pret IKP)	35,2	37,7	35,4	34,6	34,0
Izdevumi (milj. latu)	3225,2	4261,2	5283,1	6277,5	5777,2
(% pret IKP)	35,6	38,1	35,7	38,8	44,2
Balance (milj. latu)	-36,7	-53,1	-46,5	-671,5	-1333,8
(% pret IKP)	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1	-10,2

Vispārējās valdības budžeta deficītu 2009. gadā veidoja deficīts gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī sociālās apdrošināšanās

fondā (skatīt 4.1. attēlu). Iepriekšējos gados sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr 2009. gadā tajā ir izveidojies deficīts.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta balance sadalījumā pa apakšsektoriem
(% no IKP)

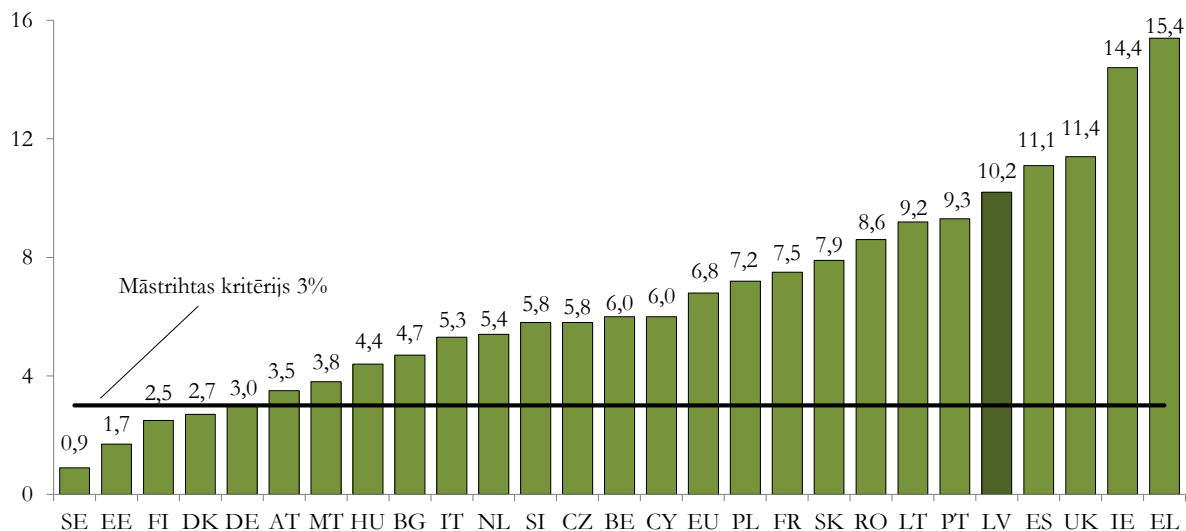

Arī ES valstu vidējais budžeta deficīts 2009. gadā turpināja palielināties. Kā redzams 4.2. attēlā, visās 27 ES dalībvalstīs 2009. gadā tika fiksēts budžeta deficīts. 2009. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 6,8% no IKP (2008. gadā – 2,3% no IKP, 2007. gadā – 0,9% no IKP). 25 ES dalībvalstīs budžeta stāvoklis 2009. gadā pasliktinājās. Tas uzlabojās vienīgi Igaunijā un Maltā. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2009. gadā bija fiksēts Grieķijā, Īrijā, Lielbritānijā, Spānijā un Latvijā. Šajās valstīs budžeta deficīts pārsniedza 10% no IKP.

Kā rāda Eiropas Komisijas 2010. gada rudens prognozes, budžeta situācija ES valstīs 2010. gadā kopumā neuzlabosies, taču tiek prognozēts, ka ar 2011. gadu situācija sāks pamazām uzlaboties. 2010. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 6,8% apmērā no IKP, bet 2011. gadā – 5,1% apmērā no IKP. 2010. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 10% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā un Lielbritānijā, tikai nedaudz mazāki, aptuveni 9% no IKP – Grieķijā un Spānijā.

4.2. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficīts 2009. gadā ES valstīs
(% no IKP)

Latvijā ir veikti ievērojami budžeta konsolidācijas pasākumi, īstenojot kumulatīvo fiskālo korekciju 2009.-2010. gadā 10,5% apjomā no IKP (virs 9,5%, ņemot vērā nepieciešamību atmaksāt ieturētās pensijas), t.sk., gan samazinot izdevumus, gan palielinot ieņēmumus. Ir uzsāktas reformas valsts institucionālās struktūras optimizēšanai – likvidēti īpašu uzdevumu ministru sekretariāti, par 50% samazināts valsts aģentūru skaits, kā arī veikti ietaupījumi atbalsta funkciju jomā, veicot to centralizāciju.

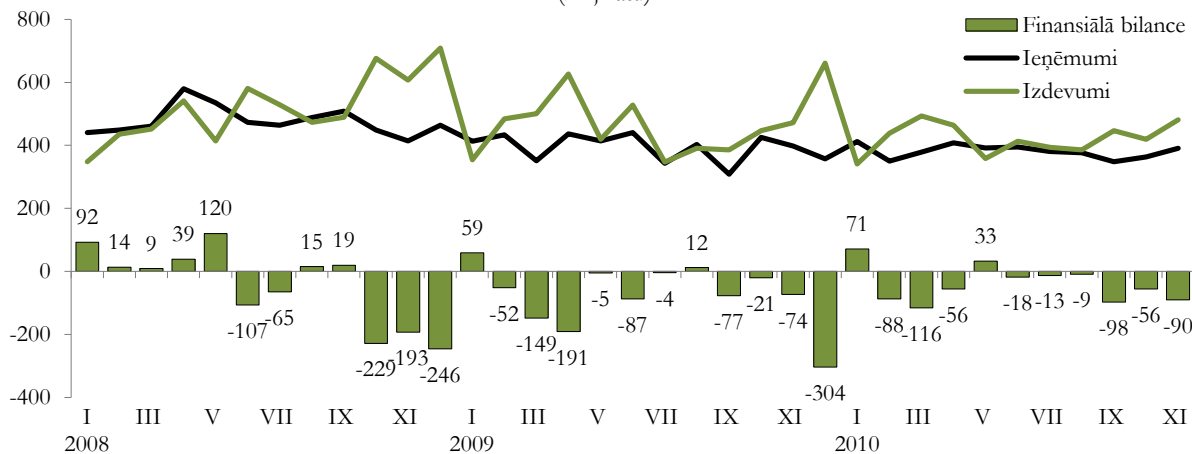
2010. gadā Latvijā, pēc provizoriskajiem datiem, vispārējās valdības budžeta deficīts nepārsniedza plānotos 8,5% no IKP (tas saskan ar Latvijas pausto apņemšanos, noslēdzot Saprašanās memorandu ar ES un parakstot Nodomu vēstuli ar SVF). Valsts budžeta kopējie ieņēmumi 2010. gadā bijuši 3,8 miljardi latu,

izdevumi – 4,7 miljardi latu, tādējādi valsts budžetā veidojies 917 miljonus latu liels finansiālais deficīts, kas ir mazāks par plānoto (1,03 miljards latu), liecina Valsts kases operatīvie dati par valsts budžeta izpildi 2010. gadā. Rēķinot pēc naudas plūsmas metodes, valsts budžeta deficīta apmērs 2010. gadā bija 7,3% no IKP.

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālo rādītāju dinamika ir parādīta 4.3. attēlā. 2010. gada vienpadsmit mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija zemāki salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, taču ekonomikas stabilizēšanās rezultātā budžeta ieņēmumu krituma temps palēninājās. Savukārt kopbudžeta izdevumi 2010. gada 11 mēnešos samazinājās straujāk nekā ieņēmumi.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji
(milj. latu)

Latvijas 2011. gada fiskālās politikas mērķis ir nodrošināt, lai deficīts nepārsniegtu 6% no IKP, bet 2012. gadā deficīts būtu zem 3% no IKP atbilstoši

EKS 95 metodoloģijai. Tas palīdzēs Latvijai atgūt uzticību starptautiskajos finanšu tirgos, novērst tālāku valdības parāda pieaugumu un veicinās Māstrihtas

kritēriju izpildi, lai 2014. gada 1. janvārī Latvija varētu ieviest ES vienoto valūtu – eiro.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas fiskālās politikas veidošanu un tās precizitātes, ir izstrādāts *Fiskālās disciplīnas likuma* projekts, kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Likumprojektā ir nostiprināti fiskālās politikas veidošanas pamatprincipi, instrumenti un fiskālie nosacījumi. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ieviešanā būtu ilglaicīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltai, ir sagatavoti grozījumi *Satversmē*. Papildu šiem likumdošanas priekšlikumiem, lai uzlabotu budžeta kvalitāti un tā sasaisti ar plānošanas dokumentiem, ir sagatavoti arī grozījumi *Likumā par budžetu un finanšu vadību*.

Ministru kabinetā akceptētais 2011. gada valsts budžeta likumprojekts paredz 2011. gadā Latvijā valsts budžetā 4,2 miljardus latu lielus ieņēmumus, 4,79 miljardus latu lielus izdevumus un 584 milj. latu deficītu, kas ir 4,5% no IKP (pēc naudas plūsmas metodoloģijas). 2011. gadā valsts budžeta ieņēmumi palielināsies par 341,9 milj. latu jeb 8,9% salīdzinājumā ar 2010. gadu, bet izdevumi – par 402,1 milj. latu jeb 9,2 procentiem.

Savukārt plānotie konsolidētā kopbudžeta (valsts budžets un pašvaldību budžeti) kopējie ieņēmumi 2011. gadā būs 5,1 miljards latu, izdevumi – 5,7 miljardi latu, deficīts pēc EKS 95 metodoloģijas – 5,4% no IKP.

Lai nodrošinātu Latvijas ekonomikas izaugsmes atjaunošanos, valsts budžetā plānotie izdevumi ES fondu un citas ārvalstu finanšu palīdzības apguvei ir 1,167 miljardi latu.

Lai ievērotu fiskālos mērķus, valdība, gatavojot 2011. gada budžeta projektu, akceptēja fiskālās konsolidācijas pasākumus 292 milj. latu apmērā – par 88,8 milj. latu izdevumu daļā, par 158,1 milj. latu

ieņēmumu daļā un par 44,9 milj. latu, saglabājot nemainīgu iemaksu likmi fondēto pensiju shēmā.

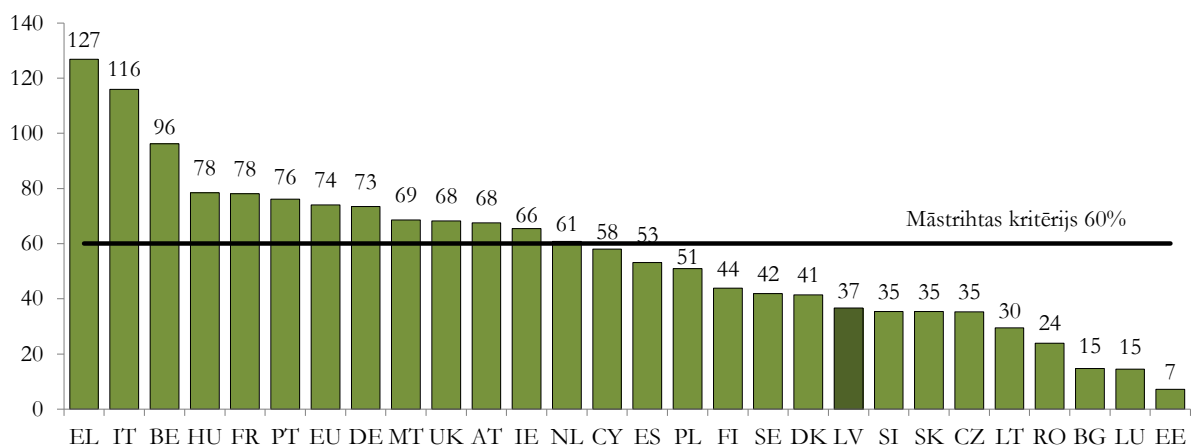
Līdz ar 2011. gada budžeta likumprojektu Saeimā tika iesniegta arī pavadošo likumprojektu pakete, kurā ir 94 likumi. Lielākā daļa no tiem – 53 likumi – nodrošinās valdības strukturālās izmaiņas, likvidējot Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministriju. No pārējiem pavadošajiem likumiem būtiskākie ir grozījumi nodokļu likumos – grozījumi likumā par pievienotās vērtības nodokli paredz no 21% uz 22% palielināt PVN pamatlīkmi un no 10% uz 12% palielināt samazināto likmi; grozījumi likumā par iedzīvotāju ienākuma nodokli paredz no 26% uz 25% samazināt IIN likmi (paredzēts, ka nākamgad IIN sadales proporcija starp valsts budžetu un pašvaldību budžetiem būs 18% un 82%); grozījumi likumā par uzņēmumu ienākuma nodokli paredz piešķirt UIN atlaides lielajiem investīciju projektiem; grozījumi likumā par nekustamā īpašuma nodokli paredz palielināt nodokli mājokļiem; grozījumi likumā par akcīzes nodokli paredz piemērot vispārējo likmi degvielai ar 5% biodegvielas piejaukumu un palielināt akcīzi bezalkoholiskajiem dzērieniem; tiek virzīti divi jauni likumi – par transportlīdzekļu nodokli un uzņēmumu transportlīdzekļu nodokli un par finanšu stabilitātes nodevu.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu).

2009. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 74% no IKP (2008. gadā – 61,8% no IKP, 2007. gadā – 58,8% no IKP). 12 ES dalībvalstīs 2009. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2009. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Beļģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Luksemburgā un Bulgārijā. Kā rāda Eiropas Komisijas 2010. gada rudens prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2010. gadā palielināsies līdz 79,1% no IKP.

4.4. attēls

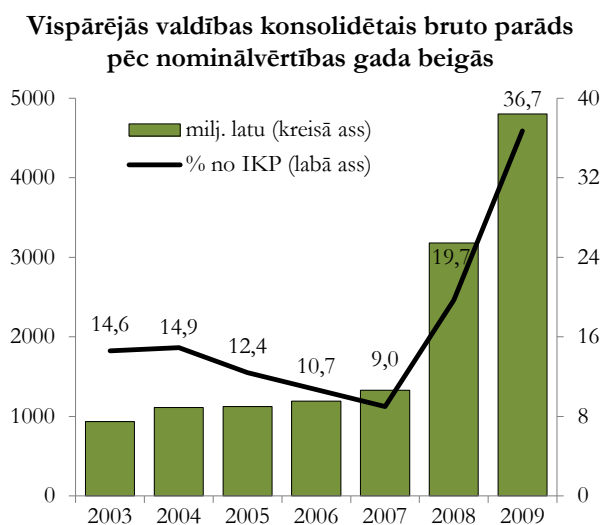
Vispārējās valdības parāds 2009. gadā ES valstīs
(% no IKP)

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni – no 933,9 milj. latu 2003. gada beigās līdz 1329,8 milj. latu 2007. gada beigās, attiecībā pret IKP tas pat samazinājās – attiecīgi no 14,6% līdz 9% no IKP. Tomēr 2008. gadā, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas pieauga ļoti strauji un 2008. gada beigās sasniedza 3181,4 milj. latu jeb 19,7% no IKP, bet 2009. gada beigās – 4801,9 milj. latu jeb 36,7% no IKP (skatīt 4.5. attēlu). Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2009. gada beigām bija 5241,4 milj. latu, veidojot 40,1% no vispārējās valdības parāda.

Vispārējās valdības parāds 2010. gadā Latvijā turpināja pieaugt un 2. ceturkšņa beigās sasniedza 5374,4 milj. latu.

4.5. attēls

2008. gada beigās SVF, Eiropas Komisija, Pasaules Banka, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka un vairākas ES dalībvalstis vienojās par finansiālā atbalsta piešķiršanu Latvijai 7,5 miljardu eiro apmērā, pamatojoties uz *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*. Piešķirtais finansējums būs pieejams no 2008. gada līdz 2011. gadam, kas arī noteiks Latvijas centrālās valdības parāda pieaugumu turpmākajos gados.

Starptautiskā finanšu atbalsta programmas ietvaros Latvija līdz 2010. gada 31. oktobrim ir saņēmusi 3 064,4 milj. latu, no kuriem valsts budžeta deficīta finansēšanai, valsts budžeta aizdevumu izsniegšanai, valsts parāda atmaksai, kā arī atbalsta sniegšanai finanšu sektora stabilitātei kopā tika apgūti 2 035,5 milj. latu. Daļa no saņemtā atbalsta (455,9 milj. latu apmērā) saskaņā ar aizdevēju prasībām tiek iezīmēta noteiktiem mērķiem – iespējamiem finanšu sektora stabilizācijas pasākumiem.

Papildus minētajiem aizņēmumiem finansēšanas nepieciešamības segšanai pašreiz tiek izmantotas īstermiņa valsts iekšējā aizņēmuma parādzīmju emisijas ar sākotnējo dzēšanas termiņu seši un divpadsmit mēneši. Stabilizējoties situācijai iekšējā finanšu tirgū, lai mazinātu pārfinansēšanas risku, Valsts kase 2010. gadā realizēja arī divu, trīs un piecu gadu valsts iekšējā aizņēmuma obligāciju programmas. Arī turpmāk, saglabājoties stabilai tirgus situācijai un pozitīvām ekonomikas attīstības tendencēm, ir plānots piedāvāt garāka termiņa parāda vērtspapīrus, tādā veidā atbilstoši Latvijas centrālās valdības parāda vadības stratēģijai palielinot latu aizņēmumu īpatsvaru parāda portfeli.

Turpmāk vidējā termiņā tiek plānots pamatā piesaistīt resursus gan iekšējā, gan ārējā finanšu tirgū, lai novērstu būtisku valdības parāda pārfinansēšanas riska pieaugumu un nodrošinātu priekšnosacījumus laicīgai starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros piešķirto aizdevumu atmaksai. Stabilizējoties Latvijas makroekonomiskai situācijai un uzlabojoties priekšnosacījumiem jaunu emisiju veikšanai, t.sk. uzlabojoties Latvijas kredītreitinga novērtējumam, tiek plānots atsākt aizņemšanās pasākumus starptautiskajos finanšu tirgos.

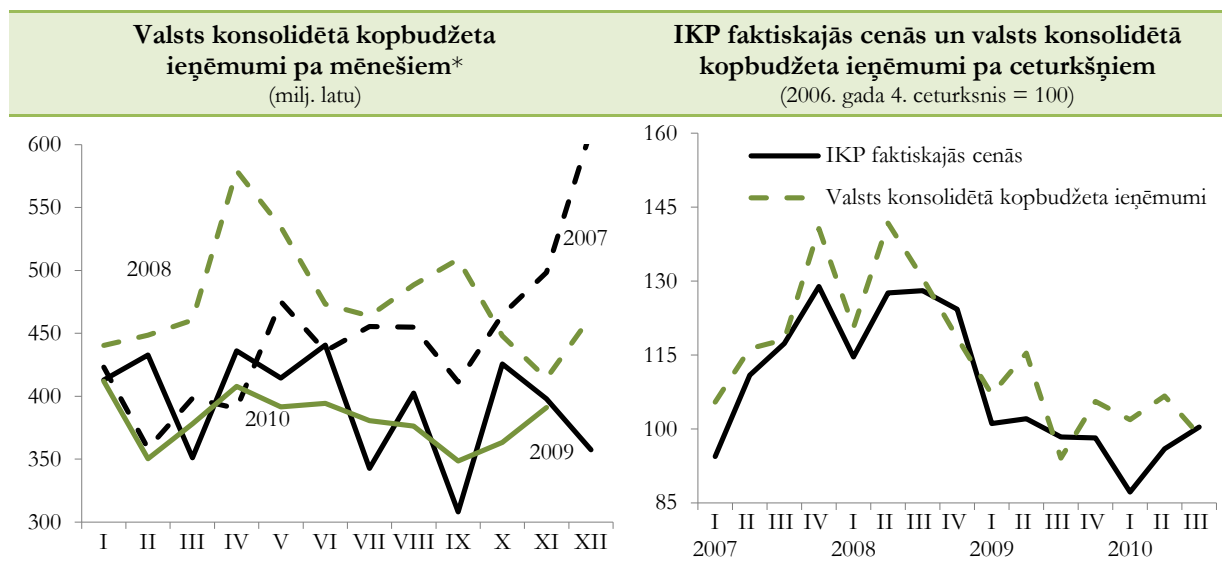
Ņemot vērā plānoto aizņemšanās stratēģiju, centrālās valdības parāds 2013. gada beigās prognozēts aptuveni 47% apmērā no IKP. Pašvaldību parāda līmenim neveidojot būtisku pieaugumu nākamajos gados, prognozēts, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā nepārsniegs Māstrihtas līgumā noteikto kritēriju, kas ir 60% no IKP.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Ekonomisko aktivitāšu un iekšējā pieprasījuma samazināšanās atstāj negatīvu ietekmi uz budžeta ieņēmumiem, kas sāka samazināties 2008. gada nogalē. Saglabājoties zēmam ekonomisko aktivitāšu līmenim, arī 2010. gada sākumā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi nepieauga, tomēr to krituma temps samazinājās. 2010. gada 11. mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija 4193,6 milj. latu, kas bija par 3,9% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Pamatā to noteica nodokļu un nenodokļu ieņēmumu samazināšanās.

2010. gada trīs ceturkšņos iekasētie nodokļi veidoja gandrīz 74% no visiem budžeta ieņēmumiem. 2010. gada 11. mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, kopējie nodokļu ieņēmumi samazinājās par 3,8% un bija 3111,7 milj. latu.

4.6. attēls

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodokļu ieņēmumu samazinājumu ietekmēja ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās – mājsaimniecību ienākumu samazināšanās, mazumtirdzniecības apgrozījuma kritums, bezdarba

pieaugums u.c. 2010. gada 3 ceturkšņos nodokļu ievākuma īpatsvars kopējos ieņēmumos nedaudz pieauga.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi* (% no IKP)				
	2007	2008	2009	2010 I-III
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	36,2	35,4	36,2	37,1
I Nodokļu ieņēmumi	29,5	29,3	26,9	27,3
1. <i>Netiešie nodokļi</i>	11,4	10,4	10,1	10,6
– pievienotās vērtības nodoklis	8,1	6,9	6,1	6,8
– akcīzes nodoklis	3,0	3,3	3,9	3,7
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,1	0,1
2. <i>Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi</i>	9,2	9,9	7,6	7,8
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,7	3,1	1,5	0,9
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	6,4	5,6	6,3
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,5	0,4	0,6	0,7
3. <i>Sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	8,6	8,7	8,9	8,6
4. <i>Parejie nodokļi</i>	0,4	0,3	0,2	0,2
II Citi ieņēmumi	6,7	6,1	9,3	9,8

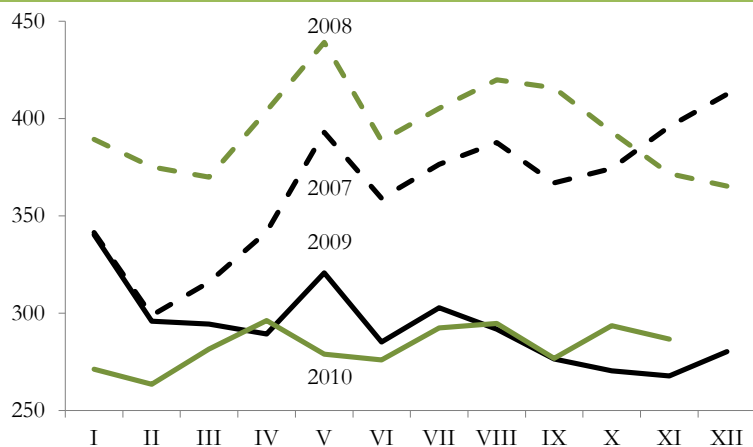
* Valsts kases dati

Gandrīz 80% no visiem nodokļu ieņēmumiem veido trīs nodokļi – valsts sociālās obligātās

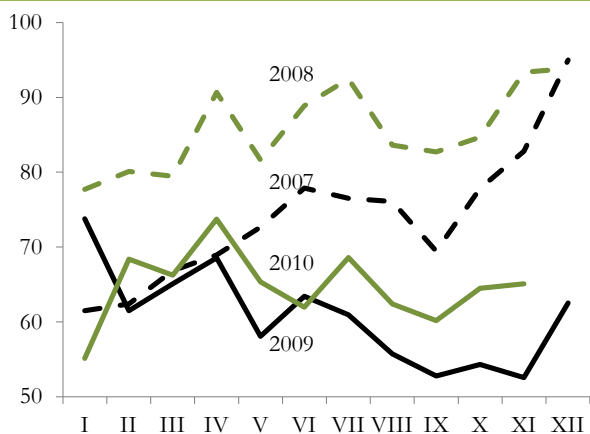
apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis.

4.7. attēls

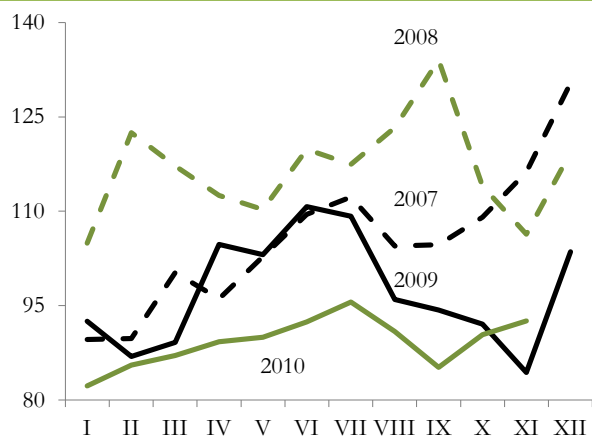
Nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

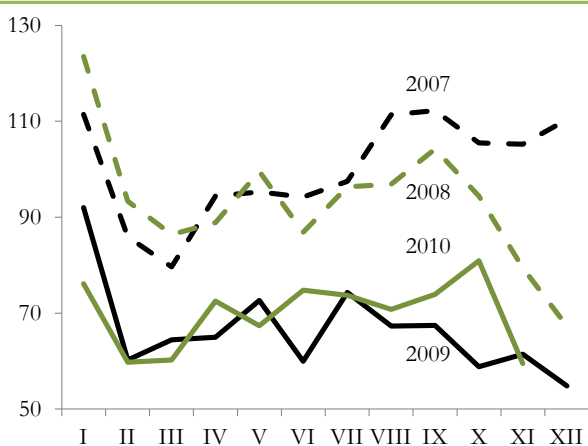
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

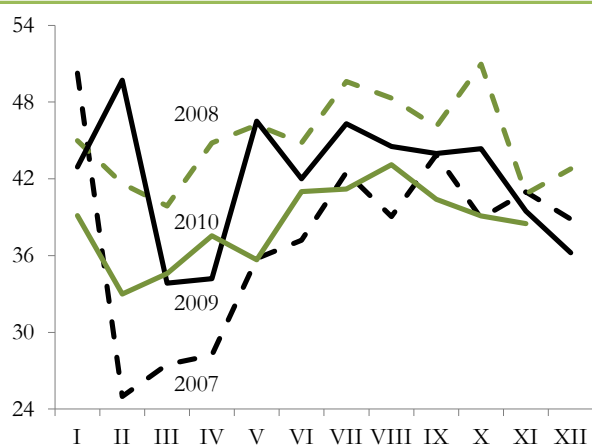
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
(neieskaitot valsts fondēto pensijas shēmu līdzekļus)

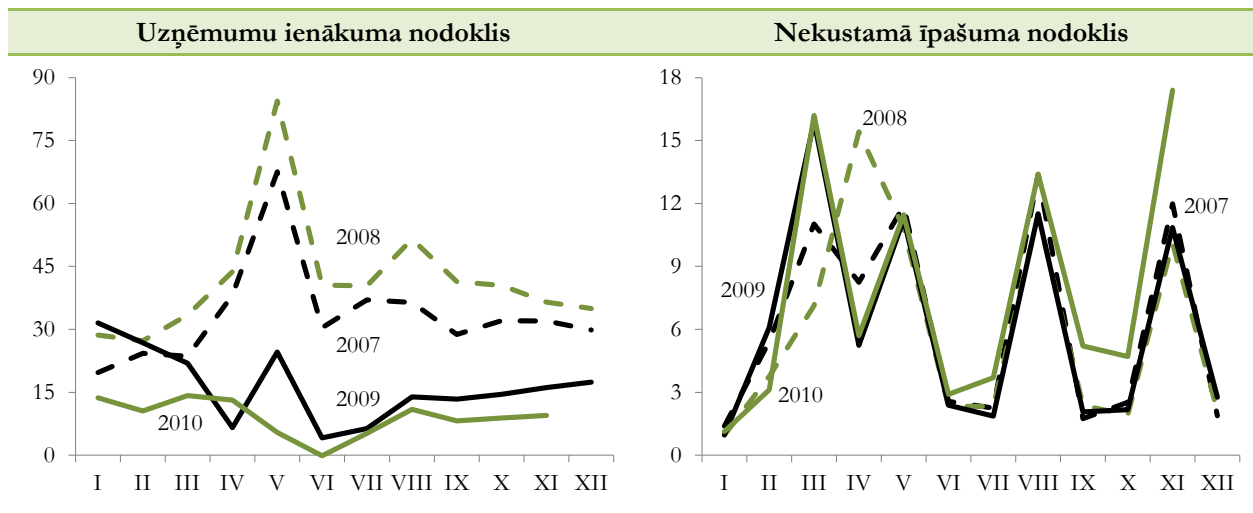
Pievienotās vērtības nodoklis

Akcīzes nodoklis

4.7. attēla turpinājums

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodarbinātības nodokļi 2010. gadā trīs ceturkšņos veidoja gandrīz 54,4% no visiem nodokļu ieņēmumiem. Nodarbinātības samazināšanās, darba samaksas samazinājums, kā arī pieaugošais ēnu ekonomikas īpatsvars galvenokārt noteica darba nodokļu ievākuma samazinājumu. 2010. gada 11 mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, nodarbinātības nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos ir sarucis par 2,6 procentiem.

Ar 2010. gada 1. janvāri stājas spēkā jaunas izmaiņas iedzīvotāju ieņēmumu nodokļa likumā. Tika paaugstināta nodokļa vispārējā likme no 23% uz 26%, paplašināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa bāze, iekļaujot visus kapitāla ienākumus, piemērojot nodokļa likmi 10% dividendēm un procentu ienākumam, bet kapitāla pieaugumam – 15%. Tāpat ar iedzīvotāju ienākuma nodokli tiek aplūkts gūtais labums no darba devējam piederoša vieglā pasažieru automobiļa izmantošanas personīgajām vajadzībām, paaugstināta nodokļa likme pašnodarbinātajiem, piemērojot vispārējo iedzīvotāju ienākuma nodokli, u.c. izmaiņas. Ar 2011. gada 1. janvāri spēkā stājas jaunas izmaiņas likumā *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*, kas paredz samazināt šī nodokļa likmi no 26% uz 25 procentiem.

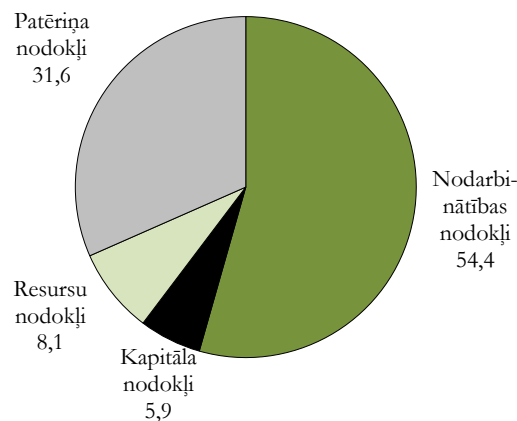
Likums arī paredz, ka no aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli tiek atbrīvoti 2010., 2011. un 2012. gadā bezdarbnieku gūtie ienākumi no Eiropas Sociālā fonda darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* vai valsts budžeta līdzekļiem par aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, kurus Nodarbinātības valsts aģentūra ir kvalificējusi par stipendijām. 2010. gada 11 mēnešos iedzīvotāju ienākuma nodokļa ievākums bija 711,3 milj. latu, kas nozīmē, ka salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu tas ir pieaudzis par 6,7 procentiem.

Izmaiņas tika veiktas arī likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*, kas nosaka, ka no 2011. gada 1. janvāra valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme vispārējā gadījumā būs 35,1%, no kuriem darba devējs maksās 24,09%, bet darba ņēmējs – 11%, līdzšinējo

9% vietā. Ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām 2010. gada janvārī–novembrī bija 981,3 milj. latu, kas ir par 7,7 milj. latu jeb 8,9% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2010. gada 3 ceturkšņos (%)

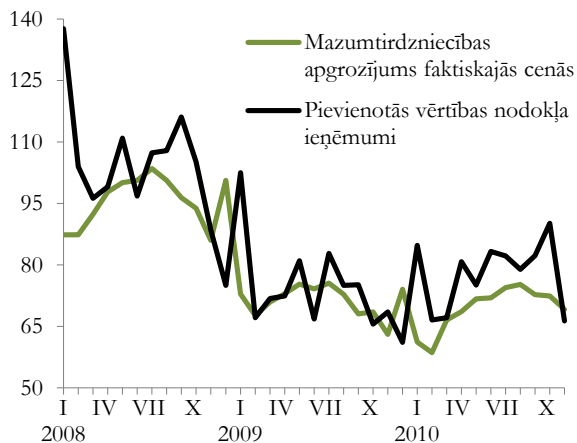
Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā ir samazinājies no 33,7% 2007. gadā līdz 31,6% 2010. gada 3 ceturkšņos. Straujās izaugsmes gados patēriņa nodokļu ieņēmumi būtiski palielinājās. To veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Kopš 2008. gada beigām, mazinoties iekšzemes pieprasījumam un patēriņa cenu spiedienam, patēriņa nodokļu ievākums sāka samazināties.

2009. gada 1. janvārī tika paaugstināta pievienotās vērtības nodokļa standartlikme no 18% uz 21%. No 2011. gada 1. janvāra PVN standartlikme tika paaugstināta no 21% uz 22%, bet atsevišķām precēm un pakalpojumiem piemērojamā samazinātā likme tika paaugstināta no 10% uz 12%. Sākot ar 2011. gada

1. janvāri, ar standartlikmi 22% tiks aplikta arī elektroenerģijas piegāde iedzīvotājiem.

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi
(2007. gada decembris = 100)

Ar 2010. gada 1. janvāri spēkā stājās izmaiņas likumā *Par pievienotās vērtības nodokli*. Jaunās likuma normas ir vērstas uz uzņēmējdarbības vides attīstību un mazo uzņēmumu konkurētspējas veicināšanu. Ar šiem grozījumiem tiek vienkāršotas vai atceltas iepriekš likumā noteiktās prasības (piemēram, prasības attiecībā uz pievienotās vērtības nodokļa rēķinu noformēšanu un PVN gada deklarāciju iesniegšanu), tādā veidā samazinot administratīvo slogu uzņēmējiem.

2010. gada vienpadsmit mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ievākums bija 769,5 milj. latu, kas ir par 3,5% vairāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. PVN ieņēmumi ir cieši saistīti ar mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoma izmaiņām. Tomēr mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās 2010. gada 11 mēnešos, salīdzinot ar 2009. gada atbilstošo periodu, vēl bija par 3,6% mazāks.

Savukārt akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi 2009. gadā saruka par 14,6%, neraugoties uz akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanu, īpaši tabakas izstrādājumiem. Grozījumi likumā *Par akcīzes nodokli* 2011. gadā paredz degvielai ar 5% biodegvielas piemaisījumu piemērot nodokļa standarta likmi un palielināt nodokļa likmi bezalkoholiskajiem dzērieniem. Stājas spēkā arī 2010. gada oktobrī noteiktās jaunās likmes atsevišķiem tabakas izstrādājumiem.

2009. gada sākumā realizētais akcīzes nodokļa likmju palielinājums gandrīz visām akcīzes precēm un kopējā ekonomiskā lejupslīde izraisīja strauju akcīzes preču realizācijas apjoma kritumu, kas attiecīgi samazināja arī akcīzes nodokļa ieņēmumus. 2010. gada 11 mēnešos akcīzes nodokļa ieņēmumi bija 423,2 milj. latu. Tas ir par 9,5% mazāk nekā 2009. gada janvāri – novembrī. Akcīzes nodokļu ieņēmumu samazinājumu ietekmēja alkohola un cigarešu realizācijas apjoma kritums, kas liecina par nelegālā tirgus paplašināšanos.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās līdz 2008. gadam (12,1%). 2009. gadā, mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, ļoti strauji samazinājās uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, kas bija 197,2 milj. latu jeb par 60,8% mazāk nekā 2008. gadā.

Šī nodokļa ieņēmumu samazinājums ir vērojams arī 2010. gada 11 mēnešos, kad uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums bija 99,7 milj. latu. Tas ir par 44,5% mazāk nekā attiecīgajos mēnešos 2009. gadā. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu samazinājumu galvenokārt ietekmējusi finanšu pakalpojumu nozare, kas cieš lielus zaudējumus (samazinājums veido aptuveni pusi no kopējā uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu sarukuma).

Attiecībā uz uzņēmumu ienākuma nodokli jānorāda, ka no 2010. gada ir samazināta reprezentācijas izdevumu norma, ko drīkst atskaitīt no aplikamā ienākuma, no 60% līdz 40%, uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām 1,5 reizes palielināta izdevumos neiekļaujamo izmaksu daļa, kas nav saistīta ar saimniecisko darbību un zaudējumiem, kurus radījusi sociālās infrastruktūras objektu uzturēšana, paplašinātas iespējas nodokļu maksātājam pašam noteikt samazinātus avansa maksājumus, ja ir samazinājies peļņas apmērs. 2010. gada 10. novembrī stājās spēkā jauni grozījumi likumā *Par uzņēmumu ienākumu nodokli*, kas precizē nodokļa piemērošanu un nosaka nodokļa atlaides lielajām investīcijām.

2010. gada 11 mēnešos ievērojami pieaudzis nekustamā īpašuma nodokļa ievākums, kas bija 84,8 milj. latu. Tas ir par 20,7% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Ar 2010. gada 1. janvāri ir palielināta nekustamā īpašuma nodokļa likme zemei un saimnieciskajā darbībā izmantotajām ēkām līdz 1,5%, noteikts minimālais nodokļa maksājums – 5 lati par katru nodokļa objektu, apliktas ar paaugstinātu likmi 3% apmērā neapstrādātas lauksaimniecības zemes, kā arī apliktas ar nekustamā īpašuma nodokli inženiertehniskās būves. Tāpat ar 2010. gada 1. janvāri ir paplašināta nekustamā īpašuma nodokļa bāze – dzīvojamām ēkām par kadastrālo vērtību līdz 40 tūkst. latu piemērojot likmi 0,1%, par kadastrālo vērtību 40 001-75 000 latu – 0,2%, par kadastrālo vērtību virs 75 tūkst. latu – 0,3% apmērā.

Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem, jo dabas resursu nodoklis veido nepilnus 3% no šīs grupas nodokļu ieņēmumiem. 2010. gada 3 ceturksņos resursu nodokļu grupas īpatsvars bija 8,1% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2009. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 284,1 milj. latu apjomā, kas par 0,3% pārsniedza 2008. gada ievākumu. Tas lielā mērā bija saistīts ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu naftas produktiem. 2010. gada janvāri – novembrī akcīzes nodokļa par naftas produktiem ieņēmumi bija 243,9 milj. latu. Tas ir par 7,5% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. Šī nodokļa

ievākuma kritums ir saistīts ar naftas produktu patēriņa apjoma samazinājumu, kas ir atbilstošs pašreizējai valsts ekonomiskai situācijai. Savukārt dabas resursu nodoklis 2010. gada 11 mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 21,3 procentiem.

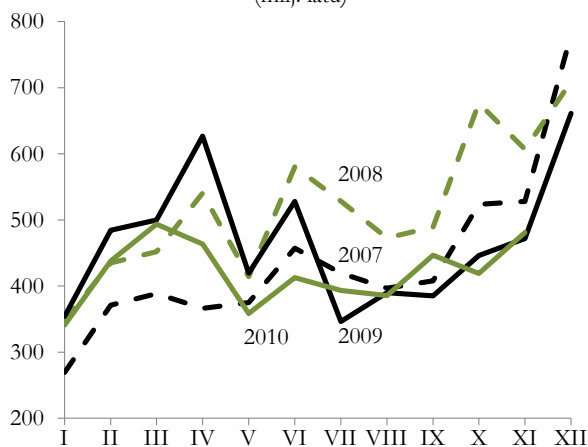
4.1.3. Budžeta izdevumi

Budžeta ieņēmumu samazināšanās valdībai lika īstenot budžeta deficīta ierobežošanas politiku, kas īstermiņā radīja papildu spiedienu uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos.

2010. gada 11 mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 4633,6 milj. latu, kas ir par 6,4% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika periodā. Šajā laika posmā kopbudžeta izdevumi samazinājās straujāk nekā ieņēmumi. Izdevumu samazinājums bija vērojams gandrīz visos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumu postešos, tomēr lielāko kopējo izdevumu samazinājumu noteica subsīdiju un dotāciju izdevumu samazinājums.

4.10. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi
pa mēnešiem***
(milj. latu)

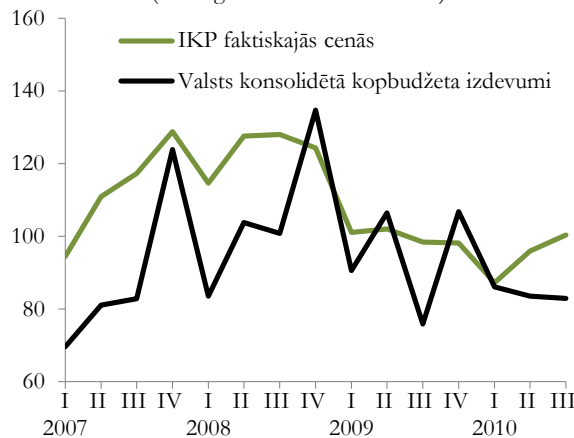
* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nemot vērā apjomīgo izdevumu samazināšanu, 2010. gada 11 mēnešos izdevumi subsīdijām un dotācijām samazinājās par 13,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Samazinājumu noteica galvenokārt 2010. gada budžeta konsolidācijas pasākumi un nepietiekamā tempā apgūtie ES struktūrfondu līdzekļi. Izdevumi subsīdijām un dotācijām veido gandrīz pusi no visiem valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem.

Īpaši ievērojami 2009. gadā tika samazināti izdevumi kapitālieguldījumiem. Tie veidoja 507,4 milj. latu, kas bija par 34,6% mazāk nekā 2008. gadā. 2010. gada 11 mēnešos, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, izdevumi kapitālieguldījumiem ir samazinājušies par 13,6 procentiem.

4.11. attēls

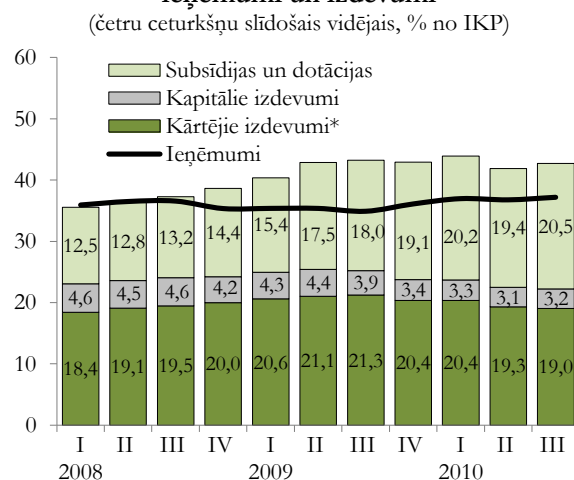
**IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā
kopbudžeta izdevumi pa ceturkšņiem**
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

Augsts īpatsvars izdevumos saglabājas kārtējiem izdevumiem, kas 2009. gadā saruka par 18,3%, bet 2010. gada 11 mēnešos – par 15,1% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.12. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta
ieņēmumi un izdevumi**
(četrus ceturkšņu slidošais vidējais, % no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Atbilstoši izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām, 2010. gadā 11 mēnešos pieauga izdevumi sociāliem pabalstiem (par 7,4%, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu), ko noteica veiktā pensiju ieturējumu atmaksa.

2010. gada janvārī–novembrī lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai (33,8% no visiem izdevumiem), tālāk seko izglītība (16,7%), ekonomiskā darbība (16%) un izdevumi vispārējiem valdības dienestiem (13,4%), savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija vides aizsardzībai (1,1%).

Lai sasniegtu nosprausto mērķi – budžeta deficītu mazāku par 3% no IKP 2012. gadā, turpmākajos gados valdībai nāksies turpināt budžeta izdevumu samazināšanu.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009		2010. gada 3. cet.	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100	38,6	100	42,9	100	40,2
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,3	14,8	6,3	13,4	5,4
Aizsardzība	3,5	1,3	2,4	1,0	2,0	0,8
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,5	1,9	4,4	1,8
Ekonomiskā darbība	18,1	7,0	15,7	6,7	16,0	6,4
Vides aizsardzība	2,4	0,9	2,2	0,9	1,1	0,4
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	2,1	0,9	2,5	1,0
Veselība	8,1	3,1	7,5	3,2	7,2	2,9
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,5	3,4	1,5	2,9	1,2
Izglītība	20,2	7,8	19,6	8,4	16,7	6,7
Sociālā aizsardzība	21,5	8,3	27,9	12,0	33,8	13,6

* Valsts kases dati

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts

investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums
(procentos)

	Procentos pret IKP			Izmaiņas pret iepriekšējo gadu		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Sabiedriskais pieprasījums	23,1	24,4	24,0	10,0	-3,6	-12,8
<i>Valsts patēriņš</i>	17,4	19,6	19,6	3,7	1,5	-9,2
- centrālā valdība*	9,5	10,7	11,4	1,4	0,8	-2,6
- pašvaldības	7,9	8,9	8,2	6,6	2,4	-17,0
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	5,7	4,8	4,3	27,8	-15,4	-23,0
- centrālā valdība*	2,8	1,8	1,6	-3,7	-38,2	-22,9
- pašvaldības	2,8	3,1	2,7	91,3	7,7	-23,0

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

2008. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās nedaudz lēnākos tempos nekā IKP. Pieprasījuma samazinājumu noteica galvenokārt centrālās valdības kopējā pamatkapitāla veidošanas izdevumu samazinājums par gandrīz 40%, salīdzinot ar 2007. gadu. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi investīcijām 2008. gadā palielinājās par 7,7 procentiem.

Arī 2009. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās lēnākos tempos nekā IKP. Valsts patēriņš aizvadītajā gadā samazinājās par nedaudz vairāk kā 9%, salīdzinot ar 2008. gadu. Tāpat strauji turpina samazināties izdevumi valsts investīcijām (par 23%).

Kopumā 2009. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās par 12,8 procentiem.

4.2. Cenas

4.2.1. Privātā patēriņa cenas

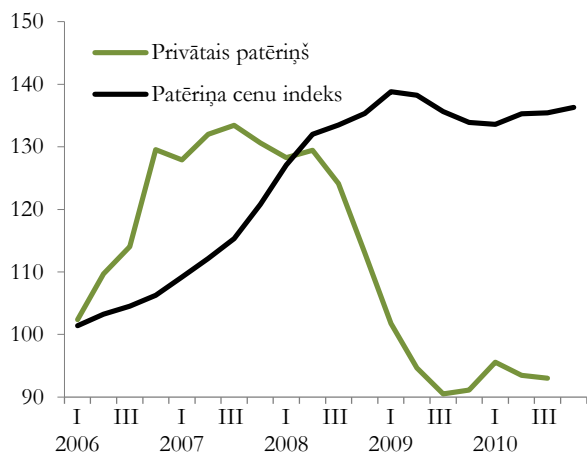
Patēriņa cenu samazinājumu, kas aizsākās 2008. gada beigās un turpinājās 2009. gadā, pamatā noteica straujais privātā patēriņa samazinājums. Kopš 2009. gada beigām cenas pakāpeniski sāka pieaugt, jo privātais patēriņš vairs nesamazinās un vairs nav

faktors, kas var samazināt kopējo cenu līmeni. Aizvien būtiskāk kopējo cenu līmeni ietekmē ārējie faktori.

2010. gadā patēriņa cenas pieauga par 2,5% (12 mēnešu inflācija), bet, ņemot vērā 2009. gada deflāciju, vidējais cenu līmenis 2010. gadā bija par 1,1% mazāks nekā iepriekšējā gadā.

4.13. attēls

Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss (2005. gada 4. ceturksnis = 100)

Cenu kāpumu 2010. gadā galvenokārt ietekmēja pasaules cenu kāpums pārtikai un naftas produktiem. Pārtikas cenu pieaugums noteica kopējā patēriņa cenu indeksa pieaugumu par 2 procentpunktiem, siltumenerģijas – par 0,8 un degvielas – par 0,9 procentpunktiem.

4.5. tabula

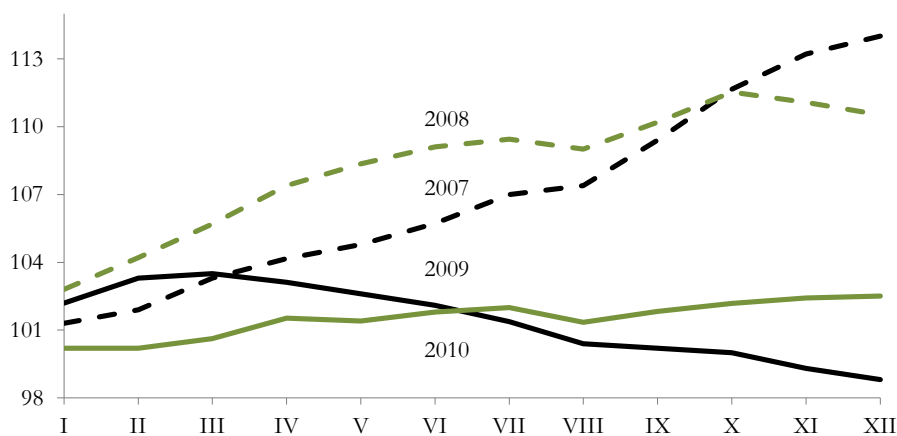
Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem (procentos)

	Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi		Salīdzinot ar iepriekšējo gada attiecīgo mēnesi		Vidēji gada laikā	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Janvāris	2,2	0,2	9,8	-3,1	14,9	2,5
Februāris	1,1	0,0	9,6	-4,2	14,3	1,3
Marts	0,2	0,5	8,2	-3,9	13,5	0,3
Aprīlis	-0,4	0,9	6,2	-2,7	12,5	-0,4
Maijs	-0,5	-0,1	4,7	-2,3	11,4	-1,0
Jūnijs	-0,5	0,4	3,4	-1,4	10,2	-1,4
Jūlijs	-0,6	0,2	2,5	-0,6	9,1	-1,6
Augusts	-1,0	-0,7	1,8	-0,3	7,9	-1,8
Septembris	-0,2	0,4	0,5	0,4	6,7	-1,8
Oktobris	-0,2	0,4	-0,9	1,0	5,5	-1,6
Novembris	-0,7	0,2	-1,2	1,9	4,5	-1,4
Decembris	-0,5	0,1	-1,2	2,5	3,5	-1,1

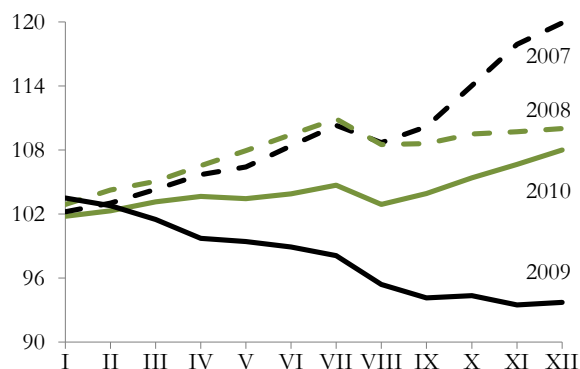
Pārējo preču un pakalpojumu grupu cenu izmaiņas kopumā nedaudz samazināja 2010. gada patēriņa cenu indeksu.

4.14. attēls

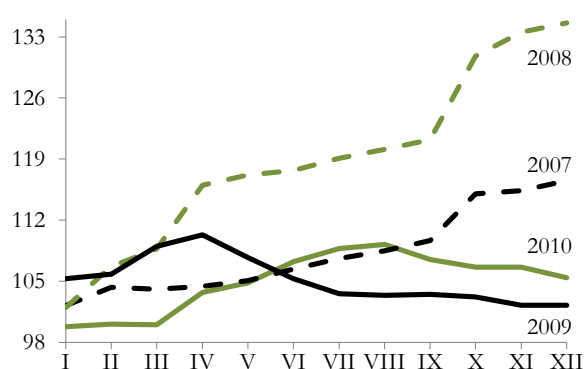
Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās (iepriekšējā gada decembris = 100)

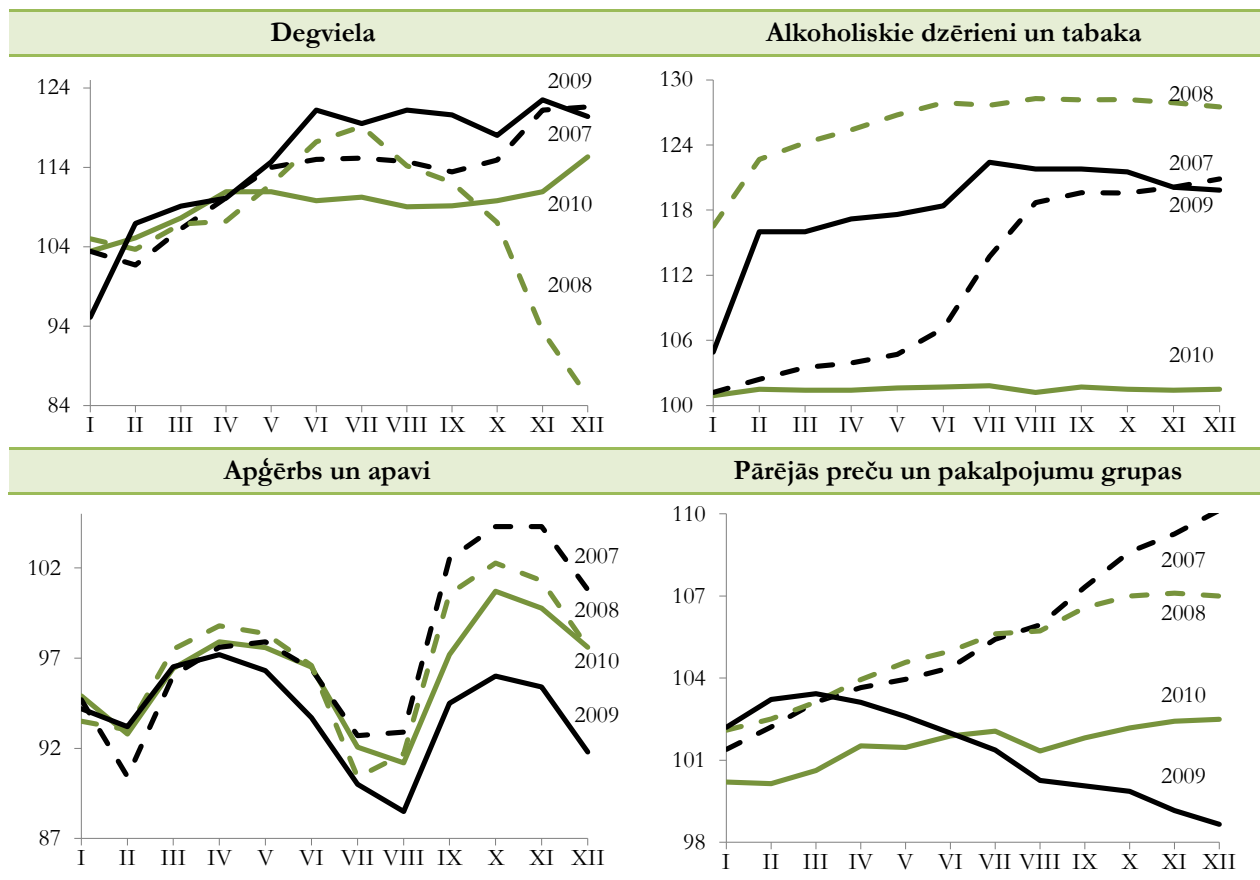
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

Administratīvi regulējamās cenas

4.14. attēla turpinājums

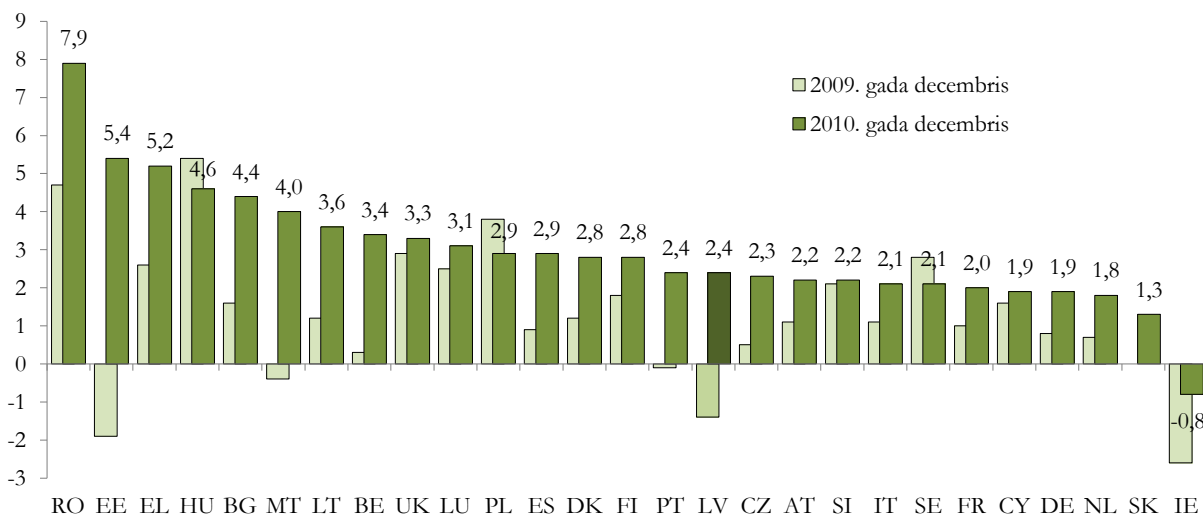
2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, vidējais cenu līmenis Eiropas Savienībā ir pieaudzis straujāk nekā Latvijā – par 2,6%. To tāpat kā Latvijā noteica pārtikas un enerģijas cenu pieaugums. Naftas produktu cenu

pieaugums pakārtoti ietekmēja arī ražotāju cenu kāpumu rūpniecībā.

Vērtējot turpmākās norises un ņemot vērā jēlnaftas cenas, kā arī biržā tirgoto naftas nākotnes līgumu cenas, gaidāms, ka 2011. gada sākumā inflācija pieaugs.

4.15. attēls

**Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas Eiropas Savienības dalībvalstīs
2009. gada decembrī un 2010. gada decembrī
(12 mēnešu inflācija, %)**

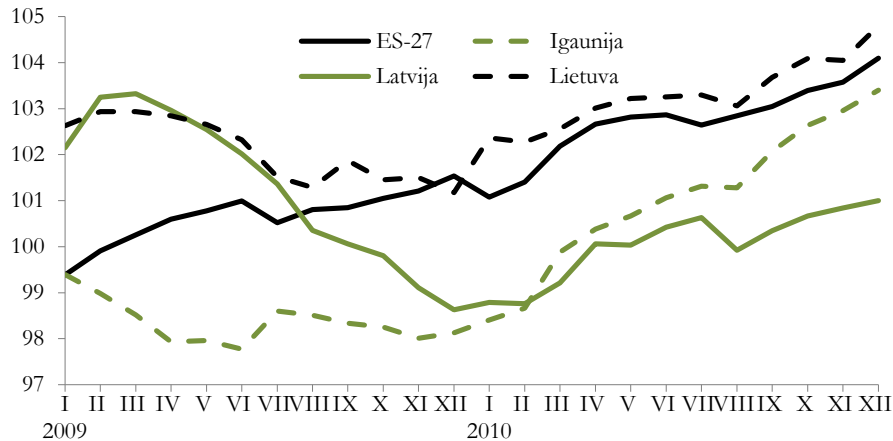
Avots: Eurostat

2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, cenu inflācija Rumānijā pieauga par 3,2 procentpunktiem, Igaunijā – par 7,3, Grieķijā – par 2,6 procentpunktiem, kļūstot par valstīm ar augstāko inflācijas līmeni Eiropas Savienībā. Līdz ar to cenas Rumānijā pieauga par 7,9%,

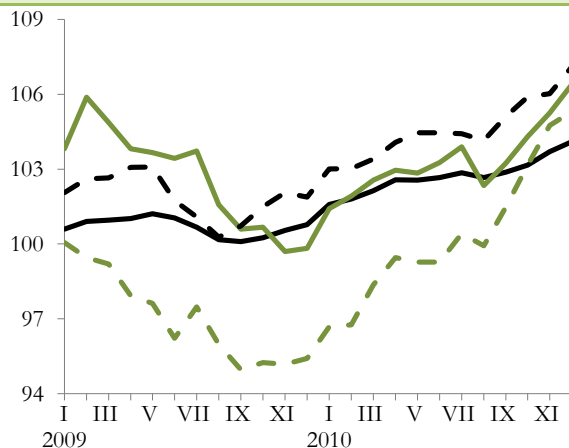
Igaunijā – par 5,4% un Grieķijā – par 5,2%. Savukārt zemākā inflācija bija Slovākijā – 1,3%, Nīderlandē – 1,8%, savukārt gan Vācijā, gan Kiprā – 1,9%. Deflācija 2010. gadā bija Īrijā – par 0,8 procentiem.

4.16. attēls

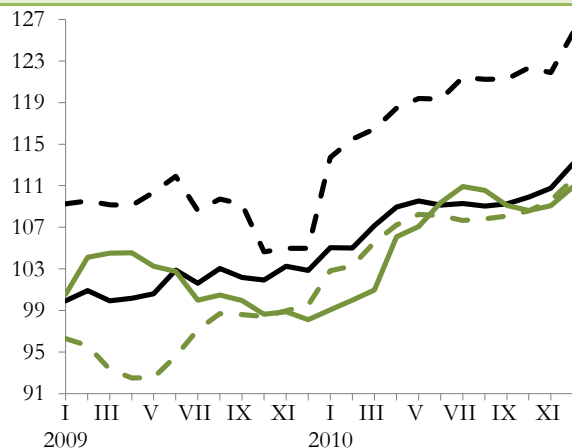
Saskaņotais patēriņa cenu indekss 2009.-2010. gadā pa mēnešiem
(2008. gada decembris = 100)

pārtikas precēm
(ieskaitot alkoholu un tabaku)

enerģijai

2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, Baltijas valstīs patēriņa cenas pārtikas produktu grupā un enerģijai pieauga.

Pārtikas cenu kāpumu ES 2010. gadā noteica būtiskais pārtikas preču cenu kritums iepriekšējā gadā. Vienlaikus jāatzīmē, ka sava ietekme bija arī nelabvēlīgajiem laika apstākļiem, kas galvenokārt padārdzināja augļu un dārzeņu cenas, kā arī augošajam pieprasījumam pēc pārtikas attīstības valstīs.

Baltijas valstīs augstākais cenu kāpums pārtikas produktu grupā bija Igaunijā – par 10,3%, savukārt Latvijā cenas pieauga par 6,5% un Lietuvā – par 5,1 procentu.

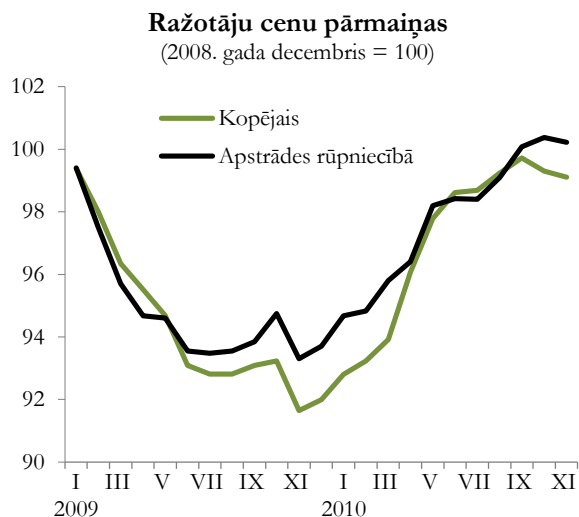
Enerģijai cenu līmenis 2010. gadā visstraujāk pieauga Lietuvā – par 19,7%, Latvijā – par 13% un Igaunijā – par 12,1 procentu.

4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas

Ražotāju cenas pēc 2009. gada cenu samazinājuma 2010. gadā atsāka pieaugt. 2010. gada novembrī, salīdzinot ar 2009. gada novembri, ražotāju cenas kopumā rūpniecībā palielinājās par 8,2%, vietējā tirgū realizētai produkcijai – par 6,7%, bet eksportētajai straujāk – par 10,4%. Visstraujāk tās palielinājās metālu ražošanā (par 41,1%), koksnes un koka izstrādājumu ražošanā (par 12,3%), enerģētiskā (par 10,3%) un pārtikas produktu ražošanā (par 8,2%).

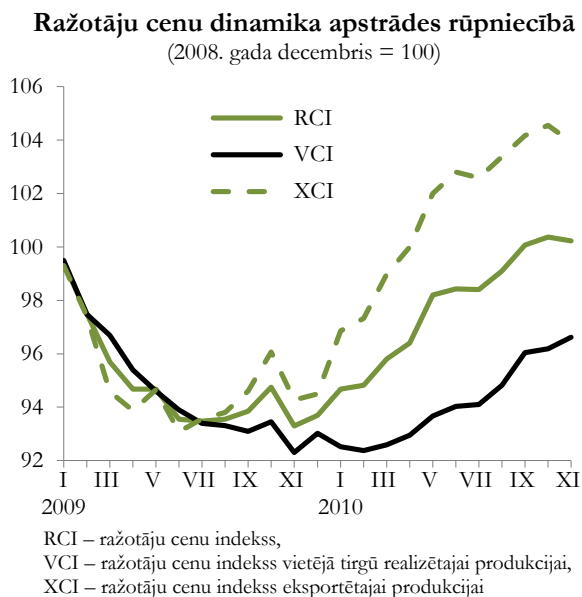
Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās, bet eksportētās produkcijas cenas pamatā noteica Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu kāpums pasaules tirgos.

4.17. attēls

Ražotāju cenas Eiropas Savienībā kopumā 2010. gadā ir stabilizējušās. Cenu līmeņa pieaugumu galvenokārt noteica enerģijas un starppatēriņa preču cenu komponenti, kas ietekmēja citu izejvielu cenu kāpumu. Bez pārtikas un lauksaimniecības preču cenām būtiski palielinājās arī ražošanas izejvielu un metālu cenas, ko zināmā mērā noteica arī pieprasījuma pieaugums pasaulē.

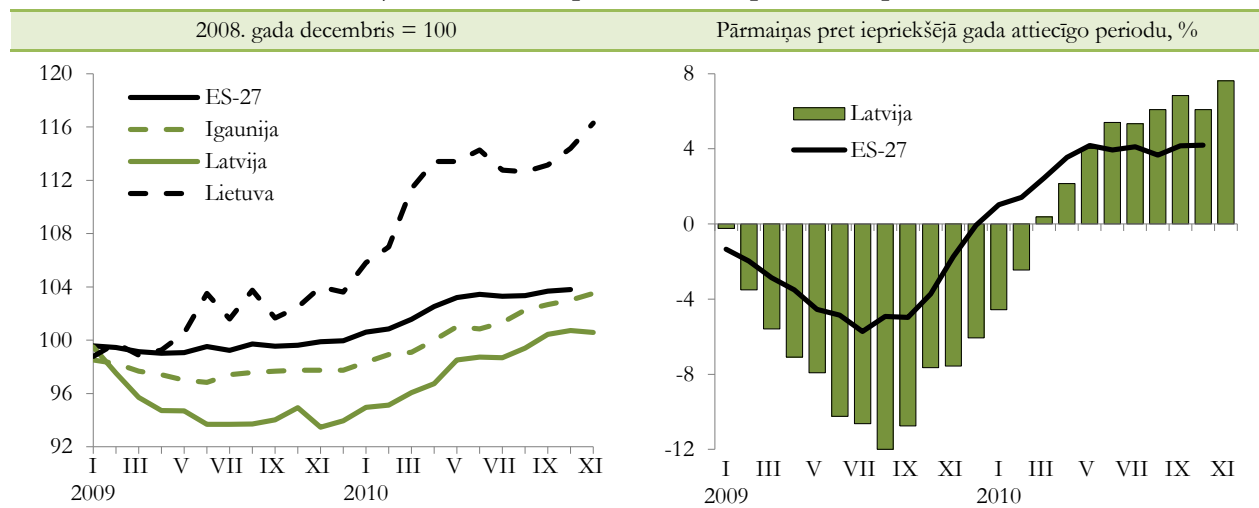
4.18. attēls

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais ražotāju cenu indeksa pieaugums 2010. gadā kopumā bija Lietuvā, mērenākais – Latvijā.

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

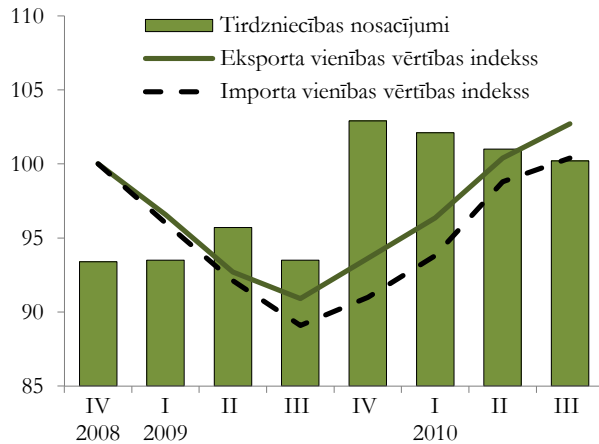
2010. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada sākumu krietni uzlabojās, jo importa cenas 2009. gadā samazinājās straujāk nekā eksporta, turklāt, atsākoties cenu pieaugumam, eksporta cenas palielinājās straujāk. 2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 13% un importētajām precēm – par 12,7 procentiem.

Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums koksnei un tās izstrādājumiem, metāliem un to izstrādājumiem, plastmasai un to izstrādājumiem, kā arī pārtikas rūpniecības ražojumiem. Savukārt lielākā ietekme uz vidējo importa vienības vērtības līmeni bija vienības vērtības pieaugumam satiksmes līdzekļiem un to aprīkojumam, tekstilam un tekstilizstrādājumiem, kā arī minerālajiem produktiem.

4.20. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

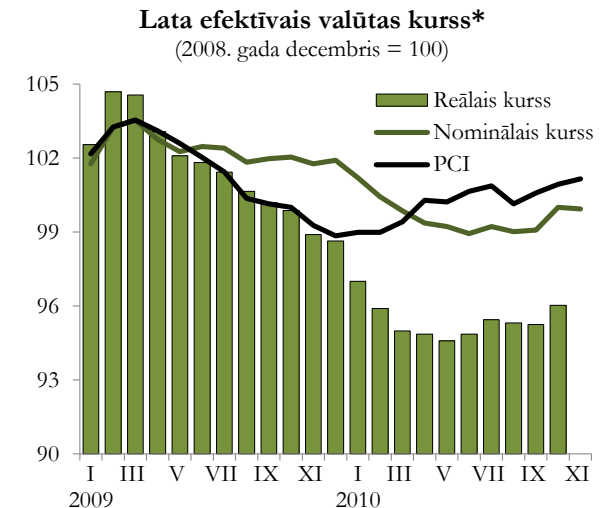
(eksporta un importa vienības vērtības indeksi
2008. gada 4. ceturksnis = 100; tirdzniecības nosacījumi,
% pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

Kopš 2009. gada ir strauji samazinājies lata reālais efektīvais valūtas kurss, tas nozīmē, ka Latvijas uzņēmēju konkurētspēja uzlabojas. Šobrīd lata reālais efektīvais valūtas kurss nedaudz pieaug, taču kopumā tas ir zemā līmenī.

Pirms tam lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu noteica patēriņu cenu samazinājums, bet šobrīd lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu nosaka zemais lata nominālais efektīvais valūtas kurss (skatīt arī 4.4.1. nodaļu).

4.21. attēls

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais kants

Latvijā ir vērojama nozīmīga maksājumu bilances tekošā konta korekcija. Tā sākās 2007. gada otrajā pusgadā, kad globālās finanšu krīzes ietekmē strauji samazinājās ārvalstu kapitāla ieplūde, kā rezultātā tekošā konta bilance no vēsturiski zemākā līmeņa (2007. gada 3. ceturksnī – deficīts 24,8% no IKP) sasniedza vēsturiski augstāko līmeni (2009. gada 4. ceturksnī – pārpalikums 10,7% no IKP).

Arī 2010. gada deviņos mēnešos tekošā konta bilance bija pozitīva – 5% no IKP (8,6% 1. ceturksnī, 5,8% 2. ceturksnī un 1,1% 3. ceturksnī). Tekošā konta ceturkšņu dinamika 2010. gadā liecina par kārtējo virzienmaiņu, t.i., pozitīvā saldo samazināšanos un tuvināšanos deficīta stāvoklim, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā.

Tāpat kā Latvijā arī mūsu kaimiņvalstīs notiek būtiskas maksājumu bilances tekošā konta korekcijas.

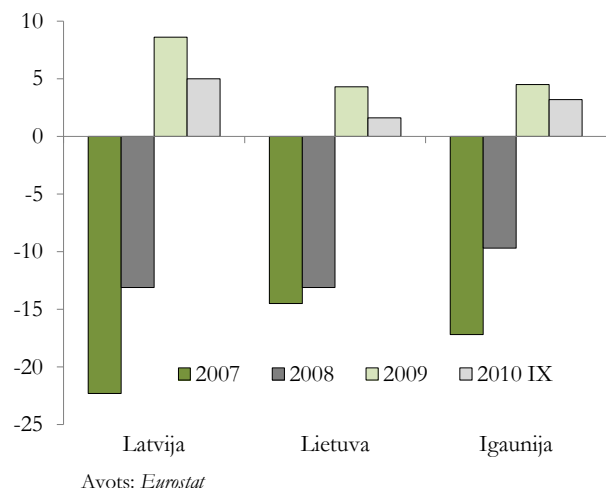
Igaunijā tekošā konta pārpalikums 2009. gadā sasniedza 4,5% no IKP, salīdzinot ar deficītu 9,7% apmērā pirms gada. Savukārt Lietuvā 2009. gadā tekošā konta pozitīvais saldo bija 4,3% no IKP (2008. gadā deficīts – 13,1% no IKP). 2010. gada deviņos mēnešos tekošā konta pārpalikums Igaunijā un Lietuvā bija attiecīgi 3,2% un 1,6 procenti.

Tekošā konta izmaiņas Latvijā 2010. gadā galvenokārt ir saistītas ar izmaiņām ienākumu bilances

postēnos un mazākā mērā ar izmaiņām ārējās tirdzniecības bilances postēnos.

4.22. attēls

Tekošā konta bilance Baltijas valstīs (procentos no IKP)

Avots: Eurostat

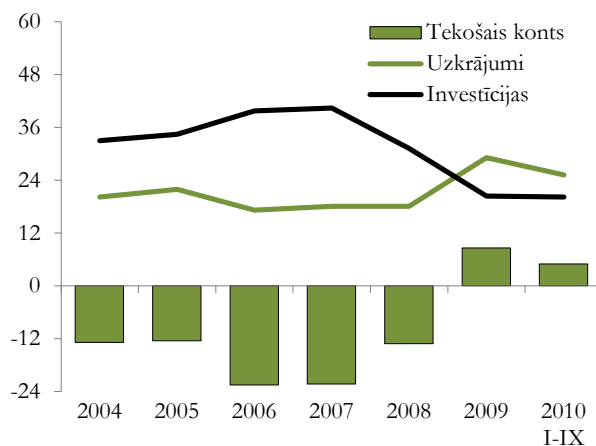
Latvijas ārējās tirdzniecības deficīts 2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās un bija 7,1% no IKP. Ārējās tirdzniecības negatīvās bilances samazināšanos 2009. gadā noteica daudz straujākais importa, nekā eksporta samazinājums. Arī 2010. gadā ārējās tirdzniecības bilance turpināja uzlaboties. Gada deviņos mēnešos ārējās tirdzniecības deficīts sasniedza

6,5% no IKP, kas bija gandrīz par pusotra procentpunktu mazāks nekā pirms gada. To noteica straujāks eksporta nekā importa apjoms pieaugums. 2010. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, preču eksports pieauga par 28,3%, bet imports – par 16,6%. Jāatzīmē, ka kopš 2008. gada sākuma tirdzniecības negatīvā bilance ir sarukusi gandrīz trīs reizes.

Atšķirībā no preču bilances pakalpojumu bilances korekcija ir mērena. 2009. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums sasniedza 6% no IKP, par 2 procentpunktiem pārsniedzot 2008. gada līmeni. Pakalpojumu bilances uzlabošanās noteica straujš importa apjoms kritums 2009. gada 1. ceturksnī, bet eksporta kritums bija gandrīz desmit reizes lēnāks – par 2,2%. Kopš 2009. gada 2. ceturkšņa gan importa, gan eksporta dinamika ir stabila. 2010. gada deviņos mēnešos pakalpojumu bilance sasniedza 6,4% līmeni no IKP (2009. gada deviņos mēnešos – 6%) un gandrīz pilnībā sedza preču tirdzniecības negatīvo bilanci.

4.23. attēls

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2006	2007	2008	2009	2009 I-IX	2010 I-IX
A. Tekošais konts	-22,5	-22,3	-13,1	8,6	7,9	5,0
Tirdzniecības bilance	-25,6	-23,9	-17,7	-7,1	-7,9	-6,5
<i>Eksports</i>	30,7	28,5	28,3	28,3	26,8	36,6
<i>Imports</i>	-56,3	-52,4	-46,0	-35,5	-34,8	-43,1
Pakalpojumu bilance	3,3	3,5	4,0	6,0	6,0	6,4
Neto ienākumi	-2,7	-3,2	-1,6	6,3	6,6	1,7
Neto kārtējie pārvedumi	2,4	1,3	2,2	3,4	3,3	3,4
B. Kapitāla konts	1,2	1,9	1,5	2,4	2,5	2,3
C. Finanšu konts*	30,5	24,6	11,4	-7,8	-6,4	-0,9
Tiešās investīcijas	7,5	6,8	3,0	0,4	0,6	0,2
<i>Ārvalstīs</i>	-0,9	-1,3	-0,7	0,1	0,4	-0,7
<i>Latvijā</i>	8,3	8,1	3,7	0,3	0,2	1,0
Portfeļieguldījumi**	0,2	-1,6	0,8	3,2	2,7	-0,7
<i>Aktīvi</i>	-1,3	-1,0	1,8	4,1	3,8	1,0
<i>Pasīvi</i>	1,5	-0,5	-1,0	-0,9	-1,2	-1,8
Citi ieguldījumi	22,6	19,3	7,6	-11,3	-9,7	-0,4
<i>Aktīvi</i>	-9,7	-21,7	-1,4	-5,5	-3,3	3,0
<i>Pasīvi</i>	32,2	40,1	8,9	-5,8	-6,4	-3,5
D. Novirze	0,6	-0,8	-1,8	0,8	1,2	0,2
E. Rezerves aktīvi	-9,9	-3,4	2,0	-5,0	-5,3	-6,6

* bez rezerves aktīviem

** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas arī tekošā konta ienākumu bilancē, kas kopš 2008. gada 4. ceturkšņa septiņus ceturkšņus pēc kārtas bija pozitīva. Ienākumu bilances pārpalikums, sasniedzot 2009. gada 2. ceturksnī maksimālo līmeni (9,4% no IKP), nākamajos periodos nepārtraukti samazinājās, un

2010. gada 3. ceturksnī ienākumu bilance jau bija negatīva (0,7% no IKP). Ienākumu bilances pozitīvā saldo samazināšanos 2010. gada 1. un 2. ceturksnī noteica nerezidentu uzņēmumu zaudējumu samazinājums, kā arī būtisks izmaksāto dividendu apjoma pieaugums, it īpaši 2. ceturksnī (gandrīz

5 reizes, salīdzinot ar 1. ceturksni). Savukārt ienākumu bilances negatīvā saldo veidošanos 2010. gada 3. ceturksnī noteica nerezidentu ieguldījumu ienākumu (t.sk. reinvestētās peļņas) pieaugums. 2010. gada deviņos mēnešos ienākumu bilances saldo bija pozitīvs (1,7% līmenī no IKP), kas ir gandrīz 3 reizes mazāks nekā pirms gada.

Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, notika arī būtisks iekšzemes pieprasījuma samazinājums, kas izraisīja nozīmīgas korekcijas ekonomikā.

Ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu uzkrājumu līmeņa samazināšanas faktoru – salīdzinot ar 2004. gadu, investīciju līmenis pieauga no 33% līdz 40,4%, bet uzkrājumu līmenis samazinājās no 20,2% līdz 18,1%, nodrošinot mazāk nekā pusi no iekšzemes investīciju finansējuma.

Pasliktinoties stāvoklim globālajos finanšu tirgos, situācija krasī mainījās. Lielais parādu slogs, ekonomisko aktivitāšu mazināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes attīstību veicināja mājsaimniecību taupīgumu. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinās investīcijas. 2009. gadā investīciju īpatsvars IKP bija 20,4% jeb gandrīz divreiz mazāks nekā 2008. gadā. Savukārt nacionālo uzkrājumu līmenis 2009. gadā bija 30% no IKP. Arī 2010. gada deviņos mēnešos uzkrājumu līmenis pārsniedz investīciju līmeni, kaut gan šī starpība, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ir mazinājusies.

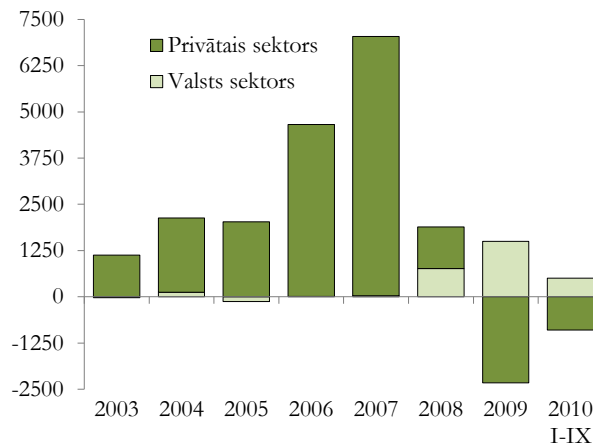
4.3.2. Finanšu plūsmas

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu kapitāla ieplūde, ko nodrošināja finanšu plūsmu liberalizācija. Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai. Ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas. Tāpat katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem.

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjoms strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tās bija pieaugušas gandrīz 3,5 reizes. Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana, kas pastiprinājās 2009. gadā. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana bija gandrīz 2 reizes lielāka nekā ieplūde 2008. gadā.

4.24. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

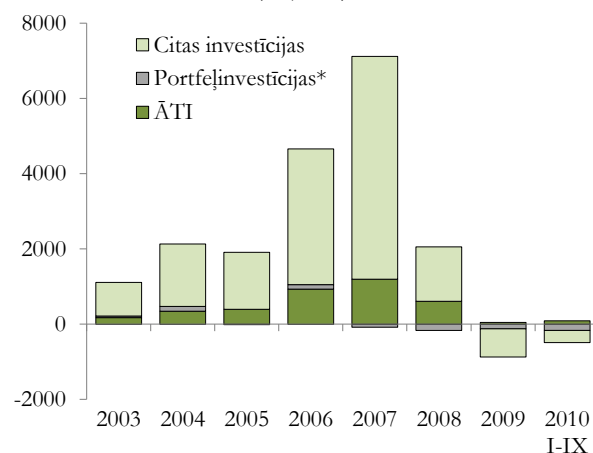
2010. gada pirmajā pusgadā kapitāla aizplūde turpinājās, kaut arī daudz mazākos apjomos nekā pirms gada, savukārt, 2010. gada 3. ceturksnī, pirmo reizi kopš 2008. gada beigām, ir vērojama kapitāla ieplūde privātajā sektorā, ko būtiski ietekmēja reinvestētās peļņas pieaugums, kas liecina par nerezidentu uzņēmumu darbības rezultātu uzlabošanos.

2009. gada deviņos mēnešos maksājumu bilances finanšu konts bija deficītā, kaut arī privātā kapitāla aizplūšanas negatīvo ietekmi uz finanšu konta stāvokli nedaudz mazināja valsts sektora ilgtermiņa aizņēmumi.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamikas un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

4.25. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
sadalījumā pa investīciju veidiem
(milj. latu)

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Vidēji no 2005. līdz 2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms ir trīskāršojies, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI

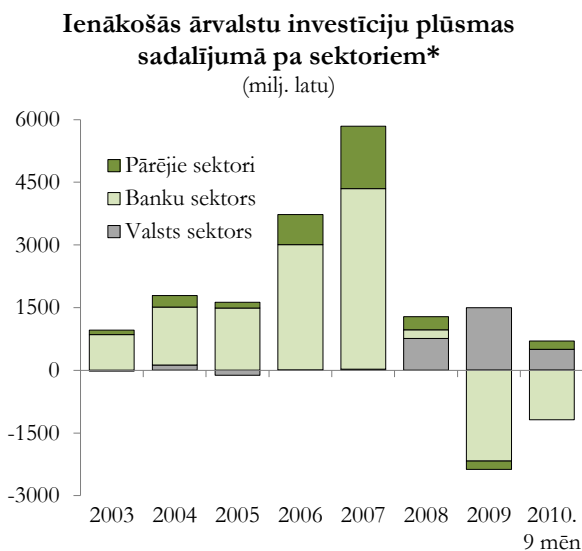
plūsmas bija tikai 6% no iepriekšējā gada rādītāja. Savukārt 2010. gada deviņos mēnešos ĀTI plūsmas par 5,7% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītāju un veidoja 1% no IKP. Ienākošo ĀTI plūsmu svārstības ir saistītas ar ieguldījumiem ārvalstu uzņēmumu pamatkapitālā.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2009. gadā un 2010. gada deviņos mēnešos portfeļinvestīciju saldo bija pozitīvs, galvenokārt saistībā ar Latvijas valdības piesaistīto finansējumu obligāciju un parādzīmju veidā, kā arī bankām samazinot ārvalstu parāda vērtspapīru turējumus.

Lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām veido citas investīcijas, t.i., finanšu darījumi, kurus neietver tiešajās un portfeļinvestīcijās. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi utml. No 2005. gada šīs investīcijas pieauga 4,4 reizes. Savukārt 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums. 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu. Savukārt 2010. gada deviņos mēnešos citu investīciju bilances negatīvais saldo bija vairs tikai 0,4% no IKP, ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku parādsaistību samazinājums.

2009. gadā un 2010. gada deviņos mēnešos ārvalstu kapitāla plūsmas bija negatīvas.

4.26. attēls

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Latvijas parāds pārējai pasaulei 2010. gada 3. ceturksņa beigās bija 162,6% no IKP, t.sk. valdības – 32,2% no IKP. Kopš 2009. gada beigām valdības ārējais parāds palielinājās gandrīz par 21,5 procentiem.

4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās.

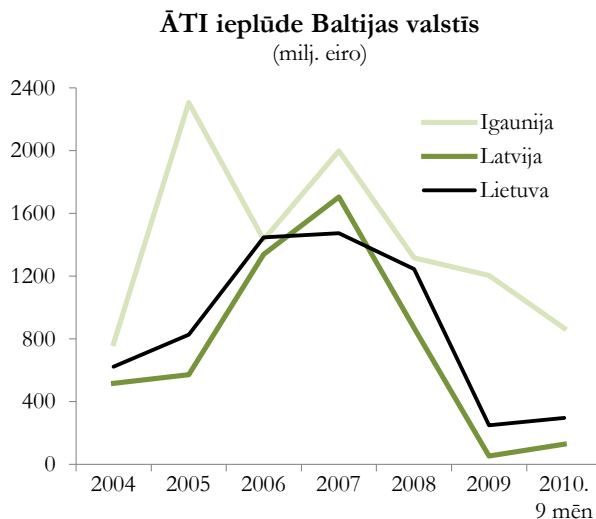
Tomēr, salīdzinot ar citām finanšu plūsmām, ĀTI plūsmas bija noturīgākas.

Pašlaik ĀTI plūsmu intensitāte Latvijā, tāpat kā gandrīz visās pasaules valstīs ir ievērojami vājāka nekā pirms krīzes. Tas ir skaidrojams ar uzņēmēju lielajiem zaudējumiem straujās lejupslīdes periodā, kas vājināja investēšanas kapacitāti, kā arī mazināja tieksmi investēt. Kā liecina Apvienoto Nāciju konferences tirdzniecības un attīstības jautājumos (UNCTAD) publicētie dati, divu gadu laikā (kopš 2007. gada beigām) ĀTI plūsmas pasaulē ir samazinājušās gandrīz divas reizes un pašreiz saglabājas ļoti zemā līmenī, kas ir salīdzināms ar 2006. gada līmeni.

ĀTI ieklūdes samazinājums ir vērojams arī mūsu kaimiņvalstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. Savukārt 2010. gada deviņos mēnešos ienākošo ĀTI plūsmas samazinājās par 67,3%. Savukārt Lietuvā un Latvijā ĀTI plūsmas 2009. gadā bija attiecīgi par 80% un 94% mazākas nekā pirms gada. 2010. gadā ir vērojams ĀTI pieaugums.

Kopš 2008. gada ir samazinājušās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē: salīdzinot ar 2007. gadu, Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs samazinājās gandrīz divas reizes, bet 2009. gadā tās bija negatīvas. 2010. gadā Latvijas investoru aktivitātes palielinās.

4.27. attēls

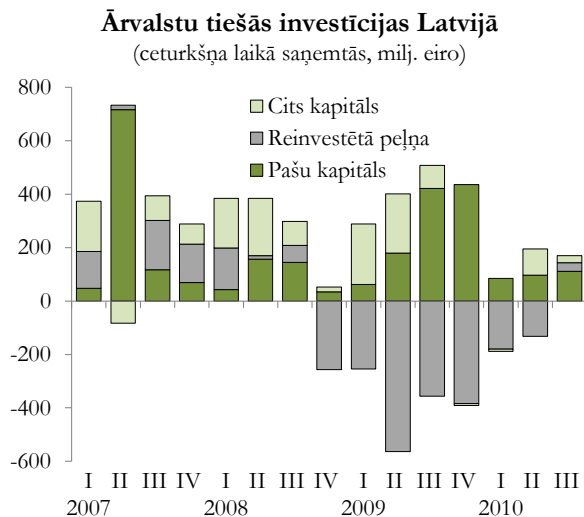

Ienākošo ĀTI struktūra liecina, ka kopš 2008. gada 4. ceturksņa tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā tie sasniedza 1094,5 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. latu). 2010. gada 1. ceturksnī ieguldījumi pašu kapitālā bija gandrīz trīs reizes mazāki nekā tiešo investīciju uzņēmumu zaudējumi, kā rezultātā ienākošo ĀTI plūsmas vēl bija negatīvas. Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, ārvalstu investoru zaudējumi samazinājās, un

2010. gada 3. ceturksnī ir vērojams reinvestētās peļņas pieaugums. Kopumā 2010. gada deviņos mēnešos ienākošo ĀTI plūsmas bija pozitīvas.

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2010. gada 3. ceturksņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 6116 milj. latu, kas ir par 5,8% vairāk nekā pirms gada. To daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā ir pieaugusi par 1,6 procentpunktiem un 2010. gada septembra beigās bija 25%, ko noteica citu investīciju plūsmu samazinājums ārvalstu kapitāla ieplūdē.

4.28. attēls

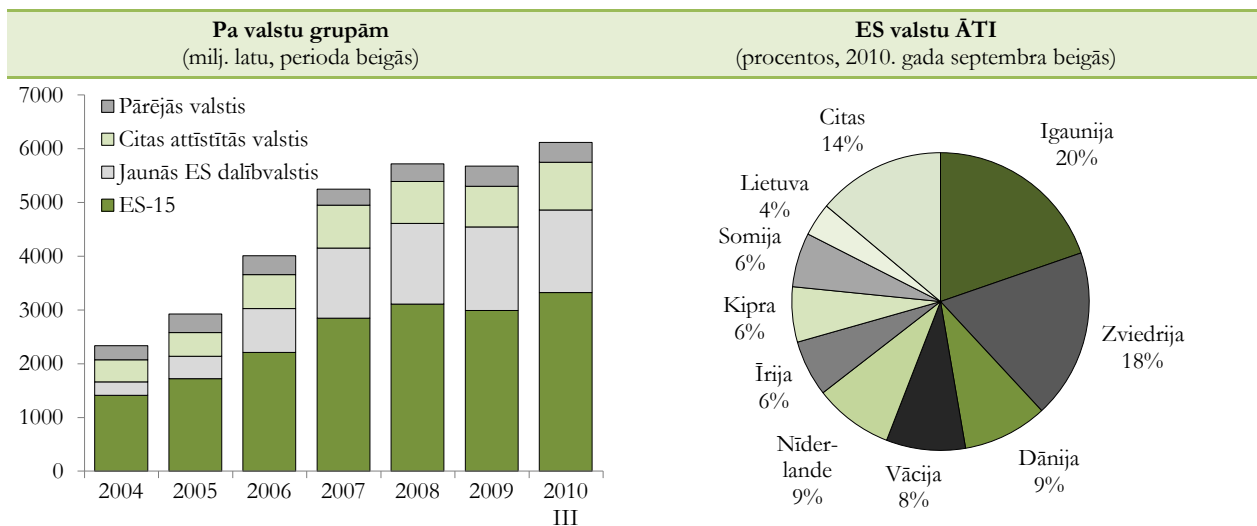
Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskā struktūrā lielākoties ir ES valstu investīcijas. 2010. gada septembra beigās tās veidoja 80% no visām uzkrātajām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eiro zonas valstu investīcijas.

Latvijas ekonomikā lielākās ieguldītājvalstis ir Zviedrija un Igaunija. Šo divu valstu uzkrātās ĀTI 2010. gada septembra beigās veidoja gandrīz trešdaļu no visām uzkrātajām ĀTI. Tās koncentrējās galvenokārt finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām minēto valstu uzkrātās ĀTI finanšu starpniecības nozarē ir samazinājušās par 4,5% un 2010. gada septembra beigās veidoja 52% no nozarē uzkrātām ĀTI, kas ir gandrīz par 6,4 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gada beigās.

Lielie ieguldījumi ir arī Dānijas, Vācijas un Nīderlandes uzņēmējiem, kuru investīciju apjomi 2010. gada septembra beigās veidoja 19,2% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Jāatzīmē, ka kopš 2004. gada Vācijas uzņēmēju ikgadējie ieguldījumi bija nelieli, tāpēc to daļa uzkrāto ĀTI kopapjomā samazinās. 2004. gada beigās tās veidoja 15,3%, bet 2010. gada 3. ceturksņa beigās vairs tikai 6,2% no uzkrātām ĀTI. Vācijas ĀTI koncentrējās enerģētikas nozarē (25,5%), finanšu starpniecībā (21,2%), nekustamajā īpašumā (18,8%). Jāatzīmē, ka kopš 2005. gada beigām Vācijas investīcijas enerģētikas nozarē samazinājās vairāk kā uz pusi.

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Līdz 2008. gadam ĀTI pieauguma tempi pakalpojumu nozarēs bija gandrīz pusotras reizes straujāki nekā ražošanas nozarēs un 2008. gada beigās pakalpojumu nozaru daļa uzkrātajās ĀTI veidoja 80%. Savukārt 2009. gadā un 2010. gada deviņos mēnešos ārvalstu tiešās investīcijas straujāk palielinās preču ražošanas nozarēs (attieciņi par 6,6% un 10,6%), kamēr uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs saglabājās nemainīgs.

Pēc Latvijas iestāšanās ES būtiskus ieguldījumus ārvalstu investori ir veikuši finanšu starpniecības nozarē, kuras daļa uzkrātajās ĀTI pakalpojumu nozarēs palielinājās no 24% 2004. gada beigās līdz 40% 2008. gada beigās. Arī 2010. gada septembra beigās saglabājās tikpat augsts šīs nozares uzkrāto ĀTI līmenis. Ir jāatzīmē, ka iekšējā pieprasījuma samazināšanās negatīvi ietekmēja investīcijas tirdzniecībā un sakaru pakalpojumos, uzkrātās ĀTI minētajās nozarēs 2010. gada septembra beigās bija

attiecīgi par 9,1% un 18,3% mazākas nekā 2008. gada beigās. ĀTI samazinājumu šajās nozarēs kompensēja investīcijas nekustamā īpašuma nozarē (par 16,8%), līdz ar ko kopējais uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs kopš 2008. gada beigām nav mainījies.

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2008. gada beigām līdz 2010. gada septembra beigām bija enerģētikas un

apstrādes rūpniecības nozarēs – attiecīgi par 12% un 17,4%. Uzkrāto ĀTI pieaugumu apstrādes rūpniecībā lielā mērā ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 40,4%) un kokapstrādē (pieaugums par 10,8%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2010. gada 3. ceturkšņa beigās veidoja 62% (2008. gada beigās – 55,6%).

4.7. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(perioda beigās, milj. latu)

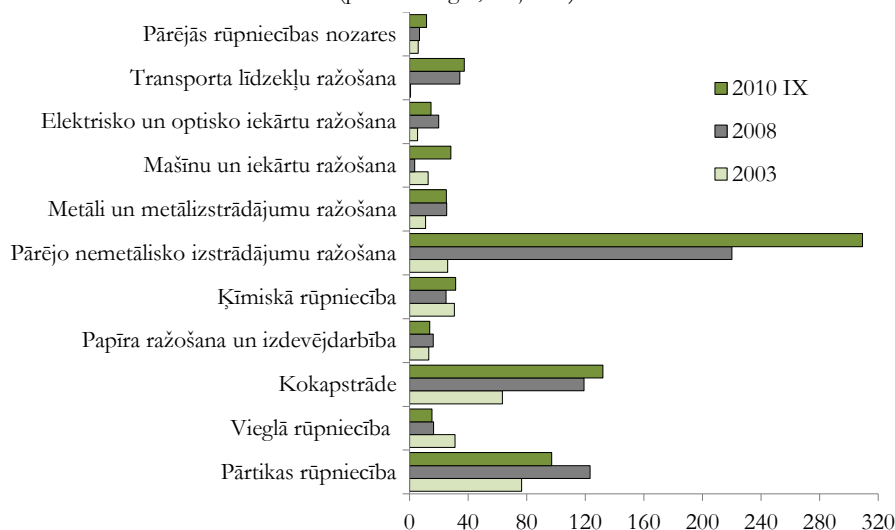
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 IX
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	113,1	145,2	167,5	198,9
Apstrādes rūpniecība	276,1	376,0	395,8	516,8	611,0	654,5	717,1
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	204,9	190,5	229,3
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	85,5	107,1	126,6	114,4
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	676,4	862,0	856,5	776,9
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	392,5	466,3	428,1	423,7
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1486,2	1647,3	1645,1	1666,1
Citi pakalpojumi	439,2	529,0	795,3	1223,5	1251,3	1371,3	1438,6

Kopumā, vērtējot uzkrāto ĀTI struktūru apstrādes rūpniecības nozarē, jāsecina, ka tā nepārtraukti mainās. Dažās nozarēs, piemēram, vieglajā rūpniecībā ārvalstu tiešās investīcijas samazinās jau kopš 2005. Gada, un tā galvenais iemesls ir konkurences zaudēšana ārējos tirgos. 2010. gadā uzkrāto ĀTI apjoms vieglajā rūpniecībā bija par 7,3% mazāks nekā 2008. gadā. Līdzīgas tendences ir vērojamas vairākās ES dalībvalstīs. Savukārt uzkrāto ĀTI samazinājumu 2010. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu,

par 21,2% lielā mērā noteica pieprasījuma samazināšanās iekšējā tirgū. 2010. gada septembra beigās pārtikas rūpniecības daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā veidoja 13,6%, kas ir gandrīz pusotras reizes mazāk nekā 2008. gadā. Tāpat ir samazinājušās ārvalstu tiešās investīcijas papīra ražošanā un izdevējdarbības nozarē (par 14,7%), kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē (par 26%).

4.30. attēls

Uzkrātās ĀTI apstrādes rūpniecībā
(perioda beigās, milj. latu)

Jāatzīmē, ka kopumā ārvalstu investoru interese par apstrādes rūpniecības nozari krīzes laikā nav mazinājusies, bet atsevišķajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs ir pat palielinājusies. Apjomīgas investīcijas tika veiktas ķīmisko vielu, to izstrādājumu

un ķīmisko šķiedru ražošanas nozarē. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI šajā nozarē vairāk nekā pusotras reizes pārsniedza 2008. gada līmeni. Būtiski pieaug ārvalstu investīcijas mašīnu un iekārtu ražošanā, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs.

Minēto nozaru daļa uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūrā nemitīgi palielinās un 2010. gada septembra beigās veidoja 9,2% (2007. gada beigās – 3,6%). Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenozīmīgas.

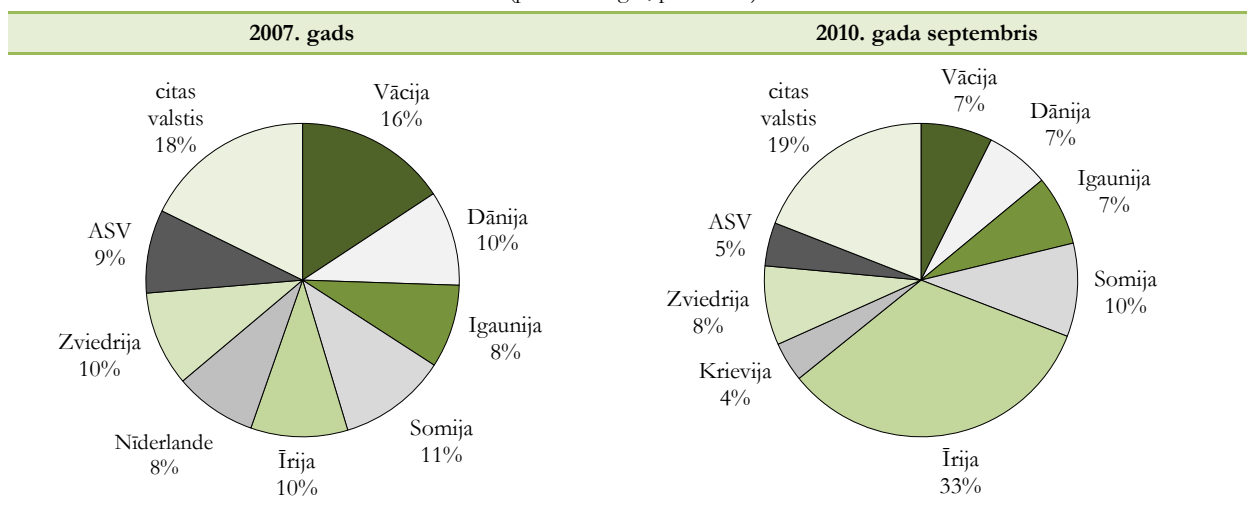
Vērtējot uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka, pateicoties straujākai investīciju dinamikai augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs, to daļa kopš 2008. gada pieauga par gandrīz 3 procentpunktiem un 2010. gada septembra beigās sasniedza 14 procentus.

Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas, Igaunijas, Nīderlandes un ASV investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 70% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka līdz 2007. gada

beigām apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm nebija izteikti līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījusies. 2010. gada 3. ceturksņa beigās ĀTI struktūrā dominē Īrijas kapitāls, kas veido vairāk nekā trešdaļu no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja šis valsts straujš investīciju pieaugums. Kopš 2008. gada beigām tās palielinājās gandrīz pusotras reizes. Citu lielāko investorvalstu uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, piemēram, Vācijas un Dānijas – attiecīgi par 8,7% un 5,1%, kā arī ASV – par 20%. Tajā pašā laikā Krievijas uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā 2010. gada beigās bija par 30% lielākas nekā 2008. gadā un veidoja 4,1% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā.

4.31. attēls

Uzkrāto ĀTI struktūra Latvijas apstrādes rūpniecībā pa valstīm
(perioda beigās, procentos)

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Vērtējot investoru interesi, vēršoties LIAA, kā arī darbu ar investīciju pieprasījumiem un projektiem, īpaša interese vērojama atjaunojamo energoresursu jeb zaļo tehnoloģiju sektorā, un sagaidāms, ka, ekonomikai atveseļojoties, 2011. gadā tā tikai palielināsies. Projektu skaits kokrūpniecībā un IT jomās arī ieņem ievērojamu vietu kopīgā projektu portfeli. Salīdzinot ar 2010. gada 1. un 2. ceturksni,

kad lielāka bija investoru interese pakalpojumu nozarē (sevišķi finanšu un administratīvos ārpakalpojumus), 3. ceturksnī palielinājās informācijas pieprasījumu un projektu skaits tieši ražošanā. 3. ceturksnī ir gandrīz divreiz pieaudzis investoru vizīšu skaits, salīdzinot ar 2. ceturksni (par 30%, salīdzinot ar 2009. gada 3. ceturksni). 2010. gada 9 mēnešos aptuveni 25,6% investīciju pieprasījumu izveidojas par projektiem, kuru ietvaros investori nopietni vērtē Latviju kā īstenošanas vietu. LIAA strādā ar 41 šādu investīciju projektu, t.sk. ar 18 projektiem, kas uzsākti iepriekšējos periodos, un 23 jauniem projektiem (piemēram, Šveice/Igaunija – elektronikas ražošana; Spānija, Vācija – alumīnija profilu ražošana/metālapstrāde; Itālija – izglītība/sports; ASV, Nīderlande, Lielbritānija – atjaunojamie energoresursi/kokapstrāde; Vācija – IT/ zvanu centrs; Lielbritānija – mēbeļu ražošana, Francija – kūdras ražošana). Visbiežāk uzdotais investoru jautājums ir par pieejamo valsts atbalstu investīcijām.

2010. gada 9 mēnešos pozitīvi lēmumi īstenot projektus Latvijā tika pieņemti gan pakalpojumu jomā – administratīvie pakalpojumi (ASV, Lietuva), gan

ražošanā – metālapstrādē (Sopena Group, Spānija; kompānija no Grieķijas), pārtikas pārstrādē (Vācija). Veiksmīgi īstenojot investīciju projektus Latvijā, vairākas kompānijas pieņēma lēmumu investēt ražošanas paplašināšanā (Brabantia, Nīderlande; AGA, Vācija; kompānijas no Somijas, Vācijas). Projektu īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 30,3 milj. eiro apmērā, radot 453-520 jaunas darba vietas.

Tomēr daudzi ārvalstu investīciju projekti tiek zaudēti joprojām neatrisinātu problēmjautājumu dēļ, piemēram, industriālo zemes gabalu, infrastruktūras trūkuma un teritoriālo plānojuma nepilnību, kā arī nozaru vajadzībām un izaugsmei neadekvātas izglītības sistēmas un kvalificēta darbaspēka trūkuma dēļ. Lai Latvija būtu konkurētspējīga citu Eiropas valstu starpā, ir nepieciešama investīciju vides sakārtošana, iesaistīto subjektu koordinēta un mērķtiecīga rīcība, nodokļu sistēmas stabilizācija, kā arī atbalsta instrumenti un investīciju stimuli ārvalstu investīciju piesaistei.

Valstu prakse, kuras ir ilglaicīgas līderes ārvalstu investīciju piesaistē (piemēram, Īrija un Singapūra),

apliecina, ka mērķtiecīga investīciju piesaistes stratēģija ir panākumu atslēga jaunu darbavietu radīšanai un plašākai ekonomiskai izaugsmei, jo šīs valstis īsteno stratēģijas, kas balstītas uz investīciju piesaisti un noturēšanu konkrētās nozarēs. Tādējādi arī turpmāk valstis un reģioni, kas būs apzinājuši un attīstījuši savas stiprās puses ārvalstu investīciju tirgū, ieņems konkurētspējīgu pozīciju, cīnoties par jaunām ārvalstu investīcijām.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaisti, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju *Polaris*, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī iesaistīt šajā procesā privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas. *Polaris* procesa ietvaros ir izveidota Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kura risina jautājumus, kas saistīti gan ar konkrētu investīciju projektu īstenošanu, gan investīciju vides uzlabošanu.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Likums *Par Latvijas Banku*¹ nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī. Centrālā banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

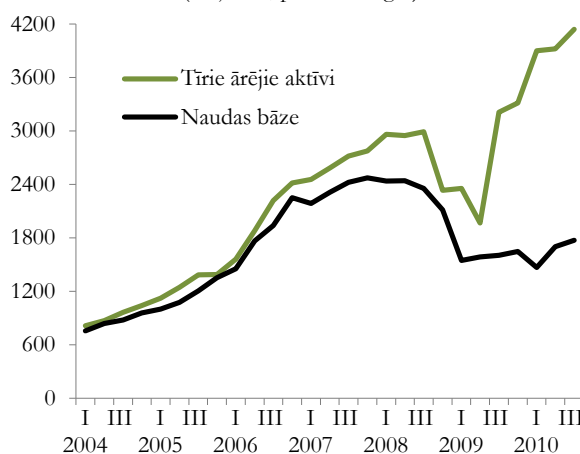
Kopš 1994. gada februāra vidus Latvijas Banka, neoficiāli piesaistot lata kursu SDR² valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), *de facto* īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. Ar 2005. gada 1. janvāri ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)³. 2010. gada 16. martā Ministru kabinets, akceptējot grozījumus *Latvijas Nacionālā eiro ieviešanas plānā*, kā eiro ieviešanas mērķa datumu Latvijā noteica 2014. gada 1. janvāri.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes

kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro.

4.32. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi
un naudas bāze ceturkšņu griezumā
(milj. latu, perioda beigās)

Latvijas Banka darbojas līdzīgi tā sauktajai valūtas padomei, brīvi pērkot un pārdodot ārvalstu valūtu. Latvijas Bankai ir izdevies iegūt uzticību bez formālas valūtas padomes sistēmas izmantošanas un pieredzi, vienlaicīgi izmantojot plašu tirgus orientētu monetāro instrumentu klāstu, kas ir pilnībā savietojams ar tiem

¹ Latvijas Banka ir valsts centrālā banka.

² Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

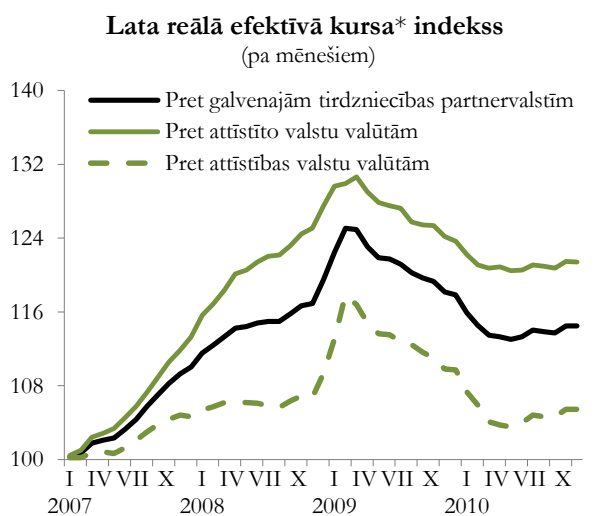
³ Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

monetārās politikas instrumentiem, kas pieejami Eiropas Centrālajai bankai.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijā šajā ziņā nav bijis problēmu, – Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi un ir līdzvērtīgas valsts preču un nefaktoriālo pakalpojumu importa vairāku mēnešu apjomam (skatīt 4.32. attēlu).

Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2010. gada oktobra beigās bija 251% (2009. gada aprīļa beigās – 199%).

4.33. attēls

Ārvalstu valūtas rezerves tiek ieguldītas drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus) 2010. gada oktobra beigās bija 8395 milj. ASV dolāru (2009. gada beigās – 6906 milj. ASV dolāru, 2008. gada beigās – 5248 milj. ASV dolāru, 2003. gada beigās – 1535 milj. ASV dolāru).

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu¹ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām². Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos (skatīt 4.33. attēlu).

Straujās izaugsmes gados salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālais kurss pieauga attiecībā gan pret attīstīto valstu valūtām, gan pret attīstības valstu valūtām. Īpaši strauji lata kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā, kas galvenokārt bija

saistīts ar mūsu tirdzniecības partnervalstu nacionālo valūtu devalvāciju. Kopš 2009. gada marta lata reālais efektīvais kurss pakāpeniski samazinājās, kas bija saistīts gan ar cenu līmeņa un darba algu samazināšanos, gan citu ar ražošanu saistīto izmaksu optimizāciju. Tomēr reālā efektīvā kursa samazināšanās tendences kopš 2010. gada aprīļa bija mērenas, bet kopš jūnija lata reālais efektīvais kurss jau palielinās.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2010. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 21 banka un bija reģistrētas 10 ārvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojas 11 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā.

Satricinājumi globālajos finanšu tirgos ir ietekmējuši arī Latvijas banku sistēmu. Lai pēc aktīviem otrai lielākajai bankai Latvijā (tās aktīvi veidoja 13,8% no kopējiem Latvijas banku sektora aktīviem) palīdzētu izvairīties no pasaules finanšu krīzes radītajām finanšu problēmām, 2008. gada novembrī valsts ar VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” starpniecību pārņēma AS „Parex banka” kontrolpaketi (51% akciju), veicot bankas restrukturizāciju, kuras rezultātā darbu uzsāka banka „Citadele”, kas ir AS „Parex banka” restrukturizācijas plāna ietvaros jaunizveidota kredītiestāde, un tās dibinātājs ir VAS „Privatizācijas aģentūra”. Pēc AS “Parex banka” sadalīšanas daļa tās aktīvu ir palikuši t.s. risinājuma bankā, kas turpina strādāt ar Parex bankas nosaukumu. Pēc Parex bankas sadalīšanas VAS „Privatizācijas aģentūra” īpašumā ir 82% Parex bankas akciju un 75% bankas „Citadele” akciju. Otrs lielākais akcionārs ir Eiropas rekonstrukcijas un attīstības banka, kura ir 25% un vienas balsstiesīgās bankas „Citadele” akcijas īpašnieks un 15% Parex bankas akciju īpašnieks.

2009. gada 3. decembrī ar MK rīkojumu tika akceptēta koncepcija *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par attīstības banku*. Koncepcija nosaka optimālo variantu Hipotēku bankas pārveidei par attīstības institūciju, koncentrējot darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. 2010. gada augustā pārveides procesa nodrošināšanai tika piesaistīts konsultants „SEB Enskilda”, lai izstrādātu detalizētu plānu koncepcijas ieviešanai. Pašlaik turpinās bankas pārveides process. Pārveides mērķis ir izveidot attīstības institūciju valsts atbalsta programmu realizācijai.

2010. gada trīs ceturkšņos visu Latvijas banku darbības rādītāji ir atbilstoši normatīvu prasībām. 2010. gada janvārī banku sektora likviditātes rādītājs bija 61,4%, un septembrī tas pieauga līdz 66,4% (minimālā normatīvā prasība ir 30%).

Lai gan samazinās kreditēšanas tempi un sadārdzinās resursi, kā arī samazinās pieejamie resursi

¹ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

² Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija, savukārt attīstības valstu grupā – Igaunija, Krievija, Lietuva un Polija.

uzkrājumu veidošanai, 2009. gada laikā kapitālu palielināja 13 Latvijas bankas kopumā par 998,2 milj. latu, bet kopš 2010. gada sākuma kapitālu palielinājušas 12 bankas – kopumā par 280,8 milj. latu. Lai gan 2010. gada trīs ceturkšņos 7 Latvijas bankas un 2 ārvalstu filiāles strādāja ar peļņu (kopā 7,3 milj. latu), tomēr banku sektors kopumā strādāja ar zaudējumiem – 2010. gada 3. ceturkšņa beigās sasniedza 314 milj. latu, kas ir par 54,7% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. Banku sektora kopējie zaudējumi galvenokārt bija veidojušies, uzkrājot izdevumus nedrošajiem kredītiem.

Banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs 2009. gada beigās bija augsts – 14,6% (minimālā normatīvā prasība ir 8%), un 2010. gada 3. ceturkšņa beigās tas ir pieaudzis līdz 15,2%. 2010. gada augustā un septembrī kapitāla pietiekamības rādītāji ir augstākie pēdējo 3 gadu laikā. Savukārt banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹ 2010. gada 3. ceturkšņa beigās bija 2%. Tajā pašā laikā banku sektora kapitāla atdeve (ROE)² 2009. gada beigās bija 41,6%, bet 2010. gada 3. ceturkšņa beigās – 24,5 procenti.

2010. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 13 **apdrošināšanas sabiedrības**, no kurām 4 veica dzīvības apdrošināšanu un 9 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 11 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2010. gadā apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs joprojām turpina samazināties. 2010. gada trīs ceturkšņos tas bija 138,4 milj. latu, kas ir par 20,7% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. 2010. gadā turpina samazināties arī izmaksāto bruto atlīdzību apmērs, kas 2010. gada trīs ceturkšņos bija par 85 milj. latu jeb par 27,7% mazāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā.

2010. gada trīs ceturkšņos dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju portfeli lielākā daļa prēmiju bija parakstītas par dzīvības un veselības apdrošināšanu – attiecīgi 75,7% un 21,8%. 2010. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, par 18,2% samazinājies parakstīto bruto prēmiju apmērs uz vienu iedzīvotāju.

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē Latvijas **vērtspapīru tirgu** – 2008. gadā un 2009. gadā akciju tirgu būtiski ietekmēja pasaules finanšu krīze, ekonomikas lejupslīde un naftas cenu kāpums, savukārt 2010. gadā – nestabilā finanšu situācija.

2010. gada sākumā akciju cenas pieauga, savukārt 2. ceturkšņa beigās akciju cenas nedaudz kritās, kam sekoja pakāpenisks kāpums, un 2010. gada 31. decembrī OMX Baltic Benchmark GI vērtība sasniedza 533,99 punktus, kas, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, ir par 69,8% vairāk. 2010. gada pirmajos ceturkšņos OMX Riga indeksa pieauguma tendence bija līdzīga pārējiem Baltijas indeksiem, tomēr 3. ceturkšņa vidū tas sāka samazināties un gada beigās bija jau daudz zemāks nekā pārējie Baltijas

indeksi. 2010. gada 31. decembrī OMX Riga indeksa vērtība bija 393,53 punkti, kas, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, ir par 41,1% vairāk. OMX Riga indeksa pieaugumu ietekmēja vairāku makroekonomisko rādītāju uzlabošanās.

Fondu tirgus Latvijā joprojām ir vāji attīstīts un tā ietekme uz valsts ekonomisko attīstību ir neliela.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas finanšu un kapitāla tirgū lielākais īpatsvars aktīvu kopsummā ir **banku aktīviem**. Latvijas banku aktīvi 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir samazinājušies par 2,2%. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās banku aktīvi bija 21,1 miljards latu (2009. gada 3. ceturkšņa beigās – 21,6 miljardi latu). Lielāko banku aktīvu daļu (69,6%) veidoja banku kredīti, 11% – prasības pret kredītiestādēm, 8% – nauda kasē un noguldījumi Latvijas Bankā un 7,4% – vērtspapīri. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu no banku aktīviem visstraujāk ir pieauguši noguldījumi Latvijas Bankā.

Līdz ar tautsaimniecības pirmajām izaugsmes pazīmēm kopš 2010. gada sākuma pieaug arī skaidras naudas apjoms apgrozībā. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās apgrozībā bija 760,1 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 16,7% vairāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. To galvenokārt ietekmē banku piesaistīto **noguldījumu** atlikuma palielināšanās, kas aizsākās 2009. gada 4. ceturkšņa beigās un turpinājās arī 2010. gada pirmajos trīs mēnešos. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās no rezidentiem piesaistīto finanšu iestāžu, privāto nefinanšu sabiedrību, mājsaimniecību, kā arī valsts nefinanšu sabiedrību piesaistītie noguldījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu pieauga par 11,5%. To veicināja gan eksporta pieaugums, gan vairāku tautsaimniecības nozaru izaugsme.

2010. gada 3. ceturkšņa beigās privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi bija 5430,2 milj. latu, kas ir par 558,4 milj. latu vairāk nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. 2010. gada 3. ceturksnī plašā nauda pieauga par 666,9 milj. latu jeb 12,1% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu un sasniedza 6190,3 milj. latu.

2010. gada sākumā turpinājās arī noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu pieauga rezidentu noguldījumu apjomi latos, kas veidoja 45,5% no visiem rezidentu noguldījumiem. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu (48,7%) joprojām ir eiro, tomēr šo noguldījumu apjomi samazinās.

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

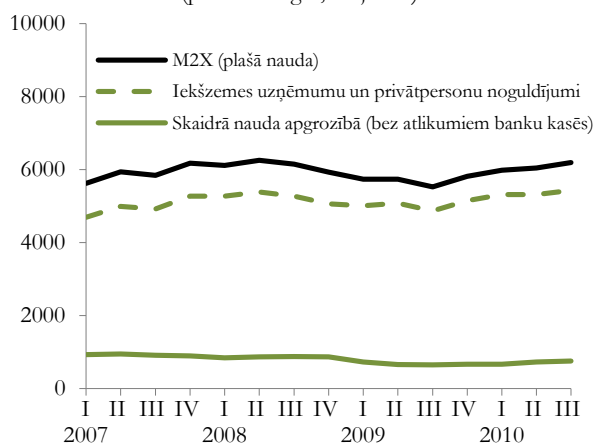
4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

	2007	2008	2009	2010.g. 3.cet.
<i>perioda beigās, milj. latu</i>				
Tīrie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1320,1
Tīrie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7510,4
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11271,4
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1748,1
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	13019,5
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3761,0
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	6190,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	760,1
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5430,2
tai skaitā:				
pieprasījuma noguldījumi	2864,9	2308,0	2206,2	2476,6
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	2953,6
<i>izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos</i>				
Iekšzemes kredīti	31,8	9,7	-14,5	-8,3
tai skaitā:				
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,3
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	12,7
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	16,7
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	11,5
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,5	-19,2	2,0

4.34. attēls

**Plašās naudas (M2X) un tās sastāvdaļu
dinamika ceturkšņu griezumā**
(perioda beigās, milj. latu)

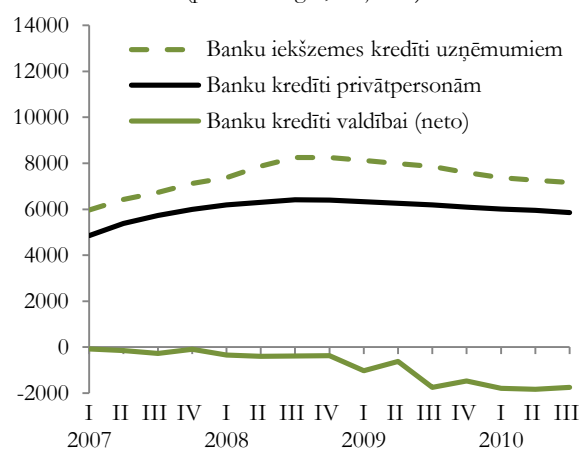

2010. gada sākumā joprojām turpināja samazināties iekšzemes uzņēmējiem, privātpersonām un valdībai izsniegto banku **kredītu** atlikumi. Uzņēmējiem izsniegto kredītu atlikumi 2010. gada 3. ceturksņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 8,9%, bet mājsaimniecībām izsniegtie kredīti – par 5,4%. Kopš 2009. gada sākuma vērojams īpaši straujš valdībai izsniegto banku kredītu

samazinājums, kuri gada beigās nedaudz pieauga, bet 2010. gada sākumā atkal samazinājās, un šāda tendence vērojama arī 2010. gada 2. un 3. ceturksnī.

4.35. attēls

**Iekšzemes uzņēmumiem, privātpersonām
un valdībai banku izsniegto kredītu
dinamika ceturkšņu griezumā**
(perioda beigās, milj. latu)

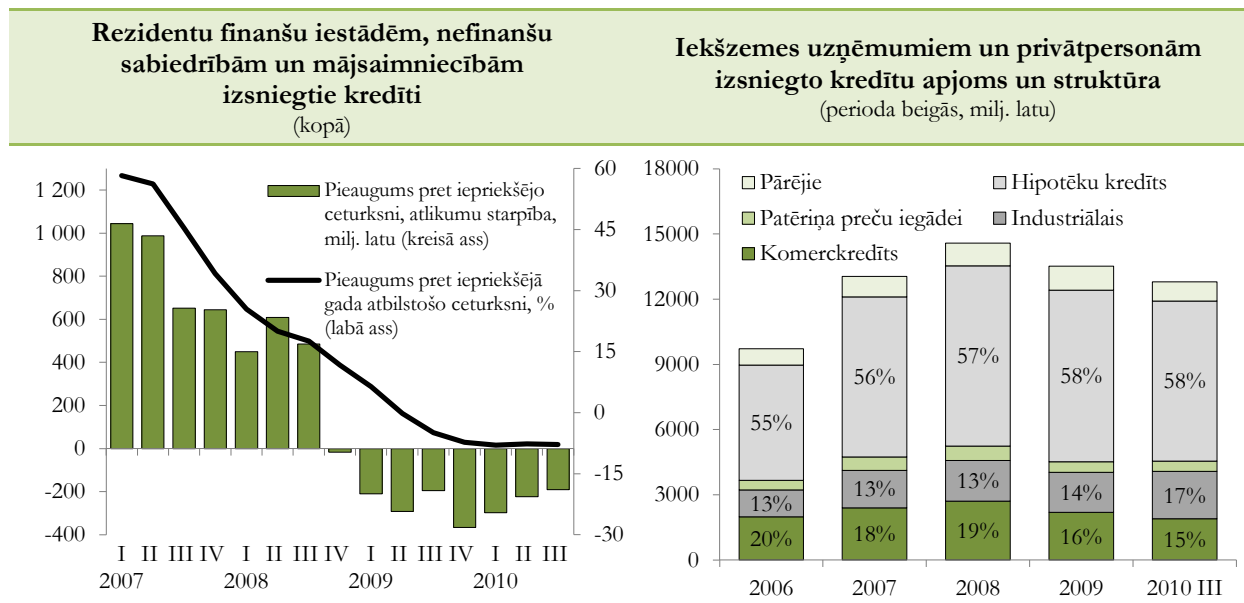

2010. gada septembrī izsniegto kredītu atlikumu pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi samazinājās par 7,8%, un 2010. gada trīs ceturksņos

izsniegto kredītu atlikumu pieaugums turpināja samazināties. 2010. gada 3. ceturksnī izsniegto kredītu

atlikumu pieaugums salīdzinājumā ar 2. ceturksni samazinājās par 1,5 procentiem.

4.36. attēls

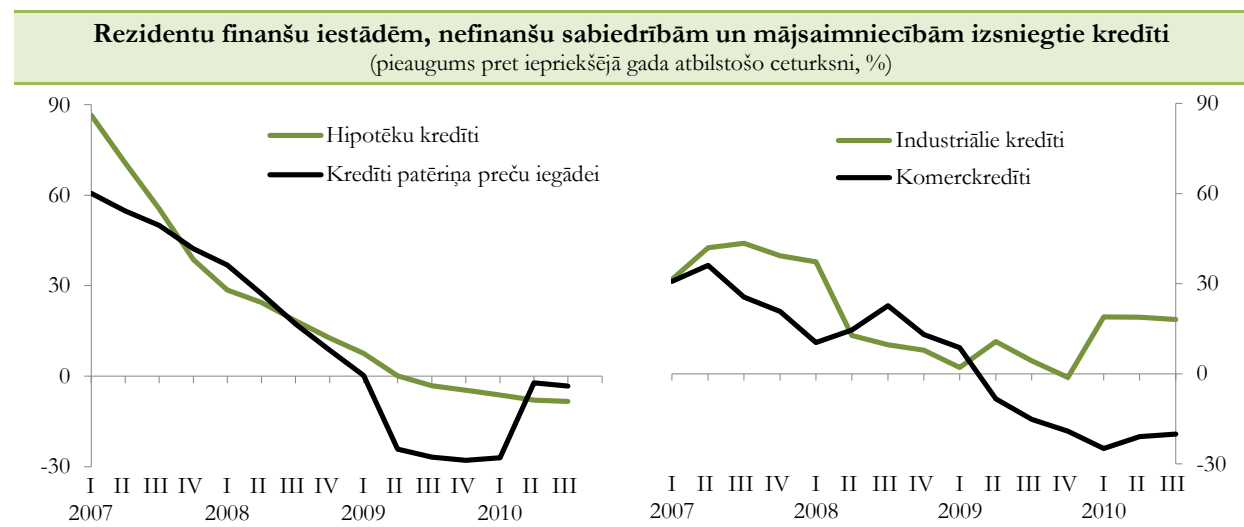
2010. gada 3. ceturksnī tāpat kā iepriekš iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 57,5%. Turpretim uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai būtisku aizdevumu – komerc kredītu un industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) īpatsvars kopā bija tikai 31,8%, kas salīdzinājumā ar gada sākumu ir nedaudz pieaudzis.

Izsniegto **hipotekāro kredītu** apmērs iepriekšējos gados pieauga ļoti strauji (2007. gadā – par 39%, 2008. gadā – par 13%). 2009. gadā hipotekārā kreditēšana būtībā apstājās, un šāda tendence

saglabājas arī 2010. gadā. 2010. gada sākumā (janvāra beigās), salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, hipotekāro kredītu atlikums samazinājās par 5,2%, 2010. gada 3. ceturksņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, – par 8,4 procentiem.

Patēriņa preču iegādei izsniegto kredītu atlikuma pieaugums kopš 2009. gada 2. ceturksņa beigām piedzīvoja ievērojamu kritumu (salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu samazinājās par 24,2%), kas turpinājās līdz 2010. gada 2. ceturksnim, kad kredītu atlikumi ievērojami pieauga un sasniedza 2009. gada sākuma līmeni.

4.37. attēls

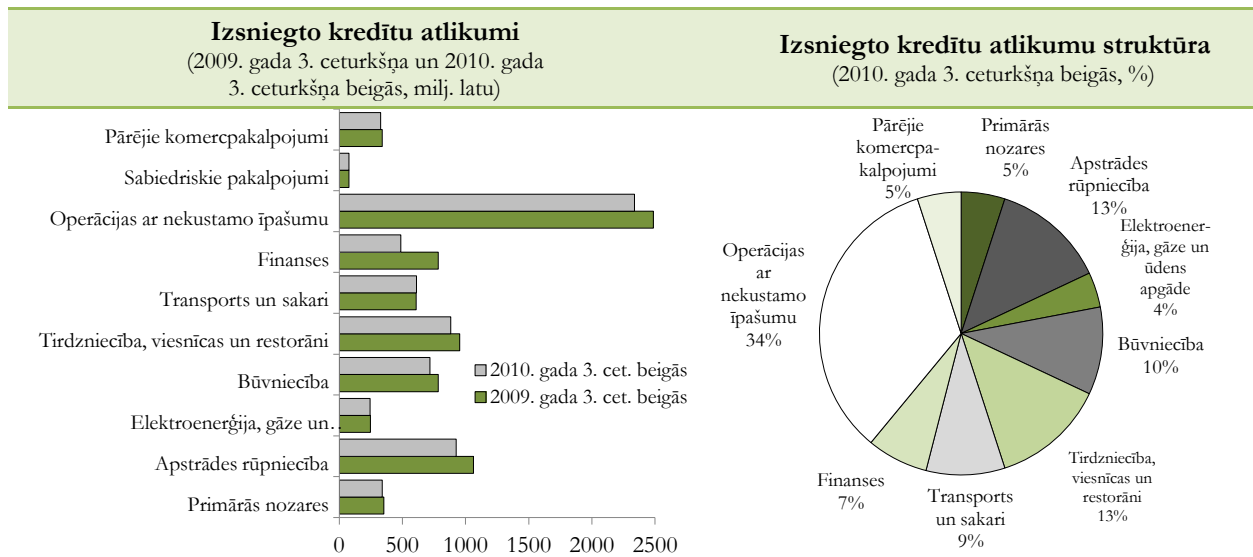

Komerckredītu atlikumi samazinājās jau kopš 2008. gada novembra un turpināja sarukt arī 2009. gadā un 2010. gada sākumā. Rezidenti izsniegto komerckredītu atlikumi 2010. gada 3. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 20,1 procentu.

Savukārt **industriālo kredītu** atlikumi 2010. gada pirmajos ceturkšņos ievērojami pieauga, kas varētu būt skaidrojams ar noteiktām atveseļošanās pazīmēm uzņēmējdarbības sektorā, īpaši saistībā ar eksporta potenciāla pieaugumu.

4.38. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

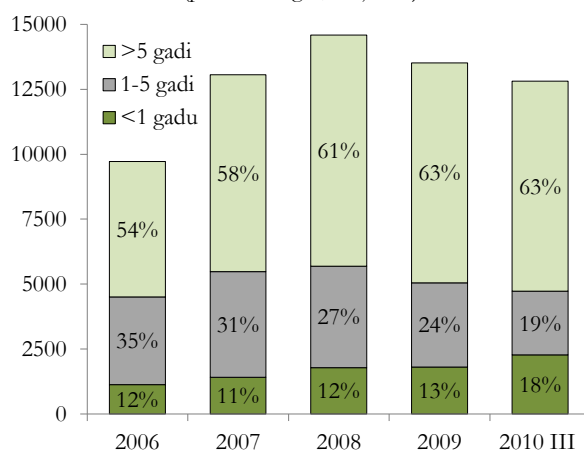
2010. gada 3. ceturkšņa beigās tautsaimniecībā kopumā bija izsniegti kredīti 6953,1 milj. latu apmērā, kas ir par 9,7% mazāk nekā 2009. gada 3. ceturkšņa beigās, kad tika izsniegti kredīti 7696,3 milj. latu apmērā. Visstraujākais izsniegto kredītu atlikumu samazinājums ir finanšu nozarē, kur 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada attiecīgo periodu izsniegto kredītu atlikumi samazinājās par 37,8%, apstrādes rūpniecībā – par 12,9%, būvniecībā – par 8,3% un tirdzniecības, viesnīcas un restorānu nozarē – par 7,6%. Izsniegto kredītu atlikumi pieauga tikai transporta un sakaru nozarē (par 0,4%) un saglabājās nemainīgi elektroenerģijas, gāzes un ūdensapgādes nozarē. Vislielākie kredītu atlikumi joprojām ir operācijām ar nekustamo īpašumu – 2338 milj. latu (34% no kopējiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības, tirdzniecības, viesnīcu un restorānu, kā arī būvniecības nozarēs. No visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem tikai 7,4% ir kredīti latos. Lielākā daļa kredītu (89,5%) tiek izsniegti eiro, kas ir skaidrojams ar daudz zemākām procentu likmēm eiro izsniegtajiem kredītiem.

Pēdējos gados kopējā aizdevumu termiņstruktūrā pieaug īstermiņa un ilgtermiņa kredītu īpatsvars. Ilgtermiņa kredītu īpatsvars 2009. gadā un 2010. gada 3. ceturksnī ir gandrīz nemainīgs. Lai gan 2010. gada 3. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2009. gada beigām, bija vērojama ilgtermiņa kredītu atlikumu samazināšanās par 4,5%, tomēr to īpatsvars kopējā kredītportfelī 2010. gada 3. ceturkšņa beigās

palielinājās līdz 63,1% (2009. gada beigās – 62,6%). Savukārt īstermiņa kredītu atlikumi 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada beigām pieauga par 26,2%, un to īpatsvars kopējā kredītu apjomā 2010. gada 3. ceturkšņa beigās bija 17,8 procenti.

4.39. attēls

Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu termiņstruktūra (perioda beigās, milj. latu)

Visstraujāk pēdējos gados samazinājās vidēja termiņa kredītu atlikumi, kas 2010. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2009. gada beigām samazinājās par 24,6%. Vidēja termiņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu apjomā 2010. gada 3. ceturkšņa beigās bija 19,1% (2009. gada beigās 24%).

2010. gadā turpina pieaugt kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs. 2008. gada beigās kopējā kredītportfelī bija 15% kredītu ar maksājumu kavējumiem, 2009. gadā – 25,5% un 2010. gada 3. ceturkšņa beigās jau 28,5% jeb 4,2 miljardi latu no banku kopējā kredītportfeļa. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās kredītu ar maksājumu kavējumiem virs 90 dienām īpatsvars kredītportfelī sasniedza 19,4% (2009. gada attiecīgajā periodā 14,5%). Ievērojami ir pieaudzis kredītu ar maksājumu kavējumiem virs 180 dienām īpatsvars kopējā kredītportfelī. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās kredītu ar maksājumu kavējumiem virs 180 dienām bija par 54,4% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

2010. gadā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Vēl vairāk palielinājās pārstrukturēto kredītu apjoms kopējā banku kredītportfelī, kas pieauga no 16,1% 2009. gada beigās līdz 20% jeb 2,9 miljardiem latu 2010. gada 3. ceturkšņa beigās. Lielākā daļa no pārstrukturēto kredītu apjoma bija kredīti uzņēmumiem (50,6%) un mājsaimniecībām (33,2%). No pārstrukturēto kredītu apjoma uzņēmumiem lielāko daļu veido kredīti mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem.

2010. gada 3. ceturksnī turpināja palielināties arī atgūšanas procesā esošo kredītu apjoms, kas 2010. gada 3. ceturkšņa beigās sasniedza 14,8% jeb 2,2 miljardus latu no kopējā banku kredītportfeļa. Arī no atgūšanas procesā esošo kredītu apjoma lielāko daļu veido kredīti uzņēmumiem (54,7%) un mājsaimniecībām (40,6%). Tautsaimniecībā kopumā no pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu skaita lielāko daļu veido kredīti vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā, kā arī apstrādes rūpniecībā un operācijās ar nekustamo īpašumu. No atgūšanas procesā esošo kredītu skaita lielu daļu veido arī kredīti būvniecības nozarē. Banku uzkrājumi nedrošajiem

kredītiem 2010. gada 3. ceturkšņa beigās sasniedza 1,7 miljardus latu jeb 11,4% no banku kopējā kredītportfeļa. Kopumā līdz 2010. gada augustam privātpersonām izsniegti 1,2 miljoni kredītu, no kuriem 358,1 tūkst. jeb 30% ir kavētie kredīti ar kavēto pamatsummu 564,5 milj. latu apjomā. Uzņēmumiem izsniegti 62,2 tūkst. kredītu, no kuriem 26,4 tūkst. jeb 42% ir kavētie kredīti ar kavēto pamatsummu 1,3 miljardu latu apjomā.

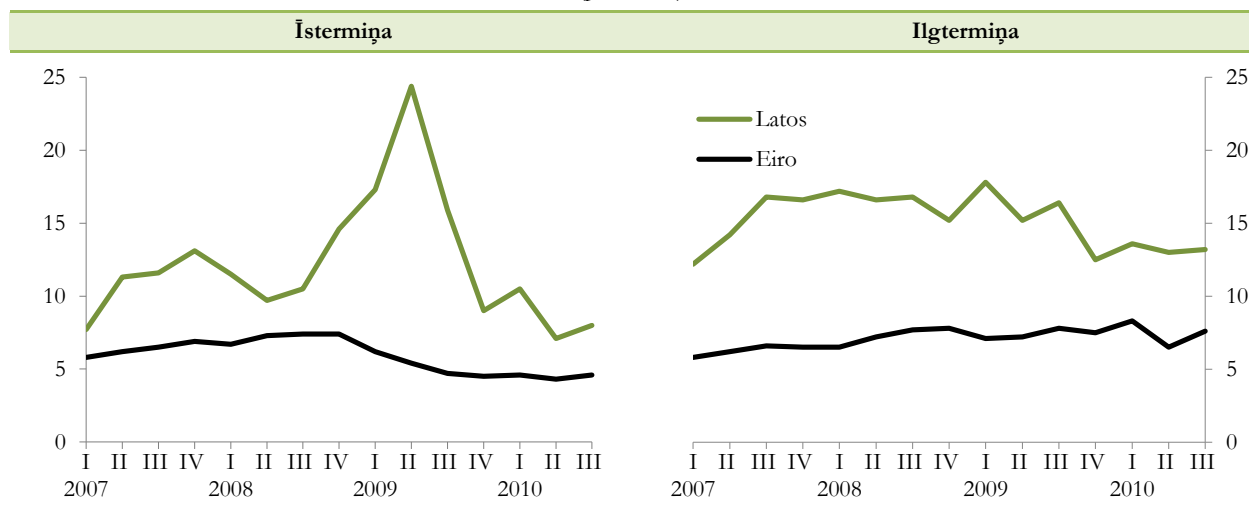
Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2009. gada 2. ceturkšņa beigās strauji pieauga līdz 24,4%, kas ir skaidrojams ar pasaules finanšu krīzes sekām, neskaidrību par valsts budžetu, kā arī runām par iespējamo lata devalvāciju. Sākot ar 2009. gada beigām, uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme ir samazinājusies un 2010. gada 3. ceturkšņa beigās bija 8%, kas nozīmē, ka situācija ir nedaudz stabilizējusies. Ņemot vērā, ka lats ir piesaistīts eiro, par situācijas stabilizēšanos liecina arī lata likmes tuvināšanās eiro likmei.

Mazāk izteiktas svārstības gada laikā bija vērojamas latos izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējām svērtajām procentu likmēm, kas no 16,4% 2009. gada 3. ceturkšņa beigās samazinājās līdz 13,2% 2010. gada 3. ceturkšņa beigās.

Eiro izsniegtajiem kredītiem procentu likmes ierasti bija zemākas, un to svārstības mazāk izteiktas. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās eiro izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 4,6% un ilgtermiņa – 7,6%. Eiro valūtā izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes 2010. gada sākumā pat nedaudz pieauga un sasniedza augstāko rādītāju pēdējo gadu laikā, bet turpmākajos divos ceturkšņos atkal nedaudz samazinājās.

4.40. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā (procentos)

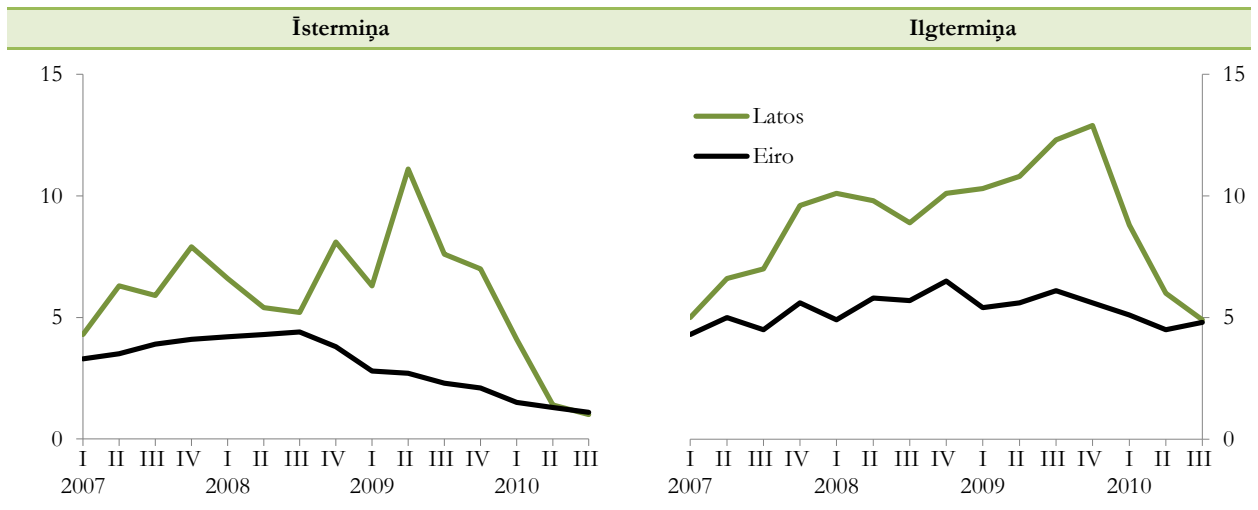

2009. gada vidū pieauga vidējās svērtās gada procentu likmes latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs un 2009. gada beigās sasniedza 12,9%, savukārt 2010. gada 1. ceturkšņa beigās tās samazinājās līdz 8,8%, un samazinājums bija vērojams arī turpmākajos ceturkšņos. Īstermiņa procentu likmes visstraujāk pieauga 2009. gada

2. ceturksnī, sasniedzot 11,1%, vēlāk pakāpeniski samazinoties un 2010. gada 3. ceturkšņa beigās nokrītoties līdz 1%, kas nozīmē, ka 2010. gada 2. ceturksnī un 3. ceturksnī vidējās svērtās gada procentu likmes latos un eiro piesaistītajiem īstermiņa noguldījumiem kredītiestādēs ir gandrīz vienādi zemas.

4.41. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes piesaistītajiem noguldījumiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

2009. gada beigās un 2010. gada sākumā ir nedaudz samazinājušās arī vidējās svērtās gada procentu likmes eiro piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem – no

6,1% 2009. gada 3. ceturkšņa beigās līdz 4,8% 2010. gada 3. ceturkšņa beigās.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Ekonomiskās krīzes rezultātā kopš 2008. gada nogales būtiski pasliktinājās situācija darba tirgū – strauji auga bezdarbs un samazinājās nodarbināto skaits. Zemākais punkts tika sasniegts 2010. gada 1. ceturksnī, kad nodarbinātības līmenis saruka līdz 57,7% (iedzīvotājiem 15-64 gadu vecuma grupā), bet bezdarba līmenis iedzīvotāju vecuma grupā 15-74 gadi palielinājās līdz 20,4 procentiem¹.

Kā jau pierādījās krīzes sākumposmā, izmaiņas darba tirgū laika ziņā nedaudz atpaliek (caurmērā par 4-6 mēnešiem) no ekonomisko aktivitāšu izmaiņām. Ekonomikā situācija stabilizējās jau 2009. gada nogalē, darba tirgū pozitīvas tendences iezīmējās 2010. gada 2. ceturksnī.

Kopumā situācija darba tirgū pamazām stabilizējās. Gada laikā nodarbināto skaits ir palielinājies par 0,6% (2010. gada 3. ceturksnis, salīdzinot ar iepriekšējā gada 3. ceturksni) jeb par 5,2 tūkst. cilvēku. Atbilstoši nedaudz pieaudzis nodarbinātības līmenis, kas

2010. gada 3. ceturksnī bija 60,6% pretstatus 59,8% atbilstošajā ceturksnī pirms gada.

Pieaugums ir bijis neliels, ņemot vērā ievērojamo ekonomiskās lejupslides izraisīto darbaspēka pieprasījuma kritumu. Jāatzīmē, ka arī turpmāk nav sagaidāms straujš nodarbināto skaita palielinājums, jo izaugsme balstīsies galvenokārt uz ražīguma kāpumu.

Periodā no 2009. gada 3. ceturkšņa līdz 2010. gada 3. ceturksnim bezdarba līmenis ir samazinājies vien par 0,4 procentpunktiem. 2010. gada novembrī Latvijā bija trešais augstākais bezdarba līmenis ES (sezonāli izlīdzinātais harmonizētā bezdarba līmenis 18,2%).

Pēc Nodarbinātības valsts aģentūras datiem, 2010. gada beigās bija reģistrēti 162,9 tūkst. bezdarbnieku, kas ir 14,3% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī.

Ir saglabājusies augsta iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte. Ekonomiskās aktivitātes līmenis 2010. gada 3. ceturksnī bija 74,1 procents.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

Rādītāji	2005	2006	2007	2008	2009	2010.g. 3.cet.
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1035,9	1087,6	1119,0	1124,1	986,7	937,7
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	69,5	71,3	72,9	74,5	73,9	73,4
Nodarbinātības līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	63,4	66,3	68,4	68,6	61,1	59,1
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupā, %)	8,7	6,8	6,0	7,5	16,9	19,3
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	78,5	68,9	52,3	76,4	179,2	165,4

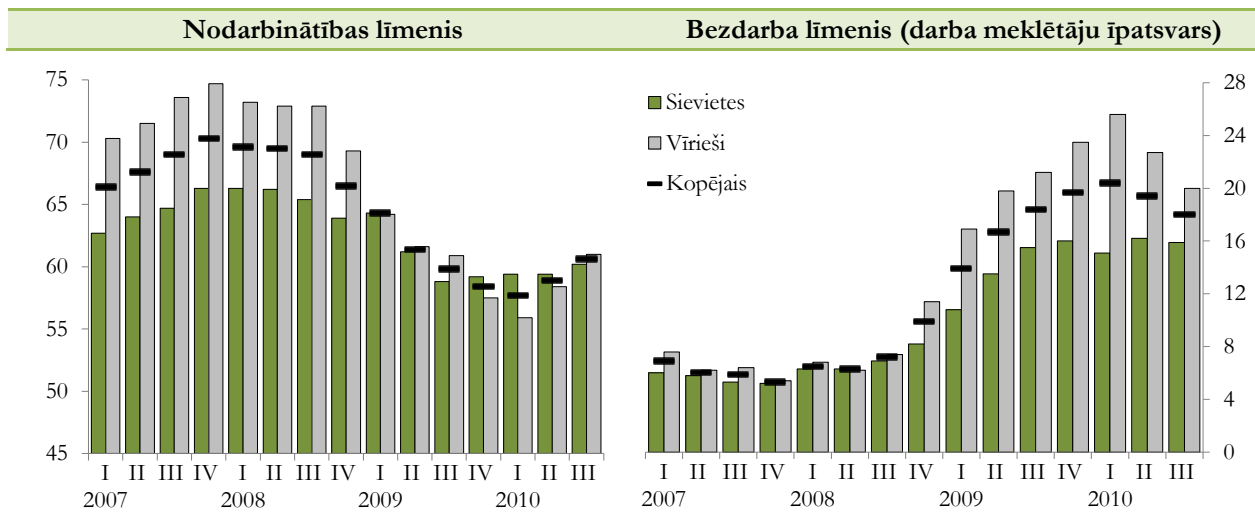
Lielākās izmaiņas ir vērojamas vīriešu nodarbinātībā. 2010. gada 2. un 3. ceturksnī vīriešu nodarbinātības līmenis pēc ievērojamā krituma laikā no 2008. gada 4. ceturkšņa līdz 2010. gada 1. ceturksnim ir pieaudzis straujāk kā sieviešu nodarbinātības līmenis, un 2010. gada 3. ceturksnī vīriešu nodarbinātības līmenis atkal pārsniedza sieviešu nodarbinātības līmeni – vīriešu nodarbinātības līmenis bija 61%, bet sieviešu – 60,2 procenti.

Sieviešu bezdarbs gada laikā nav būtiski mainījies, bet vīriešu bezdarbs 2010. gada pirmajos trīs ceturkšņos ir strauji samazinājies. Vīriešu bezdarba līmenis 2010. gada 3. ceturksnī bija 20% (salīdzinot ar 25,6% 2010. gada 1. ceturksnī), taču tas joprojām ievērojami (par 4,1 procentpunktu) pārsniedz sieviešu bezdarba līmeni.

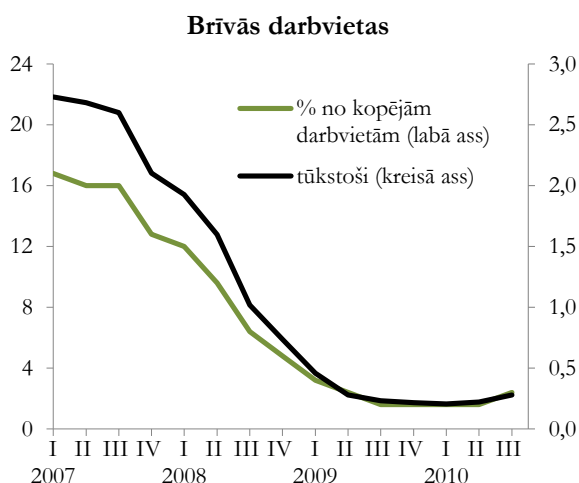
¹ Atbilstoši ES pieņemtajai metodoloģijai, nodarbinātības rādītāji atspoguļoti vecuma grupai 15-64 gadi, bet bezdarba rādītāji (izņemot reģistrēto bezdarbu) – 15-74 gadi.

5.1. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā (procentos)

5.2. attēls

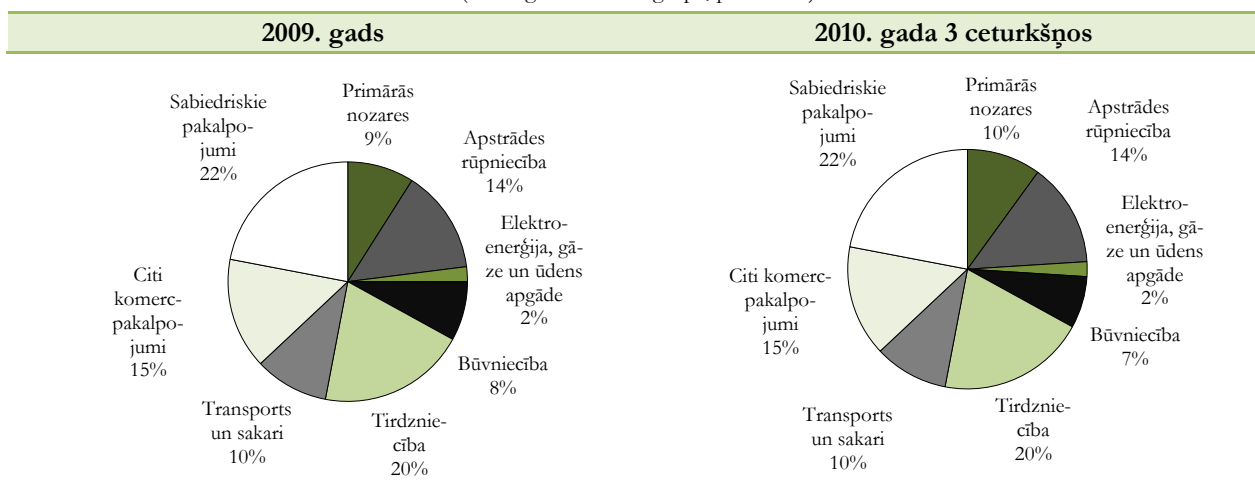
Par darbaspēka pieprasījuma strauju kritumu liecina arī brīvo darbvieta samazinājums (skatīt 5.2. attēlu).

Brīvo darbvieta skaits sāka samazināties kopš 2007. gada otrās puses. Tas nozīmē, ka jau kopš 2007. gada vidus vairums Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos. Pēc krasā samazinājuma 2008. gadā, brīvo darbvieta skaits nostabilizējies samērā zemā līmenī. 2010. gada 3. ceturkšņa beigās bija 2,2 tūkst. brīvo darbvieta.

Gada laikā (2010. gada 3. ceturksnis, salīdzinot ar 2009. gada 3. ceturksni) nodarbināto skaits ir nedaudz pieaudzis visās nozarēs, izņemot nelielu samazinājumu tirdzniecības un viesnīcu nozarē un komercpakalpojumos. Abās nozarēs nodarbināto skaits samazinājās par aptuveni 4% jeb attiecīgi par 8,1 un 5,7 tūkst. cilvēku.

5.3. attēls

Nodarbināto struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm* (15-74 gadu vecuma grupā, procentos)

* Pēc saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 1.1. redakcijas

Šajā periodā lielākais nodarbināto skaita pieaugums ir bijis apstrādes rūpniecībā un elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādē, kur nodarbināto skaits pieaudzis attiecīgi par 11,1 tūkst. cilvēku jeb 8,9% un 3,8 tūkst. cilvēku jeb 33,7 procentiem.

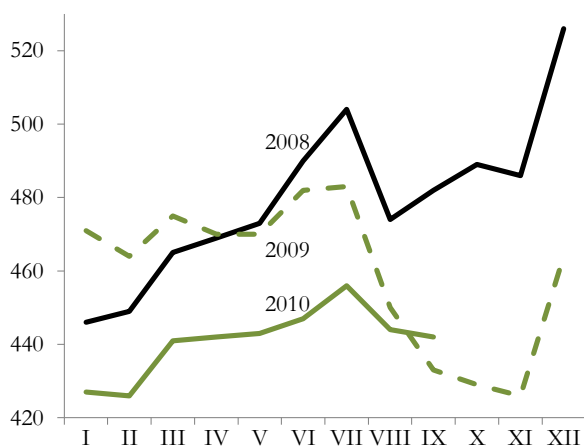
2010. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2009. gadu, nodarbināto iedzīvotāju struktūra tikpat kā nav mainījusies (skatīt 5.3. attēlu).

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās 2008. gadā vispirms atspoguļojās nodarbinātības līmenī, saglabājoties visai augstam darba samaksas līmenim. Savukārt 2009. gadā un 2010. gada sākumā bija vērojams gan nodarbinātības, gan arī darba samaksas samazinājums. Savukārt, stabilizējoties ekonomiskai situācijai, kopš 2010. gada 2. ceturkšņa darba samaksa un nodarbināto skaits nedaudz pieauga.

5.4. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa
(latos)

Darba samaksas dinamika liecina, ka būtisks darba samaksas samazinājums bija 2009. gada otrajā pusē. 2009. gada 1. ceturksnī un 2. ceturkšņa sākumā darba samaksas līmenis nedaudz pārsniedza 2008. gada atbilstošo periodu līmeni, 3. un 4. ceturksnī tas bija attiecīgi par 6,4% un 12,1% zemāks.

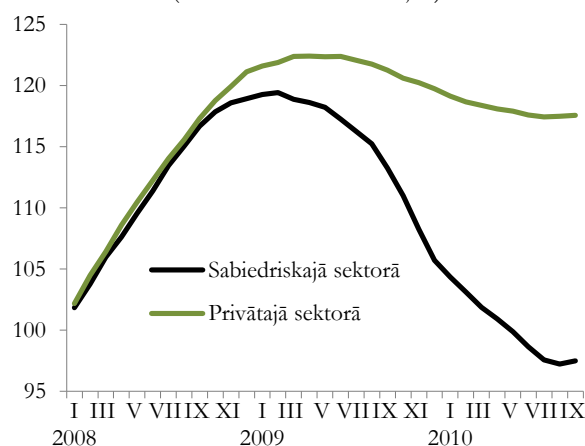
Vidējā bruto darba samaksa 2009. gadā bija 460 latu, t.i., par 3,8% mazāka nekā iepriekšējā gadā (2008. gadā – 479 latu), bet gandrīz par 16% lielāka nekā 2007. gadā. Ņemot vērā ekonomiskās lejupslīdes dziļumu, šāda algas korekcija ir visai neliela.

2010. gadā darba samaksas dinamika stabilizējās, ik ceturksni tuvinoties iepriekšējā gada līmenim. 2010. gada 1. ceturksnī darba samaksas līmenis bija par 8,2% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, savukārt 2010. gada 2. un 3. ceturksnī attiecīgi par 6,3% un 1,9% zemāks.

Darba samaksas korekcijas process būtiski atšķīrās pa sektoriem. Straujāk samazinājās algas sabiedriskajā sektorā, kas ir saistīts ar budžeta konsolidācijas pasākumiem. Algas sabiedriskajā sektorā 2009. gadā bija vidēji par 11% mazākas nekā pirms gada.

5.5. attēls

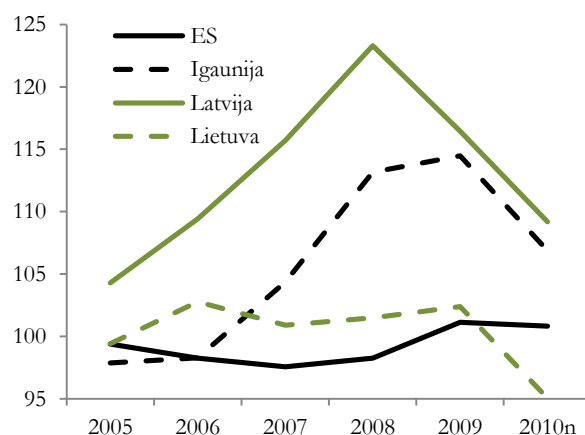
Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa
sabiedriskajā un privātajā sektorā
(12 mēnešu slidošais vidējais)

Savukārt privātajā sektorā algu samazinājums nebija tik būtisks (2009. gadā par 1%), jo uzņēmēji, lai samazinātu savas izmaksas, priekšroku deva nodarbināto skaita samazinājumam. Šīs tendences saglabājās arī 2010. gadā. Gada deviņos mēnešos sabiedriskajā sektorā strādājošo algas bija par 10,1% un privātajā sektorā strādājošo – par 2,5% mazākas nekā atbilstošajā periodā pirms gada.

5.6. attēls

Reālā ULC izmaiņas ES un Baltijas valstīs
(2004. gads = 100)

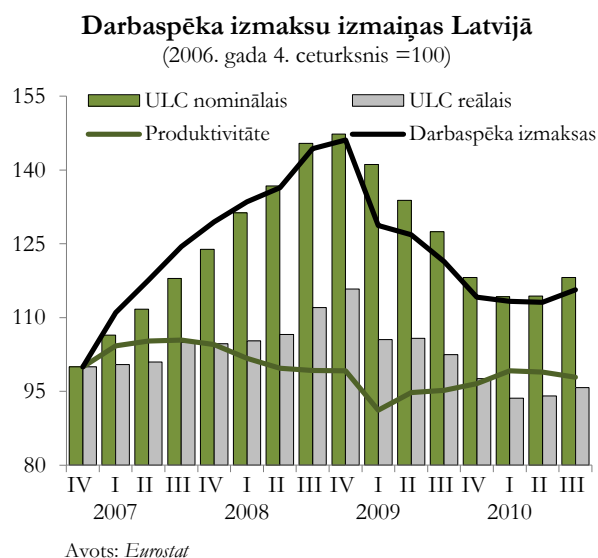

n – Ekonomikas ministrijas novērtējums; avots: Eurostat

2009. gadā ievērojami samazinājās produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (ULC)¹. ULC ir viens no konkurētspēju (kā valsts kopumā, tā arī atsevišķas nozares) raksturojošiem rādītājiem. Šī rādītāja dinamika liecina, ka Latvijas konkurētspēja ES valstīs ir uzlabojusies.

2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, reālais ULC ES valstīs vidēji pieauga par 2,9%. Arī mūsu kaimiņvalstīs šim rādītājam ir bijusi pozitīva dinamika. Igaunijā un Lietuvā reālais ULC pieauga attiecīgi par 1,2% un 0,8%. Savukārt Latvijā tas samazinājās par 5,5%. Pēc Eurostat novērtējuma, 2010. gadā visās trijās Baltijas valstīs reālais ULC salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinās.

5.7. attēls

Atšķirībā no pirmskrīzes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālā rakstura faktori, ULC dinamikas izmaiņas 2008. un 2009. gadā lielā mērā ir saistītas ar cikliskā rakstura faktoriem.

2008. gadā reālais ULC vēl turpināja pieaugt, bet mazākos tempos. Pieprasījuma samazināšanās iekšējos un ārējos tirgos negatīvi ietekmēja situāciju preču tirgos. 2008. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, IKP samazinājās par 4,2%, tai pašā laikā atbilstošās korekcijas darbaspēka tirgos nenotika, un tas bija galvenais reālā ULC pieauguma iemesls. Reālās produkcijas vienības darbaspēka izmaksas 2008. gadā bija gandrīz par 5% lielākas nekā iepriekšējā gadā.

2009. gadā sākās nozīmīgas korekcijas darba tirgū, kas ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,5%, savukārt darbaspēka izmaksas – par 5,9%. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,4 procentiem.

2010. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, reālais ULC vēl turpināja samazināties (par 4,1%), bet 2010. gada 2. un 3. ceturksnī tas pieauga, attiecīgi par 0,5% un 1,8%, jo darbaspēka izmaksas kāpa nedaudz straujāk nekā produktivitāte. Kopumā 2010. gada trīs ceturkšņos produktivitātes un darbaspēka dinamika bija vienāda, tomēr darbaspēka izmaksu pieaugumu kompensēja straujāks cenu kāpums, kā rezultātā reālais ULC 2010. gada 3. ceturksnī bija par 2% mazāks.

2010. gada tendences liecina, ka krīzes izraisītā darbaspēka izmaksu korekcija ir beigusies, un Latvijas konkurētspējas pieaugums turpmāk nevar būt balstīts uz šī faktora, vēl jo vairāk ņemot vērā to, ka brīvā darba spēka kustības apstākļos zemas darba algas nebūs iespējams saglabāt.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2016. gadam ir izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Līdz ar situācijas stabilizāciju tautsaimniecībā arī darba tirgū kopš 2010. gada 2. ceturkšņa ir vērojamas pozitīvas izmaiņas.

2011. gadā situācija darba tirgū turpinās uzlaboties, gada 1. ceturksnī sagaidāms neliels nodarbinātības samazinājums sezonālā ietekmē, tomēr, sākot ar 2. ceturksni, līdz ar jaunu sezonas darbu parādīšanos nodarbinātība atsāks palielināties. Kopumā 2011. gadā nodarbināto skaits tiek prognozēts par 2,5% lielāks nekā vidēji 2010. gadā, bet tas joprojām nepārsnies 2009. gada vidējo līmeni.

2011. gadā nodarbinātības līmenis (15-64 gadu vecuma grupā) varētu veidot 61,5%, kas būs par

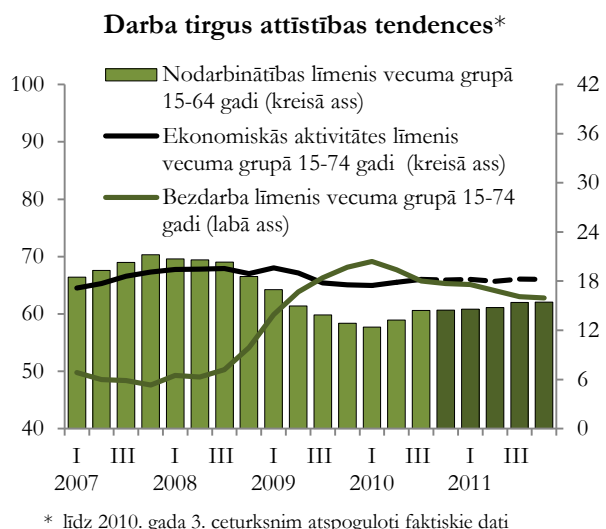
2 procentpunktiem vairāk nekā 2010. gadā. Iedzīvotāju nodarbinātība turpinās pieaugt arī nākamajos gados, un 2016. gadā iedzīvotāju nodarbinātības līmenis varētu tuvojies 70 procentiem.

Kopumā nodarbinātības pieaugums nākamajos gados būs mērenāks nekā izaugsme, jo izlaides pieaugums balstīsies ne tikai uz nodarbināto skaita pieaugumu, bet arī uz produktivitātes kāpumu.

Atbilstoši nodarbinātības kāpumam 2010. gadā samazinājās arī bezdarba līmenis. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm vidēji 2010. gadā bezdarba līmenis varētu būt 18-19% robežās. 2011. gadā bezdarbs turpinās samazināties, un tā kā iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte pieaugs lēnāk nekā 2010. gadā, bezdarba rādītāji samazināsies salīdzinoši straujāk un vidēji gadā bezdarba līmenis būs 16-17% robežās.

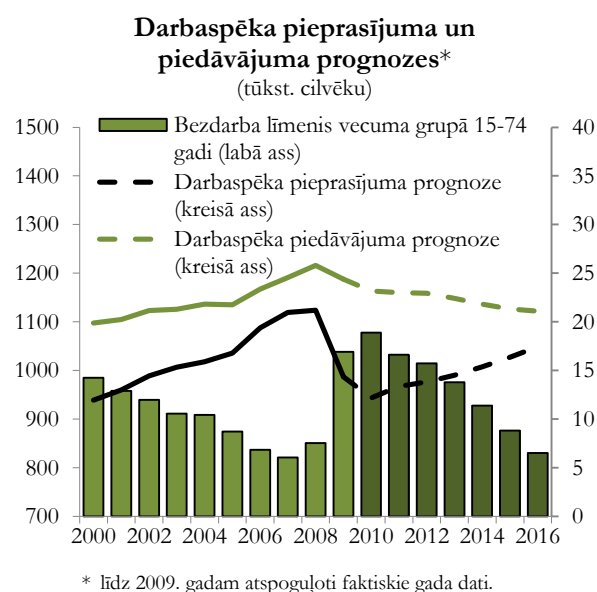
¹ ULC tiek noteikts kā attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts cenu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

5.8. attēls

Lai gan bezdarbs turpinās samazināties arī nākamajos gados, tomēr kopumā līdz pat 2014. gadam tautsaimniecībā saglabāsies būtisks darbaspēka pārpalikums. Situācija mainīsies, sākot ar 2015. gadu, kad arvien vairāk procesus darba tirgū noteiks negatīvo demogrāfijas tendenču ietekmē krītošais darbaspēka piedāvājums. 2015. gadā bezdarba līmenis varētu būt 8%, bet 2016. gadā – 6-7% robežās.

5.9. attēls

2010. gadā salīdzinoši strauji no krīzes radītām sekām atguvās tirgojamās nozares – apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un transports un sakari. Tomēr šo nozaru izaugsme bija vairāk balstīta uz produktivitātes pieaugumu, tādēļ pozitīvais efekts uz nodarbinātību bija salīdzinoši neliels. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, darbaspēka pieprasījums ir audzis apstrādes rūpniecībā (par 0,9%) un elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādē (par 4,8%), pārējos tautsaimniecības sektoros darbaspēka pieprasījums joprojām samazinājās.

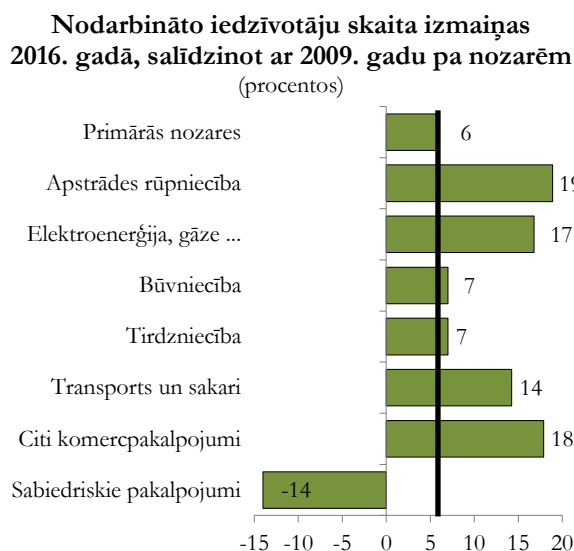
2011. gadā situācija nedaudz mainīsies, ņemot vērā salīdzinoši zemās darbaspēka izmaksas, izaugsme nākamgad varētu vairāk balstīties uz nodarbinātības pieaugumu, kas pozitīvi ietekmēs arī darba tirgu. Sagaidāms salīdzinoši straujš darbaspēka pieprasījuma pieaugums apstrādes rūpniecībā (par 4,6%), kā arī tirdzniecībā un komercpakalpojumu sektorā (par 4,5%).

Arī vidējā termiņā būtiskākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms apstrādes rūpniecībā un komercpakalpojumu sektorā. Apstrādes rūpniecībā līdz 2016. gadam, salīdzinot ar 2009. gadu, nodarbināto skaits varētu pieaugt par 19%, bet komercpakalpojumu sektorā – par 18 procentiem.

Sākot ar 2011. gadu, situācija pakāpeniski uzlabosies arī būvniecības nozarē. Tomēr, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, turpmāk darbaspēka pieprasījuma pieaugums būs neliels – vidēji 4% gadā.

Atšķirībā no citām nozarēm publisko pakalpojumu sektorā nodarbinātība samazināsies līdz pat 2016. gadam, ko galvenokārt noteiks sabiedriskā sektora strukturālās reformas un negatīvās demogrāfijas tendences (zemā dzimstība un iedzīvotāju novecošanās). Kopumā sabiedrisko pakalpojumu nozarēs 2016. gadā strādājošo skaits būs par 14% mazāks nekā vidēji 2009. gadā. Sabiedriskā sektorā nodarbināto skaitu ietekmēs īstenojamās strukturālās reformas valsts pārvaldē. Vidējā termiņā nodarbināto skaits var samazināties izglītības nozarē. To noteiks 90-to gadu zemā dzimstība, kā rezultātā samazināsies skolēnu skaits.

5.10. attēls

Pašreizējās ekonomikas attīstības tendences rāda, ka ekonomikas atlabšana gan Latvijā, gan pasaulē notiek pat straujāk nekā sākotnēji tika gaidīts. Lai gan vidējā termiņā Latvijā saglabāsies nozīmīgs darbaspēka pārpalikums, tomēr ilgākā laika periodā ir gaidāmi jauni izaicinājumi, kas var ļoti būtiski mainīt situāciju darba tirgū. Paredzams, ka līdz 2020. gadam iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (no 15-74 gadiem) Latvijā

samazināsies par vairāk nekā 10%, salīdzinot ar 2009. gada līmeni. Tajā pašā laikā demogrāfiskā slodze varētu palielināties par 21%. Tādējādi atšķirībā no

vidējā termiņa galvenie ilgtermiņa izaicinājumi būs saistīti galvenokārt ar iedzīvotāju novecošanos un no tā izrietošām sekām.

5.4. Nodarbinātības politika

Nodarbinātības politikai ir nozīmīga loma ES stratēģiskās attīstības dokumentos. Gan *ES 2020 stratēģijā*, gan *Integrētajās vadlīnijās* noteiktajā attīstības vīzijā tiek uzsvērtā nodarbinātības dimensija. ES līmenī tiek izvirzīts mērķis, ka kopumā ES līdz 2020. gadam iedzīvotāju nodarbinātības līmenim 20-64 gadu vecumā jāsasniedz 75 procenti.

Savukārt nacionālā līmenī katra dalībvalsts *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai izstrādā nacionālās reformu programmas, atspoguļojot veicamos darbības virzienus un pasākumus. Latvijas nacionālās reformu programmas *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai projektu Ministru kabinets apstiprināja 2010. gada 16. novembrī. Programmas gala versija tiks izstrādāta līdz 2011. gada aprīlim (skatīt 6.1. nodaļu).

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis *ES 2020 stratēģijas* īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecumā 73% apmērā. Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Politikas virzieni darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai:

- elastīgi īstenojami un darba tirgus situācijai atbilstoši aktīvie darba tirgus un mūžizglītības politikas pasākumi;
- darba vietu kvalitātes uzlabošana, darba tirgus tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma pilnveidošana;
- darba tirgus vajadzību savlaicīga noteikšana;
- nedeklarētās nodarbinātības mazināšana;
- pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības sekmēšana;
- sociālās infrastruktūras un aprūpes pakalpojumu uzlabošana un to pieejamības palielināšana;
- izglītības sistēmas reformas.

Politikas virzieni darbaspēka pieprasījuma veicināšanai:

- strukturālās reformas preču un pakalpojumu tirgos;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana.

Nacionālā līmenī Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenoāja bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Pildot savas funkcijas, NVA darba tirgu ietekmē gan ar aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, gan ar preventīvajiem bezdarba samazināšanas pasākumiem. Mainīgās darba tirgus vajadzības nosaka šo pasākumu regulāras pārskatīšanas un pilnveidošanas nepieciešamību.

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus**:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- darba praktizēšana ar stipendiju (2010. un 2011. gadā šis pasākums pilnībā aizvieto pasākumu *Algoti pagaidu darbi*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ir ievērojami palielinājies. Arī 2010. gadā pieprasījums saglabājās augstā līmenī. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst. bezdarbnieku, 2008. gadā – 84,8 tūkst. bezdarbnieku, 2009. gadā – 237,9 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2010. gada 3 ceturksņos to skaits bija 196,8 tūkst. (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai tiek iesaistīti lielākā daļa bezdarbnieku, 2010. gada 3 ceturksņos viņu skaits bija 135,9 tūkstoši bezdarbnieku. Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 7,3 tūkst. bezdarbnieku; uzsākuši apmācību pie darba devēja – 499; pasākumos noteiktām personu grupām – 1091; pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* – 39,8 tūkst.; kompleksos atbalsta pasākumos – 12,2 tūkst. bezdarbnieku.

Līdztekus aktīvajiem pasākumiem NVA īsteno **preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus**:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas klientiem palīdz labāk apzināties savu profesionālo ievirzi. Apkalpoto klientu skaita ziņā tas ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2010. gada 3 ceturksņos sniegti 71,3 tūkst. personu, no tām 57,1 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji.

Situācijas izmaiņas darba tirgū ir izraisījušas šādas pārmaiņas īstētajos aktīvajos nodarbinātības

pasākumos un preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos.

Nemot vērā sociālekonomisko situāciju un lai mazinātu ekonomiskās krīzes sociālo ietekmi, 2009. gadā tika uzsākta īstermiņa nodarbinātības pasākumu īstenošana, piesaistot ES fondu līdzfinansējumu. Šie pasākumi tika turpināti arī 2010. gadā. No tiem pasākumu *Darba praktizēšana ar stipendiju* plānots īstenot līdz 2011. gada beigām, savukārt pasākumu *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* plānots īstenot līdz 2010. gada beigām.

Pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju* tika uzsākts 2009. gada septembrī. Tas ir krīzes nodarbinātības pasākums bezdarbniekiem, kuri vairs nesaņem bezdarbnieku pabalstu, par sabiedrībai noderīgu darbu saņemot mēnesī 100 latu stipendiju. Bezdarbniekam tiek nodrošināts darba vadītājs, inventārs, kā arī transporta izdevumi. 2009. gadā pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* bija iesaistīti 19,3 tūkst. bezdarbnieku ar 8 milj. latu finansējumu. 2010. gada 3. ceturksņos iesaistīto bezdarbnieku skaits ir sasniedzis 39,8 tūkst., izlietojot šajā periodā 18,1 milj. latu.

Īstermiņa pasākums *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* sniedz atbalstu potenciālajiem bezdarbniekiem. Tas piedāvā apmācību iespējas nodarbinātajiem uzņēmumos, kas ekonomiskās krīzes apstākļos pārejoši atrodas dīkstāvē, nodrošinot arī mācību stipendiju. Īstenošanā tiek lietota apmācību kuponu sistēma, kas dod iespēju pašai personai izvēlēties apmācību programmu un mācību iestādi. Pasākums tika uzsākts 2009. gada septembrī, līdz gada beigām tajā bija iesaistītas 3 253 bezdarba riskam pakļautas personas (izlietotais finansējums šajā periodā – 0,7 milj. latu). 2010. gada 3. ceturksņos pasākumā iesaistītas 2 468 personas (izlietotais finansējums šajā periodā – 3,1 milj. latu). Pasākumu plānots pabeigt līdz 2010. gada beigām.

Lai pakāpeniski uzsvāru mainītu no operatīviem, krīzes sociālo ietekmi mazinošiem īstermiņa pasākumiem uz tradicionālajiem nodarbinātības politikas pasākumiem, 2010. gadā uzsākta šādu pasākumu īstenošana:

- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā;
- pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve.

2010. gada 3. ceturksnī uzsāktais pasākums *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* pārņem pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* iestrādes, piemēram, saistībā ar kuponu sistēmas administrēšanu. Mērķis ir veicināt mūžizglītības pieejamību, dodot iespēju mērķgrupas personām papildināt un pilnveidot darba dzīvei nepieciešamās zināšanas un prasmes. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegušas 25 gadu vecumu un nav sasniegušas vecuma

pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu. Atšķirībā no pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* jaunajā pasākumā iesaistītās personas vairs nesaņem stipendiju, un būs noteikts apmācību kuponu vērtības līdzfinansēšanas pienākums (no līdzfinansējuma atbrīvojot atsevišķas personu grupas), lai dalībnieki pieņem izsvērtākus lēmumus par apmācībām. Līdz 2010. gada 30. septembrim izsniegti 2 467 kuponi, un apmācības uzsākušas 428 personas. 2010. gadam paredzētais finansējums ir 0,9 milj. latu.

2010. gadā bezdarbnieku profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas ietvaros tika uzsākts jauns apmācību pasākums *Pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve*. Pasākuma mērķgrupa ir bezdarbnieki ar nepabeigtu augstāko izglītību, kas vēlas pabeigt uzsāktās studijas, lietojot apmācību kuponu metodi. Kopumā pasākumā 2010. gada 3. ceturksnī piedalās 667 bezdarbnieki. Administrēšanas sarežģītumi, augstās izmaksas, kas neatbilst esošai ierobežotajai budžeta situācijai, lika pārvērtēt pasākuma īstenošanas lietderību. Tādēļ ir nolemts pasākumu nākamajos gados vairs neturpināt.

Samazināto budžeta līdzekļu dēļ 2009. gadā pārtraukta vairāku pasākumu īstenošana, tie nav atsākti arī 2010. gadā. To vidū ir divi jauniešu nodarbinātību veicinoši pasākumi: *Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, specialās vai profesionālās izglītības iestādēs* un *jauniešu vasaras nodarbinātības projekts arvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem*. Pirmā pasākuma mērķis bija sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi, un otrā – dot iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, veicinot viņu iespējamo atgriešanos etniskajā dzimtenē. Tāpat vairs netiek īstenots darba tirgū pastāvošo reģionālo atšķirību mazināšanai īstenotais pasākums *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana*.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem. Šie jautājumi kļūst aktuālāki ekonomiskās krīzes apstākļos.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu

adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un drīzāku atgriešanos darba tirgū.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elastdrošības principu ieviešanā. Tiek veikti vairāki pasākumi sociālā dialoga uzlabošanai kā valsts, tā reģionālā līmenī. Nodarbinātības partnerībā iesaistītām institūcijām – Latvijas Darba devēju konfederācijai, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai, Latvijas pašvaldībām un Latvijas Pašvaldību savienībai ar ES struktūrfondu atbalstu stiprināta kapacitāte, lai nodrošinātu nodarbinātības partnerības un sociālā dialoga attīstību.

Būtisks darba attiecību aspekts ir drošība darbā, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātajiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu. Līdz 2010. gadam jāpanāk šī rādītāja samazinājums par 10% salīdzinājumā ar 2007. gadu, nodrošinot pakāpenisku letālo nelaimes gadījumu darbā skaita samazināšanos. Jāatzīmē, ka 2009. gadā letālo nelaimes gadījumu skaits, rēķinot uz 100 tūkst. nodarbināto, ir samazinājies par 24%, salīdzinot ar 2007. gadu.

2010. gadā turpinājās normatīvā regulējuma pilnveide darba aizsardzības jomā. Ar 1. janvāri stājās spēkā vienkāršota nelaimes gadījumu izmeklēšanas kārtība, lai darba devēji vieglāk varētu veikt darbā notikušo nelaimes gadījumu izmeklēšanu un reģistrēšanu. Līdztekus ir aktualizēts to komercdarbības veidu saraksts, kuros **darba devējam obligāti jāpiesaista kompetenta institūcija darba aizsardzības jautājumos**.

Savukārt 2010. gada 28. aprīlī stājās spēkā grozījumi *Darba aizsardzības likumā*, uzlabojot darba aizsardzības jomas tiesisko regulējumu. Ar 1. oktobri ir noteikta jauna apmācības kārtība darba aizsardzības jautājumos.

Lai nodrošinātu pakāpenisku letālo nelaimes gadījumu darbā skaita samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos, ir izstrādāts *Darba aizsardzības jomas attīstības plāns 2011.-2013. gadam projekts*.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts nedeklarētās nodarbinātības līmenis, tās problemātika saasinājusies ekonomiskās lejupslīdes ietekmē, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Lai ierobežota budžeta apstākļos efektīvi un koordinēti izmantotu pieejamos resursus, ir izstrādāts *Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013. gadam*. Labklājības ministrijas izstrādāto pasākumu plānu 2010. gada aprīlī akceptēja Ministru kabinets. Pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektīvizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ministru kabinets 2010. gada augustā apstiprināja Finanšu ministrijas sagatavoto *Pasākumu plānu ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam*. Noteiktais mērķis ir ēnu ekonomikas apjoma samazināšana un godīgas konkurences nodrošināšana. Galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs. Plānā iekļauto pasākumu īstenošana arī sekmēs nedeklarētās nodarbinātības samazināšanos.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālās reformu programmas projekts

6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā Eiropas Komisija publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*

iekļaujošai izaugsmei, kurā tika izklāstīts Eiropas Komisijas redzējums par ES 2020 stratēģiju. ES 2020 stratēģija aizvieto 2000. gada marta Eiropadomē apstiprināto *Lisabonas stratēģiju* (skatīt 6.1. ielikumu).

6.1. ielikums

Eiropas Komisijas komunikācija *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*

ES 2020 stratēģija ir veidota, ņemot vērā ilgtermiņa izaicinājumus – globalizāciju, ierobežotu resursu pieejamību un iedzīvotāju novecošanās procesu. Pēc Eiropas Komisijas domām, Eiropai ir nepieciešama stratēģija, kas palīdzēs iziet no krīzes un pārveidot ES par gudru, ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomiku, kas nodrošina augstu nodarbinātības līmeni, ražīgumu un sociālo kohēziju. ES 2020 stratēģija piedāvā vīziju izveidot Eiropā sociālā tirgus ekonomiku 21. gadsimtam.

Eiropas Komisijas komunikācijā ir definētas **trīs ES 2020 stratēģijas prioritātes**:

- *gudra izaugsme*: izveidot uz zināšanām un inovāciju balstītu ekonomiku;
- *ilgtspējīga izaugsme*: attīstīt zaļu, konkurētspējīgu ekonomiku, kurā resursi tiek izmantoti efektīvi;
- *iekļaujoša izaugsme*: attīstīt ekonomiku ar augstu nodarbinātības līmeni, nodrošinot sociālo un teritoriālo kohēziju.

Eiropas Komisijas komunikācija piedāvā **piecus kvantitatīvus ES līmeņa mērķus**, kas ES būtu jāsasniedz līdz 2020. gadam:

- 75% iedzīvotāju 20-64 gadu vecumā jābūt nodarbinātiem;
- ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (R&D) jābūt 3% apmērā no IKP;
- samazināt siltumnīcefekta gāzu (CO₂) emisiju par 20%, salīdzinot ar 1990. gadu (t.sk. palielināt CO₂ emisijas samazināšanu par 30%, ja nosacījumi to atļauj), palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā līdz 20% un energoefektivitāti par 20%;
- skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvaram jābūt mazākam par 10% un vismaz 40% jaunākās paaudzes iedzīvotāju (30-34 gadu vecumā) jābūt ar augstāko izglītību;
- samazināt nabadzības riskam pakļauto personu skaitu par 20 milj. cilvēku.

Pēc Eiropas Komisijas domām, minētie mērķi ir savstarpēji saistīti. Lai tos sasniegtu, Eiropas Komisija piedāvā iestrādāt tos nacionālajā līmenī, ņemot vērā katras ES dalībvalsts situāciju un specifiku. Eiropas Komisija atzīst, ka, lai sasniegtu ES 2020 stratēģijas kvantitatīvos mērķus, ir nepieciešams īstenot virkni pasākumu nacionālajā, ES un starptautiskajā līmenī. Šim nolūkam Eiropas Komisija piedāvā īstenot **septiņas vadošās iniciatīvas** (*flagship initiatives*):

- *Inovatīva Savienība* (*Innovation Union*) – publicēta 2010. gada 6. oktobrī: paredz uzlabot ietvara nosacījumus attiecībā uz piecu pētniecības un inovācijas finansējumam, lai nodrošinātu inovatīvo ideju pārvēršanu produktos un pakalpojumos, tādējādi veicinot izaugsmi un nodarbinātību;
- *Jaunieši kustībā* (*Youth on the move*) – publicēta 2010. gada 15. septembrī: paredz uzlabot izglītības sistēmu sniegumu un veicināt jauniešu integrāciju darba tirgū;
- *Digitālā programma Eiropai* (*A digital agenda for Europe*) – publicēta 2010. gada 26. augustā: paredz uzlabot interneta ātrumu un izmantot digitālā vienotā tirgus labumus;
- *Eiropa, kas efektīvi izmanto resursus* (*Resource efficient Europe*) – tiks publicēta 2011. gada sākumā: paredz atdalīt ekonomisko izaugsmi no resursu izmantošanas, nodrošināt pāreju uz zema oglekļa satura ekonomiku, palielināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu, modernizēt transporta nozari un veicināt energoefektivitāti;
- *Rūpniecības politika globalizācijas laikmetam* (*An industrial policy for globalization era*) – publicēta 2010. gada 28. oktobrī: paredz uzlabot uzņēmējdarbības vidi, it īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī atbalstīt stipras, ilgtspējīgas un konkurētspējīgas rūpniecības bāzes attīstību;
- *Jaunas prasmes un darbavietas* (*An agenda for new skills and jobs*) – tiks publicēta 2011. gada sākumā: paredz modernizēt darba tirgu un dot iespēju cilvēkiem attīstīt prasmes visa mūža garumā, palielinot līdzdalības līmeni, kā arī labāk sabalansēt darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu, t.sk. arī ar darbaspēka mobilitātes palīdzību;
- *Eiropas platforma pret nabadzību* (*European platform against poverty*) – tiks publicēta 2011. gada sākumā: nodrošināt sociālo un teritoriālo kohēziju, lai gūtu labumus no izaugsmes un nodarbinātības, un cilvēki, kuri ir pakļauti nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai, ir tiesīgi dzīvot cienīgu dzīvi, aktīvi piedalīties sabiedriskajos procesos.

Tāpat Eiropas Komisija komunikācijā norāda, ka ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija būs ES 2020 stratēģijas neatņemama sastāvdaļa, tādējādi nodrošinot, ka visi resursi tiek mobilizēti un fokusēti stratēģijas mērķu sasniegšanai. Šajā sakarā Eiropas Komisija uzsver, ka kohēzijas politika un struktūrfondi, lai arī būtiski paši par sevi, ir galvenie instrumenti, lai sasniegtu ilgtspējīgu, uz zināšanām balstītu un iekļaujošu izaugsmi ES dalībvalstīs un to reģionos.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja ES 2020 stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmeņa kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integrētās vadlīnijas* (skatīt 6.2. ielikumu) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar Eiropas

Komisiju ir jāizstrādā nacionālo reformu programmu projekti. ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu projekti bija jāiesniedz Eiropas Komisijā līdz 2010. gada 12. novembrim.

6.2. ielikums

Integrētās vadlīnijas

Saskaņā ar Līgumu par ES darbību Eiropas Komisija nāk klajā ar priekšlikumiem par ES *Vispārējām ekonomiskās politikas vadlīnijām* (Līguma par ES darbību 121. pants) un *Nodarbinātības politikas vadlīnijām* (Līguma par ES darbību 148. pants), un tās kopā veido *Integrētās vadlīnijas*. Eiropas Komisijas priekšlikums tiek apspriests dažādos ES Padomes formātos, kuros notiek diskusija starp ES dalībvalstīm un Eiropas Komisiju. Eiropadome formulē viedokli un vienojas par Eiropas Komisijas piedāvājumu. Kad *Integrētās vadlīnijas* ir apstiprinātas ES Padomē, ES dalībvalstīm ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas, kurās ir jāatspoguļo nacionālā līmeņa politika *Integrēto vadlīniju* īstenošanā. Citiem vārdiem sakot, *Integrētās vadlīnijas* var tikt uzskatītas par uzdevumu kopumu, uz kā pamata ES dalībvalstis sagatavo nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai. Eiropas Komisija veic ikgadēju progresu novērtējumu un nāk klajā ar rekomendācijām katrai ES dalībvalstij. Līguma par ES darbību 121.4. pants paredz, ka gadījumā, ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst *Vispārējām ekonomiskās politikas vadlīnijām* (kuras ir *Integrēto vadlīniju* sastāvdaļa) un ES dalībvalsts nepilda Padomes rekomendācijas ES dalībvalstij, Eiropas Komisija var izmantot politikas brīdinājuma (*policy warning*) instrumentu, aizrādot konkrētai ES dalībvalstij par to, ka tā nepilda Līguma par ES darbību paredzētās saistības, padarot šo lēmumu par publiski pieejamu.

ES Padomē apstiprinātās 10 *Integrētās vadlīnijas*:

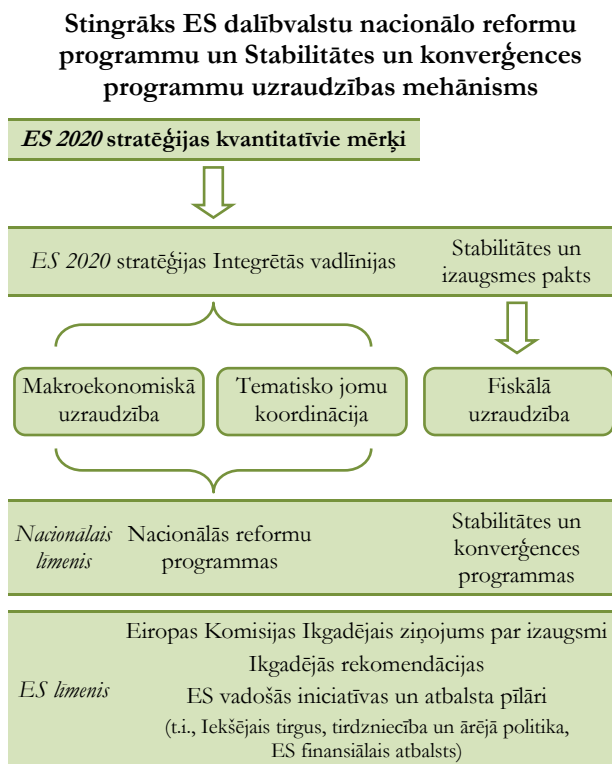
Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas

- 1.vadlīnija. Nodrošināt valstu finanšu kvalitāti un ilgtspēju.
- 2.vadlīnija. Mazināt makroekonomisko nelīdzsvarotību.
- 3.vadlīnija. Mazināt nelīdzsvarotību Eiropzonā.
- 4.vadlīnija. Optimizēt atbalstu pētniecībai un attīstībai, kā arī inovācijām, stiprinot zināšanu trijstūri (t.i., izglītība, pētniecība un inovācija) un atraisot digitālās ekonomikas potenciālu.
- 5.vadlīnija. Uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti un samazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju.
- 6.vadlīnija. Uzlabot uzņēmējdarbības un patērētāju vidi, modernizēt un attīstīt rūpniecības bāzi, lai nodrošinātu pilnīgu iekšējā tirgus funkcionēšanu.

Nodarbinātības politikas vadlīnijas

- 7.vadlīnija. Veicināt sieviešu un vīriešu līdzdalību darba tirgū, samazināt strukturālo bezdarbu un veicināt darba kvalitāti.
- 8.vadlīnija. Attīstīt darba tirgus prasībām atbilstošu darbaspēku un veicināt mūžizglītību.
- 9.vadlīnija. Uzlabot visu līmeņu izglītības un apmācības sistēmas un veicināt dalību augstākajā izglītībā.
- 10.vadlīnija. Veicināt sociālo iekļaušanos un samazināt nabadzību.

6.1. attēls

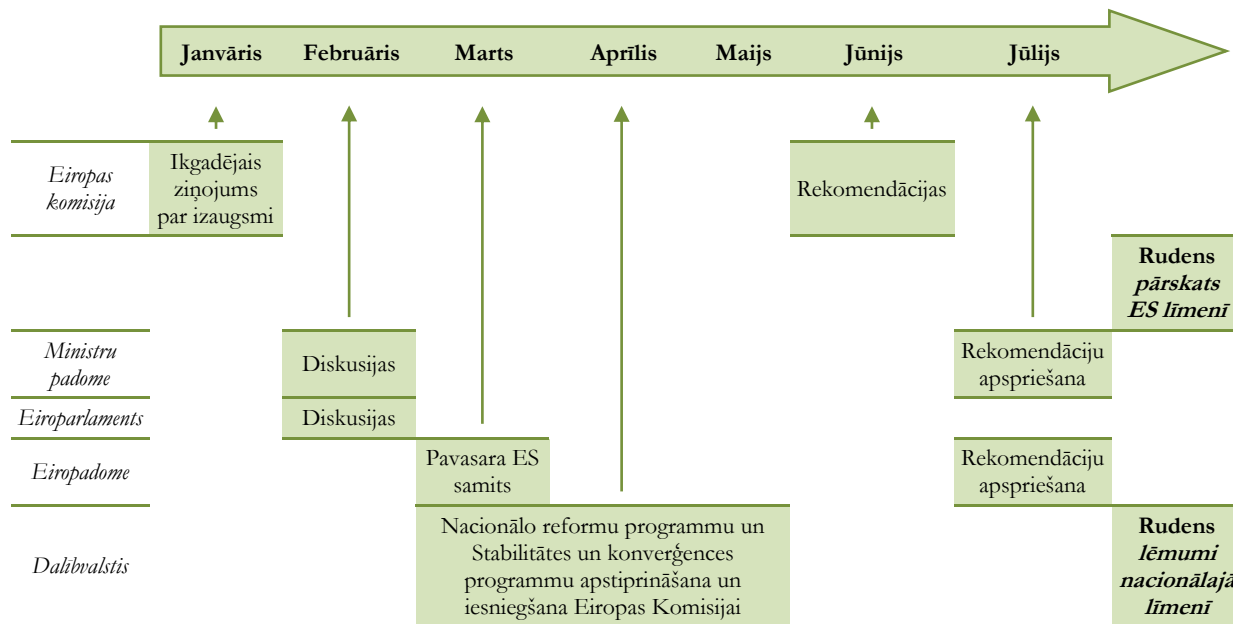

Jāatzīmē, ka salīdzinājumā ar *Lisabonas stratēģiju* ir pastiprināts ES 2020 stratēģijas un ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu īstenošanas pārvaldības un uzraudzības mehānisms (skatīt 6.1. attēlu). Šī pastiprinātā uzraudzības mehānisma ideja ir tajā, ka uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integrētajām vadlīnijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes un konverģences programmas* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paklam*).

2010. gada 29. septembrī Eiropas Komisija ir nākusi klajā ar likumdošanas aktu paketi (sastāv no 5 regulu projektiem un 1 direktīvas projekta) par jauno ES ekonomiskās pārvaldības mehānismu, lai stiprinātu ekonomiskās politikas koordināciju un uzraudzību ES līmenī Eiropas Semestra ietvaros. Eiropas Semestra ideja ir atspoguļota 6.2. attēlā.

6.2. attēls

Eiropas Semestris un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

Eiropas Semestra mērķis ir veikt ES līmenī efektīvāku ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordināciju un uzraudzību. Eiropas Semestris kopš 2011. gada 1. janvāra notiks katru gadu. Kā var redzēt 6.2. attēlā, Eiropas Semestra ilgums ir no janvāra sākuma līdz jūnija beigām. Tas sākas ar Eiropas Komisijas *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi* prezentāciju, kurā tiks izanalizēts ekonomiskais stāvoklis ES un ES dalībvalstīs. Pēc tam šis *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi* tiks apspriests dažādos ES Padomes formātos (darba grupās, komitejās, Padomēs) un apstiprināts Pavasara Eiropadomē martā. ES dalībvalstīm būs jāiesniedz vienlaicīgi Eiropas Komisijā *Stabilitātes un Konverģences programmas* un *Nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai* līdz 2011. gada aprīļa beigām. Pēc minēto nacionālo programmu iesniegšanas Eiropas Komisija vērtēs to atbilstību *Integrētajam vadlīnijam* un publicēs savu viedokli, kā arī rekomendācijas katrai ES dalībvalstij, kuras vēlāk tiks apstiprinātas Eiropadomē jūlijā.

6.1.2. Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai projekts

ES 2020 stratēģijai ir cieša saikne ar ES dalībvalstu ekonomisko politiku un struktūrpolitikas prioritātēm, jo saskaņā ar *Līgumu par ES darbību* ES dalībvalstīm ir jāņem vērā ES apstiprinātie stratēģiskās attīstības dokumenti, piemēram, stratēģijas, vadlīnijas, politika u.tml.

Šobrīd Latvijā ir apstiprināti, atrodas izstrādes procesā vai plānots izstrādāt vidēja un ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentus, piemēram, tādus kā

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija – Latvija 2030¹, *Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam* u.c. Papildus tam Latvijas NRP ir cieši saistīta ar *Latvijas Konverģences programmu*, un abas programmas tiks iesniegtas Eiropas Komisijai vienlaicīgi līdz 2011. gada aprīļa beigām. Ņemot to vērā, ir svarīgi nodrošināt labāku ES 2020 stratēģijas un Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanas saikni ar pārējiem Latvijas vidēja un ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentiem.

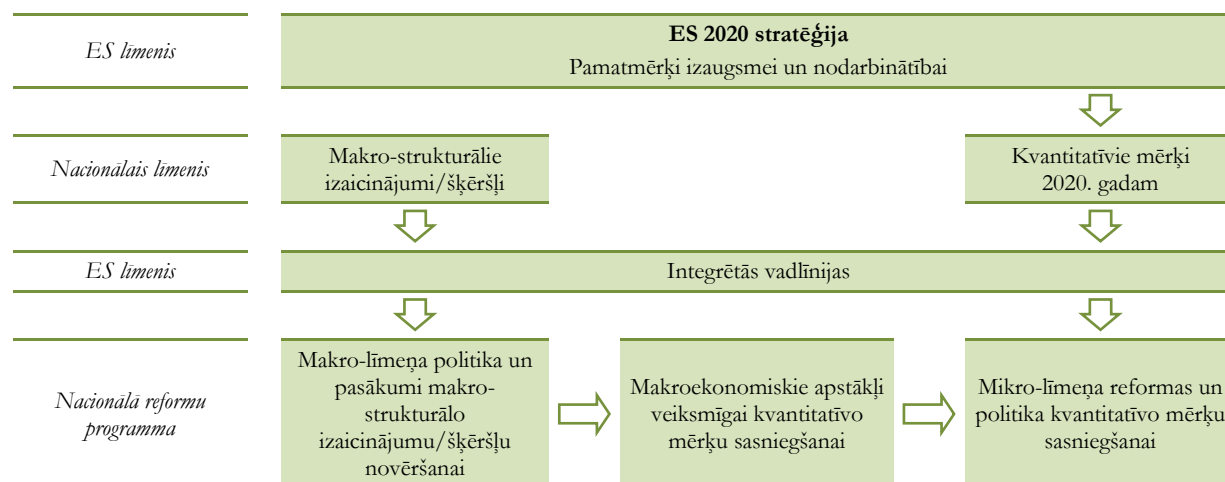
Latvijas nacionālās reformu programmas specifika saistās ar to, ka šāda politikas plānošanas dokumenta izstrādi katrā ES dalībvalstī paredz *Līgums par ES darbību* (skatīt 6.2. ielikumu), kura ietvaros Eiropas Komisija var piemērot politikas brīdinājuma (*policy warning*) instrumentu, ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst *Integrētajam vadlīnijam* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem.

Tādējādi Latvijas nacionālā reformu programma atšķirībā no minētajiem Latvijas politikas plānošanas dokumentiem ir specifisks politikas plānošanas dokuments, kas, no vienas puses, balstās uz 2010. gada 17. jūnijā apstiprināto *Integrēto vadlīniju* īstenošanu, no otras puses, uz mērķiem, prioritātēm un rīcības virzieniem, kas ir definēti minētajos Latvijas politikas plānošanas dokumentos.

¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

6.3. attēls

ES un nacionālā līmeņa mijiedarbība ES 2020 stratēģijas īstenošanā

6.3. attēlā ir atspoguļota ES un nacionālā līmeņa mijiedarbība ES 2020 stratēģijas īstenošanā. No sākuma ES līmenī ES dalībvalstis vienojas ar Eiropas Komisiju par kopējiem ES līmeņa mērķiem. Balstoties uz ES līmeņa mērķiem, katrai ES dalībvalstij ir jānosaka nacionālie mērķi un jānosaka galvenie izaicinājumi (šķēršļi), kas traucē sasniegt nacionālos mērķus. Ņemot vērā ES līmeņa mērķus, Eiropas Komisija ar ES dalībvalstīm vienojas par *Integrētajām vadlīnijām*, kuras var uzskatīt par uzdevumu kopumu ES dalībvalstu ekonomiskajai politikai. Balstoties uz ES līmenī apstiprinātajām *Integrētajām vadlīnijām*, katra ES dalībvalsts sagatavo un iesniedz Eiropas Komisijai savu nacionālo reformu programmu ES 2020 stratēģijas īstenošanai, kurā tiek atspoguļota nacionālā līmeņa politika galveno izaicinājumu (šķēršļu) pārvarēšanai un kvantitatīvo mērķu 2020. gadam sasniegšanai.

2010. gada 16. novembrī Ministru kabinets apstiprināja *Latvijas nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai* projektu (Latvijas NRP projekts), kas tika iesniegts arī Eiropas Komisijā.

Latvijas NRP projektā ir aprakstīts vidējā termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un reformu virzieni, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam ES 2020 stratēģijas kontekstā un galvenie politikas virzieni to sasniegšanai.

Saskaņā ar vidējā termiņa makroekonomisko scenāriju turpmākajos gados Latvijā ir sagaidāma izaugsme 3-4% apmērā, kuras galvenais dzinulis būs eksports. Latvijas NRP projektā ir identificēti arī Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi), un tie ir:

- pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības;

- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo (t.i. uz eksportu orientēto) nozaru attīstību un ceļot produktivitāti;
- strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana ar mērķi atbalstīt produktīvās investīcijas.

Kā tika minēts, Latvijas NRP projektā ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam ES 2020 stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi) – skatīt 6.1. tabulu.

Latvijas kvantitatīvie mērķi ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvaru līdz 13,4%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

6.1. tabula

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam ES 2020 stratēģijas kontekstā

ES-27			Latvija		
	Fakts	Mērķi	Fakts	Mērķi	
	2009.g.	2020.g.	2009.g.	2020.g.	Latvija 2030
Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā 20-64 gadi)	69,1	> 75,0	67,1	73,0	Jāpalielina darbaspēka līdzdalība un maksimāli jāizmanto viss Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls, t.sk. arī gados vecāki cilvēki
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (R&D) (% no IKP)	1,9 (2008.g.)	3,0	0,46	1,5	> 3
Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars 30-34 gadu vecumā ar augstāko izglītību)	32,3	40,0	30,1	34,0 ... 36,0	vecumā no 20 līdz 29 gadiem >90 uz 1000 iedzīvotāju
Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars (vecuma grupā 18-24 gadi, %)	14,4	< 10,0	13,9	13,4	Jauniešu ar vismaz vidējo izglītību īpatsvars vecumā no 20 līdz 24 gadiem > 90%
Nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars (%)¹	17,0 (2008.g.)	Vismaz 20 milj. cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku ²	26,0 ³ (2008.g.)	21,0 (121 000 cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku)⁴	Nabadzības riska indekss < 16
Energoefektivitāte⁵ (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš, Mtoe)	1799,29 (2008.g.)	palielināt energoefektivitāti par 20%	4,6	iegūt 0,668 Mtoe enerģijas ietaupījumu primāro energoresursu patēriņā vai 0,48%, kas ir Latvijas kopējais devums kopējā ES energoefektivitātes mērķa sasniegšanā	< 150 ⁵
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā (%)	10,3 (2008.g.)	palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā līdz 20%	29,9 (2008.g.)	palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40%	> 50
Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas (% pret emisiju apjomu 1990. gadā)	88,7 (2008.g.)	samazināt siltumnīcefekta gāzu (CO ₂) emisijas par 20%, salīdzinot ar 1990. gadu	44,4 (2008.g.)	Ierobežot siltumnīcefekta gāzu emisijas nozarēs ārpus ETS⁶ tā, lai pieaugums nepārsniegtu 17%, salīdzinot ar 2005. gadu	–
			11,9 Mt (2008.g.)	Ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020. gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta	

¹ Iedzīvotāju īpatsvars (%) zem izraudzītā nabadzības riska sliekšņa – 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patēriņtāju.

² Skaitis izteikts, izmantojot trīs rādītājus – nabadzības riska indekss un/vai materiālā nenodrošinātība un/vai personu īpatsvars bezdarba mājāsaimniecībās.

³ Rādītājs ietver nabadzības riska indeksu un/vai personu īpatsvaru bezdarba mājāsaimniecībās.

⁴ Skaitis izteikts, izmantojot divus rādītājus – nabadzības riska indekss un/vai personu īpatsvars bezdarba mājāsaimniecībās.

⁵ Šeit ir atspoguļota energointensitāte ekonomikā (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP)) atbilstoši *Eurostat* metodoloģijai.

⁶ Nozares, kas neietilpst ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS), piemēram, transports, maza apjoma rūpniecība un enerģētika, lauksaimniecība.

Latvijas kvantitatīvo mērķu izpilde ES 2020 stratēģijas kontekstā ir atkarīga arī no šādiem nosacījumiem:

- kopējās tautsaimniecības izaugsmes, kuru pašreiz negatīvi ietekmē krīze;
- demogrāfiskās attīstības, kuras ietvaros saskaņā ar prognozēm Latvijas iedzīvotāju skaits līdz 2020. gadam darbaspējas vecumā turpinās samazināties;

- Latvijas budžeta iespējām, kuras līdz 2014. gadam būs stipri ierobežotas, ko nosaka nepieciešamie budžeta konsolidācijas pasākumi;
- iespējamā ES atbalsta, t.sk. ES fondu atbalsta jaunās ES finanšu perspektīvas ietvaros pēc 2013. gada. Te ir īpaši jāmin Kohēzijas politikas atbalsts mazāk attīstīto ES dalībvalstu un reģionu konverģencei, kā arī jautājuma risināšana ES līmenī attiecībā uz līdzvērtīgas

konkurences nosacījumu nodrošināšanu visiem ES lauksaimniekiem.

Lai sagatavotu Latvijas nacionālās reformu programmas *ES 2020* stratēģijas īstenošanai gala versiju (Latvijas NRP), Ekonomikas ministrija ir izveidojusi speciālo darba grupu, kuras sastāvā ir dažādu ministriju, sociālo partneru (Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība) un nevalstisko organizāciju pārstāvji (Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera un

Latvijas pašvaldību savienība). Darba grupa strādās no 2011. gada janvāra līdz aprīlim un apspriedīs konkrētus pasākumus Latvijas makro-strukturālo izaicinājumu (šķēršļu) pārvarēšanai un Latvijas kvantitatīvo mērķu 2020. gadam sasniegšanai (skatīt 6.1. tabulu). 2011. gada aprīlī notiks Latvijas NRP saskaņošana starp ministrijām, sociālajiem partneriem un nevalstiskajām organizācijām. Pēc Latvijas NRP apstiprināšanas Ministru kabinetā tā tiks iesniegta Eiropas Komisijā 2011. gada aprīļa beigās.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

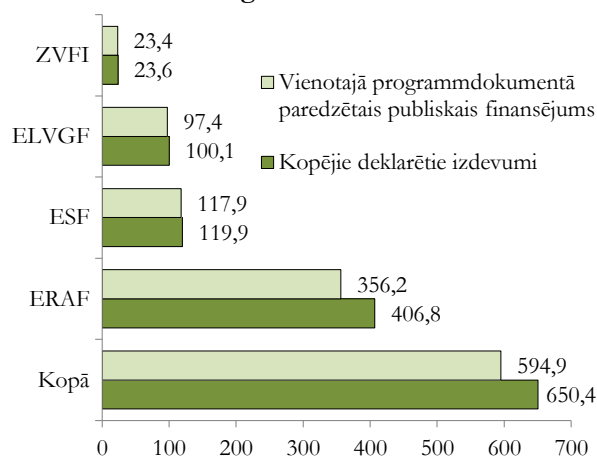
Latvija kā viena no pirmajām ES dalībvalstīm līdz 2010. gada 30. jūnijam (trīs mēnešus pirms noteiktā termiņa) ir iesniegusi EK visus noslēguma dokumentus par 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu programmu, lai saņemtu programmas noslēguma maksājumu. Noslēguma maksājuma apjoms potenciāli ir līdz 5% no struktūrfondu piešķiruma, kas Latvijai būtu 22 milj. latu. Ņemot vērā līdzšinējo praksi EK noslēguma maksājumu veikšanā, noslēguma maksājums sagaidāms ne ātrāk kā 2012. gadā, kad EK būs pārbaudījusi programmas slēgšanas dokumentāciju un pārliecinājusies par deklarēto izdevumu atbilstību.

Kopumā EK ir deklarēti izdevumi 650,4 milj. latu apjomā (109% no kopējā plānošanas dokumentos paredzētā publiskā finansējuma), t.sk. struktūrfondu finansējums – 462,4 milj. latu jeb 105% no kopējā plānošanas dokumentos paredzētā struktūrfondu piešķiruma. Pārsniegums 55,5 milj. latu apmērā (t.sk. struktūrfondu daļa – 21,8 milj. latu) ir skaidrojams ar Latvijas nacionālo lēmumu ieguldīt lielāku nacionālo līdzfinansējumu un uzņemties virssaistības, kas savukārt šobrīd garantē rezervi tiem gadījumiem, kad programmas slēgšanas procesā Latvija vai EK konstatē neatbilstoši veiktus izdevumus un jāpiemēro finanšu korekcija. Tādā situācijā rezerve var tikt izmantota, aizstājot neatbilstošos izdevumus ar rezerves deklarētiem attiecināmiem izdevumiem.

6.4. attēlā atspoguļoti kopējie 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu deklarētie izdevumi.

6.4. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda kopējie ES struktūrfondu deklarētie izdevumi, milj. latu, līdz 2010. gada 31. martam

2004.-2006. gadam Latvijai KF projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,5 milj. latu.

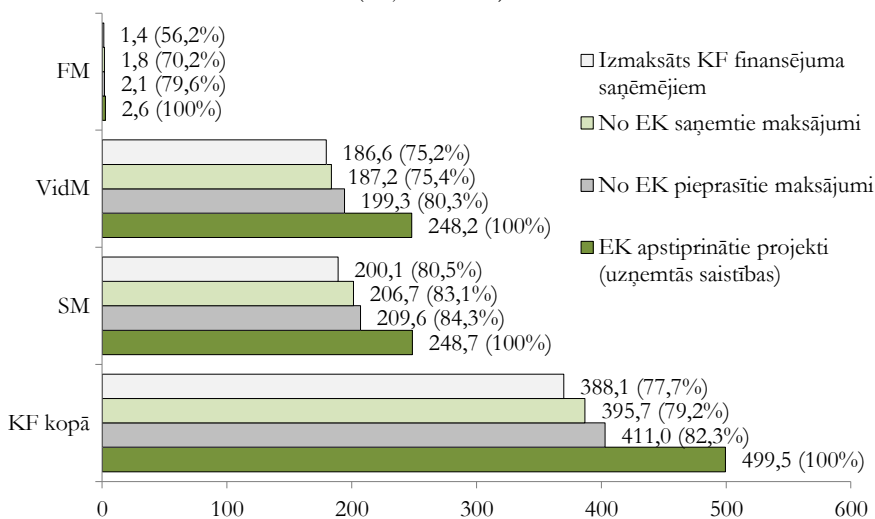
2004.-2006. gada plānošanas perioda KF projektu īstenošana norisinās līdz 2010. gada 31. decembrim, un līdz šim laikam visos projektos būvdarbiem jābūt pabeigtiem, kā arī projektu ietvaros visiem attiecināmajiem izdevumiem jābūt veiktiem.

Līdz 2010. gada 30. septembrim finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 388,2 milj. latu jeb 77,7% no KF finansējuma. Eiropas Komisijā deklarēti 410,9 milj. latu jeb 82,3% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas saņemti 395,7 milj. latu jeb 79,2% no KF finansējuma.

KF apguve līdz 2010. gada 30. septembrim atspoguļota 6.5. attēlā.

6.5. attēls

**2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve
(pilnā finanšu plūsmā) līdz 2010. gada 30. septembrim**
(milj. latu un %)

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītības, uzņēmumu tehnoloģiskās izcilības un elastības nodrošināšanai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus priekšnoteikumus ilgtspējīgas ekonomikas attīstībai un cilvēku dzīves līmeņa uzlabošanai Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu efektīvai apgūšanai programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos (ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* un dalībvalstu *Darbības programmas*).

Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013. gada plānošanas periodam (NSID) ir Latvijas līmeņa galvenais SF un KF plānošanas dokuments, kas nodrošina kohēzijas politikas sasaisti ar nacionālajām prioritātēm un pamato šo prioritāšu izvēli, kā arī nosaka fondu apguves stratēģiju, vadības ietvaru, nodrošina koordināciju starp *Darbības programmām* (DP) un citiem finanšu instrumentiem.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt 2007. gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija, lai varētu uzsākt programmas, kā arī līdzekļu apguvi.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljrd. eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 550 milj. eiro jeb 387 milj. latu;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 769 milj. eiro jeb 540 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,21 miljrd. eiro jeb 2,25 miljrd. latu.

Līdz 2010. gada 31. oktobrim apstiprināti projekti par vairāk nekā pusi (jeb 61,4%) no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 1 955,7 milj. latu. Līdz 2010. gada 31. oktobrim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 671,5 milj. latu.

ES fondu finanšu progress līdz 2010. gada 31. oktobrim ir atspoguļots 6.2. tabulā.

6.2. tabula

**2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2010. gada 31. oktobrim**

Fonds	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	387,0	282,8	73,1	118,9	30,7	126,9	32,8
ERAF	1714,8	944,9	55,1	344,3	20,1	372,2	21,7
KF	1082,1	727,9	67,3	208,2	19,2	246,5	22,8
Kopā	3184,0	1955,7	61,4	671,5	21,1	745,7	23,4

Informācija par Ekonomikas ministrijas plānošanas periodā apkopota 6.3. ielikumā.
kompetencē esošajām aktivitātēm 2007.-2013. gada

6.3. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 558,9 milj. latu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 47,1 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 370,4 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 141,4 milj. latu.

Līdz 2010. gada 1. novembrim Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerības organizētām apmācībām* ir noslēgti 13 līgumi par kopējo līgumsummu 1,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām* ir noslēgts 91 līgums par kopējo līgumsummu 2,4 milj. latu.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir noslēgti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 106,2 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārnese kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 115 līgumi par kopējo līgumsummu 7,6 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 49 līgumi par kopējo līgumsummu 10,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ir noslēgti 15 līgumi par kopējo līgumsummu 203,2 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ir noslēgts 31 līgums par kopējo līgumsummu 71,5 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārējo tirgu apgušana – ārējais marketinga* ir noslēgti 377 līgumi par kopējo līgumsummu 3 milj. latu.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstamajās teritorijās* ir noslēgti 215 līgumi par kopējo līgumsummu 16,8 milj. latu.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana turisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 8,7 milj. latu (ERAF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes veloturisma produkta attīstība* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 3,7 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 85 līgumi par kopējo līgumsummu 4,4 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 56 līgumi par kopējo līgumsummu 5,1 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 11 līgumi par kopējo līgumsummu 6,6 milj. latu (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 21,3 milj. latu (KF).

Zemāk minēto aktivitāšu ietvaros finansējumu komersantiem piešķir nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā (riskā kapitāla ieguldījumu programmas gadījumā), aizdevuma (aizdevumu programmu gadījumā) un garantiju (garantiju programmas gadījumā) veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondos (aizdevumu fonds, garantiju fonds, ieguldījumu fonds) un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi minētie finanšu instrumenti darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instrumenti.

Aktivitāte *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai*

Programma piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu un grantu veidā sava biznesa uzsākšanai.

Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem šīs programmas izpratnē tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms vērsšanās pēc atbalsta programmas ietvaros.

Personas, kas vēlas uzsākt vai ir uzsākušas saimniecisko darbību pēdējā gada laikā, programmas ietvaros var saņemt pilna spektra atbalstu: 1) konsultācijas biznesa plāna sagatavošanā un realizācijā; 2) apmācības; 3) finansiālo atbalstu – aizdevums līdz 54 tūkst. latu; grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

Personas, kas ir uzsākušas saimniecisko darbību agrāk nekā pirms gada, bet ne agrāk kā trīs gadus pirms atbalsta pieteikuma iesniegšanas, programmas ietvaros varēs saņemt konsultācijas, aizdevumu un grantu aizdevuma dzēšanai (līdz 2 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 10% no aizdevuma summas).

Kopā pieejamais finansējums aizdevumiem ir 16,5 milj. latu. Programmas finansējums grantiem, apmācībām un konsultācijām biznesa plāna sagatavošanas posmā ir 6,57 milj. latu.

Līdz 2010. gada 31. martam ir parakstītas 676 vienošanās par biznesa plānu izstrādi, apstiprināti 64 biznesa plāni par aizdevumu piešķiršanu par vairāk nekā 1 168 tūkst. latu.

Ieguldījumu fonds

2008. gada 16. jūlijā tika noslēgts līgums starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu (EIF) par Eiropas Savienības struktūrfonda – ieguldījumu fonda ieviešanu. Ieguldījumu fonda finansējums tiek piešķirts no 2007.-2013. gada plānošanas periodam paredzētajiem SF līdzekļiem 2.2.1.1. aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros.

6.3. ielikuma turpinājums

Aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros tiek ieviesti šādi finanšu instrumenti:

1) riska kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un EIF padomē apstiprināts riska kapitāla fonda pārvaldītājs – „BaltCap Management Latvia”. 2010. gada 22. janvārī EIF un „BaltCap Management Latvia” noslēdza līgumu par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus EIF ieguldītajiem 20 milj. eiro „BaltCap Management Latvia” ieguldīja fondā privāto investoru līdzfinansējumu – vēl 10 milj. eiro. 2010. gada oktobrī „BaltCap Management Latvia” veica pirmo riska kapitāla investīciju SIA „Primekss” 1,4 milj. eiro apmērā;

2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un EIF padomē apstiprināts sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu pārvaldītājs – „Imprimatur Capital Baltics”. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 20,4 milj. eiro apmērā. 2010. gada augustā „Imprimatur Capital Baltics” parakstīja līgumu ar SIA „Naco Technologies” par investīciju 100 tūkst. eiro apmērā;

3) augsta riska aizdevumi – ir noslēdzies banku atlases process, EIF valde ir noslēgusi līgumu ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka”. Kopējais MVK pieejamais finansējuma apjoms ir 73 milj. latu. Līdz 2010. gada 31. oktobrim ir noslēgti 3 aizdevuma līgumi par 1,4 milj. eiro.

Aktivitāte *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*

Kopš 2009. gada 20. aprīļa, kad tika noslēgts līgums ar SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA), līdz 2010. gada 31. oktobrim ir izsniegta 451 garantija par kopējo summu 57 milj. latu, 32 eksporta garantijas par kopējo summu 1,56 milj. latu.

Eksporta kredītu garantijas

Garantijas par eksporta darījumu riskiem no 2009. gada 1. jūnija komersantiem izsniedz LGA uz laiku līdz diviem gadiem. Garantētājs garantē kompensāciju ārvalstu debitora nesamaksāšanas un maksātnespējas gadījumos. Garantija segs līdz 90% eksporta darījuma vērtības, bet vienam darījumam ne vairāk kā 1 milj. eiro ekvivalentu Latvijas Bankas kursa garantijas piešķiršanas dienā.

Garantijas tiek izsniegtas darījumiem uz trešajām valstīm, kā arī no 2010. gada 1. jūlija eksporta kredīta garantijas var saņemt arī darījumiem uz ES dalībvalstīm un atsevišķām Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstīm – Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, ASV.

Galvenais kritērijs garantiju sniegšanā darbībām uz trešajām valstīm ir šāds: eksportam paredzētā produkta izcelsmes valsts ir Latvija, ar to saprotot, ka Latvijā ir notikusi būtiska pārstrādes vai apstrādes darbība, kā rezultātā ir radies jauns produkts.

Izstrādātie eksporta kredīta garantiju izsniegšanas nosacījumi neizslēdz nevienu tautsaimniecības nozari – tas nozīmē, ka atbalsts pieejams visu nozaru uzņēmumiem, t.sk. kokrūpniecības, piena pārstrādes uzņēmumiem, kā arī pakalpojumu nozaru uzņēmumiem, piemēram, transporta, loģistikas u.c.

Garantijas darījumiem uz ES un Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, ASV izsniedz komersantam vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajai sabiedrībai, kura ir saņēmusi rakstisku garantijas atteikumu no privātā apdrošināšanas tirgus sektora komersanta un ar kuru līgums ir noslēgts līdz 2010. gada 31. decembrim, un līguma ietvaros preču vai pakalpojumu piegāde notiks līdz 2011. gada 30. jūnijam

Aktivitāte *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai*

Ar šīs programmas palīdzību finansējumu var saņemt mazie, vidējie un lielie uzņēmumi, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ.

Komersantam var sniegt atsevišķi apgrozāmo līdzekļu aizdevumu vai investīciju aizdevumu, vai abus minētos aizdevumus kopā. Kopējā aizdevumu summa komersantu konkurētspējas uzlabošanai vienam komersantam nedrīkst pārsniegt 7,5 milj. latu.

Ir pieejami divu veidu aizdevumi:

1) investīcijām – līdz 5 milj. latu (minimālais – 200 tūkst. latu, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 10 gadiem. Iegādājamiem pamatlīdzekļiem jābūt jauniem, izņemot gadījumus, kad atbalsta saņēmējs ir mazais vai vidējais komersants, un gadījumus, kad pārņem cita komersanta aktīvus. Aizdevumu saņēmējs, izmantojot savus resursus vai ārējo finansējumu, kas nav saistīts ar jebkādu komercdarbības atbalstu, ieguldījumu projekta īstenošanā iegulda vismaz 25% no projekta kopējām izmaksām;

2) apgrozāmajiem līdzekļiem – līdz 2,5 milj. latu (minimālais – 100 tūkst. latu, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 5 gadiem.

Kopējais aizdevumu fonds ir 210 milj. latu, ko veido: ERAF un valsts budžeta finansējums – 43 milj. latu; VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” finansējums – 15 milj. latu; Ziemeļu Investīciju bankas finansējums – 150 milj. latu.

Līdz 2010. gada 15. novembrim izsniegti 355 aizdevumi par kopējo apjomu 144,3 milj. latu., t.sk. programmas ERAF daļa – 47 aizdevumi par 56,4 milj. latu, no kuriem ir izsniegts 31 aizdevums par 42 milj. latu.

Aktivitāte *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*

2009. gada 10. februārī Ministru kabinets apstiprināja Noteikumus par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma aktivitāti *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*.

Atbalstu var saņemt daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, kas ir nodotas ekspluatācijā no 1944. gada līdz 1993. gadam (ieskaitot), ir sadalītas dzīvokļu īpašumos un vienam īpašniekam pieder ne vairāk kā 20% no kopējā dzīvokļu īpašumu skaita. Siltumenerģijas ietaupījumam pēc renovācijas īstenošanas jābūt ne mazākam kā 20% gadā no standartizētā kopējā siltumenerģijas patēriņa.

Projektu iesniegumus pieņem no 2009. gada 14. aprīļa līdz paziņojumam par projektu iesniegumu pieņemšanas pārtraukšanu, t.i., līdz tam brīdim, kad aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums būs izlietots. Aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums ir 44,3 milj. latu.

Līdz 2010. gada 1. novembrim ir iesniegti 247 projekti par kopējo ERAF summu 26,7 milj. latu, t.sk. ir noslēgti 85 līgumi par kopējo ERAF summu 4,4 milj. latu, 8 projektu īstenošana par kopējo ERAF summu 268 tūkst. latu ir pabeigta, bet par 19 apstiprinātu projektu īstenošanu vēl nav noslēgti līgumi (kopējā ERAF summa 2,1 milj. latu). Savukārt 49 projekti par kopējo ERAF summu 5,2 milj. latu tiek vērtēti.

Projektu iesniegti no 62 apdzīvotajām vietām. Visvairāk projektu iesniegumi ir saņemti no Valmieras – 37, Rīgas – 29, Liepājas – 27, Ventspils – 20 un Limbažiem – 11.

ES fondu finanšu apguve darbības programmās *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, *Uzņēmējdarbība un inovācijas* un *Infrastruktūra un pakalpojumi*

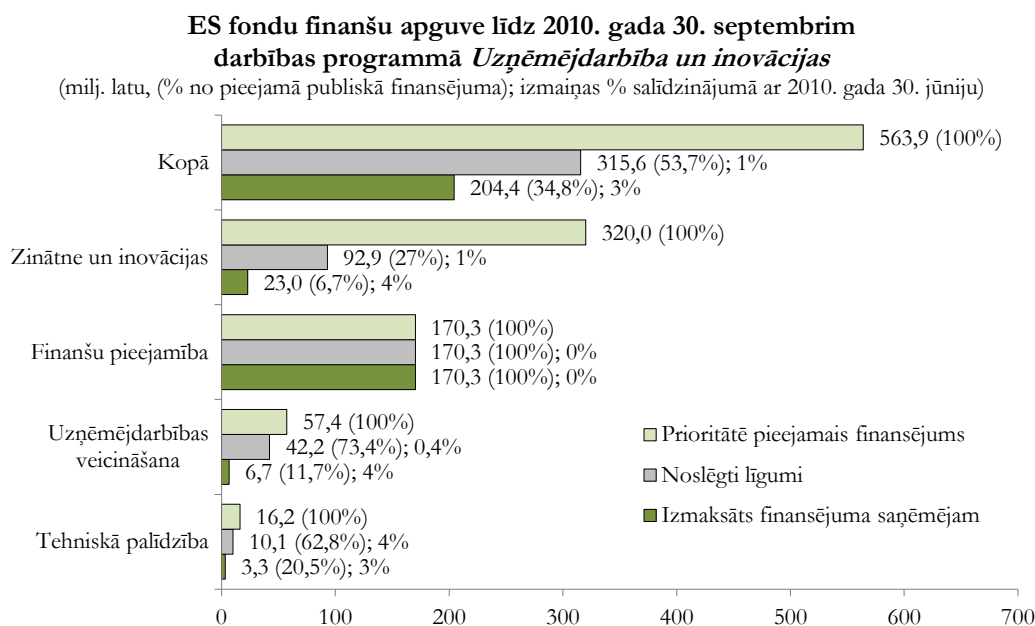
Darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* līdz 2010. gada 30. septembrim procentuāli vislielākais progress apstiprināto projektu un noslēgto līgumu ietvaros vērojams izglītības jomā prioritātē *Augstākā izglītība un zinātne*, kur noslēgti līgumi par 80,7 milj. latu (88,3%) un prioritātē *Izglītība un prasmes*, kur noslēgti līgumi par 84,7 milj. latu (82,4%) no prioritātēm pieejamā publiskā finansējuma. Prioritātē *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 127,1 milj. latu, prioritātē *Sociālās iekļaušanas veicināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 25,6 milj. latu, prioritātē *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 11,7 milj. latu. Veikto maksājumu ziņā vislielākais progress ir prioritātē *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā* – 74,2 milj. latu (42,3%), savukārt prioritātēs: *Augstākā izglītība un*

zinātne – 29,4 milj. latu (32,2%), *Izglītība un prasmes* – 13,9 milj. latu (13,5%), *Sociālās iekļaušanas veicināšana* – 6 milj. latu (14,5%), *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* – 1 milj. latu (5,1%).

Darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* līdz 2010. gada 30. septembrim turpinājās vairāku zinātnes un inovāciju atbalsta pasākumu īstenošana un to aktivitāšu īstenošana, kas vērstas uz tehnoloģiju pārneses un izgudrojumu komercializācijas veicināšanu, lai nodrošinātu pētniecības un uzņēmējdarbības sektoru sadarbību jaunu, konkurētspējīgu un tirgū pieprasītu produktu un tehnoloģiju vai pakalpojumu izstrādei. Joprojām būtiska loma ekonomikas atveseļošanā ir finanšu pieejamībai, kas realizēta ES fondu finanšu instrumentu ietvaros.

Informācija par finansējuma apguvi darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ir atspoguļota 6.6. attēlā.

6.6. attēls

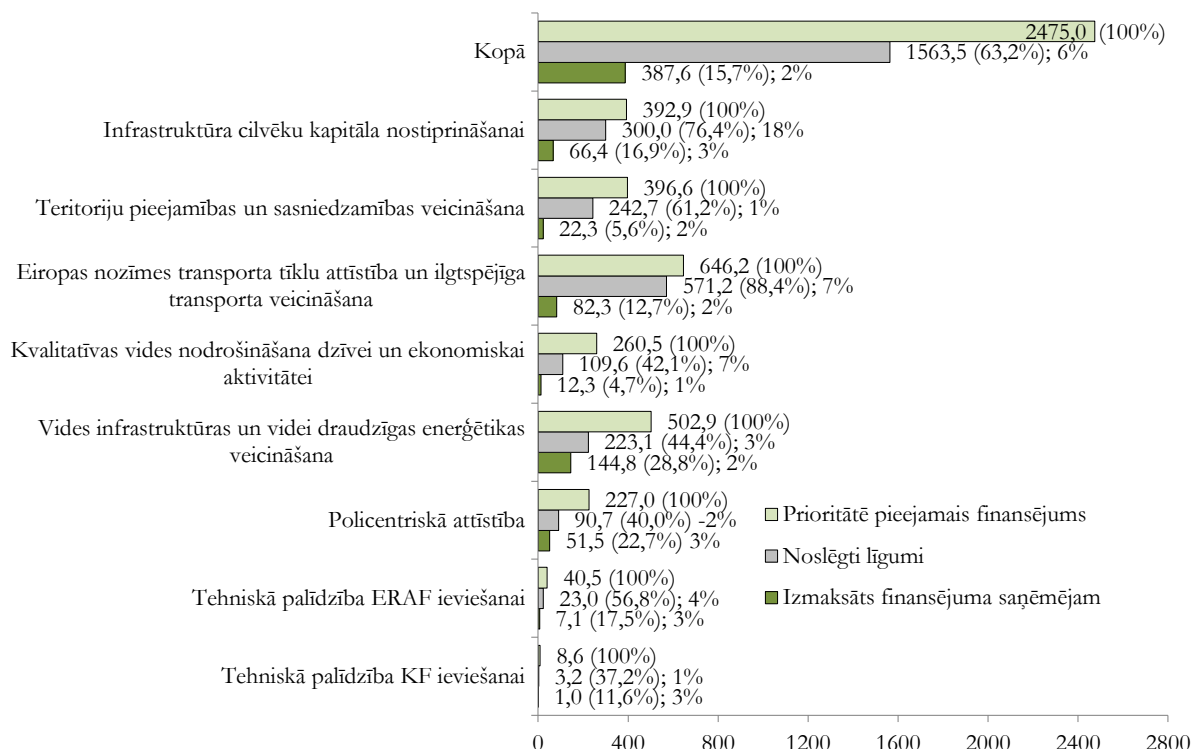
Darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* līdz 2010. gada 30. septembrim finanšu apguves progresu var vērtēt kā apmierinošu. Tomēr maksājumu finansējuma saņēmējiem progress 2010. gadā ir lēns, noteikto finanšu apguves mērķu izpilde būtiski atpaliek no plānotā, t.sk. arī 3. ceturksnī. Tas pārsvarā saistīts ar problēmām iepirkumu jomā, izmaksu samazināšanos (t.sk. dempingiem) gandrīz visās prioritātēs, kā arī projektu pārtraukšanu (piemēram, pilsētvides pasākumā), neprecīzu un bieži vien finansējuma

saņēmēju pārāk optimistisku plānošanu. Kopumā var secināt, ka apguve ir lēna, un līdz 2010. gada septembra beigām Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrija, kā arī Veselības ministrija finansējumu apguva par 48%, savukārt Izglītības un zinātnes ministrija – par 51 procentu.

Informācija par finansējuma apguvi darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* ir atspoguļota 6.7. attēlā.

6.7. attēls

**ES fondu finanšu apguve līdz 2010. gada 30. septembrim
darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi***
(milj. latu, (% no pieejamā publiskā finansējuma); izmaiņas % salīdzinājumā ar 2010. gada 30. jūniju)

Darbības programmu un tās papildinājumu grozījumi

Darbības programma *Cilvēkresursi un nodarbinātība* un tās papildinājums

2010. gada 5. augustā ar Ministru kabineta rīkojumu veikti grozījumi darbības programmas papildinājumā, no 1.5.1.3.1. apakšaktivitātes *Kvalitātes vadības sistēmas izveide un ieviešana* finansējumu 35 tūkst. eiro apmērā novirzot 1.5.1.3.2. apakšaktivitātei *Publisko pakalpojumu kvalitātes paaugstināšana valsts, reģionālā un vietējā līmenī*, lai nodrošinātu vairāk kvalitatīvo projektu apstiprināšanu.

2010. gada 9. augustā ar Ministru kabineta rīkojumu veikti Izglītības un zinātnes ministrijas rosinātie grozījumi darbības programmas papildinājumā, 1.1.2.2.1. apakšaktivitātes *Studiju programmu satura un īstenošanas uzlabošana un akadēmiskā personāla kompetences pilnveidošana* īstenošanu plānojot divās atlases kārtās. Pirmās kārtas ietvaros plānots veikt augstākās izglītības programmu kvalitātes, resursu pietiekamības un ilgtspējas starptautisko izvērtēšanu, piesaistot ārvalstu ekspertus, un sagatavot priekšlikumus turpmākai augstākās izglītības pilnveidei un attīstībai. Otrās kārtas ietvaros atbalsts tiks sniegts augstākās izglītības institūcijām studiju programmu pilnveidei sadarbībā ar darba devējiem, jaunu starpaugstskolu un starpdisciplināru studiju programmu un kursu izstrādei, studiju programmu vai kursu izstrādei kādā no Eiropas Savienības valodām augstākās izglītības konkurētspējas un eksportspējas veicināšanai, kā arī akadēmiskā personāla kvalifikācijas paaugstināšanai,

vienlaikus veicinot resursu konsolidāciju, augstākās izglītības kvalitāti, efektivitāti un konkurētspēju.

Darbības programma *Uzņēmējdarbība un inovācijas* un tās papildinājums

2010. gada 3. ceturksnī grozījumi darbības programmā vai tās papildinājumā nav veikti, savukārt Finanšu ministrija ir uzsākusi diskusijas ar Eiropas Komisiju par līdzekļu attiecināmību 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros, lai panāktu vienotu izpratni par to, kas Eiropas Komisijas 2006. gada 8. decembra *Regulas Nr. 1828/2006* (kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes *Regulu* (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu, un Eiropas Parlamenta un Padomes *Regulu* (EK) Nr. 1080/2006 par Eiropas Reģionālās attīstības fondu) (Eiropas Komisijas *Regula* Nr. 1828/2006) 45. panta izpratnē ir uzskatāms par attiecināmu.

Sarunās ar Eiropas Komisiju Latvija ir piekāpusies tās viedoklim, ka garantijas, kas izsniegtas komersantiem, kuri nonākuši grūtībās pēc 2008. gada 1. jūlija, ir izsniegtas neatbilstoši Komisijas *Regulas Nr. 1828/2006* 45. panta tiesiskajam regulējumam. Saskaņā ar Eiropas Komisijas norādījumiem grozījumi darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas*, kas Eiropas Komisijai tika iesniegti 2009. gada 30. oktobrī, tika atsaukti un atkārtoti iesniegti 2010. gada 11. augustā.

Kopā ar darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* grozījumiem Eiropas Komisijā ir iesniegts arī pamatojums grozījumu veikšanai un metodika, saskaņā ar kuru tiek noteikts, vai konkrētais komersants ir uzskatāms par grūtībās nonākušu, un vai tas kvalificējas atbalsta saņemšanai finanšu instrumentu aktivitāšu ietvaros darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas*, pēc kuras nosakāms korigējamo neatbilstoši Komisijas Regulas Nr. 1828/2006 45. pantam izsniegto garantiju un aizdevumu apjoms.

Darbības programma *Infrastruktūra un pakalpojumi* un tās papildinājums

Eiropas Komisija 2010. gada 23. septembrī ir pieņēmusi lēmumu atbalstīt Latvijas ierosinātos grozījumus darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* (apstiprināti Ministru kabinetā 2010. gada 24. februārī), palielinot Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) un Kohēzijas fonda (KF) finansējuma īpatsvaru un samazinot Latvijas budžeta līdzfinansējuma īpatsvaru, vienlaikus samazinot nepieciešamo valsts budžeta finansējumu par 64,6 milj. latu. Grozījumi ietver arī finansējuma pārdales (45,3 milj. latu apmērā) tām ERAF un KF aktivitātēm, kurām ir tiešākā ietekme uz ekonomikas atveseļošanās sekmēšanu (energoefektivitātes pasākumiem, kā arī atbalstam uzņēmējdarbības un novadu pašvaldību kompleksai attīstībai), ņemot vērā globālās ekonomiskās krīzes radītās sociālekonomiskās pārmaiņas Latvijas tautsaimniecībā un centienus pielāgoties jaunajiem apstākļiem, apzinoties ERAF un KF kā nozīmīgāko instrumentu krīzes pārvarēšanā.

Ar Ministru kabineta 2010. gada 7. jūlija rīkojumu apstiprināti grozījumi darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājumā, kas paredz ERAF finansējuma pārdali 8,4 milj. latu apmērā no 3.2.1.1. aktivitātes *Valsts 1. šķiras autoceļu maršrutu sakārtošana* uz 3.2.1.2. aktivitāti *Tranzītielu sakārtošana pilsētu teritorijās*, nodrošinot 3.2.1.2. aktivitātes *Tranzītielu sakārtošana pilsētu teritorijās* otrās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros iesniegto, projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijiem atbilstošo projektu iesniegumu apstiprināšanu.

Ar Ministru kabineta 2010. gada 28. jūlija rīkojumu apstiprināti grozījumi darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājumā, kas paredz precizēt 3.1.5.3.1. apakšaktivitātes *Stacionārās veselības aprūpes attīstība* atbalsta veidu un mērķa grupu, nosakot, ka stacionārā veselības aprūpes iestāde var sniegt arī ambulatoros veselības aprūpes pakalpojumus.

Ar Ministru kabineta 2010. gada 29. jūlija rīkojumu apstiprināti grozījumi darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājumā, kas paredz ERAF finansējuma pārdali 2 milj. latu apmērā no 3.2.2.1.1. apakšaktivitātes *Informācijas sistēmu elektronisko pakalpojumu attīstība* uz 3.2.2.1.2. apakšaktivitāti *Izglītības iestāžu informatizācija*.

Ar Ministru kabineta 2010. gada 24. augusta rīkojumu apstiprināti grozījumi darbības programmas

Infrastruktūra un pakalpojumi papildinājumā, kas paredz:

- KF finansējuma pārdali 10 milj. latu apmērā no 3.5.1.2.3. apakšaktivitātes *Dalītās atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstība* uz 3.5.2.2. aktivitāti *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*;
- palielināt 3.5.2.1. aktivitātes *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* maksimālo KF finansējuma apjomu vienam projektam līdz 6 milj. latu, lai nodrošinātu iespējas piesaistīt KF finansējumu liela apjoma projektiem un veicinātu efektīvu KF finansējuma apguvi.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

Lai mazinātu ekonomiskās un finanšu krīzes radīto lejupslīdi un atjaunotu ilgtspējīgu izaugsmi, 2010. gadā Eiropas Komisija un dalībvalstis meklēja jaunus veidus, kas dotu ieguldījumu Eiropas ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai. 2010. gada decembra ES Ārlietu padomē tika pieņemta nākotnes ES tirdzniecības politikas vidēja termiņa stratēģija, kas paredz trešo valstu eksporta tirgu paplašināšanu, saglabājot to atvērtību, kā arī veicinot godīgu tirdzniecības noteikumu izplatību pasaulē.

Saskaņā ar noteiktajiem uzdevumiem vidējā termiņā ES turpinās darbu pie daudzpusējās tirdzniecības sistēmas un divpusējo tirdzniecības nosacījumu attīstības un padziļināšanas ar trešajām valstīm, kā arī jaunu iniciatīvu īstenošanas, tostarp attiecībā uz valsts pasūtījuma tirgus pieejamības uzlabošanu, eksporta kontroles sistēmas pilnveidošanu un pasākumu noteikšanu mazo un vidējo uzņēmumu atbalstam.

Daudzpusējās attiecības

Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas stiprināšana Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros ir uzskatāma par globālās ekonomikas ilgtspējīgas attīstības stūrakmeni un ir galvenā ES Kopējās tirdzniecības politikas prioritāte.

Arī 2010. gadā organizācijas dalībvalstīm nav izdevies panākt būtisku virzību 2001. gadā uzsāktajās **PTO Dohas raunda (DDA) sarunās**. Tomēr pēc 2011. gada pirmajos mēnešos plānotā intensīvā darba dažādos līmeņos martā/aprīlī gaidāma lielāka izpratne par iespējām DDA noslēgt jau 2011. gada laikā. Lai to panāktu, attīstītajām un jaunattīstības valstīm (it īpaši ES, ASV, Indijai, Brazīlijai un Ķīnai) būs jārod savstarpēji kompromisi, vispirms par jutīgiem lauksaimniecības jautājumiem.

Iestāšanās procesā PTO šobrīd ir 30 kandidātvalstis¹. No Latvijai ārējā tirdzniecībā

¹ Afganistāna, Alžīrija, Andora, Azerbaidžāna, Bahamu salas, Baltkrievija, Butāna, Bosnija un Hercegovina, Komoru salas, Ekvatoriālā Gvineja, Etiopija, Irāna, Irāka, Kazahstāna, Laosa, Libāna, Libērija, Libija, Melnkalne, Krievija, Samoa, Santome un Prinsipi, Serbija, Seišelu salas, Sudāna, Sīrija, Tadžikistāna, Uzbekistāna, Vanuatu, Jemena

nozīmīgākajām valstīm pēdējā gada laikā darbs ir aktivizējies Krievijas, Kazahstānas un Baltkrievijas muitas ūnijas valstu, kā arī Azerbaidžānas, Tadžikistānas un Serbijas iestāšanās procesos. 2011. gada sākumā no tām vistuvāk uzņemšanai PTO ir Krievija, ņemot vērā ES un ASV stingro politisko atbalstu un Krievijas apņemšanos pēc iespējas tuvākā nākotnē integrēties daudzpusējās tirdzniecības sistēmā. Tādējādi intensīvu sarunu rezultātā pusēm ir izdevies atrisināt visus divpusēji līdz šim atvērtos jautājumus. 2011. gadā darbu plānots koncentrēt daudzpusējām sarunām par Krievijas tiesību aktu atbilstību PTO normām un iestāšanās dokumentu paketes sagatavošanai.

Kazahstāna turpina sarunas par tās tiesību aktu atbilstību PTO normām, ko tā plāno aktivizēt pēc divpusējo tirgus pieejamības sarunu noslēgšanas ar ES un ASV. Baltkrievijas iestāšanās sarunas joprojām ir sākuma stadijā.

Ukraina kopš 2008. gada decembra kavē Melnkalnes uzņemšanu PTO, un tieši divpusējās tirgus pieejamības sarunas ar Ukrainu šobrīd ir galvenais šķērslis Melnkalnes uzņemšanai šajā organizācijā.

Lai padziļinātu daudzpusējās tirdzniecības sistēmas noteikumus, PTO dalībvalstis dažādos formātos (vairākpusēji, reģionāli, divpusēji u.tml.) strādā pie **specifisku tirdzniecības noteikumu uzlabošanas**. Šajā kontekstā zīmīgi, ka 2010. gadā tika pabeigts darbs pie Urugvajas raunda Farmācijas tarifu atcelšanas nolīguma 4. pārskata (skatīt 6.4. ielikumu), tādējādi uzlabojot farmācijas produktu tirgus pieejamības nosacījumus.

Tāpat vairākas valstis¹, t.sk. ASV un ES, reaģējot uz pieaugošo viltoto preču starptautisko tirdzniecību un autortiesību pārkāpumiem, pēc divu gadu darba 2010. gada 25. novembrī parafēja vairākpusējo Viltošanas novēršanas tirdzniecības nolīgumu (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement* – ACTA), ar kuru tiks ieviesti detalizēti nosacījumi intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanā un izveidots savstarpējs koordinācijas mehānisms. Kopumā ACTA ir vērtējams kā nozīmīgs instruments efektīvai intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai, sekmējot uz zināšanām balstītas ekonomikas attīstību ilgtermiņā.

6.4. ielikums

Farmācijas tarifu atcelšanas nolīguma 4. pārskats

1994. gadā PTO Urugvajas raunda ietvaros vairākas PTO dalībvalstis (ASV, Šveice, ES, Japāna, Kanāda, Norvēģija un Makao (Ķīna)) noslēdza *Farmācijas tarifu atcelšanas nolīgumu* (1995. gada 1. janvārī stājās spēkā), kas paredz līgumslēdzēja pusēm savstarpējā tirdzniecībā piemērot beznodokļu režīmu farmaceutiski aktīvām vielām ar starptautisku nepatentētu nosaukumu, ko piešķirusi Pasaules Veselības organizācija, un noteiktiem farmaceutiskiem produktiem, kurus izmanto gatavo zāļu ražošanai. Vienlaikus nolīguma slēdzējas puses arī vienojās par *Farmācijas nolīguma* pārskatīšanu reizi trijos gados, papildinot farmaceutisko produktu sarakstu ar jauniem produktiem beznodokļu režīma piemērošanai. Līdz šim nolīgums ir pārskatīts jau trīs reizes – 1996., 1998. un 2007. gadā.

2009. gadā tika uzsākta nolīguma ceturrtā pārskatīšana. Šobrīd ES beznodokļu režīmu kopumā piemēro 8619 farmaceutisko produktu importam un līdz ar nolīguma pārskatīšanu, kur attiecīgi tiks grozīta Padomes *Regula* (EEK) Nr. 2658/87 par tarifu un statistikas nomenklatūru un kopējo muitas tarifu, plānots piemērot vēl papildus 718 farmaceutiskiem produktiem, kuru starpā ir ietvertas arī Latvijas farmācijas uzņēmumiem svarīgas farmaceutiskās vielas.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Šobrīd ir spēkā virkne ES **nepreferenciālo līgumu**, t.sk. partnerības un sadarbības līgumi (PCA) ar Armēniju, Azerbaidžānu, Gruziju, Krieviju, Ķīnu, Moldovu, Ukrainu u.c. Šie līgumi ietver vispārīgu sadarbības ietvaru, balstoties uz daudzpusējās tirdzniecības sistēmas normām, neparedzot padziļinātu līgumslēdzēju pušu ekonomisko integrāciju. No Latvijai ārējā tirdzniecībā nozīmīgākajām trešajām valstīm būtiski atzīmēt 2010. gadā turpinātās ES-Krievijas sarunas par jaunu PCA, kuru ietvaros puses cita starpā pārrunājušas tirdzniecības un investīciju sadaļas nosacījumus. 2010. gadā tika parafēts ES un Irākas PCA, kuru plānots parakstīt tuvākajā laikā.

Vienlaikus ES ir noslēgusi virkni **preferenciālo līgumu**, kas satur savstarpēji labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus. Līdz šim šādi līgumi ir noslēgti ar

Balkānu valstīm², Eiropas Ekonomiskās zonas valstīm³ un Šveici, kā arī Čīli, Dienvidāfriku un Meksiku.

Šobrīd procesā ir virkne sarunu par ES preferenciālajiem tirdzniecības līgumiem ar trešajām valstīm, tostarp, brīvās tirdzniecības līgumu sarunas (BTL) ar divām Dienvidaustrumāzijas asociācijas valstīm⁴ – Singapūru un Malaiziju, Dienvidu kopējā tirgus valstīm⁵ (*Mercosur*), Indiju, Kanādu, Lībiju, Persijas līča sadarbības padomes valstīm⁶ (GCC), Ukrainu un Vidusjūras reģiona valstīm⁷, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (EPA) ar lielāko daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (ACP). Tāpat drīzumā plānots uzsākt preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunas ar Armēniju,

² Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne, Serbija un Turcija

³ Islande, Lihtenšteina un Norvēģija

⁴ Birma, Bruneja, Filipīnas, Indonēzija, Kambodža, Laosa, Malaizija, Singapūra, Taizeme un Vjetnama

⁵ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

⁶ Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

⁷ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Lībāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

¹ ASV, Austrālija, Dienvidkoreja, ES, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Maroka, Meksika, Singapūra un Šveice

Gruziju un Moldovu, bet pēc attiecīgo valstu iestāšanās PTO – arī ar Azerbaidžānu, Krieviju, Kazahstānu un Baltkrieviju.

Jāatzīmē, ka 2010. gada 6. oktobrī tika parakstīts ES-Dienvidkorejas BTL, kas ar 2011. gada 1. jūliju stāties spēkā pagaidu kārtā (līdz ratifikācijas procedūru pabeigšanai). Savukārt 2010. gada 16.-19. maijā ir panākta vienošanās arī par tirdzniecības sarunu pabeigšanu ar Andu Kopienas valstīm¹, Centrālamerikas valstīm², un 2010. gada otrajā pusē notika līgumu juridiska sagatavošana parakstīšanai.

Līdzās minētajiem līgumiem ES un tās nozīmīgāko globālo partneru – Ķīnas, Japānas un ASV – divpusējās ekonomiskās attiecības tiek sekmētas arī regulāru regulatoro dialogu ietvaros.

Jāatzīmē, ka 2010. gada rudenī notika ES līmeņa publiskā apspriešana par tirdzniecības un ekonomisko attiecību nākotni ar Japānu. Plānots, ka šīs apspriešanas rezultāti būs zināmi sagatavošanās procesā uz 2011. gada ES-Japānas samitu, kura laikā puses, visticamāk, vienosies par turpmāko sadarbības formu divpusējās ekonomiskās integrācijas padziļināšanai.

Trešo valstu tirgus pieejamības veicināšana

Lai ES, t.sk. arī Latvijas eksportētājiem nodrošinātu efektīvāku tirgus pieejamību trešo valstu tirgos, tiek piemēroti atbilstoši tirgus pieejamības nodrošināšanas instrumenti tirdzniecības barjeru noteikšanai, samazināšanai un/vai novēršanai.

2010. gadā tika turpināts darbs pie Tirgus pieejamības partnerības stiprināšanas. Gada beigās jau darbojās 13 darba grupas³ un 33 tirgus pieejamības vienības⁴, kas risina ES uzņēmējiem specifiskus ar tirdzniecības ierobežojumiem saistītus gadījumus trešajās valstīs, kā arī dažādu nozaru un reģionu jautājumus.

Saskaņā ar 2009. gadā uzsākto pasaules valstu tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzību 2010. gada oktobrī ir sagatavots jau septītais t.s. ātrās brīdināšanas ziņojums par esošiem un plānotiem tirdzniecību ierobežojošiem pasākumiem trešo valstu tirgos. Kopš uzsākta šāda uzraudzība, visvairāk tirdzniecības ierobežojumi ir ieviesti vai arī tos plānots ieviest ne tikai tādās Latvijas eksportam būtiskos tirgos kā Krievijā, Ukrainā, Baltkrievijā un Kazahstānā, bet arī pasaules lielo tirdzniecības partneru tirgos –

Argentīnā, Brazīlijā, Ķīnā, Indijā, ASV un Kanādā. Tirdzniecības ierobežojumi pamatā ir ieviesti lauksaimniecības, tērauda, autobūves, tekstilrūpniecības, elektronikas izstrādājumu, izejmateriālu un pakalpojumu tirdzniecībā, un tie pārsvarā izpaužas kā ieviedumtas nodokļu paaugstinājumi, importa licencēšana, valsts iepirkumu procedūras, investīciju ierobežojumi, necaurspīdīgas sertifikācijas procedūras, pašmāju eksportētāju atbalsta pasākumi, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi, kā arī kompensācijas un antidempinga pasākumi.

2010. gadā tika turpināta ES Tirgus pieejamības datubāzes pilnveidošana, gan atjaunojot informāciju par ES uzņēmēju tirdzniecības problēmjautājumiem trešo valstu tirgos, ieviešot iespēju tiešsaistē informēt ES kompetentās iestādes par trešajās valstīs sastopamajiem tirdzniecības šķēršļiem, gan sagatavojot datubāzes lietošanas rokasgrāmatu visās ES dalībvalstu valodās⁵.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas (SVK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analīzes iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai (skatīt 6.5. ielikumu).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem. Tāpat kā 2008. gada 9. aprīlī tika noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību ar Vologdas apgabala valdību, 2010. gada 16. septembrī tika parakstīta vienošanās ar Pleskavas apgabala administrāciju. Norit sarunas ar Kirovas, Ivanovas un Jaroslavljas apgabalu valdībām, kā arī Baškortostānas Republikas valdību par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā.

¹ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija, Peru

² Gvatemala, Hondurasa, Kostarika, Nikaragva, Salvadora un Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

³ Izveidotās darba grupas ES tirgus pieejamības jomā – SPS/Dzīvnieku izcelsmes produkti; SPS/Augu izcelsmes produkti; Vakcīnas/Japāna; Medicīnas ierīces/Indija, Ķīna, Koreja, Taivāna, Brazīlija un Turcija; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas/Turcija un Ķīna; Riepas; Autobūve; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilizstrādājumi; Vīns un stiprie alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīmijas nozare

⁴ ES Tirgus pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Argentīnā, Alžīrijā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīlē, Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Islandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā – Honkongā un Makao, Malaizijā, Meksikā, Marokā, Nigērijā, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Turcijā, Tunisijā, Ukrainā, Venecuēlā, Vjetnamā

⁵ <http://madb.europa.eu/mkacadb2/userguide.htm>

6.5. ielikums

Latvijas un trešo valstu starpvaldību komisiju darbības aktualitātes no 2010. gada jūnija līdz novembrim

- Latvijas-Krievijas SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos ceturrtā sēde notika 2010. gada 4. jūnijā Pleskavā. Līdz 2011. gadam varētu tikt parakstīti līgumi, kas skar tādas jomas kā izvairīšanās no dubultās aplikšanas ar nodokļiem un nodokļu nemaksāšanas, vīzu režīma atvieglošana pierobežas teritorijas iedzīvotājiem, tūrisma jomā, ārkārtas situāciju likvidēšana un organizētās noziedzības apkarošana. Lai veicinātu Latvijas pārtikas produktu eksportu uz Krieviju, puses vienojās izskatīt iespēju noslēgt memorandus par gaļas un piena produktu un konditorejas izstrādājumu piegādēm Krievijā. 2010. gada 3. jūnijā Pleskavā notika Latvijas-Krievijas uzņēmēju biznesa forums. 2010. gada 28. aprīlī Maskavā notika SVK Ekonomiskās sadarbības darba grupas pietkā sēde. SVK ietvaros ir izveidota Reģionālās sadarbības darba grupa, kuras mērķis būs veicināt reģionālo ekonomisko sadarbību, t.sk. investīciju projektus Latvijas un Krievijas reģionu sadarbībai, un sadarbību starp Latvijas un Krievijas pašvaldībām. Darba grupas pirmā sēde notika 2010. gada 3. jūnijā Pleskavā. Sēdes laikā puses vienojās attīstīt ekonomisko sadarbību starp Latviju un Krievijas reģioniem un republikām, kā arī starp Latvijas un Krievijas pašvaldībām un biznesa aprindām. Puses vienojās aktīvi strādāt pie līgumtiesiskās bāzes pilnveidošanas. Puses vienojās Darba grupas ietvaros veidot perspektīvo reģionālās sadarbības un investīciju projektu sarakstu, lai veicinātu to īstenošanu. 17. novembrī Rīgā notika Reģionālās sadarbības darba grupas vadītāju tikšanās, kuras laikā tika parakstīts darba grupas Reglaments, kā arī nolemts, ka darba grupas 2. sēde notiks 2011. gada martā Rīgā.
- 2010. gada 29. jūlijā Rīgā norisinājās Latvijas-Ukrainas SVK ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos trešā sēde. Puses izteica gatavību turpināt Līguma sagatavošanu par kravu pārvadājumiem starp Latvijas Republiku un Ukrainu un tranzītu caur to teritorijām, veicināt sadarbību mašīnbūves, enerģētikas, būvniecības, tūrisma, pārtikas, ķīmiskās, kuģu būvēšanas, aviācijas, elektronikas un elektrotehniskās rūpniecības, IT jomās, kā arī aktivizēt sadarbību investīciju jomā, dalīties pieredzē standartizācijas, akreditācijas, sertifikācijas, metroloģijas, atbilstības novērtēšanas un patērētāju tiesību aizsardzības jomās, pārrunāja abu valstu līdzšinējo sadarbību un turpmākās iespējas un perspektīvas agrorūpnieciskā kompleksa jomā, vienojās izskatīt iespējas abpusēji optimizēt pārtikas produkcijas veterinārās kontroles un sertifikācijas procedūras. Sēdes ietvaros tika parakstīta Latvijas Republikas un Ukrainas ekonomiskās sadarbības programma 2010.-2011. gadam.
- 2010. gada 29.-30. septembrī Minskā notika Latvijas-Baltkrievijas SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos sestā sēde. Tās laikā puses atzinīgi novērtēja Latvijas-Baltkrievijas pašreizējo divpusējo attiecību attīstības dinamiku un pauda gatavību veicināt abu valstu sadarbību ekonomikā. Tika pārrunāti vairāki aktuāli jautājumi divpusējās sadarbības veicināšanai ražošanas, enerģētikas, transporta, sakaru, lauksaimniecības un pārtikas ražošanas, mežsaimniecības, standartizācijas un metroloģijas, tūrisma, kā arī zinātniski tehniskajā jomā, kā arī citās jomās turpmākās tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības attīstībai.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi

Tērauda

Tērauda elastība un vairākkārtējā pārstrāde padara to par vienu no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulē. Metāl rūpniecības nozare veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos, turklāt ES ir otrā lielākā pasaules tērauda ražotāja pēc Ķīnas.

Arī 2010. gadā pieprasījums pēc dzelzs un tērauda produktiem Eiropā ir daudz mazāks nekā 2007. un 2008. gadā. Jāatzīmē, ka Eiropas Dzelzs un tērauda industriju konfederācijas *Eurofer* paredz tirgu atjaunošanos tikai uz 2012.-2013. gadu. Neskatoties uz to, gandrīz visos tērauda izmantojošos sektoros 2010. gadā vērojama lielāka aktivitāte nekā iepriekš paredzēts.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību, kā arī vienojās par tā ikgadēju pagarināšanu, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu 2,5% apmērā. Tādējādi 2011. gadā Krievijai kvotu apjoms noteikts 3,3 milj. tonnu apmērā. Savukārt attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi, un importa kvota arī 2011. gadā ir noteikta 0,2 milj. tonnu apmērā. Pēc Krievijas un Kazahstānas uzņemšanas PTO ES tērauda līgumi ar šīm valstīm automātiski zaudēs spēku. Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu

importam no visām trešajām valstīm ES piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk globāli tirgotām precēm. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaulē pēc Ķīnas, dominējot pasaulē augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos.

Ilgu laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstīs apņemas pakāpeniski 10 gadu laikā īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Ar 2010. gada 5. maiju ir atcelta dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importam. Tādējādi šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro vairs tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas tekstilpreču importam. Jāatzīmē, ka šīs valstis nav PTO dalībvalstis.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Eiropas Kopienas tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas tirdzniecības aizsardzības instrumentu (TAI) sistēma – antidempinga, pretsubsīdiiju un iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi.

2010. gada otrajā pusē ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tika piemēroti 129 antidempinga un 11 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tika piemērota pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Aizsardzības pasākumiem galvenokārt pakļauti dzelzs un tērauda, kā arī ķīmijas nozares produkti.

Latvijā TAI procedūrās ir gan skarto preču ražotāji, gan importētāji, tirgotāji un patērētāji. No Latvijas ražotāju interešu viedokļa šajā pusgadā kā būtiskākās minamas:

- antidempinga pārbaude attiecībā uz stikla šķiedras un stikla šķiedras sieta audumu importu no Ķīnas. Šajā lietā Latvija iestājas pret negodīgu Ķīnas ražotāju tirdzniecības praksi, atbalstot perspektīvu un uz attīstību vērstu Latvijas stikla šķiedras izstrādājumu ražotāja izaugsmi un konkurētspēju kā pašmāju, tā eksporta tirgos;
- antidempinga pārbaude attiecībā uz augstas stiprības poliestera pavedienu importu no Ķīnas. Ņemot vērā to, ka ar nodevas ieviešanu sadārdzināsies gala produktu (trošu, auklu, lentu un jostu) cenas, kuru ražošanā tiek izmantota minētā prece, un tādējādi samazināsies šo produktu konkurētspēja, salīdzinot ar tādu pašu precī, piemēram, no Ķīnas, Latvija iestājas pret nodevas ieviešanu.

Trešo valstu piemērotie tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Latvijas ekonomiskās intereses visbūtiskāk skar ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no ES. Saskaņā ar vairākkārtējiem PTO Strīdus izskatīšanas institūciju ziņojumiem, ASV piemērotā antidempinga nodevas aprēķināšanas metode ir atzīta par nepamatotu un PTO normām neatbilstošu, un tā visdrīzākā laikā ir pārskatāma. Lai arī ASV ir solījusi ievērot PTO rekomendācijas, rezultāts joprojām nav apmierinošs. 2010. gada 29. janvārī, pamatojoties uz saistību neizpildi, EK lūdza atļauju PTO ieviest sankcijas pret ASV eksportētiem produktiem uz ES. Ņemot vērā, ka ASV iebilda pret sankciju apmēru, lieta tika nodota izvērtēšanai PTO arbitražai, kurai lēmums bija jāpieņem līdz 2010. gada 8. septembrim. 2010. gada 7. septembrī ES un ASV iesniedza kopīgu lūgumu atlikt arbitražas procedūru, jo ASV puse ir apņēmusies vistuvākajā laikā pilnā apmērā ieviest PTO rekomendācijas.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba Eiropas Savienības ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti pietiekami augsti rezultāti. Latvija 27 dalībvalstu starpā ir ierindojusies dalītā 5.-7. vietā ar direktīvu ieviešanas deficītu 0,5% apmērā, tādējādi nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficītu 1% apmērā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu apriti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK*), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē. TRIS datubāze ir

bezmaksas pakalpojums, kas ir pieejams www.europa.eu portālā. Lielāko daļu pazīnoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot visās ES valodās.

Kopumā no 2004. gada 1. maija līdz 2010. gada 1. decembrim Latvija informēja Eiropas Komisiju par 92 tehnisko noteikumu projektiem, par kuriem Eiropas Komisijas iebildumi saņemti 18 gadījumos. Vairumā gadījumu Eiropas Komisijas iebildumi ir bijuši saistīti ar to, ka normatīvo aktu projektos netiek ietverts savstarpējās atzišanas princips, kas nosaka, ka Latvijā atzīst produktus, kas ražoti vai likumīgi laisti aprīvē kādā no ES dalībvalstīm vai Turcijā vai likumīgi ražoti kādā no Eiropas Brīvas tirdzniecības asociācijas valstīm, kas ir Eiropas ekonomikas zonas līguma līgumslēdzēja puse.

Savstarpējās atzišanas princips ar *direktīvu 98/34/EK* un *98/48/EK* izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprīves nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzišanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, pēc Eiropas Komisijas ierosinājuma un ES dalībvalstu atbalsta tika pieņemta un 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK. Līdz ar to tika sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzišanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzišanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā produktu informācijas kontaktpunkta funkcijas šobrīd pilda Ekonomikas ministrija (*e-pasts: pcp@em.gov.lv*).

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **brīvas pakalpojumu aprīves** veicināšana.

Starpt ES tiesību aktu pēdējo gadu iniciatīvām Latvijai nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes *direktīva 2006/123/EK* par pakalpojumiem iekšējā tirgū, kura valstij bija jāievieš līdz 2009. gada beigām. 2010. gada 4. maijā spēkā stājās *Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums*, kas nodrošina direktīvas prasību ieviešanu horizontālā tiesību aktā. Direktīvas mērķis ir

radīt nepieciešamo tiesisko regulējumu, lai veicinātu komercdarbības tiesību un brīvas pakalpojumu aprīves īstenošanu ES iekšējā tirgū. Direktīvas ieviešana sniegs pozitīvu ieguldījumu saistībā ar pārrobežu ekonomisko aktivitāšu veicināšanu pakalpojumu sektorā, kā arī komercdarbības vides uzlabošanā, jo īpaši administratīvā sloga mazināšanā komersantiem.

Lai atvieglotu komercdarbības uzsākšanu un veikšanu, tiek nepārtraukti pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Atsevišķās jomās terminētas atļaujas paredzēts aizstāt ar beztermiņa licencēm, tiek vienkāršotas atļauju pagarināšanas procedūras, kā arī pārskatīts iesniedzamo dokumentu saraksts un skaits.

Eiropas Kopienas valsts pārvaldes iestāžu administratīvās sadarbības iespēju uzlabošanai Latvijā kopš 2007. gada novembra ir ieviests un pieejams **Iekšējā tirgus informācijas tīkls (IMI)**, kas nodrošina drošu un ātru datu apmaiņu starp Eiropas Savienības dalībvalstu atbilstīgajām iestādēm, kas ļauj efektīvi sazināties, neskatoties uz valodu un pārvaldes struktūru dažādības radītajiem šķēršļiem. Dalībvalsts iestādēm ir iespēja pārbaudīt uzņēmumu, personu iesniegto, bet citā dalībvalstī izdoto dokumentu autentiskumu vai risināt citas problēmas, sazinoties ar mītnes valsts iestādēm ar IMI starpniecību, kas nozīmē, ka uzņēmējam nav jāatgriežas mītnes zemē un jāpiegādā papildu izziņas, jāapstiprina tās pie notāra u.tml. Papildus ir identificētas un IMI sistēmā reģistrētas tās atbildīgās iestādes, kas nodrošina IMI sistēmas *Bridinājuma mehānisms* pilnīgu darbību. IMI sistēma *Bridinājuma mehānisms* ir izveidota, lai nodrošinātu efektīvu uzraudzību un pakalpojumu saņēmēju aizsardzību, informējot dalībvalstis par pakalpojumu darbībām, kas var radīt kaitējumu cilvēku veselībai, drošībai vai videi. IMI sistēmā ir reģistrētas 47 iestādes: 7 – profesionālās kvalifikācijas jomā, 36 – pakalpojumu jomā, 4 – profesionālās kvalifikācijas un pakalpojumu jomā. IMI sistēmas nacionālais koordinators un IMI sistēmas *Bridinājuma mehānisms* koordinators ir Ekonomikas ministrija. No 2010. gada janvāra līdz novembrim Latvijā IMI sistēmā reģistrēti 19 informācijas pieprasījumi.

No 2010. gada janvāra līdz novembrim **Latvijas SOLVIT koordinācijas centrā** iesniegtas 15 lietas, no kurām 13 aizvērtas, bet divas tiek risinātas. No aizvērtajām lietām atrisinātas 10 lietas, viena lieta slēgta kā neatrisināta, bet noraidītas 3 lietas, kas neatbilda SOLVIT lietu risināšanas nosacījumiem. 2009. gadā un 2010. gadā ievērojami pieaudzis sūdzību skaits par uzturēšanās atļaujām Latvijā pilsoņu ģimenes locekļiem, kā arī pabalstiem citās dalībvalstīs. Arī 2010. gadā SOLVIT turpina pagājušajā gadā iesākto informācijas kampaņu, informējot sabiedrību par SOLVIT darbību dažādos semināros, kā arī ar masu mediju starpniecību. SOLVIT tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā

tirgus problēmām, kuras ir izraisījuši valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot Eiropas Kopienas tiesību

normas. SOLVIT risina gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju problēmas, turklāt šis ir bezmaksas pakalpojums.

6.3. Nozaru attīstības politikas

6.3.1. Rūpniecības politika

Rūpniecības politika Latvijā tiek veidota, balstoties uz Eiropas Savienības rūpniecības politikas vispārējām vadlīnijām un ievērojot citu jomu, piemēram, tirdzniecības, iekšējā tirgus, inovācijas, pētniecības un konkurences politiku attīstības virzienus. Identificējot un risinot Latvijas rūpniecības komersantiem aktuālos jautājumus, nozīmīga ir īstenotā sadarbība ar darba devējus, arodbiedrības, nozaru rūpniecības uzņēmumus pārstāvošajām organizācijām, nevalstiskajām organizācijām, kā arī citiem sociālajiem partneriem.

Pārskatot **ES rūpniecības politikas** ietvaru, Eiropas Komisija 2010. gada oktobrī izplatīja Paziņojumu par *Integrētu rūpniecības politiku globalizācijas laikmetam*. Paziņojums ir viena no septiņām vadošajām iniciatīvām *ES 2020* stratēģijas īstenošanai (skatīt arī 6.1. nodaļu). Komisija Paziņojumā izvirza stratēģiju jaunas ES rūpniecības politikas ietvara izveidei, piedāvājot veicamās apņemšanās gan ES, gan dalībvalstu līmenī, lai uzlabotu ES konkurētspēju, nodrošinātu izaugsmi un darbavietas, kā arī sekmētu pāreju uz zemu oglekļa emisiju un resursu izmantošanas ziņā efektīvu ekonomiku. Jaunā rūpniecības politika iezīmē gan horizontāli, gan sektorāli strukturētu pieeju, koncentrējoties uz konkurētspēju un ilgtspēju, rūpniecības politiku izprotot plašākā nozīmē.

2010. gada 10. decembrī ES Konkurētspējas ministru padomē tika apstiprināti *Padomes secinājumi par integrētu rūpniecības politiku globalizācijas laikmetam: prioritāte konkurētspējai un ilgtspējai*, kuri tika sagatavoti, balstoties uz Komisijas izplatīto Paziņojumu. Secinājumi identificē būtiskākās rīcības, lai pārveidotu ES rūpniecību un paaugstinātu tās globālo konkurētspēju, vienlaikus aicinot Komisiju uzraudzīt dalībvalstīs īstenotās rūpniecības politikas un to konkurētspēju.

Padomes secinājumi akcentē to, ka ES rūpniecībai ir būtiski īstenot rīcības uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides veidošanā, uzsverot mazo un vidējo uzņēmumu centrālo lomu, kā arī to, ka ES rūpniecības bāzes modernizācijai, jaunu tehnoloģiju ieviešanai un darba vietu radīšanai izšķiroša ir piekļuve finansējumam. Arī efektīvi strādājošs vienotais tirgus, Eiropas transporta, enerģētikas un komunikāciju infrastruktūru un pakalpojumu paplašināšana un uzlabošana, atbalsts visa veida inovācijai, standartizācija un prasmes ir būtisks pamats ES rūpniecības attīstībai. Secinājumos uzsvērts, ka ES rūpniecības konkurētspējai svarīga ir globālo tirgu atvērtība, piekļuve izejvielām, īpaši – trešo valstu svarīgākajām izejvielām, kā arī nododīgas

trešo valstu tirdzniecības prakses novēršana. Vienlaikus akcentēts, ka jāturpina īstenot virzību uz drošu, ilgtspējīgu, zemu oglekļa emisiju, resursu un enerģijas efektīvu ekonomiku, paredzot attiecīgus pasākumus ES rūpniecības turpmākajai pārejai uz ecoefektīvu saimniekošanas modeli. Secinājumos atzīmēta arī kosmosa sektora nozīme ES rūpniecības konkurētspējai un inovācijai.

Energoietilpīgajām nozarēm īpaši nozīmīgi ir 2008. gadā apstiprinātie grozījumi *ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvā* (direktīva 2009/29/EK). Viens no centrālajiem jautājumiem direktīvā ir vienotas emisijas kvotu sadales sistēmas izveide un to energoietilpīgo nozaru noteikšana, kuras ir pakļautas paaugstinātam oglekļa pārvirzes riskam jeb riskam pārdislocēt ražošanu ārpus ES papildu izmaksu un konkurētspējas zuduma dēļ, ko var radīt tieša vai pastarpināta dalība ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā. Direktīvā ir iekļauti skaitliski kritēriji oglekļa pārvirzes riskam pakļauto nozaru noteikšanai, balstoties uz to iesaisti starptautiskajā tirdzniecībā un plānoto izmaksu pieaugumu.

2009. gada 18. septembra *Eiropas Komisijas Klimata pārmaiņu komitejas darba grupā* notika balsošana par Eiropas Komisijas lēmuma projektu par nozaru sarakstu, kuras pakļautas būtiskam oglekļa emisiju pārvirzes riskam un varēs pretendēt uz bezmaksas CO₂ izmešu kvotām. Balsojumā apstiprināja tādas Latvijai būtiskas energoietilpīgas nozares un apakšnozares kā tērauda ražošana, cementa ražošana, stikla un stikla šķiedras ražošana un finiera un kokšķaidu plātņu ražošana.

Lai novērtētu **militārās rūpniecības** potenciālu Latvijā, 2009. gadā tika veikts pētījums *Aizsardzības un saistīto rūpniecības nozaru attīstības iespējas Latvijā*. Pētījumā tika analizēta kompensācijas darījumu (*offset*) politika ES valstīs, kā arī sniegti priekšlikumi kompensācijas darījumu politikas īstenošanai Latvijā.

2010. gada vasarā spēkā stājās grozījumi *Publisko iepirkumu likuma* 4. pantā, nosakot iespēju piemērot kompensācijas darījumus militāra rakstura preču iepirkumiem. Saskaņā ar grozījumiem *Publisko iepirkumu likumā* Ekonomikas ministrija sadarbībā ar ekspertiem no dažādām valsts institūcijām, kā arī darba devējus un dažādu nozaru rūpniecības uzņēmumus pārstāvošajām organizācijām izstrādāja un Ministru Kabinets 2010. gada 30. septembrī pieņēma *Noteikumus par kompensācijas darījumu piemērošanu iepirkumos valsts aizsardzības vajadzībām*.

Kompensācijas jeb *offset* darījumu ieviešanas mērķis ir eksportspējīgu vietējās rūpniecības, pakalpojumu un pētniecības nozaru attīstības veicināšana. Minētie noteikumi nosaka kārtību, kā jāpiemēro kompensācijas darījuma nosacījumi, slēdzot publiskus piegādes

līgumus ar ārvalstīs ražotu militāras nozīmes preču piegādātājiem. Līguma summai pārsniedzot 2 milj. latu, militāro preču piegādātājam iepircējas valsts ekonomikai jākompensē pirkuma vērtība, piemēram, nodrošinot vietējo uzņēmumu iesaisti ražošanas procesā, iepērkot vietējo uzņēmumu produkciju, veicot investīcijas valsts ekonomikā vai kādā citā veidā nodrošinot līdzekļu atgriešanu pircējas valsts ekonomikā. Ieguvēji no kompensācijas politikas īstenošanas galvenokārt būs saistīto nozaru (elektronika, elektrotehnika, metālapstrāde, mašīnbūve, informācijas tehnoloģijas u.c.) uzņēmumi, kas var piedāvāt komponentes un sniegt pakalpojumus militārajai rūpniecībai, gan pētniecības institūcijās, radot un uzturot kompetentu un konkurētspējīgu nacionālo un Eiropas aizsardzības tehnoloģisko un rūpniecisko bāzi.

2010. gadā Ekonomikas ministrija turpina sniegt atbalstu **klasteru attīstībai**, lai veicinātu savstarpēji nesaistītu nozaru komersantu un saistīto institūciju (izglītības, pētniecības institūcijas) sadarbību, atbalstot kopīgu projektu īstenošanu, tādējādi veicinot ātrāku nozaru un pastarpināti arī pašu komersantu konkurētspējas celšanu, eksporta apjomu palielināšanu, inovācijas un jaunu produktu ražošanu.

Laikā no 2010. gada 1. aprīļa līdz 2010. gada 26. aprīlim tika izsludināts konkurss *Līdzfinansējuma līguma slēgšana Klasteru attīstības programmas īstenošanai*. Pretendēt uz līdzfinansējuma līguma slēgšanu un finansējuma saņemšanu klasteru attīstības veicināšanai varēja biedrības un nodibinājumi. Pēc projektu izvērtēšanas un apstiprināšanas Ekonomikas ministrija noslēdza 9 līgumus līdzfinansējuma piešķiršanai par 186 tūkst. latu šādu klasteru projektu īstenošanai:

- Ventspils Augsto tehnoloģiju parks *Kosmosa tehnoloģiju klastera attīstības pasākumi*;
- Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija *Latvijas IT klastera eksportspējas stiprināšana un starptautiskās sadarbības veicināšana*;
- Latvijas Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības asociācija *Metālapstrādes un saistīto nozaru klastera attīstība*;
- Viegslas rūpniecības uzņēmumu asociācija *Tekstila un saistīto nozaru klastera inovatīvo izstrādājumu rūpniecisko paraugu izgatavošana un gatavo izstrādājumu testēšana un īpašību pārbaude*;
- Latvijas Ķīmijas un farmācijas uzņēmēju asociācija *Ķīmijas un farmācijas nozares inovatīvās vides veicināšana ar klasteru metodi*;
- asociācija „Latvijas Mēbeles” *Mēbeļu ražošanas un saistīto nozaru klastera attīstība*;
- Latvijas Loģistikas asociācija *Latvijas piegādes ķēžu klastera attīstība*;
- Latvijas Elektrotehnikas un elektronikas rūpniecības asociācija *Elektronikas un elektrotehnikas nozares klasteru attīstības projekts*;
- Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācija *Pārtikas nozares klasteris*.

Komersantu savstarpējās un starptautiskās sadarbības sekmēšanai Ekonomikas ministrija un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra iesaistījusies *ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam* Rīcības plāna prioritātes *Reģiona potenciāla pilnīga izmantošana pētniecības un inovāciju jomās* ietvaros uzsāktās starpvalstu vadošās programmas *Baltijas jūras reģiona inovāciju, klasteru un MVU tīkli (BSR Stars)* īstenošanā.

BSR Stars programmas īstenošanai tika izstrādāts *StarDust* projekta pieteikums iesniegšanai *Baltijas jūras reģiona programmā 2007.-2013. gadam (Baltic Sea Region Programme 2007-2013)*. *StarDust* vispārējais mērķis ir paaugstināt pētniecības vides, klasteru un MVU tīklu starptautisko sadarbību, Baltijas jūras reģionā izveidojot vairākus pasaules mēroga pētniecības un inovācijas centrus. *StarDust* projekta pamatā ir 5 starpvalstu pilotprojekti, kas tiek īstenoti tādās jomās kā videi draudzīgas tehnoloģijas un nākotnes enerģija, labklājība un veselība, nākotnes transports, digitālais business un pakalpojumi.

StarDust ir secīgs turpinājums jau iepriekš aizsāktām iniciatīvām klasteru jomā un sekmēs Latvijas klasteru attīstību un sadarbību ar BSR jūras reģiona klasteriem. Turklāt Latvijas IT klasteris, Latvijas Mākslas akadēmija un Latvijas loģistikas asociācija ir apstiprināti kā pilnvērtīgi partneri programmas *StarDust* pilotprojektos.

2010. gada rudenī *StarDust* projekts tika apstiprināts finansējuma saņemšanai *Baltijas jūras reģiona programmā 2007.-2013. gadam*. Plānots, ka projekts ilgs līdz 2013. gada beigām un tā kopējais budžets veido aptuveni 6,5 milj. eiro.

Eiropā jau šobrīd ir augsti attīstīta **kosmosa rūpniecība**. Arī nākotnē kosmos un ar to saistītie pakalpojumi uzskatāmi par perspektīvu rūpniecības un uzņēmējdarbības virzienu. Lai veicinātu valsts nacionālās kosmosa politikas izstrādi un tās īstenošanu, Izglītības un zinātnes ministrija izveidoja *Valsts kosmosa tehnoloģiju attīstības darba grupu*. Šobrīd darba grupā noris *Informatīvā ziņojuma par kosmosa tehnoloģiju attīstību un kosmosa rīcībpolitikas veidošanu valstī* sagatavošana.

Nepieciešamība pēc nacionāla līmeņa kosmosa politikas ietvara ir arī Eiropas Kosmosa aģentūras (ESA) nosacījums, Latvijai izrādot vēlmi kļūt par pilntiesīgu ESA dalībvalsti. Lai nodibinātu tiesisko pamatu Latvijas un ESA sadarbībai kosmosa izpētes un miermīlīgas izmantošanas jomā, kā arī radītu priekšnosacījumus kopīgu projektu īstenošanā, 2009. gada vasarā tika parakstīts līgums starp ESA un Latvijas Republikas valdību. Kļūstot par ESA sadarbības valsti (PECS) vai perspektīvā – par pilntiesīgu ESA dalībvalsti, gan Latvijas pētniecības institūcijām, gan uzņēmumiem tiktu radīta iespēja iesaistīties ESA projektu konkursos kosmosa pētījumu, tehnoloģiju un inovācijas attīstīšanai. Ievērojot, ka ESA pārziņā ir vairākas kosmisko tehnoloģiju jomas (satelītu telekomunikācija, satelītu navigācija, pilotējamie kosmiskie lidojumi, Starptautiskā kosmosa stacija, nesējraķešu transports u.c.), ESA sadarbības valsts statuss būtiski atvieglotu Latvijas uzņēmēju un

zinātnisko institūciju spēju iesaistīties šajos Eiropas mēroga kosmisko tehnoloģiju projektos.

Lai novērtētu Latvijas gatavību ESA sadarbības valsts statusam, galvenokārt Latvijas institucionālo un industriālo potenciālu, 2010. gada martā tika organizēts ESA pārstāvju audits Latvijā. Audita laikā ESA pārstāvji izvērtēja 11 zinātniskos institūtus, 13 komercsabiedrības, apmeklējot arī 1 tehnoloģisko parku. ESA eksperti novērtēja Latvijas industriālo un intelektuālo infrastruktūru un tehniskās iespējas kā potenciāli atbilstošas, vienlaikus sniedzot apkopojumu par Latvijas vājajām vietām, kā arī rekomendācijas turpmākai rīcībai.

Rūpnieciskā dizaina attīstīšana ir uzskatāma par svarīgu aspektu rūpniecības konkurētspējas paaugstināšanā, kas nodrošina iespēju saražoto produkciju pozicionēt kā atšķirīgu un jaunu, paaugstinot gan galaprodukta pievienoto vērtību, gan pieprasījumu un starptautisko konkurētspēju. *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmas 2007.-2013. gadam* ietvaros rūpnieciskā dizaina jomā tiek īstenoti vairāki pasākumi, piemēram, izveidots un uzturēts rūpnieciskā dizaina portāls www.designlatvia.lv, sniegtas konsultācijas, veikti dizaina auditi uzņēmumos. Projekta *Dizaina autobuss* ietvaros arī 2010. gadā Latvijas dizaineriem tika piedāvāta iespēja apmeklēt dažādu sektoru ražošanas uzņēmumus. Projekta ietvaros 2010. gadā tika noorganizēti 3 braucieni uz dažādu nozaru uzņēmumiem, kopumā apmeklējot 8 ražošanas uzņēmumus un sadarbības partnerus, piedaloties 60 dizaineriem. Rezultātā ir uzsākta sadarbība starp dizaineriem un ražotājiem atsevišķu jaunu produktu izveidei.

Lai sekmētu arvien veiksmīgāku jaunu zīmolu attīstību, LIAA kopīgi ar dizaina un zīmolvēdības ekspertiem Rīgā un Latvijas reģionos organizēja informatīvu un izglītojošu izbraukuma semināru ciklu *Seši soļi līdz veiksmīgam zīmolam*. Četrus seminārus ietvaros, kurus apmeklēja 425 dalībnieki, tika organizētas diskusijas, popularizējot uzņēmēju veiksmīgu sadarbību ar dizaineriem. Vienlaikus uzņēmēji tika informēti arī par produktu un pakalpojumu popularizēšanas iespējām, izmantojot multimediju un jaunās tehnoloģijas.

2010. gadā tika organizētas atbalsta aktivitātes zināšanu pārneses projektā *Produktu dizaina izstrādes pakalpojumu sniegšana ražošanas komersantiem*, kurā piedalījās 10 ražošanas komersanti, saņemot produktu dizaina izstrādes pakalpojumus. Atbalstu projekta ietvaros saņēma gan mēbeļu, gan elektronikas, gan pārtikas ražošanas uzņēmumi, kas sadarbībā ar dizaineriem veica jaunu, novatorisku produktu dizaina izstrādi vai jaunas produktu sērijas (kolekcijas) dizaina izstrādi, kā arī būtiski uzlaboja esošā produkta dizainu, izstrādājot produktu iepakojuma koncepcijas, tādējādi rodot jaunus risinājumus produktu vizuālajai identitātei.

Latvijas produkcijas atpazīstamības un noieta veicināšanai Igaunijas tirgū 2010. gada novembrī

Latvijas dienu *Taste Latvia* ietvaros ar Latvijā ražotām precēm (pārtika, kosmētika, tekstils, mājas lietas) varēja iepazīties Igaunijā, Tallinā. Pasākumā plaši tika pārstāvēti arī Latvijas dizaineri, nodrošinot iespēju iegādāties savu produkciju.

2010. gadā konkursā *Eksporta un inovācijas gada balva* (skatīt 6.21. ielikumu) ir iekļauta jauna kategorija *Rūpnieciskais dizains*. Pretendēt uz balvu var Latvijā reģistrēts komersants, kura produktam ir izstrādāts rūpnieciskais dizains un kas ir ievērojami pārāks salīdzinājumā ar agrāk izstrādātajiem un/vai citiem tirgū esošajiem produktu dizainiem un tirgū pieejams ne ilgāk kā trīs gadus. Konkursa ietvaros pavisam tika saņemti 19 pieteikumi, no kuriem 8 uzņēmumi tika izvirzīti konkursa 2. kārtai. Konkursa kategorijā *Rūpnieciskais dizains* pirmo vietu ieguva uzņēmums SIA „PAA”, kas izstrādājis jauna dizaina izlietnes, otrā un trešā vieta attiecīgi – SIA „VARIS Toys” par izstrādāto dizainu koka konstrukcijas rotaļlietu spēlei, un SIA „Angel Glass Design” par izstrādāto dizainu stikla un kristāla trauku kolekcijai.

6.3.2. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas (skatīt arī 6.9. nodaļu) galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, veicinot primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un radot apstākļus elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumam, kā arī ar jaunu starpsavienojumu palīdzību novēršot reģiona elektroenerģijas tirgus izolāciju. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai un apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā.

Elektroapgādē vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Sadales tīkls”. Abu akciju sabiedrību vienīgais īpašnieks ir AS „Latvenergo”.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē noteiktās vienotās prasības (skatīt 6.6. ielikumu). Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši ES direktīvas nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma

pieprasījumu, veicināšanu, elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

6.6. ielikums

Normatīvo aktu saskaņošana ar ES direktīvām

Normatīvo aktu saskaņošanā ar ES normatīvajiem aktiem galvenie virzieni ir naftas un naftas produktu rezerves, piegādes drošība un energoefektivitāte, kā arī tirgus principu ieviešana enerģētiskā:

- **naftas produktu rezervju izveidošana.** Lai Latvija izpildītu ES normatīvo aktu prasības, nepieciešama Latvijas normatīvo aktu atbilstība Padomes 2006. gada 24. jūlija *Direktīva 2006/67/EK*, ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātās rezerves, iekļautajām prasībām un Padomes 2009. gada 14. septembra *Direktīva 2009/119/EK*, ar ko dalībvalstīm uzliek par pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātās rezerves, noteiktajām prasībām.
- 2010. gada 23. martā MK apstiprināja jaunu *Valsts naftas produktu rezervju izveides koncepciju*. Koncepcija nosaka, ka no 2010. gada 1. septembra Ekonomikas ministrija sāks pildīt Centrālās krājumu uzturēšanas struktūras funkcijas.
- Ministru kabineta 2002. gada 12. marta noteikumi *Enerģijas lietotāju apgādes kārtība un kurināmā pārdošanas kārtība izsludinātās enerģētiskās krīzes laikā* nosaka kārtību, kādā enerģijas lietotāji tiek apgādāti ar enerģiju izsludinātās valsts vai vietējās enerģētiskās krīzes laikā, un kārtību, kādā energoapgādes komersanti un komersanti, kuriem normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir izsniegtas licences uzņēmējdarbībai ar degvielu, izsludinātās enerģētiskās krīzes laikā pārdod tiem piederošo kurināmo pēc Valsts enerģētiskās krīzes centra vai pašvaldības enerģētiskās krīzes centra pieprasījuma. 2010. gada 7. oktobrī ir izdots Ministru prezidenta rīkojums *Par valsts enerģētiskās krīzes centru*, ar ko apstiprina Valsts enerģētiskās krīzes sastāvu.
- Lai pilnībā transponētu *Direktīva 2006/67/EK* un *Direktīva 2009/119/EK* iekļautās prasības, Ekonomikas ministrija rīkoja konkursus par *Drošības rezervju pakalpojuma sniegšanu valsts naftas produktu (degvielas) rezervju izveidei 25% apjomā Latvijas teritorijā* un *Drošības rezervju pakalpojuma sniegšanu valsts (Latvijas Republikas) naftas produktu (degvielas) rezervju izveidei 75% apjomā Eiropas Savienības dalībvalstīs (Dānijas Karaliste, Igaunijas Republika, Lietuvas Republika, Somijas Republika un Latvijas Republika) teritorijā*;
- **elektroenerģijas sektors.** Tiesisko regulējumu elektroenerģijas tirgum veido *Elektroenerģijas tirgus likums* un saskaņā ar to izdotie MK noteikumi. 2009. gada 15. augustā stājās spēkā MK 2009. gada 11. augusta *Noteikumi par atļaujām elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai*, kas aizstāj iepriekš Ministru kabinetā izdotos noteikumus. Elektroenerģijas ražošanas no atjaunojamiem energoresursiem atbalstam 2010. gada oktobrī tika organizēts konkurss par tiesībām pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros. Tika izdoti 18 lēmumi par biogāzes elektrostacijām, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 134 308,488 MWh, 6 lēmumi par biomasas elektrostacijām, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 98 007,882 MWh, 4 lēmumi par vēja elektrostacijām, kuru jauda pārsniedz 0,25 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 63 665,241 MWh, un 7 lēmumi par vēja elektrostacijām, kuru jauda nepārsniedz 0,25 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 3800 MWh par tiesību piešķiršanu pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā. 2010. gadā izdoti arī 13 lēmumi par hidroelektrostacijām ar jaudu līdz 5 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 10 238,3 MWh. Kopumā 2010. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamus energoresursus, obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 48 elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 83,69 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 310 019,911 MWh.
- Attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu koģenerācijā ir spēkā MK 2009. gada 10. marta *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*. Ar tiem ieviests arī Eiropas Komisijas lēmums (2006. gada 21. decembris) par saskaņotu efektivitātes atskaites vērtību noteikšanu atsevišķai elektroenerģijas un siltuma ražošanai, piemērojot Eiropas Parlamenta un Padomes *Direktīvu 2004/8/EK* par tādas koģenerācijas veicināšanu, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu iekšējā tirgū, un ar ko groza *Direktīvu 92/42/EK*. Kopš 2010. gada 23. septembra spēkā stājās Ministru kabineta *Grozījumi noteikumos par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*, no 2010. gada 1. novembra neparedzot iespēju pretendēt uz kvalificēšanos elektroenerģijas pārdošanai obligātā iepirkuma ietvaros vai garantētas maksas saņemšanai par uzstādīto elektrisko jaudu koģenerācijas elektrostacijām, kas izmanto fosilos energoresursus vai kūdras.
- 2008. gada 15. maijā stājās spēkā likums *Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā*. Grozījumi paredz, ka gadījumā, ja no elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud ražošanas jaudu nepietiekamība un to nav izdevies kompensēt, izsniedzot atļaujas elektroenerģijas ražošanai, valdība aizsūta konkursu par jaunu ražošanas jaudu ieviešanu vai esošo iekārtu rekonstrukciju. Konkursa uzvarētājs iegūs tiesības saņemt maksājumus par jaunajām elektroenerģijas jaudām. Vienlaikus attiecīgais elektroenerģijas ražotājs būs tiesīgs piedalīties elektroenerģijas tirgū un pārdot saražoto elektroenerģiju par vienošanās cenu jebkuram elektroenerģijas tirgus dalībniekam.
- Latvijā līdz 2020. gadam nepieciešams ieviest jaunas ģenerējošās bāzes jaudas ne mazāk kā 400 MW apjomā, tāpēc 2008. gada 22. decembrī MK pieņēma *Noteikumus par ieviešamās elektroenerģijas ražošanas jaudas apmaksas konkursu*. Konkursa priekšmets – ieviešamās ražošanas jaudas apmaksas Eiropas Kopienas *Dibināšanas līguma* 87. panta izpratnē uzskatāms par valsts atbalstu, un tā piešķiršanu nepieciešams saskaņot ar Eiropas Komisiju. 2010. gada 27. janvārī Eiropas Komisija atzina, ka MK noteikumos iestrādātais valsts atbalsta mehānisms cieto kurināmo (ogles un biomasu) izmantojošās elektrostacijas izveidei ir savietojams ar iekšējo tirgu. Lēmumu par konkursa izsludināšanu, kā arī par konkursa rezultātiem pieņems MK, savukārt Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija izsludinās un organizēs konkursu.
- Līdz 2011. gada 3. martam Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos jāievieš 2009. gada 13. jūlija Eiropas Parlamenta un Padomes *Direktīvas 2009/72/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/54/EK* atcelšanu prasības. *Direktīvas 2009/72/EK* mērķis ir vēl tālāka elektroenerģijas tirdzniecības un ražošanas nodalīšana no darbībām, kas saistītas ar elektroenerģijas pārvades sistēmu. Atbilstoši *Direktīvas 2009/72/EK* prasībām pārvades sistēmas operatora (PSO) īpašumtiesību nodalīšanu ir iespējams veikt vienā no trīs veidiem:
 - veikt pilnīgu īpašumtiesību nodalīšanu – nodalīt PSO un pārvades sistēmas aktīvus no AS „Latvenergo” koncerna;
 - iecelt neatkarīgu sistēmas operatoru – nodalīt PSO no AS „Latvenergo” koncerna, pārvades sistēmas aktīvus saglabājot AS „Latvenergo” koncerna ietvaros;

6.6. ielikuma turpinājums

- norīkot neatkarīgu pārvades operatoru atbilstoši direktīvā noteiktajām prasībām – nodalīt PSO un pārvades sistēmas aktīvus AS „Latvenergo” meitas sabiedrībā, kurai ir izvirzītas īpašas neatkarības prasības attiecībā pret AS „Latvenergo” koncernu. Latvijai optimālākā darbības modeļa noteikšanai izvērtējami tādi kritēriji kā pārvades sistēmas operatora funkciju nepārtrauktība, *Enerģētikas likuma* 20.¹panta prasību ievērošana par pārvades aktīvu saglabāšanu AS „Latvenergo” koncernā un aizliegumu AS „Latvenergo” kapitāla daļu atsavināšanai, uzņemto saistību pret kreditoriem ievērošana un pēc iespējas mazāka negatīva finanšu ietekme uz AS „Latvenergo” koncernu, valsts budžetu un tarifiem;
- **gāzes sektors.** 2005. gada 26. maijā Saeimā pieņemts likums *Grozījumi Enerģētikas likumā*, ar kuru noteikti dabasgāzes tirgus darbības principi. Likuma mērķis ir radīt apstākļus konkurencei dabasgāzes tirgū Latvijā, kā arī saskaņot regulējošos normatīvos aktus ar Eiropas Savienības likumdošanas prasībām. Likuma pārejas noteikumi paredz, ka likuma normu, kas regulē dabasgāzes tirgus darbības principus, spēkā stāšanās laiku un kārtību nosaka ar īpašu likumu. Atsevišķu *Enerģētikas likuma* pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka, ka šis *Enerģētikas likuma* normas stāties spēkā ar 2014. gada 4. aprīli. Līdz 2011. gada 3. martam Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos jāievieš 2009. gada 13. jūlija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu prasības. Latvijai jaunākā Direktīvas 2009/72/EK prasība ir tādas sistēmas ieviešana, kas trešajai pusei dod piekļuvi pārvades un sadales sistēmām, pamatojoties uz publicētiem tarifiem, ko piemēro visiem tiesīgajiem lietotājiem. Dabasgāzes piegādi un lietošanu regulē MK 2008. gada 16. decembra noteikumi *Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi*.

Ņemot vērā, ka 2008. gada 15. maijā, Saeimai grozot *Elektroenerģijas tirgus likumu*, mainījās attiecīgais deleģējums Ministru kabinetam izdot noteikumus, kas regulē elektroenerģijas tirdzniecību un lietošanu, 2009. gada 21. jūlijā Ministru kabinetā tika pieņemti *Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi*, kas nosaka kārtību, kādā lietotājiem piegādā elektroenerģiju un pārtrauc tās piegādi, elektroenerģijas tirgotāju, sistēmas operatoru un lietotāju tiesības un pienākumus elektroenerģijas piegādē un lietošanā, kā arī norēķinos par saņemtajiem pakalpojumiem, tirgotāju maiņas kārtību, elektroenerģijas piegādes kārtību saistītajiem lietotājiem, lietotāju tiesības saņemt universālo pakalpojumu elektroapgādē.

Pašreiz Latvijas **dabasgāzes tirgū** darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kas saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izdotajām licencēm veic dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu, un Latvijai ir tikai viens gāzes piegādātājs – AS „Gazprom”. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģionālo pārvades sistēmas operatoru, piecu Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzes vada Valdajs – Pleskava jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka dabasgāzes tirgus atvēršanas datumu – 2014. gada 4. aprīli.

Latvijas vispārējais mērķis ir palielināt no **atjaunojamiem energoresursiem** saražotās enerģijas īpatsvaru kopējā bruto enerģijas galapatēriņā no 32,6% 2005. gadā līdz 40% 2020. gadā. Ekonomikas ministrija, kas ir atbildīga par Latvijas enerģētikas politiku, lai ieviestu Direktīvas 2009/28/EK prasības, ir izstrādājusi likumprojektu *Atjaunojamās enerģijas likums* un ir uzsākusi gatavot nepieciešamo MK noteikumu projektus un normatīvo aktu grozījumus.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija Direktīvas 2003/30/EK par biodegvielu un citu atjaunojamo degvielu izmantošanas veicināšanu transportā nosacījumiem un *Biodegvielas likumā* (pieņemts 2005. gada 15. jūlijā) noteiktajām prasībām Latvijā līdz 2010. gada 31. decembrim biodegvielas īpatsvaram bija jāstāda ne mazāk kā 5,75% no kopējā transportā patērētā degvielas daudzuma.

Lai veicinātu biodegvielas patēriņu Latvijā, ar 2009. gada 1. oktobri tika ieviests obligātais 5% biodegvielas piejaukums fosilajai degvielai. Prasība par obligāto 5% biodegvielas piejaukumu gan neattiecas uz arktiskos un bargos ziemas apstākļos izmantojamu dīzeļdegvielu.

Atbilstoši *Ēku energoefektivitātes likuma*, ar kuru tika pārņemtas Eiropas Padomes un Parlamenta 2004. gada 31. marta Direktīvas 2002/91/EK par ēku energoefektivitāti prasības, 18. pantā dotajam deleģējumam 2009. gada 20. oktobrī pieņemti Ministru kabineta *Noteikumi par energoefektivitātes prasībām licencēta energoapgādes komersanta valdījumā esošām centralizētām siltumapgādes sistēmām un to atbilstības pārbaudes kārtību*, kas nosaka energoefektivitātes prasības licencēta energoapgādes komersanta valdījumā esošām centralizētām siltumapgādes sistēmām un to atbilstības pārbaudes kārtību.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Lai gan katra ES dalībvalsts ir atbildīga par savu energoapgādes drošību, ņemot vērā ES dalībvalstu enerģijas tirgu un infrastruktūras integrāciju, katras valsts individuālie risinājumi ir nepietiekami. Pagaidām nevar runāt par vienotu Eiropas enerģijas tirgu, jo tas ir stipri fragmentēts. Arī Baltija ir viens no izolētiem Eiropas iekšējā enerģijas tirgus reģioniem.

Baltijas valstu energoapgādes drošuma paaugstināšana arī ir Eiropas Savienības prioritāte. Otrajā Stratēģiskajā enerģētikas pārskatā, ko Eiropas Komisija pieņēma 2008. gada novembrī, Baltijas reģiona efektīvs starpsavienojums tika noteikts par vienu no sešiem prioritāriem infrastruktūras projektiem. Tā realizācijai tika izstrādāts Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāns (Baltic Energy

Market Interconnection Plan – BEMIP). BEMIP paredz izveidot efektīvi funkcionējošu enerģijas tirgu, paaugstināt apgādes drošumu Baltijā, savienojot Baltijas valstu energoapgādes sistēmu ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm.

BEMIP identificēti veicamie pasākumi efektīva kopējā Baltijas elektroenerģijas tirgus izveidei un Baltijas elektroenerģijas tirgus integrācijai ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu. Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskatīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržās NordPool reģionā, vienlaikus pārņemot arī NordPool darbības principus.

Paslaik tiek realizēti vairāki BEMIP iekļautie projekti, kas nodrošinās veiksmīgu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju.

Trans-Eiropas Enerģētikas Tīklu (TEN-E) programmas ietvaros tiek realizēts projekts Kurzemes loka ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte. Projekta kopējās izmaksas ir 0,65 milj. EUR, izpildes termiņš – 2012. gada jūnijs. Darbs norit 3 posmos: Grobiņa – Ventspils, Ventspils – Tume un Tume – Rīga.

Eiropas Komisija *Eiropas Enerģētikas atveseļošanas programmas* ietvaros 2010. gada 6. augustā pieņēma lēmumu finansiāli atbalstīt elektropārvades infrastruktūras izbūvi Latvijā, piešķirot kopējā NordBalt projekta ietvaros, kas paredz elektrolīniju un starpsavienojumu attīstību Baltijā, līdzfinansējumu Kurzemes loka projektam. NordBalt projekta ietvaros paredzēts izbūvēt Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojumu un stiprināt pārvades sistēmu Latvijas rietumu daļā – Kurzemes loku. Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma izbūvē Eiropas Komisija plāno ieguldīt 131 milj. eiro, savukārt 44 milj. eiro atvēlēti tīklu infrastruktūras pilnveidošanai Latvijā Kurzemes loka projekta ietvaros. Kurzemes loka projekta kopējās izmaksas – 88 milj. eiro, izpildes termiņš – 2014. gads.

Kurzemes loka projekts paredz, ka darbs noris divos posmos. Pirmajā posmā tiks veikta 330kV kabeļa izbūve, savienojot Rīgas TEC-1 un apakšstaciju „Imanta”, un 110kV kabeļa „Mīlgrāvis – Bolderāja” rekonstrukcija. Otrais posms paredz 110kV līnijas rekonstrukciju un jaunas 330kV gaisvadu līnijas izbūvi posmā Grobiņa-Ventspils.

Projektu norise nav kavēta. Ievērojot Eiropas Komisijas noteiktos stingros līdzfinansējuma grafikus, AS „Latvenergo” un AS „Augstsprieguma tīkls” jau 2009. gadā uzsāka projektos paredzētos darbus.

2009. gada jūnijā Ziemeļvalstu inženierkonsultāciju kompānijas „Ramboll” sagatavotajā ziņojumā Eiropas Komisijai Enerģētikas un gāzes tirgus nākotnes attīstība Baltijas jūras reģionā ir noteikts, ka Latvijai ir trešais augstākais gāzes piegādes drošības indekss starp ES dalībvalstīm.

Pasreiz, lai paaugstinātu dabasgāzes piegādes drošību reģiona līmenī, Latvijā galvenā uzmanība tiek pievērsta divvirzienu gāzes plūsmas starp Latviju un

Lietuvu projekta realizācijai, kā arī Inčukalna pazemes gāzes krātuves paplašināšanas iespēju izpētei.

Eiropas Komisija *Eiropas Enerģētikas atveseļošanas programmas* ietvaros nolēma finansiāli atbalstīt AS „Latvijas Gāze” un Lietuvas gāzes kompānijas AB „Lietuvos Dujos” kopīgi sagatavoto projektu par divvirzienu gāzes plūsmu starp Latviju un Lietuvu. AS „Latvijas Gāze” tiks piešķirti 10 milj. eiro, t.i., puse no kopprojekta Latvijā īstenojamai daļai nepieciešamā finansējuma.

Projekta ietvaros paredzēts rekonstruēt 15 urbumus Inčukalna pazemes gāzes krātuvē, izbūvēt jaunu gāzes pārvadu pār Daugavu, izveidot jaunu virzuļa pieņemšanas kameru Latvijā, kā arī modernizēt gāzes kompresoru staciju Paņevežā un daļu no Lietuvas gāzesvadu sistēmas. Pārads pār Daugavu un jauna virzuļa pieņemšanas kamera ir jāizbūvē līdz 2010. gada beigām, bet 15 urbumu rekonstrukcija Inčukalna pazemes gāzes krātuvē jāveic līdz 2011. gada beigām.

Projektu iesniegumu atlases pirmās kārtas ietvaros (no 2009. gada 14. aprīļa līdz 26. maijam) darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* tika apstiprināti 11 projektu iesniegumi par KF finansējumu 6,7 milj. latu apmērā.

Projektu iesniegumu atlases otrajā kārtā (no 2010. gada 25. oktobra līdz 1. decembrim) pieejamais finansējums ir 35,6 milj. latu.

Projektu iesniegumu atlases pirmās kārtas ietvaros (no 2009. gada 14. aprīļa līdz 31. augustam) darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* tika apstiprināti 10 projektu iesniegumi par KF finansējumu 21,4 milj. latu apmērā.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 24. augusta rīkojumu Grozījumi darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājumā 3.5.2.2. aktivitātei tika veikta papildus finansējuma pārdale, tādējādi kopā 3.5.2.2. aktivitātē pieejamais finansējums ir 34,4 milj. latu. Plānots organizēt projektu iesniegumu atlases otro kārtu.

6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika

Būvniecības politikas galvenie mērķi ir veicināt ilgtspējīgas būvniecības nozares attīstību, nodrošinot labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, pilnveidojot būvniecības publisko iepirkumu sistēmu, nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas apriti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti, kā arī veicinot energoefektīvu un videi draudzīgu būvniecību.

Būvniecības nozare vienmēr Latvijā ir bijusi viena no vadošajām tautsaimniecības nozarēm, un laikā, kad valsts virzās uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kura galvenais dzinējspēks ir eksports, arī būvniecības

nozarei ir jāpielāgojas šai situācijai un jābūt spējīgai konkurēt ne tikai iekšējā tirgū, bet arī ārējos tirgos. Lai būvniecības nozare būtu konkurētspējīga arī starptautiskajos tirgos, tai ir jāturpina attīstīties, jo tikai ar ilgtspējīgas būvniecības palīdzību, kura balstīta uz inovatīvām tehnoloģijām un būvmateriāliem, arhitektonisko kvalitāti un kvalificētu darbaspēku, ir iespējams veiksmīgi konkurēt ārējos tirgos.

Viens no ilgtspējīgas būvniecības stūrakmeņiem ir tāds būvniecības tiesiskais regulējums, kurš pēc iespējas vienkāršotu un padarītu caurskatāmu būvniecības procesu no būvniecības ieceres līdz būves nodošanai

ekspluatācijā. Tāpēc Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi jaunu likumprojektu *Būvniecības likums*, kurš tiek virzīts izskatīšanai Saeimā.

Likumprojekts ir sagatavots, lai radītu mūsdienīgu un modernu būvniecības procesa tiesisko regulējumu, kas veicinātu būvniecības nozares attīstību, kā arī sekmētu sabiedrības iespējas līdzdarboties lēmumu pieņemšanā, nodrošinot maksimālu būvniecības ierosinātāja un sabiedrības interešu aizsardzību, kas balstīta uz likumprojekta būtību – būvniecība ir teritorijas plānojuma īstenošana.

6.7. ielikums

Būvniecības nozares dati

2010. gada 3. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms (faktiskajās cenās) bija 247,5 milj. latu, 1. ceturksnī – 107,1 milj. latu.

2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc darba dienu skaita izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās būvniecības produkcijas apjomi samazinājušies par 13,1 procentu.

2010. gada 3. ceturksnī būvvaldes izsniegušas 541 būvatļauju viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai ar kopējo platību 112,5 tūkst. m², kas ir 92,6 % no 2009. gada 3. ceturksnī izsniegtajām būvatļaujām (584).

Būvorganizāciju 3. ceturksnī veikto būvdarbu apjomu izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir -4,5% (2010. gada 1. ceturksnī – -44,1%; 2. ceturksnī – -31,9%).

2010. gada 3. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku saviem spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 14,2 milj. latu, savukārt 2009. gada 3. ceturksnī – 10,1 milj. latu, tātad par 4,1 milj. latu vairāk nekā 2009. gada 3. ceturksnī. Savukārt 2010. gada 3. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 2072,2 tūkst. latu apmērā, kas ir par 1237,6 tūkst. latu vairāk nekā 2009. gada 3. ceturksnī (834,6 tūkst. latu).

2010. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 3. ceturksni, būvniecības izmaksas samazinājās vidēji par 1,2%. Izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai saruka par 6%, bet būvmateriālu cenas – par 0,6%. Strādnieku darba samaksa pieauga par 4,1%. Vislielākā pazeminošā ietekme uz būvniecības izmaksu kopējo līmeni bija izmaksu kritumam pazemes maģistrālo cauruļvadu izbūvē un biroju būvniecībā.

Gada laikā (salīdzinājumā ar 2009. gada septembri) būvniecības izmaksu kopējais līmenis pieauga par 0,1%. Resursu pamatgrupās palielinājās strādnieku darba samaksa (par 5,5%) un būvmateriālu cenas (par 0,4%). Savukārt mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas kritās par 4,5 procentiem.

Būvniecības izmaksu kopējo līmeni visvairāk ietekmēja izmaksu pieaugums transporta objektu būvē, kā arī rūpniecības, lauksaimniecības un tirdzniecības ēku rekonstrukcijā un celtniecībā.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas datiem līdz 2010. gada 31. oktobrim Būvkomersantu reģistrā ir reģistrēti 508 būvkomersanti, kas ir par 176 būvkomersantiem mazāk nekā līdz 2009. gada 31. oktobrim (684 būvkomersanti). Savukārt līdz 2010. gada 31. oktobrim Būvkomersantu reģistrā kopumā ir reģistrēti 4250 komersanti, attiecīgajā laikā posmā 2009. gadā – 5752. Būvkomersantu reģistrā reģistrē komersantu, kas nodarbina vismaz vienu personu, kurai ir patstāvīgas prakses tiesības kādā no būvniecības jomām. Uz 2010. gada 31. oktobri kopumā 8412 personas ir saņēmušas būvprakses sertifikātus un 821 persona – arhitekta prakses sertifikātus.

Likumprojekts paredz samazināt būvniecības saskaņošanas procedūras, un tajā ir ietverti četri būtiskākie principi, kas būvniecības procesā būs jāievēro būvniecības dalībniekiem, kā arī valsts un pašvaldības institūcijām un veicinās ilgtspējīgas būvniecības nozares attīstību valstī:

- arhitektoniskās kvalitātes princips – projektējot būves, īsteno kvalitatīvu arhitektūru, kas izceļ dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujas kultūrvidē, to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu, kā arī ievērojot un saglabājot esošo kultūras mantojumu;
- atklātības princips – būvniecības process ir atklāts un sabiedrība tiek informēta par paredzamo būvniecību un ar to saistītajiem lēmumiem;
- ilgtspējīgas būvniecības princips – būvniecības procesā rada kvalitatīvu dzīves vidi, t.sk. nodrošinot būvei nepieciešamos energoresursus

esošajām un nākamajām paaudzēm, sekmējot esošo būvju izmantošanu un pielāgošanu un efektīvu dabas resursu izmantošanu;

- vides pieejamības princips – būvniecības procesā veido tādu vidi, kurā personas var ērti pārvietoties un izmantot būves atbilstoši to funkcijai.

Pēdējā laikā ir veiktas šādas nozīmīgākās izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos:

- par ēku energosertifikāciju – MK 2010. gada 8. jūnijā tika pieņemti jauni ēku energosertifikācijas noteikumi, kas nosaka ēku energoefektivitātes minimālās prasības rekonstruējamām ēkām, kuru kopējā platība ir lielāka par 1000 kvadrātmetriem un kuru kopējās rekonstrukcijas izmaksas pārsniedz 25% no attiecīgo ēku kadastrālās vērtības vai kuru rekonstrukcijas darbi skar 25% no šādu ēku būvapjoma, kā arī jaunbūvēm, kārtību, kādā

- veicama ēku energosertifikācija, ēkas energoefektivitātes sertifikāta un ēkas pagaidu energoefektivitātes sertifikāta veidu, paraugu, saturu, izsniegšanas un reģistrācijas kārtību, energosertifikācijas pārraudzības kārtību, kārtību, kādā apkopo, aktualizē un izmanto informāciju par izsniegtajiem ēku energoefektivitātes sertifikātiem, pārbaudes kārtību apkures katliem, kuru nominālā jauda ir lielāka par 20 kilovatiem, un gaisa kondicionēšanas sistēmām, kuru nominālā jauda ir lielāka par 12 kilovatiem;
- par ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehniku – MK 2010. gada 23. novembrī pieņēma grozījumu Latvijas būvnormatīvā LBN 002-01 *Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika*, kas nosaka, ka Eiropas Savienības, valsts vai pašvaldības līdzfinansētajos projektos ārējo sienu apmesto fasāžu projektu risinājumus izstrādā atbilstoši uz Eiropas tehnisko apstiprinājumu vadlīniju ārējām daudzslāņu siltumizolācijas sistēmām ETAG 004 pamata izdotajiem Eiropas tehniskajiem apstiprinājumiem, nodrošinot būvobjektu kvalitāti, Eiropas Savienības, valsts un pašvaldības līdzekļu lietderīgu izmantošanu, kā arī ēku siltumtehnisko īpašību atbilstību būvnormatīvu prasībām. Šāds grozījums bija nepieciešams, jo pašlaik Latvijas būvnormatīvos netiek reglamentēti fasāžu siltināšanas projektu risinājumi. Būvuzņēmēji asas konkurences apstākļos ir spiesti meklēt vislētākos risinājumus, nerēķinoties ar kvalitāti. Šādā situācijā tiek apdraudēta ēku siltināšanas darbu kvalitāte;
- par nekaitīguma prasībām būvēm - lai uzlabotu situāciju būvuzstrādājumu tirgū un ierobežotu būvniecībā bīstamu ķīmisku vielu saturošu būvuzstrādājumu izmantošanu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt vidi, būt kaitīgi būves lietotājiem, kā arī nelabvēlīgi ietekmēt apkārtējo iedzīvotāju veselību, MK 2010. gada 9. novembrī akceptēja jaunu Latvijas būvnormatīvu LBN 007 *Nekaitīguma prasības būvēm*, kurš izvirza konkrētas nekaitīguma prasības būvēm un tajās iebūvējamiem būvuzstrādājumiem, kas būtiski ierobežos smago metālu un dažādus organiskos savienojumus būvuzstrādājumos. Normatīvais akts izvirza nekaitīguma prasības, kas jāņem vērā, būves projektējot un veicot to būvdarbus. Būvnormatīva izstrādē tika izmantota citu Eiropas Savienības dalībvalstu (Dānijas, Francijas, Vācijas) pieredze, un būvnormatīva 2. pielikumā ietvertie ierobežojumi ir līdzīgi Francijas normatīvam par būvuzstrādājumu un dekoratīvo izstrādājumu marķēšanu attiecībā uz tajos esošo gaistošo piesārņojošo vielu emisiju;
- par būvinspektoriem – MK 2010. gada 26. oktobrī pieņemtie noteikumi par

būvinspektoriem nosaka kārtību, kādā personas iegūst būvinspektora tiesības, kā šīs tiesības tiek anulētas, kā arī prasības personām, kuras vēlas saņemt būvniecības, arī vides pieejamības, kontroles tiesības un būvinspektoru tiesības un pienākumus, pildot *Būvniecības likumā* un citos normatīvajos aktos noteiktos uzdevumus un to profesionālās darbības uzraudzības kārtību. Būvinspektoru profesionālās darbības uzraudzību veiks un ar būvniecības (arī vides pieejamības) kontroles tiesībām saistītos lēmumus pieņems Ekonomikas ministrija, pamatojoties uz komisijas, kuras sastāvā būs Ekonomikas ministrijas un Latvijas Būvinspektoru un būvuzraugu asociācijas pārstāvji, vērtējumu.

Mājokļu politikas mērķis ir veicināt mājokļu kvalitāti un pieejamību, nodrošinot normatīvo bāzi efektīvai dzīvojamo māju pārvaldīšanai un atbalstot enerģiju taupošos pasākumus dzīvojamās mājās.

Sabiedrībā arvien aktuālāki kļūst jautājumi par **dzīvojamo māju kvalitatīvu pārvaldīšanu un apsaimniekošanu**, kas līdz šim daudzos gadījumos tika veikta neatbilstošā kvalitātē. Nereti dzīvojamo māju īpašnieks(-i) un pārvaldnieki par māju nerūpējās vispār. Līdz ar to vērojama dzīvojamo māju tehniskā stāvokļa pasliktināšanās, kas var radīt apdraudējumu cilvēku dzīvībai, veselībai, drošībai, īpašumam vai videi.

2010. gada 1. janvārī stājās spēkā *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums*. Šis likums nosaka dzīvojamās mājās veicamās pārvaldīšanas darbības, uzdevumus, pārvaldīšanas līguma nosacījumus, pārvaldītāja profesionālo kvalifikāciju un dzīvojamās mājas pārvaldītāja tiesības, pienākumus un atbildību.

Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma īstenošanai ir pieņemti vairāki Ministru kabineta noteikumi, kas nosaka kārtību, kādā veicamas galvenās pārvaldīšanas darbības. Izstrādāts Ministru kabineta noteikumu projekts dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistra izveidošanai, kurā plānots iekļaut dzīvojamo māju īpašniekiem, kā arī valsts un pašvaldību institūcijām informāciju par pārvaldniekiem, kuri darbojas vai vēlas darboties dzīvojamo māju pārvaldīšanas tirgū, tostarp, arī par dzīvojamām mājām, kuras pārvalda attiecīgais pārvaldnieks, kā arī par pārvaldnieka un pārvaldnieka darbinieku kvalifikāciju.

2010. gada 28. oktobrī Saeimā tika pieņemts *Dzīvokļa īpašuma likums*, kas stāsies spēkā 2011. gada 1. janvārī. Šajā likumā ir noteikts dzīvokļa īpašuma statuss, dzīvokļa īpašnieka tiesības, pienākumi un atbildība, kā arī dzīvokļu īpašnieku kopības kompetence un lēmumu pieņemšanas kārtība.

Lai veicinātu dzīvokļu īpašnieku aktivitāti savu **dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanā**, laika posmā no 2009. gada 1. jūlija līdz 2010. gada 31. decembrim valsts piešķīra līdzfinansējumu daudzdzīvokļu mājas energoauditam, tehniskās

apsekošanas atzinuma un vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanai vai tehniskā projekta izstrādei, t.i., dokumentu sagatavošanai, kuri ir nepieciešami daudzdzīvokļu mājas renovācijas ietvaros veicamo būvdarbu uzsākšanai.

Kopumā 2009. gadā un 2010. gadā ir sniegts atbalsts 296 daudzdzīvokļu māju dzīvokļu īpašniekiem, piešķirot valsts līdzfinansējumu 760 energoefektivitātes pasākumiem 731,6 tūkst. latu apmērā.

2009. gadā atbalstītas 70 daudzdzīvokļu mājas:

- 58 energoauditi;
- 28 tehniskās apsekošanas atzinumi;
- 9 vienkāršotās renovācijas dokumentācijas;
- 47 tehniskie projekti;
- 7 māju renovācija.

2010. gadā atbalstītas 226 daudzdzīvokļu mājas:

- 202 energoauditi;
- 165 tehniskās apsekošanas atzinumi;
- 195 vienkāršotās renovācijas dokumentācijas;
- 49 tehniskie projekti.

Mājokļu energoefektivitātes paaugstināšanai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās, lai nodrošinātu dzīvojamā fonda ilgtspēju un energoresursu efektīvu izmantošanu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* aktivitāte *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*, kuras ietvaros ir pieejams ERAF līdzfinansējums:

- būvdarbu veikšanai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esošajās daļās, nodrošinot energoaudita pārskatā norādīto energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu izpildi;
- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta būvuzraudzībai un autoruzraudzībai.

Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums 2010. gadā ir palielināts līdz 44,3 milj. latu un attiecīgi finansējuma saņēmēju – daudzdzīvokļu māju dzīvokļu īpašnieku līdzfinansējums – līdz 32,1 milj. latu. Laika posmā no 2009. gada 14. aprīļa līdz 2010. gada 8. decembrim iesniegti 268 projektu iesniegumi, kuros norādītajiem pasākumiem nepieciešamais kopējais līdzfinansējuma apmērs sastāda 13,7 milj. latu, savukārt nepieciešamais dzīvokļu īpašnieku finansējuma apmērs sastāda 29,3 milj. latu. Visvairāk projektu iesniegumi ir saņemti no Valmieras (35), Liepājas (34), Rīgas (30), Ventspils (19) un Limbažu novada (11). Noslēgti 103 līgumi par daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumiem, kuru īstenošanai ir piesaistīts ERAF līdzfinansējums 5,2 milj. latu apmērā. Kopumā aktivitātes ietvaros renovācija noslēgusies 45 daudzdzīvokļu mājās. Savukārt 2010. gadā būvdarbus plānots pabeigt 9 daudzdzīvokļu mājās un pavasarī vēl 9 daudzdzīvokļu mājās.

Lai atvieglotu mājokļu renovācijas projektu īstenošajiem informācijas iegūšanu par mājokļu

renovācijas procesiem un ieguvumiem, tādējādi samazinot neskaidro jautājumu klāstu, pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika parakstīts Sadarbības memorands un aizsākta informatīvā kampaņa *Dzīvo siltāk*. Memorandu parakstīja 9 nozaru asociāciju, Rīgas Tehniskās universitātes, reģionālo enerģētikas aģentūru un trīs banku pārstāvji.

2010. gadā Ekonomikas ministrija informatīvās kampaņas *Dzīvo siltāk* ietvaros sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Latvijas pašvaldību savienību un reģionālajiem struktūrfondu informācijas centriem organizēja 27 seminārus. Šo semināru mērķis bija informēt dzīvojamo māju pārvaldniekus un dzīvokļu īpašniekus par ERAF līdzfinansējuma piesaistes iespējām un kvalitatīvu mājokļa renovāciju, t.sk., izmantojot labas prakses piemērus. Semināros piedalījās apmēram 1650 dalībnieku.

Lai palielinātu pašvaldības sociālā dzīvojamā fonda energoefektivitāti, vienlaikus ceļot tā kvalitāti un ilgtspēju un nodrošinot sociāli mazaizsargātas personu grupas ar adekvātu mājokli, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* aktivitāte *Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*, kuras ietvaros ir pieejams ERAF līdzfinansējums:

- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta būvuzraudzībai un autoruzraudzībai;
- ēkas energoresursu patēriņa samazināšanai, nodrošinot energoaudita pārskatā norādīto vismaz divu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu izpildi;
- ēkas renovācijai vai rekonstrukcijai, ja tiek nodrošināta vismaz divu ēkas energoaudita pārskatā norādīto pasākumu īstenošana.

Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums projektu iesniegumu atlases pirmajā kārtā bija pieejams 2,9 milj. latu apmērā, savukārt pašvaldību budžeta finansējums bija jānodrošina ne mazāk kā 960,2 tūkst. latu apmērā. Projektu iesniegumu atlases otrajai kārtai un turpmākajām kārtām ir pieejams finansējums 4 milj. latu apmērā, savukārt pašvaldību budžeta finansējums ir jānodrošina ne mazāk kā 1,3 milj. latu apmērā. Laika posmā no 2008. gada beigām līdz 2010. gada beigām aktivitātes ietvaros ir noslēgti līgumi par siltumnoturības uzlabošanas pasākumu īstenošanu 56 sociālajās dzīvojamās mājās. Minēto pasākumu īstenošanai ir piesaistīts ERAF līdzfinansējums 5,1 milj. latu apmērā un pašvaldību budžeta finansējums 2 milj. latu apmērā.

6.3.4. Tūrisma politika

Latvijas tūrisma valsts politikas galvenais mērķis ir veicināt tūrisma nozares apgrozījuma un īpatsvara pieaugumu ekonomikā un tūrisma pakalpojumu eksportspējas palielināšanos vidējā termiņā, rosinot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2010. gadā Ekonomikas ministrija, citas ministrijas, kā arī tūrisma nozares sociālie partneri turpina risināt

dažādus nozarei aktuālus jautājumus. Lai veicinātu tūrisma politikas īstenošanā iesaistīto ministriju, pašvaldību, komersantu, kā arī biedrību un nodibinājumu sadarbību un sekmētu tūrisma attīstību, turpina darboties Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome.

2010. gadā darbu turpina arī Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kura apvieno pilnvarotos pārstāvjus no Ārlietu ministrijas, Rīgas domes, profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, kā arī no reklāmas nozares.

Nemot vērā ar krīzi saistītās izmaiņas ekonomikā un jaunus apstākļus tirgū, ciešā sadarbībā ar tūrisma un reklāmas nozares asociāciju pārstāvjiem, Latvijas augstskolām un citiem sociālajiem partneriem TAVA ir izstrādājusi *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam* (apstiprināta 2010. gada 16. martā), kas definē Latvijas tūrisma attīstības vīziju un mērķus, kā arī nosaka Latvijas tūrisma produktu attīstības pamatprincipus un mārketinga aktivitātes mērķa tirgos. Ievērojot šajā mārketinga stratēģijā noteiktos tūrisma attīstības mērķus un vīziju, ir izstrādāts jaunais Latvijas tūrisma tēls, kā arī sauklis *Best enjoyed slowly*.

6.8. ielikums

Būtiskākās izmaiņas tūrisma reglamentējošajos normatīvajos aktos

2010. gadā ir veiktas šādas būtiskas izmaiņas:

- samazināta pievienotās vērtības nodokļa likme no 21% uz 10% viesu izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs (2010. gada 25. marta likums *Grozījums likumā Par pievienotās vērtības nodokli*);
- noteikti atvieglojumi mājražotājiem – atviegloti nosacījumi licences par apstiprināta noliktavas turētāja darbībai saņemšanai, tiesības saņemt atvieglojumus akcīzes nodokļa nodrošinājuma reģistrēšanai, kā arī noteikts, ka alkohola tirdzniecību vasaras kafejnīcās regulēs pašvaldību saistošie noteikumi (2010. gada 25. marta likums *Grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā*);
- precizēta kārtība, kādā norādāmas cenas patēriņam uz vietas piedāvātajiem alkoholiskajiem dzērieniem (*Kārtība, kādā norādāmas preču un pakalpojumu cenas kafejnīcās* apstiprināta MK 2010. gada 6. aprīlī);
- izstrādāti jauni MK noteikumi, kas skaidrāk nosaka tūrisma aģenta un tūrisma operatora pienākumus un atbildību, paredz tūrisma aģentu un operatoru datubāzes izveidi, nosaka kārtību par reģistrēšanos datubāzē, kā arī klienta iemaksātās naudas drošības garantijas nodrošināšanu (*Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību un klientam sniedzamo informāciju* apstiprināti MK 2010. gada 13. aprīlī).

2010. gada 14. jūnijā spēkā stājās Ministru kabineta *Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību un klientam sniedzamo informāciju*. Vienlaicīgi – 2010. gada 14. jūnijā uzsākta tūrisma aģentu un tūrisma operatoru bezmaksas reģistrācija Ekonomikas ministrijas izveidotajā tūrisma aģentu un tūrisma operatoru datubāzē.

2010. gadā Ekonomikas ministrija ir veikusi analīzi par iespējamo kūrortu attīstības normatīvo regulējumu, izpētīta ārvalstu pieredze un veikta komersantu aptauja. Šobrīd turpinās *Tūrisma likuma* grozījumu, kā arī jaunu Ministru kabineta noteikumu izstrādi.

Lai nodrošinātu *Tūrisma likumā* noteikto tūrisma valsts politikas īstenošanu, katru gadu tiek piešķirts finansējums tūrisma attīstībai valsts budžeta

programmas *Tūrisma politikas ieviešana* ietvaros (2010. gadā ir ieplānoti 528,6 tūkst. latu).

Ministru kabineta 2010. gada 21. septembra sēdē tika akceptēta darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.3.1.1. aktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana* 2.3.1.1.2. apakšaktivitāte *Ārējo tirgu apgūšana - nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana*, kas tika izstrādāta, lai īstenotu mērķtiecīgu nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšanu un atbalstītu komersantu ieiešanu ārvalstu tirgos. Minētās apakšaktivitātes ietvaros paredzēts atbalsts 1,5 milj. latu apmērā. Līdzfinansējums TAVA tiek piešķirts uz trim gadiem (aktivitāšu maksimālais īstenošanas ilgums ir līdz 2015. gada 1. jūlijam), lai organizētu nacionālos standus starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, kā arī reklāmas kampaņas ārvalstīs, lai popularizētu Latviju kā tūrisma galamērķi.

6.9. ielikums

Latvijas tūrisma attīstības rādītāji

Tūrisma nozares nozīme Latvijas valsts tautsaimniecībā ir ievērojama. Saskaņā ar CSP tūrisma satelītkontu aprēķiniem, tūrisma raksturīgo nozaru īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā pakāpeniski palielinājās līdz 8,3% 2007. gadā. Tomēr ekonomiskās lejupslīdes rezultātā kritumu piedzīvoja arī tūrisma nozare, un 2008. gadā tūrisma raksturīgo nozaru īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā samazinājās līdz 7,9 procentiem.

Tūrisma nozare ir arī nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pienesumu valsts iekšzemes kopproduktā. Pēc CSP tūrisma satelītkontu aprēķiniem, ienākošā tūrisma patēriņa īpatsvars preču un pakalpojumu eksportā 2008. gadā bija 11,5%, 2004. gadā – 8,9 procenti.

2009. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 4,7 miljonus, kas ir par 14,5% mazāk nekā 2008. gadā (5,5 milj.). Vidējais ceļotāju uzturēšanās ilgums Latvijā bija 1,3 dienas, bet vidējie izdevumi diennaktī palielinājās līdz 56 latiem. Līdz ar robežšķērsojotāju skaita samazināšanos samazinājās arī ārvalstu ceļotāju kopējie izdevumi Latvijā, sasniedzot 344,1 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2008. gadu (403,2 milj. latu) ir par 14,7% mazāk.

Lai gan, ņemot vērā negatīvo bilanci arī izejošajā tūrismā, ir uzlabojusies tūrisma maksājumu balance, tās rādītāji joprojām bija negatīvi – Latvijas ceļotāju izdevumi ārzemēs 2009. gadā par 64,3 milj. latu pārsniedza ārzemju ceļotāju izdevumus Latvijā.

Saskaņā ar CSP datiem, 2009. gada beigās Latvijā bija 559 tūristu mītnes, kas bija par 68 mītnēm vairāk nekā 2008. gada nogalē. Tomēr apkalpoto personu skaits viesnīcās un citās tūristu mītnēs 2009. gadā samazinājās par 28,4%, sasniedzot 1113,9 tūkstošus.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2010. gadā Latvija turpina attīstīt un stiprināt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā.

Sekmīgas sadarbības turpināšana tūrisma jomā tika apspriesta Latvijas – Baltkrievijas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 6. sēdes laikā Minskā, Latvijas – Kazahstānas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 3. sēdes laikā Rīgā, Latvijas – Krievijas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos 4. sēdes laikā Pleskavā, kā arī Latvijas – Ukrainas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 3. sēdes laikā Rīgā.

2010. gadā Ekonomikas ministrija atkārtoti nodrošināja Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības nolīguma par sadarbību tūrisma jomā projekta saskaņošanu un apstiprināšanu. Nolīgums tika pieņemts un apstiprināts Ministru kabineta 2010. gada 23. novembra sēdē. Tas paredz

veicināt grupu un individuālā tūrisma attīstību, publiskā un privātā sektora sadarbību, tāpat arī sekmēt informācijas apmaiņu, sadarbību starptautisko organizāciju ietvaros, žurnālistu un delegāciju apmaiņu, kā arī apmācību un pētījumu veikšanu.

Lai nodrošinātu tālāku Latvijas tūrisma nozares starptautisko integrāciju, valsts interešu pārstāvniecību un labākās prakses pārņemšanu, tiek attīstīta starptautiskā sadarbība, piemēram, dalība Apvienoto Nāciju Pasaules tūrisma organizācijā, Eiropas Komisijas Tūrisma konsultatīvajā komitejā un Ilgtspējīga tūrisma darba grupā.

Ievērojot, ka Eiropas Savienības līmenī tūrisma politikai pirmo reizi ir panākts politiskais atbalsts, 2010. gada 30. jūnijā EK nāk klajā ar paziņojumu *Eiropa, tūristu apmeklētākā vieta pasaulē – jaunas Eiropas tūrisma nozares politiskās pamatnostādnes*, kas uzskatāms par nozīmīgu soli vienotā ES tūrisma politikas ietvara veidošanā, veicinot Eiropas kā pievilcīgākā tūrisma galamērķa statusa pasaulē saglabāšanu. Ikgadējā Eiropas tūrisma forumā, kas norisinājās 2010. gada 18.-19. novembrī Maltā, EK prezentēja Paziņojuma ieviešanas plāna projektu, kurā atbilstoši identificētajām prioritātēm tiek paredzētas konkrētas aktivitātes, darbībās iesaistītās puses un termiņi.

6.4. Uzņēmējdarbības vide

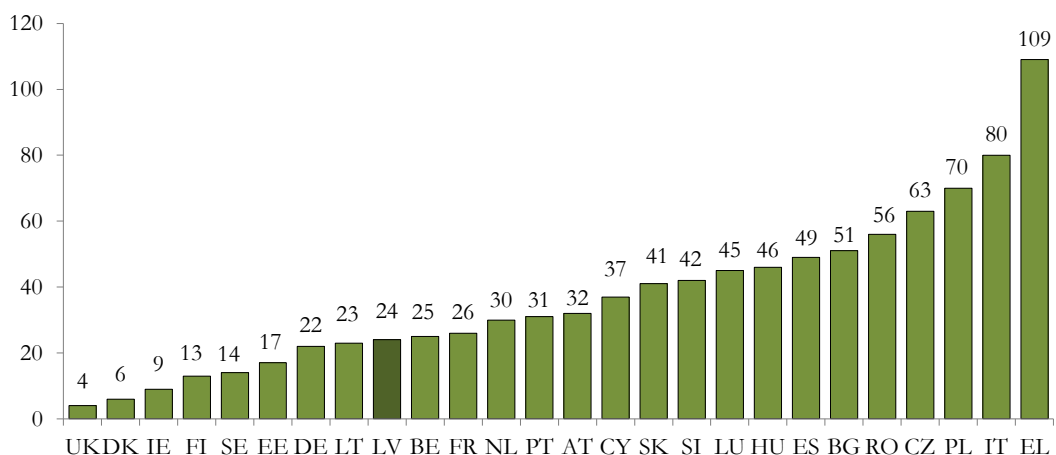
Latvijā atzītākais instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business* (DB), kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

Latvija 2011. gada DB indeksā kopumā ieņem 24. vietu pasaulē. Šogad Latvija ir pakāpusies par

3 vietām augstāk, salīdzinot ar 2010. gada ziņojumu. Vienlaikus Igaunija ieņem 17. vietu, bet Lietuva – 23. vietu. Latvija ir ierindota starp tām valstīm (85% no visām DB pētījumā ietvertajām), kurā pēdējos 5 gados veiktās reformas ir atvieglājušas uzņēmējdarbības veikšanu, tajā pašā laikā mūsu kaimiņvalstis Igaunija un Lietuva ir ierindota grupā, kurā uzņēmējdarbības veikšana ir kļuvusi grūtāka.

6.8. attēls

Latvijas un citu ES valstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* 2011. gadā (uzņēmējdarbības vide kopumā)

2011. gadā Latvijas DB indeksa vietas uzlabojums panākts, pateicoties mērķtiecīgi ieviestām reformām pārrobežu tirdzniecības jomā – ieviešot elektronisko muitas deklarēšanas sistēmu, samazinot laiku, kas nepieciešams eksporta-importa procedūru veikšanai, kā arī reformām maksātspējas procesa pilnveidošanas jomā, ieviešot ārpustiesas izlīguma procesu, kā arī saīsinot maksātspējas procedūru laiku. Tāpat kāpumu ir veicinājušas reformas nekustamā īpašuma reģistrācijas procedūrās, ieviešot iespēju Zemesgrāmatu tiesnešiem pārliecināties par nekustamā īpašuma nodokļa nomaksu tiesšaistes režīmā.

2010. gada plāna mērķis ir „ātrāk, lētāk, mazāk procedūru” tādās jomās kā elektroniskā pārvalde, uzņēmumu dibināšana, nodokļu administrēšana, ārējā tirdzniecība, nekustamā īpašuma reģistrēšana, būvniecības regulējuma pilnveidošana. Plānā 2010. gadam ir iekļauti 22 pasākumi (38 apakšpasākumi). 2010. gada 3. ceturksnī ir izpildīti 13 pasākumi un 29 apakšpasākumi, pārējo pasākumu izpilde turpinās.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā 2010. gada 1. maijā stājās spēkā grozījumi *Komerclikumā*, kas paredz:

- iespēju dibināt sabiedrības ar ierobežotu atbildību ar pamatkapitālu, kas ir mazāks par 2000 latu;
- nesniegt kapitālsabiedrību amatpersonu paraksta paraugus u.c.

Kopējais Komercreģistrā reģistrēto samazinātā pamatkapitāla uzņēmumu skaits no 2010. gada maija līdz oktobrim ieskaitot – 3203 sabiedrības ar ierobežotu atbildību jeb 52% no kopējā SIA skaita.

2010. gada 1. septembrī stājies spēkā *Mikrouzņēmumu nodokļa likums*. 2010. gada 31. augusta MK sēdē tika apstiprināti *Noteikumi par mikrouzņēmumu nodokļa deklarāciju un tās aizpildīšanas kārtību*, kas nosaka vienkāršotu mikrouzņēmumu deklarācijas formu un tās aizpildīšanas kārtību. Ir izstrādāti minētā likuma metodiskie norādījumi. Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem, uz 2010. gada 5. novembri tika reģistrēti 1166 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji.

Nodokļu administrēšanas jomā ir veikta virkne uzņēmējdarbības stimulēšanas pasākumu:

- nodrošināta iespēja vienlaikus ar pieteikumu par komersanta ierakstīšanu komercreģistrā iesniegt pieteikumu reģistrācijai PVN maksātāju reģistrā;
- samazināts dienu skaits reģistrācijai par PVN maksātāju no 15 uz 10 dienām;
- atviegloti nosacījumi zaudēto parādu norakstīšanai, radot iespēju periodā no 2011.-2013. gadam veidot uzkrājumus nedrošiem parādiem;
- vienkāršota Eiropas Savienības tarifa kvotu pieteikšanas un administrēšanas kārtība, kas nosaka, ka komersantam vairs nav jāiesniedz divi iesniegumi – iesniegums par tarifa kvotas pieteikšanu un iesniegums par pārmaksāto nodokļu atmaksu apvienoti vienā iesniegumā;

- tuvākajā laikā plānots ieviest fiskālās pārstāvības institūtu, vienlaikus veicinot „distribūcijas centru” veidošanos Latvijā (uz 2010. gada 1. decembri likumprojekts Grozījumi likumā *Par pievienotās vērtības nodokli* atbalstīts Saeimā 2. lasījumā);
- paredzēts atvieglot prasības PVN rēķina izmantošanai par attaisnojuma dokumentu grāmatvedībā (uz 2010. gada 1. decembri grozījumi likumā *Par grāmatvedību* atrodas Saeimā 2. lasījumā);
- tiek pārskatīti PVN pārmaksas atmaksas ierobežošanas aspekti kriminālprocesa uzsākšanas gadījumā pret uzņēmumu, un nepieciešamības gadījumā tiks izstrādāti attiecīgi grozījumi.

Nekustamā īpašuma jomā 2010. gada 1. oktobrī stājušies spēkā grozījumi *Likumā par pašvaldībām*, kas paredz, ka pašvaldībām pirmpirkuma tiesību izmantošana turpmāk būs jāpamato ne tikai ar nepieciešamību šo īpašumu izmantot pašvaldību funkciju īstenošanai, bet arī ar šīs funkcijas īstenošanai attiecīgā nekustamajā īpašumā atbilstošiem teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem. Tāpat precizēta vietējo pašvaldību pirmpirkuma tiesību izmantošanas kārtība un termiņi, t.sk. nosakot, ka izziņa par atteikumu izmantot pirmpirkuma tiesības tiek izsniegta 5 darba dienu laikā.

Būvniecības jomā 2010. gada 6. jūnijā ir iesniegts Saeimā *Būvniecības likums*, kas paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, atsakoties no daudzajiem starplēmumiem, lai būvniecības saskaņošanai netiktu patērēts vairāk nekā 70 dienu.

Elektroniskās pārvaldes jomā, lai uzlabotu iepirkumu efektivitāti un caurspīdīgumu, 2010. gada 20. aprīlī Ministru kabinetā tika apstiprināts *Elektronisko iepirkumu sistēmas izmantošanas uzlabošanas plāns 2010.-2012. gadam*, kas paredz virkni pasākumu, lai veicinātu elektronisko iepirkumu (e-iepirkumu) izmantošanu un attīstību, kas ļautu atkarībā no izmantotā e-iepirkumu veida (elektroniskā izsole, e-konkurss un elektroniskais katalogs) ievērojami vienkāršot iepirkuma procesu un nodrošināt izdevīgākus piegādes vai pakalpojumu sniegšanas nosacījumus, kā arī nodrošinātu veselu virkni citu priekšrocību.

Lai izstrādātu nepieciešamo normatīvo bāzi, ir izstrādāts *Koncepcijas projekts par vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā*. Koncepcijas projekts satur rīcības plānu, lai līdz 2013. gadam pilnveidotu valsts un pašvaldību pakalpojumu piegādi un nodrošinātu to pieejamību visā valsts teritorijā – klātienē un neklātienē (organizējot pakalpojumu piegādi vienotā sistēmā pēc vienotiem principiem saskaņā ar valsts administratīvo teritoriālo iedalījumu uz 118 pašvaldību bāzes).

Lai noteiktu dokumenta oriģināla, tā atvasinājuma un dublikāta izstrādāšanu un noformēšanu, kā arī pārvaldes dokumentu sistēmā ietilpstošos dokumentus,

ir apstiprināti MK 2010. gada 28. septembra noteikumi *Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība*, tādējādi nosakot šo sistēmu veidojošo dokumentu grupas un prasības, kas ievērojamas, izstrādājot un noformējot pārvaldes dokumentu sistēmā ietilpstošos dokumentus.

Vienlaikus izstrādāti grozījumi MK 2005. gada 28. jūnija noteikumos *Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprīte starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām*.

Valsts kanceleja ir īstenojusi divus pētījumus *Izglītības iestādes kontrolejošo institūciju darbības novērtējums* un *Komersantu kontrolejošo institūciju darbības novērtējums*. Uz tā pamata Valsts kanceleja izstrādāja funkciju audita ziņojumu. Tajā izvērtētas būtiskākas valsts pārvaldes institūciju īstenotas komersantu kontroles, uzraudzības, pārbaudes, sertifikācijas un akreditācijas funkcijas, kā arī sniegti priekšlikumi, lai noteiktu valsts pārvaldes (valsts un pašvaldību) institūciju īstenoto komersantu kontroles, uzraudzības, pārbaudes, sertifikācijas un akreditācijas funkciju un uzdevumu minimumu, lai mazinātu administratīvos šķēršļus un barjeras.

Kopumā tika veikts pētījums 11 Latvijas ekonomikas nozarēs (atbilstoši NACE klasifikācijai). Pēc veiktā pētījuma ir sagatavoti vairāk nekā 75 priekšlikumi administratīvā sloga samazināšanai. Pēc komersantu sniegtās informācijas, iespējams ietaupījums komersantiem minētajās 11 nozarēs veidotu 19,5 milj. latu gadā. Turklāt, ņemot vērā, ka vairāki priekšlikumi attiektos arī uz citu nozaru komersantiem, prognozējams, ka ietaupījums komersantiem Latvijā kopumā būs vēl lielāks.

Līdz 2010. gada beigām plānots izstrādāt MK rīkojuma projektu par veicamajiem pasākumiem administratīvā sloga samazināšanai iedzīvotājiem un uzņēmējiem.

Vienlaikus Valsts kanceleja turpina īstenot projektu *Administratīvā sloga samazināšana un administratīvo procedūru vienkāršošana*, kura mērķis ir mazināt administratīvos šķēršļus (administratīvo slogu) uzņēmējiem, iedzīvotājiem un nevalstiskajām organizācijām, tādējādi uzlabojot uzņēmējdarbības vidi, veicinot administratīvo procedūru vienkāršošanu, kā arī paaugstinot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu kvalitāti un pieejamību. Projekta īstenošanas periods plānots līdz 2014. gada 28. februārim.

6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

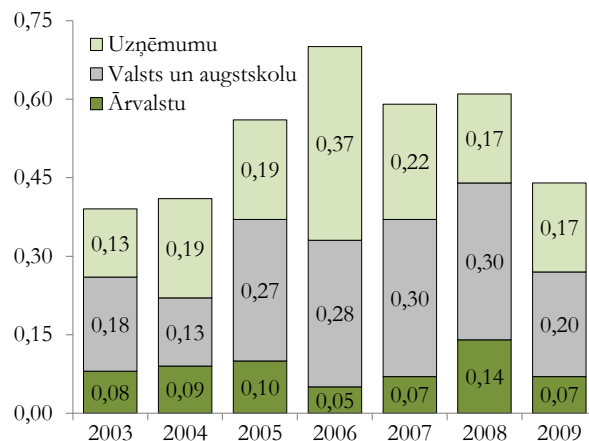
Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2009. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās gandrīz par 40% un bija 59,9 milj. latu jeb 0,5% no IKP. Visstraujāk samazinājies ārvalstu sektora un valsts sektora finansējums pētniecībai. Ārvalstu sektora, tajā skaitā ES struktūrfondu finansējums pētniecībai un attīstībai bija 9,2 milj. latu, t.i., 0,07% no IKP. Valsts un augstskolu sektorā finansējums pētniecībai un attīstībai 2009. gadā bija 0,2% no IKP jeb 28,6 milj. latu, un šī sektora ieguldījums ir samazinājies līdz 2005. gada līmenim. Savukārt privātā sektora ieguldījums pētniecībā un attīstībā 2009. gadā bija 0,2% no IKP jeb 22,1 milj. latu, kas faktiskajos skaitļos ir par 18% mazāk nekā 2008. gadā.

Tiek prognozēts, ka arī 2010.-2011. gadā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai samazināsies, jo turpinās samazināties valsts budžeta finansējums zinātniskajai darbībai un inovācijas atbalsta pasākumiem. Plānots, ka daļēji šo samazinājumu varētu kompensēt ES struktūrfondu finansējums tādām pētniecības un inovācijas aktivitātēm kā atbalsts lietišķajiem pētījumiem, atbalsts kompetences centriem un atbalsts zinātnes infrastruktūras attīstīšanai.

2010. gadā galvenokārt tika turpinātas iepriekšējos gados uzsāktās aktivitātes, lai sekmētu rūpniecisko pētījumu veikšanu, jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū.

6.9. attēls

**Finansējums pētniecībai un attīstībai
2003. -2009. gadam pa sektoriem
(% no IKP)**

LIAA 2010. gadā uzsāka īstenot Valsts atbalsta programmas *Kompetences centri*. Programmas galvenais mērķis ir praktiski realizēt zinātnieku un komersantu sadarbību un komersantu konkurētspējas paaugstināšanu, veicinot pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības projektu īstenošanā. Programmu finansē no ERAF līdzekļiem. Kopējais programmas publisko līdzekļu finansējums ir 36 milj. latu un nodrošinās privātā sektora finansējuma piesaisti pētniecības un attīstības pasākumiem 12,1 milj. latu

apmērā. Projektu iesniegumu pieņemšana norisinājās no 2010. gada 2. augusta līdz 2010. gada 30. septembrim. Plānots, ka projektu konkurss noslēgsies 2010. gada beigās un 2011. gada pirmajā pusē tiks uzsākta 5-6 kompetences centru projektu īstenošana.

Tehnoloģiju pārneses sekmēšanai LIAA turpina atbalstīt 8 Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbību (Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils augstskolā, Rēzeknes augstskolā, Daugavpils augstskolā, Latvijas Mākslas akadēmijā). Programmu finansē no ERAF līdzekļiem. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais publiskais finansējums līdz 2013. gadam ir 1,93 milj. latu.

2010. gada Eiropas Biznesa atbalsta tīkla projekta ietvaros LIAA sadarbībā ar Latvijas Tehnoloģisko centru turpina sniegt atbalstu tehnoloģiju pārsei starp uzņēmumiem. 2010. gada deviņos mēnešos veikti tehnoloģiju auditi 32 uzņēmumos, iniciēta 7 tehnoloģiju pārneses un sadarbības līgumu noslēgšana, noorganizēti 25 informatīvie semināri par tehnoloģiju pārneses jautājumiem, radošu domāšanu un inovāciju.

LIAA sadarbībā ar SIA „Virtual CEO” turpināja īstenot kopīgu starptautisku tehnoloģiju attīstības un komercializācijas projektu *Commercialization Reactor*. Projekta mērķis ir veidot Latvijā strauji augošus, starptautiski konkurētspējīgus tehnoloģiju uzņēmumus, komercializējot NVS valstīs un Latvijā radītās tehnoloģiskās izstrādes. 2010. gadā tika organizēti divi reaktora pasākumi no 25. līdz 27. maijam un no 9. līdz 11. novembrim. Kopā abos pasākumos tika prezentētas 28 tehnoloģijas, un jau pasākumu laikā tika noslēgti vairāki nodoma protokoli par tālāku tehnoloģiju komercializāciju. Pasākumu ietvaros uzņēmējiem ir iespēja iepazīties ar dažādu tehnoloģiju prezentācijām, iesaistīties konkrētu komandu (uzņēmējs un zinātnieks) izveidē un kopā ar komandas partneriem piedalīties investīciju gatavības seminārā un prezentēt savus projektus potenciālajiem investoriem. Turklāt LIAA arī pēc pasākuma turpina sniegt konsultatīvu atbalstu izveidotajām komandām uzņēmumu izveidei un attīstībai.

LIAA 2010. gadā turpināja sniegt atbalstu ES struktūrfondu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* un *Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā* ietvaros atbalstītajiem projektiem. ES struktūrfondu programmas *Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā* ietvaros komersantiem ir iespēja iesniegt savus projektus otrajai projektu atlasē kārtai no 2010. gada 15. novembra līdz 2011. gada 1. februārim. Otrās projektu atlasē kārtas ietvaros

pieejamais finansējums ir 34,02 milj. latu. Šīs programmas ietvaros komersanti var saņemt atbalstu tādiem sākotnējiem ieguldījumiem pamatlīdzekļos (iekārtu iegāde un uzstādīšana, patentu un licenču iegāde), kas tieši nodrošina jaunu produktu vai tehnoloģiju ieviešanu ražošanā.

Sabiedrības informēšanai un izpratnes veidošanai LIAA 2010. gadā turpināja īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. Programmas mērķis ir informēt un iedrošināt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu, īpaši jauniešus, uzsākt uzņēmējdarbību, celt uzņēmējdarbības prestižu sabiedrības acīs, kā arī sekmēt sabiedrības izpratni par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, informēt sabiedrību par norisēm saistībā ar inovācijām un to potenciālu, tādējādi iedrošinot pēc iespējas plašāku sabiedrības un uzņēmēju daļu pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai. 2010. gada programmas ietvaros noorganizēti debate konkursi, tehniskās jaunrades dienas, noorganizēti vairāki semināri reģionos, kā arī noorganizēts semināru cikls *Inovātas uzņēmējdarbības uzsākšana*. Jaunajiem uzņēmējiem realizēta Mentoringa programma, kurā pieredzējuša mentora pakalpojumus saņēmuši 30 jaunie uzņēmumi. 2010. gadā īpaša uzmanība tika pievērsta skolu izglītojamo intereses par inovāciju un uzņēmējdarbību rosināšanai. Šo pasākumu ietvaros vismaz 600 skolēniem bija iespēja iepazīties ar uzņēmējdarbības uzsākšanas pamatiem un iespējām, reģiona uzņēmēju pieredzi uzņēmējdarbības attīstīšanā un iesaistīties dažādās radošās aktivitātēs. Tāpat tika īstenots nu jau ikgadējais biznesa ideju konkurss *Ideju kauss 2010*. Savu biznesa ideju konkursam var iesniegt jebkurš Latvijas iedzīvotājs un konkursa ietvaros var saņemt idejas novērtējumu, iespēju piedalīties izglītojošos semināros par biznesa organizēšanu un vadīšanu. 2010. gada konkursam tika iesniegtas 677 idejas, un konkursā uzvarēja ideja par drošas velonovietnes izveidi, kura garantē pilnīgu drošību velosipēdiem un pasargā tos no nozagšanas.

Plašākas diskusijas rosināšanai par inovācijas jomā aktuālām tēmām 2010. gada 15.-17. septembrī Rīgā tika organizēta starptautiskā konference *Baltic Dynamics 2010 – Knowledge Flow in Innovation System: From Idea to Action*. Konferenci organizēja Latvijas Tehnoloģiskais centrs sadarbībā ar Baltijas zinātnes un tehnoloģiju parku un inovāciju centru asociāciju un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru. Atbalstu konferences rīkošanai sniedza arī Eiropas Komisija, Starptautiskā zinātnes parku asociācija un Eiropas Biznesa un inovāciju centru tīkls. Kopumā konferencē piedalījās 350 dalībnieku no 30 valstīm.

6.6. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju¹ (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē.

Pēc CSP datiem², 2009. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,3%. 2009. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 2636 uzņēmumi, kas nodarbināja 16 765 strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 1,3 miljardus latu, personāla izmaksas – 178 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 15 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšana – 344 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -57,4 milj. latu, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 259,3 milj. latu un 201,9 milj. latu. Jāatzīmē, ka 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, IKT produktu imports

samazinājās par 41,7%, kamēr eksports saglabājās nemainīgs.

2010. gadā publicētajā *Eiropas Digitālās konkurētspējas ziņojumā* ir analizēta informācijas sabiedrības attīstība pēdējos gados. Ir atzīmēts, ka vairākās jomās Latvija ir uzlabojusi savus rādītājus un pietuvinājusies ES vidējam līmenim. Straujākais progress ir novērots platjoslas interneta izplatībā, izņemot lauku apvidus un uzņēmumus, kur 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, progress nav bijis vispār. Interneta lietotāju skaits (61% no visiem iedzīvotājiem) pat mazliet pārsniedz ES vidējo līmeni (60%), taču ir ļoti atšķirīgas interneta izmantošanas jomas. Strauji ir pieaudzis tādu interneta lietotāju skaits, kas lasa ziņas internetā, izmanto internetbanku, izvieto informāciju internetā, izglītojas tiešsaistē, tajā pašā laikā e-komercijas izmantošana ir ievērojami zem vidējā ES līmeņa. Atzīmēts straujš, taču joprojām nepietiekošais, e-pārvaldes attīstības ātrums. Pozitīvi atzīmēta Latvijas dalība Eiropas digitālās bibliotēkas projektā *Europeana*, kurā Latviju pārstāv Latvijas Nacionālā bibliotēka.

6.10. ielikums

Datoru un interneta lietošana Latvijā

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājāsaimniecībās* datiem, 2010. gadā no visām mājāsaimniecībām datori bija 63% mājāsaimniecību (mājāsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem) un interneta pieslēgums – 60% mājāsaimniecību. Datoru un interneta pieejamības ziņā mājāsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā (datori – 67%, internets – 65%) un Pierīgas reģionā (datori – 67%, internets – 62%), bet pārējos reģionos – Zemgales reģionā (datori – 62%, internets – 58%), Vidzemes reģionā (datori – 60%, internets – 56%), Kurzemes reģionā (datori – 59%, internets – 57%) un Latgales reģionā (datori – 56%, internets – 52%) situācija bija sliktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru, gan internetu lietoja 63% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 53% no visām mājāsaimniecībām.

2010. gada sākumā datori bija 95% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 91% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 49% šādu uzņēmumu. 2009. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 73% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2010. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem datoru regulāri lietoja 31%, bet internetam pieslēgtu datoru – 28% darbinieku.

2009./2010. mācību gada sākumā uz 100 pilna laika studentiem augstskolās un koledžās bija 15 datori. 2010./2011. mācību gada sākumā profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem bija 11,6 datori, bet vispārīzglītojošās skolās – 9,9 datori. 2009./2010. mācību gada sākumā no mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās un koledžās, vispārīzglītojošās skolās un 90% profesionālās izglītības iestādēs.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas (skatīt 6.11. ielikumu), kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

Eiropas Komisijas 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* ir nosprausts jauns mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu. *Digitālā programma Eiropai* ietver 101 likumdošanas iniciatīvu un daudzus ES, reģionāla un dalībvalstu horizontālā līmeņa pasākumus septiņās jomās trīs *ES 2020* stratēģijas izaugsmes dimensijās: sociālā, vides un globālā dimensijā (skatīt 6.11. ielikumu).

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura nosaka šādu saimnieciskās darbības veidu (NACE 2. red.) iekļaušanu: IKT ražošana (elektronisko komponentu ražošana; elektronisko plašu ražošana; datoru un perifēro iekārtu ražošana; sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektronisko iekārtu ražošana; magnētisko un optisko datu nesēju ražošana), IKT vairumtirdzniecība (datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība; elektronisko ierīču, telekomunikāciju iekārtu un to daļu vairumtirdzniecība) un IKT pakalpojumu sniegšana (datorprogrammatūras tirāžošana; telekomunikācijas; datorprogrammēšana, konsultēšana un ar to saistītās darbības; datu apstrāde, uzturēšana un ar to saistītās darbības, interneta portālu darbība; datoru, to perifēro iekārtu un sakaru iekārtu remonts).

² Tā kā visā ES statistikas sistēmā ir notikusi pāreja no Saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 1.1.red. uz NACE 2. red., šajā nodaļā publicēti dati tikai par 2008., 2009. un 2010. gadu. Minēto metodoloģisko izmaiņu dēļ šie dati nav salīdzināmi ar iepriekšējos gados publicētajiem, jo apsekojamo uzņēmumu loks ir mainījies.

6.11. ielikums

Eiropas Savienības iniciatīvas informācijas sabiedrības veidošanā

2009. gada 18. novembrī Mālmē (Zviedrijā) par e-pārvaldi atbildīgie ministri parakstīja deklarāciju, kas nosaka kopīgās nākotnes redzējumu un politikas prioritātes, kas jāsasniedz līdz 2015. gadam. Galvenie mērķi, kas dalībvalstīm kopā ar Eiropas Komisiju ir jāsasniedz turpmākajos 5 gados:

- nodrošināt iespēju uzņēmumiem un iedzīvotājiem, izmantojot e-pārvaldes pakalpojumus, ērtāk piekļūt informācijai un aktīvāk iesaistīt tos politikas veidošanas procesā;
- veicināt mobilitāti vienotajā tirgū, unificējot e-pārvaldes pakalpojumus uzņēmumu izveidošanai, studēšanai, strādāšanai, dzīvošanai un iešanai pensijā Eiropā;
- palielināt e-pārvaldes efektivitāti, samazinot administratīvo slogu, uzlabojot pārvaldes organizatoriskos procesus un lietojot IKT energoefektivitātes uzlabošanai, kas dos lielāku ieguldījumu ilgtspējīgā zemas oglekļa emisijas ekonomikā.

Eiropas Komisija 2010. gada 26. augustā ir pieņēmusi paziņojumu *Digitalā programma Eiropai*, pasludinot šo programmu par vienu no septiņām stratēģijas *ES 2020* parauginiciatīvām. Tās mērķis ir gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu. Programmā ieskicētas šādas prioritārās rīcības jomas: digitālā vienotā tirgus izveide, lielāka sadarbība, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās uzlabošana, daudz ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālās kompetences prasmi un iekļautības palielināšana, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālas problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas un sabiedrības novecošanu, kā arī būtisks ir starptautiskais aspekts. Būtiski ir vienkāršot elektroniskos maksājumus un rēķinus, tālmedicīnas pakalpojumu ātras izmantošanas iespējas un ieviest energoefektīvu apgaismojumu. Paziņojums satur rīcības plānu septiņās Digitālās programmas jomās, vienlaikus norādot, ka Digitālā programma ir esošajā situācijā izstrādāts dokuments, kas attīstīsies līdz ar pieredzi un straujajām pārmaiņām tehnoloģijā un sabiedrībā. Ņemot vērā minēto, paziņojumā iekļautos pasākumus pārsvarā plānots iniciēt no 2010. gada līdz 2015. gadam.

ES ir uzsākusi vairākas iniciatīvas, lai padarītu ātrdarbīgas platjoslas komunikācijas pieejamas mājāsaimniecībām, paplašinātu e-komercijas pakalpojumu klāstu uzņēmumiem un valsts dienestus padarītu pieejamus tiešsaistē. Augstas kvalitātes telekomunikāciju pakalpojumi ir ārkārtīgi svarīgi visu ražošanas nozaru un pakalpojumu efektivitātei un konkurētspējai. Šai ziņā ir trīs prioritātes:

- jāgādā, lai uzņēmumiem un pilsoņiem būtu pieejama lēta, pasaules līmeņa komunikāciju infrastruktūra un visdažādākie pakalpojumi;
- katram pilsonim jāapgūst vajadzīgās prasmes, lai varētu dzīvot un strādāt informācijas sabiedrībā;
- mūžizglītības iespējai jābūt svarīgai Eiropas sociālā modeļa sastāvdaļai.

Lai atbalstītu Latviju informācijas sabiedrības veidošanā, Eiropas Savienības Transporta, telekomunikāciju un enerģētikas Ministru padomes balsojumā Briselē 2010. gada 31. maijā Rīga tika apstiprināta par Eiropas Elektronisko sakaru regulatoru iestādes (BEREC) biroja mītnes vietu.

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka ar Ministru kabineta 2006. gada 19. jūlija rīkojumu apstiprinātās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*. Risinot nozaru problēmas turpmākajos gados, ministrijas ir sagatavojušas pamatnostādnes, kurās tika noteikti vispārīgie mērķi, sagaidāmie rezultāti, iespējamie risinājumi un plānotie finansējuma avoti, piemēram, *Pamatnostādnes „e-veselība Latvijā”, Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam* u.c., kā arī tika izstrādāti šo pamatnostādņu īstenošanas programmas un rīcības plāni.

Informācijas sabiedrības un e-pārvaldes attīstība ir analizēta informatīvajos ziņojumos. Nozīmīgākais ir informatīvais ziņojums *Par Microsoft infrastruktūras programmatūras izmantošanas un informācijas tehnoloģiju infrastruktūras optimizācijas iespējām ministrijās un to padotības iestādēs*, kas izskatīts Ministru kabinetā 2010. gada 6. aprīlī. Līdz 2010. gada beigām ministrijas iesniedza informatīvos ziņojumus par IT infrastruktūras optimizācijas iespējām ministrijās un to padotības iestādēs, bet Finanšu ministrija papildus arī informatīvo ziņojumu *Par finanšu uzskaites centralizāciju nozaru ministrijās un to padotības iestādēs, kā arī citās centrālajās valsts iestādēs, un priekšlikumiem par iestāžu grāmatvedības uzskaiti nepieciešamo informācijas tehnoloģiju*

resursu optimizācijas iespējām, ievērojot vienota datu centra principu.

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiek izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi. Kopējais pieejamais ERAF finansējums sastādīja 96,6 milj. latu.

Ar Ministru kabineta 2010. gada 15. marta rīkojumu *Par elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritāro projektu sarakstu* (skatīt 6.12. ielikumu) tika aktualizēts prioritāro projektu saraksts.

Informatīvajā ziņojumā *Par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.2.2.1.1. apakšaktivitātes „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība” finansējuma apguvi 2010. gadā* apkopotā informācija liecināja, ka līdz 2010. gada 30. septembrim bija apstiprināti 44 projekti par kopējo summu 62 milj. latu, noslēgtas 39 vienošanās par projektu īstenošanu par kopējo summu 58 milj. latu, bet atsaukti 2 projekti par kopējo summu 1,4 milj. latu. Pavisam līdz 2010. gada 30. septembrim finansējums bija apgūts 4,5 milj. latu apmērā, kas sastāda 4,6% no pieejamā finansējuma.

6.12. ielikums

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritārie projekti

Ar Ministru kabineta 2010. gada 15. marta rīkojumu *Par elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritāro projektu sarakstu* tika apstiprināts ministriju, to pakļautībā un pārraudzībā esošo institūciju prioritāro projektu saraksts elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības jomā Eiropas Savienības fondu 2007.-2013. gada plānošanas periodam. Sarakstā iekļauti 65 projekti par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 98,9 milj. latu, no kuriem ir apstiprināti 44 projekti par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 62,2 milj. latu un 21 plānotais projekts par kopējām uz projektiem attiecināmām izmaksām 36,7 milj. latu. Valsts budžeta finansējums sastāda 15%, bet 85% ir ES fondu līdzfinansējums. Projektu realizācija tiek plānota 1,5-3 gadu laikā.

Vislielākais finansējums (vismaz 2 milj. latu) paredzēts tādiem projektiem kā Vienotās valsts arhīvu informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas 2. kārtā (3,5 milj. latu), Biometrijas datu apstrādes sistēmas izveide (3,5 milj. latu), Portāla *www.skolas.lv* attīstības 2. kārtā (3,1 milj. latu), Digitālās bibliotēkas izveides 2. kārtā (2,7 milj. latu), Zemkopības ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu uz klientu orientētas pakalpojumu sistēmas izveide (2,5 milj. latu), Būvniecības informācijas sistēmas izstrāde (2,5 milj. latu), Elektroniskās veselības kartes un integrācijas platformas informācijas sistēmas izveides 1. posms (2,5 milj. latu), E-pakalpojumi un to infrastruktūras attīstība (2,4 milj. latu), Valsts zemes dienesta ģeotelpisko datu ģeotelpiskās informācijas sistēmas izveide (2,3 milj. latu), Vienotas vides informācijas sistēmas izveides 2. etaps (2,3 milj. latu), Elektroniska apmeklējumu rezervēšanas izveide (*e-booking*), veselības aprūpes darba plūsmu elektronizēšanas (*e-referrals*) 1. posms, sabiedrības veselības portāla izveide, informācijas drošības un personas datu aizsardzības nodrošināšana (2 milj. latu), Vienotā ģeotelpiskās informācijas portāla izveidošana un nozaru ĢIS sasaiste ar portālu (2 milj. latu).

Elektroniskie pakalpojumi

Atbilstoši *Eurostat* datiem, Latvija 2009. gadā bija ieviesusi 65% no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem (vidēji ES – 74%). Tā kā daudzās ES valstīs visi 20 elektroniskie pamatpakalpojumi jau ir ieviesti, šobrīd ES tiek izstrādāta jauna metodoloģija, kas ļaus analizēt e-pārvaldes pieejamību arī turpmāk. Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls *www.latvija.lv*. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par gandrīz 1500 pakalpojumiem. Kopš 2010. gada jūnija jauna uzņēmuma reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā ir iespējams veikt pilnībā elektroniski.

Informācija par e-iegādājumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (*www.vraa.gov.lv*), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama VARAM mājas lapā (*www.vidm.gov.lv*).

Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atbalstīja *Elektronisko identifikācijas karšu koncepciju*, kura paredz ieviest elektronisko identifikācijas karti. Karte vienlaicīgi būs gan personu apliecināošs un ceļošanas dokuments ES, gan personas elektroniskās identifikācijas un autentifikācijas līdzeklis elektronisko pakalpojumu saņemšanai, gan e-paraksta radīšanas (lietošanas) līdzekļu nesējs. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde plāno uzsākt karšu izsniegšanu no 2011. gada maija. Lai elektroniskās identifikācijas karte būtu izmantojama tieši tāpat kā pase visā ES teritorijā, ir sagatavots likumprojekts *Personu apliecināšu dokumentu likums*.

2010. gada 28. decembrī Ministru kabinets akceptēja *Centralizēto elektronisko iepirkumu noteikumus*, kas paredz, ka valsts iestādēm no 2011. gada 1. februāra centralizētajā e-iegādāšanas sistēmā jeb e-katalogā obligāti būs jāiegādājas biroja tehnika, datori, papīrs, programmatūra un atsevišķi medikamenti, kuru līgumcena 12 mēnešu laikā attiecīgajā preču vai pakalpojumu grupā ir 100 latu vai lielāka.

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsumma 2010. gada

pirmajā pusgadā bija 2,1 milj. latu (2009. gadā – 3,4 milj. latu), preču skaits e-katalogā sasniedza 40 tūkstošus. Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, drukas iekārtu piederumu un ārstniecības līdzekļu iepirkumi.

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2009. gadā Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 17,5 (vidēji ES – 23,9) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem, 2010. gada decembrī Latvija ar lejupielādes ātrumu 25,8 Mbit/s ierindojas 2. vietā un augšupielādes ātrumu 13,9 Mbit/s – 3. vietā starp 185 pasaules valstīm. Šādi rezultāti sasniegti, pateicoties lielāko Latvijas telekomunikāciju uzņēmumu investīcijām optiskā tīkla izveidē. Piemēram, uzņēmuma „Lattelecom” optiskā tīkla internets līdz 2010. gada beigām bija pieejams 300 tūkst. mājsaimniecību, kas galvenokārt atrodas Rīgā un 12 lielākajās Latvijas pilsētās, bet līdz 2011. gada beigām plānots nodrošināt pieeju 400 tūkst. mājsaimniecību 23 Latvijas pilsētās.

Piesaistot ERAF darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* līdzekļus, plānots attīstīt platjoslas interneta infrastruktūru, kas ļautu visā Latvijā izmantot internetu ar lejupielādes ātrumu vismaz 2 Mbit/s.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2009. gadā bija saglabājis 56% līmeni (tas nav mainījies kopš 2006. gada), savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai samazinājušies līdz 12 milj. latu.

Datorpirātisma līmeni būtiski samazina iespējas lietot bezmaksas un atvērtā koda programmatūru.

2009. gadā no visiem uzņēmumiem šādu programmatūru izmantoja 12,5%, 2010. gadā to skaits palielinājās līdz 25,4 procentiem.

E-komercija

Atbilstoši CSP datiem, 2009. gadā 39% no interneta lietotājiem vismaz reizi dzīvē bija iepirkušies un pasūtījuši preces vai pakalpojumus internetā savām vajadzībām. Savukārt internetbanku pēdējos trīs mēnešos bija lietojuši 72% no interneta lietotājiem (ES vidēji – 52%).

2009. gadā 17,1% no visiem uzņēmumiem bija veikuši pirkumus, bet 6,9% no visiem uzņēmumiem pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā vai citos datortīklos. Uzņēmumu internetā un citos datortīklos pirtās preces un pakalpojumi 2009. gadā sastādīja 3,9% no kopējiem pirkumiem, savukārt pārdoto preču un pakalpojumu apgrozījums sastādīja 6,5% no kopējā neto apgrozījuma (vidēji ES – 14%).

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.13. ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

2009. gadā (provizoriski) Latvijā bija 71 tūkst. ekonomiski aktīvu individuālo komersantu un komercsabiedrību (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,5% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums: mikro uzņēmumi – 82,6%, mazie uzņēmumi – 14%, vidējie uzņēmumi – 2,9%, lielie uzņēmumi – 0,5 procenti.

Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 8 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 31 – 2009. gadā.

Tācu tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2009. gadā (provizorisks informācija) – 45,2 tūkst. (20 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2009. gadā – 11,9 tūkst. (5 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analoģu praksi, Latvijā 2009. gadā bija 57 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmumu reģistra statistiku, 2009. gadā Komercreģistrā un Uzņēmumu reģistrā reģistrēti 9228 subjekti un likvidēti 5725 UR un Komercreģistra subjekti. 2010. gada 11 mēnešos reģistrēti 11 770 un likvidēti 8433 Uzņēmumu reģistra un Komercreģistra subjekti.

Latvijā atbalstu MVK regulē kopš 2003. gada 1. janvāra spēkā esošais *Komerddarbības atbalsta kontroles likums*.

6.14. ielikums

MVU definīcija

Komerddarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercsabiedrību deklarēšanas kārtību atbilstoši mazajai (sīkajai) vai vidējai komercsabiedrībai* un EK regulā 800/2008 noteiktā MVU definīcija:

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrouzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Ministru kabinets 2007. gada 28. jūnijā apstiprināja *Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programmu 2007.-2013. gadam*.

Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un

rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju nākamajiem 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai, veicināt

Nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programma paredz īstenot politiku, kas balstīta uz attīstīto valstu labākās prakses paraugiem, saskaņā ar *Mazo uzņēmumu Eiropas hartā* un citos ES dokumentos noteiktajiem darbības virzieniem, vienlaicīgi ņemot vērā arī Latvijai specifiskās MVK attīstības problēmas.

6.15. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Eiropas Komisija 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai (Akts)*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *Domā par mazajiem vispirms* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus regulējuma priekšlikumus.

Lai īstenotu *Akta* noteikto mērķu īstenošanu, 2009. gadā Eiropas Komisija uzsāka plaša mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu par Eiropas Savienības, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, popularizētu uzņēmējdarbību un izrādītu atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

2010. gada Eiropas MVU nedēļa oficiāli notika no 25. maija līdz 1. jūnijam, kad 37 Eiropas valstīs tika organizētas dažādas konferences, semināri, apmācības, diskusiju forumi un apbalvošanas ceremonijas. Lai potenciāliem un esošiem uzņēmumiem nodrošinātu pieredzes apmaiņu un jaunas zināšanas tālākai biznesa attīstībai, *MVU nedēļas 2010 Latvijā* ietvaros tika organizētas konferences, kontaktbiržas, reģionālie un tematiskie semināri tādās jautājumos kā pakalpojumu sniegšana ES valstīs (*Pakalpojumu direktīva*), eksportēšanas juridiskie jautājumi (eksporta līgumi), publiskais iepirkums Eiropas Savienībā, klientu attiecību vadības sistēmas ieviešana uzņēmumā u.c. Pasākumos tika diskutēti par pieejamo atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai un paplašināšanai, sniegti praktiski padomi biznesa ideju īstenošanai, kā arī godināts *Eiropas MVU nedēļas 2010* idejas nesējs Latvijā – SIA „Madara Cosmetics”. Kopumā organizēti vairāk nekā 15 uzņēmēju informēšanas pasākumi Latvijā, iesaistot vairāk nekā 3000 uzņēmēju.

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Lai īstenotu koncepcijas mērķi, nepieciešami šādi darbības virzieni:

- samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas;
- ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku;
- panākt, ka mikrouzņēmējs pats ir spējīgs kārtot grāmatvedību;
- nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem;
- nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un tiek veiktas izmaiņas attiecīgajos normatīvajos aktos. 2010. gada laikā būtiskākie veiktie pasākumi: uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksu samazināšanai par 50% samazināta valsts nodeva par reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā, nodrošināta iespēja dibināt uzņēmumu ar samazinātu pamatkapitālu, mikrouzņēmumu nodokļa stāšanās spēkā, iespēja piemērot patentmaksas saimnieciskās darbības veicējiem un bezmaksas grāmatvedības programmas nodrošināšana mikrouzņēmumiem.

2010. gada maijā spēkā stājoties grozījumiem *Komerclikumā*, būtiski tika samazinātas uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt arī ar mazāku

pamatkapitālu nekā 2000 latu. Vienlaikus tika noteikts, ka, reģistrējot šādu SIA:

- valsts nodeva ir 15 latu, maksa par sludinājumu 12,60 latu;
- nebūs jāmaksā valsts nodeva par pamatkapitāla izmaiņu reģistrāciju un sludinājumiem, kas saistīti ar pamatkapitāla palielināšanu.

Kopējais Komercreģistrā reģistrētais samazinātā pamatkapitāla uzņēmumu skaits (no 2010. gada maija līdz oktobrim ieskaitot) – 3203, kas ir 52% no kopējā SIA skaita.

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt patentmaksu, kas ir izvēles norma. Patentmaksa ir galīgs nodokļa maksājums, kas aptver iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālo apdrošināšanas iemaksas, par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā. Patentmaksas ir noteiktas vairāk nekā 60 profesijām (pārsvārā amatniecības pakalpojumiem), un to ikmēneša maksājums detalizēti ir noteikts katrai grupai, tās apmērs ir no 30 līdz 70 latiem par vienu kalendāro mēnesi. Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām.

No 2010. gada 1. septembra individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, fiziskās personas, kas reģistrētas Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējas, un sabiedrības ar ierobežotu atbildību var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu, ja atbilst šādiem kritērijiem:

- dalībnieki ir fiziskās personas;
- apgrozījums nepārsniedz 70 tūkst. latu kalendārajā gadā;
- darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem.

Mikrouzņēmumu nodokļa likme ir 9% no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. Mikrouzņēmuma nodoklis ietver valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodokli un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu par mikrouzņēmuma darbiniekiem, kā arī uzņēmumu ienākuma nodokli vai mikrouzņēmuma

īpašnieka iedzīvotāju ienākuma nodokli par mikrouzņēmumu saimnieciskās darbības ieņēmumu daļu. No 2010. gada 1. septembra līdz 5. novembrim Valsts ieņēmumu dienestā kopumā reģistrēti 1166 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji, 308 par tādiem kļuvis no 2011. gada 1. janvāra.

6.16. ielikums

Mazo un vidējo komersantu diskusiju forums

Lai nodrošinātu saikni ar MVK un uzklautu uzņēmēju viedokli un šī sarunu forma būtu produktīva visām iesaistītajām pusēm, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi MVK diskusiju platformu.

Tajā uzņēmēji tiek aicināti piedalīties MVK attīstībai nozīmīgu jautājumu risināšanā un rekomendējošu lēmumu pieņemšanā par šiem jautājumiem, identificēt problēmas, kas traucē MVK uzņēmējdarbības attīstību Latvijā un kopīgi meklēt risinājumus situācijas uzlabošanai, risināt specifiskus jautājumus, kas tieši attiecas uz mazajiem un mikro uzņēmumiem.

Lai tiktu iesaistīti uzņēmēji reģionos, sanāksmes tiek rīkotas arī kā e-semināri (vebināri), kas notiek interneta vidē, kad jebkurš interesents, iepriekš pierēģistrējoties un aktivizējot unikālo saiti, sava datora monitorā var redzēt lektora prezentētos materiālus, sekot līdzī diskusijas gaitai un uzdot savus jautājumus mutiski vai rakstiski.

2010. gada otrajā pusē ir notikušas divas šāda veida sanāksmes, kurās tika diskutēts par atbalsta instrumentiem mazajiem un vidējiem komersantiem – Biznesa inkubatoru sniegtajiem pakalpojumiem un iespējām un Latvijas Hipotēku un zemes bankas ALTUM atbalsta programmām MVK, kā arī par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem.

Ministrija arī turpmāk plāno izmantot šo komunikācijas veidu ar uzņēmējiem, organizācijām un sabiedrību e-semināru (vebināru) formātā, lai informētu uzņēmējus, sabiedrību u.c. ieinteresētās puses par aktuālo, kā arī komunicētu savā starpā.

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu realizācijā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai**, kas ir Latvijā

vienīgā valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

6.17. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada decembrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par Attīstības banku*. Koncepcijas mērķis bija izvēlēties optimālākos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samazinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai.

Atbilstoši Ministru kabineta nolemtajam tika atbalstīts koncepcijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pārtraukšanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim. Hipotēku banka pakāpeniski samazinās bankas komerciālā kredītportfeļa apjomu un 2013. gada beigās neatmaksāto komerciālā kredītportfeļa atlikumu īstenos vai nodos apkalpošanā citai finanšu institūcijai atbilstoši tā brīža iespējām. Paredzēts, ka pārveides procesa gaitā Hipotēku banka katru gadu īstenos jaunas atbalsta programmas 70 milj. latu apmērā atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm tādās jomās kā mazo un vidējo uzņēmumu finansēšana, komercdarbības uzsācēju finansēšana, mikrobiznesa un pašnodarbinātības veicināšana, inovatīvu, tehnoloģiski ietilpīgu un augstas pievienotās vērtības projektu finansēšana, finansējums starptautiskajā tīrgū konkurētspējīgu preču ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, energoefektivitātes pasākumu īstenošanai, lauksaimniecības un lauku attīstībai, īpaši sociāli jutīgu iedzīvotāju grupu (piemēram, invalīdi, bezdarbnieki, jaunās ģimenes, nacionālās minoritātes) pašnodarbinātības veicināšana un iesaistīšana komercdarbībā.

2010. gadā Hipotēku banka turpināja īstenot gan esošās, gan arī uzsāka jaunu atbalsta programmu īstenošanu, kuru ietvaros valdības uzdevumā tiek sniegts atbalsts noteiktām komersantu un iedzīvotāju grupām:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercdarbības uzsākšanai*;
- Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu mikrokreditēšanas programmu;
- MVU izaugsmes aizdevumu programmu;
- lauksaimniecības apgrozāmo līdzekļu programmu.

Šobrīd nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mazie, vidējie un lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet

nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 5 milj. latu) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 2,5 milj. latu), kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 7,5 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu realizācijai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu. Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā¹. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma ir piešķirti 356 aizdevumi 145,3 milj. latu apmērā, t.sk. jau izsniegti aizdevumi 90,9 milj. latu apmērā. No

¹ Programmas kopējie resursi šobrīd ir 128,8 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,2 milj. latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (15,3 milj. latu).

programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 48 aizdevumi 57,4 milj. latu, t.sk. izsniegti aizdevumi 19 milj. latu apmērā¹. Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, metālapstrāde, elektroenerģijas ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā Ministru kabinetā apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* piedāvā **kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu** (līdz 54 tūkst. latu) **un grantu veidā² sava biznesa uzsākšanai**. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 5 tūkst. latu, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas. Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 17,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 4 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēji, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 600.

Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas ar 1091 programmas interesentu ir noslēgta sadarbības vienošanās, 432 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, t.sk. jau ir atbalstīti 226 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 3,24 milj. latu apmērā. 210 projektiem ir piešķirti arī granti par kopējo summu 986 tūkst. latu. Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai³. Apmācībās var piedalīties personas, kas vēl tikai vēlas uzsākt saimniecisko darbību vai ir to uzsākušas pēdējā gada laikā. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā

komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaite un nodokļi, marketinga pamati. Līdz šim 69 apmācību grupās apmācībās piedalījušies 786 dalībnieki, t.sk. jau ir apmācītas 57 grupas, apmācības beigušo dalībnieku skaitam sasniedzot 489 cilvēkus. Līdz šim apmācības ir organizētas Rīgā, Jelgavā, Kuldīgā, Valmierā, Cēsīs, Rēzeknē, Balvos un Daugavpilī.

Ministru kabinetā 2008. gada decembrī tika apstiprināta *Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programma*. Programmas mērķis ir ieviest mazo un vidējo komersantu un pašnodarbināto personu mikrokreditēšanas mehānismu un veicināt mikrokreditu pieejamību neliela biznesa uzsākšanai vai attīstīšanai. Mikrokredīti līdz 3 tūkst. latu apmērā paredzēti biznesa projektu īstenošanai – investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem – uzņēmumiem līdz 10 darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām. Programmas kopējais budžets ir 565 tūkst. latu, no kuriem 452 tūkst. latu ir Finanšu ministrijas ieguldījums, 113 tūkst. latu – Hipotēku bankas finansējums. Kopš 2009. gada februāra, kad sākās programmas īstenošana, Hipotēku banka ir piešķirusi 272 aizdevumus 745 tūkst. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 710 tūkst. latu apmērā. Tādējādi programmas izpilde ir pabeigta, tomēr, rēķinoties ar uzņēmēju pieprasījumu pēc mikrokreditiem, banka turpina mikrokreditēšanu no jau atmaksāto aizdevumu resursiem.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai*. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka *MVU izaugsmes aizdevumu programmas* īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 142 milj. latu apmērā. Kopējā aizdevumu summa vienam saimnieciskās darbības veicējam nedrīkst pārsniegt 300 tūkst. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem mikro komersantiem aizdevumu kopējā summa vienam komersantam programmas ietvaros nedrīkst pārsniegt 30 tūkst. latu. Līdz šim programmas ietvaros ir piešķirts 129 aizdevumi 7,6 milj. latu apmērā, t.sk. jau izsniegto aizdevumu apjoms veido 5,8 milj. latu.

Hipotēku banka 2010. gada maijā ir uzsākusi *Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem*. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 1 gadam var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī

¹ Šīs un pārējo aprakstīto programmu gadījumā informācija pēc stāvokļa uz 2010. gada 23. maiju.

² Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

³ Rīgas reģionā apmācības nodrošina uzņēmējaisabiedrību „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

augļu un dārzeņu ražotāju grupas, kamēr lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2 milj. latu. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī Lauku attīstības fonda garantijas. Paredzēts, ka programmas ietvaros apgrozāmo līdzekļu aizdevumi tiks izsniegti līdz 2011. gada 31. decembrim. Lai arī programma ir uzsākta relatīvi nesen, tās ietvaros jau ir izsniegti 179 aizdevumi 5,6 milj. latu apmērā.

2010. gada 20. jūlijā MK tika apstiprināta *Kārība, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai, izveidojot Kredītu fondu*, kas paredz aizdevumu izsniegšanu Lauku atbalsta dienesta apstiprināto projektu¹ finansēšanai. Aizdevumus uz termiņu līdz 15 gadiem paredzēts piešķirt investīcijām lauksaimniecības uzņēmumos – būvniecībai, stacionāro iekārtu un to aprīkojuma iegādei, būvmateriālu iegādei un tehniskā projekta izstrādei. Līdz šim Hipotēku banka apstiprinājusi 3 projektus 1,43 milj. latu apmērā.

Hipotēku banka plāno jaunu atbalsta programmu izstrādi un ieviešanu arī turpmāk. Piemēram, atbilstoši 2010. gada martā Ministru kabinetā izskatītajam informatīvajam ziņojumam *Par Latvijas un Šveices sadarbības programmas nesadalīto finansējumu* Hipotēku bankai sadarbībā ar Finanšu ministriju un iesaistītajām nozaru ministrijām sagatavoja *Mikrokreditēšanas programmas* projekta izklāstu, kas 2010. gada novembrī tika saskaņots ar Šveices pusi, kas programmas īstenošanai gatava līdzfinansēt 6,68 milj. Šveices franku. Paredzēts, ka programmas ietvaros mikrouzņēmumi varēs saņemt mikroaizdevumus līdz 10 tūkst. latu apmērā, aizdevumu termiņam nepārsniedzot 5 gadus. Šobrīd Hipotēku banka gatavo turpmākos programmas izstrādes dokumentus, un provizorisks mikrokreditēšanas programma sāks darboties 2011. gada trešajā ceturksnī un būs spēkā turpmākos četrus gadus.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA piedāvā divas garantiju programmas konkurētspējas uzlabošanai:

- kredītu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
- eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus par darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgušanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada 20. aprīlī LGA un Ekonomikas ministrija parakstīja līgumu par DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2. prioritātes *Finanšu pieejamība* 2.2.1. pasākuma *Finanšu resursu pieejamība* 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* projekta *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 60 milj. latu.

2009. gada 24. martā Ministru kabinets pieņēma *Noteikumus par garantijām komersantu konkurētspējas uzlabošanai*, kas nosaka, ka LGA sniedz garantijas par šādiem finanšu pakalpojumiem: aizdevumi investīcijām; apgrozāmo līdzekļu aizdevumi; finanšu līzings; vietējais faktoringa. Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 3 milj. eiro vienam uzņēmumam. Garantijas, kas piesaistīta aizdevumiem investīcijām un finanšu līzīngam, maksimālais termiņš ir desmit gadi, apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem un vietējam faktoringam maksimālais termiņš ir trīs gadi.

Kopš programmas uzsākšanas brīža LGA ir saņēmusi pieteikumus garantiju saņemšanai no 277 uzņēmumiem, garantiju pieteikumi ir apstiprināti 179 uzņēmumiem un ir izsniegtas garantijas 146 uzņēmumiem.

Kopš programmas uzsākšanas brīža līdz 2010. gada 23. novembrim izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* Kredītu garantiju programmas ietvaros:

- pieteikumu skaits – 277 uzņēmumi;
- pieteiktā apjoms – 145 milj. latu;
- izsniegto garantiju skaits – 146 uzņēmumi;
- izsniegto garantiju apjoms – 59,2 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 116,4 milj. latu.

2009. gada 12. maijā Ministru kabinets pieņēma *Īstermiņa eksporta kredīta noteikumus*, kas nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

No 2010. gada 1. jūlija eksportētājiem ir pieejamas arī garantijas eksporta darījumiem, kur pircējs ir no ES dalībvalsts, Austrālijas, Kanādas, Īslandes, Japānas,

¹ LAD pasākumi: Lauku saimniecību modernizācija; Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana; Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu; Tūrisma aktivitāšu veicināšana; Investīcijas akvakultūras uzņēmumos; Zvejās un akvakultūras produktu apstrāde).

Norvēģijas, Šveices vai Amerikas Savienotajām valstīm. Garantijas uz ES un OECD dalībvalstīm tiek sniegtas līdz 2011. gada 30. jūlijam, taču šobrīd norit sarunas ar Eiropas Komisiju par iespēju pagarināt šo garantiju sniegšanas termiņu vēl uz gadu.

Kopš programmas uzsākšanas brīža līdz 2010. gada 30. novembrim izsniegtās garantijas

2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai Eksporta kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 106;
- izsniegto garantiju skaits – 38 uzņēmumi;
- izsniegto garantiju apjoms – 1,9 milj. latu.

6.8. Konkurences politika

Par konkurences politikas ieviešanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kas nodrošina konkurences aizsardzību, veicinot administratīvo šķēršļu samazināšanu, tirgu liberalizāciju un uzņēmēju darbību spēcīgas konkurences apstākļos, lai nodrošinātu patērētājiem daudzveidīgu, labas kvalitātes preču un pakalpojumu izvēli. Lai sabiedrībā kopumā paaugstinātu izpratni par godīgas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību, tā atpazītu konkurences tiesību pārkāpumus un kļūtu neiecietīga pret tiem, KP veic sabiedrības informēšanas un citus konkurences veicināšanas pasākumus.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu*, citiem normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver tādu būtisku darbības virzienus kā:

- konkurences aizsardzība;
- konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējoša stāvokļa

ļauņprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējoša stāvokļa ļauņprātīga izmantošana, atklāšana un novēršana.

2010. gada 9 mēnešos veiktas 5 uzņēmumu apvienošanās kontroles, 9 pārbaudes par dominējoša stāvokļa mazumtirdzniecībā ļauņprātīgas izmantošanas aizlieguma ievērošanu, kā arī 15 smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu (aizliegto vienošanos un dominējoša stāvokļa ļauņprātīgas izmantošanas) izmeklēšanas.

Konkurences likums definē vairākus jautājumus, kuros vienošanās starp tirgus dalībniekiem ir aizliegta, jo to mērķis vai sekas kavē, ierobežo vai deformē konkurenci, tostarp – tieša vai netieša vienošanās par cenu vai tās veidošanas noteikumiem. Tieši šīs normas pārkāpumu Konkurences padome konstatēja Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas darbībā (skatīt 6.18. ielikumu).

6.18. ielikums

KP konstatē pārkāpumu Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas rīcībā

2010. gada 26. augustā Konkurences padome pieņēma lēmumu par tiesiskā pienākuma un naudas soda 7718,9 latu apmērā piemērošanu Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijai (LZRA). Konstatēts, ka LZRA ilgstoši īstenojusi sevišķi smagu *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtu vienošanos – nosakot minimālo maksu, ko tās biedri var piemērot par gada pārskata pārbaudi.

Konkurences padome LZRA darbību pārbaudi uzsāka, pamatojoties uz Latvijas Tīrģotāju asociācijas iesniegumu, kurā tika norādīts, ka zvērīnātie revidenti, slēdzot līgumus, atsaucas uz LZRA lēmumu par minimālo samaksu par gada pārskata pārbaudi. Tikai daļai uzņēmēju ir tiesības izvēlēties izmantot atbilstošos zvērīnāta revidenta pakalpojumus vai nē, jo zvērīnāta revidenta atzinums par gada pārskata revīziju katru gadu obligāti nepieciešams uzņēmumiem, kas sasnieguši vismaz divus no trim kritērijiem:

- to bilances kopsumma ir vismaz 250 tūkst. latu;
- neto apgrozījums – 500 tūkst. latu;
- vidējais darbinieku skaits pārskata gadā ir vismaz 25.

Pārbaudot informāciju, konstatēts, ka ar 1997. gada 16. maijā pieņemto LZRA Kopsapulces lēmumu noteikta minimālā samaksa par zvērīnāta revidenta pakalpojumiem, veicot gada pārskata pārbaudi – 500 latu. Šis lēmums bija saistošs LZRA biedriem, kas ir visi Latvijas zvērīnātie revidenti – 2010. gada aprīlī 159 fiziskas personas, no kurām 90% bijuši asociācijas biedri arī minētā lēmuma pieņemšanas laikā 1997. gadā.

Šāda vienošanās varēja veicināt mākslīgu cenu paaugstināšanu gadījumos, kad par mazāka apjoma pakalpojumiem tās varētu būt zemākas par 500 latu. Tāpat zvērīnātiem revidentiem tika ierobežota iespēja konkurēt ar cenu, nosakot to zemāku par 500 latu. Ar savu lēmumu KP piemērojusi LZRA tiesisko pienākumu atcelt pretlikumīgo 1997. gada lēmumu un par to informēt visus asociācijas biedrus.

Piemērotais naudas sods aprēķināts procentos no LZRA iepriekšējā finanšu gada neto apgrozījuma. Ņemot vērā pārkāpēja lomu, pārkāpuma smagumu, ilgumu un radītās vai iespējamās sekas, soda apmērs attiecībā pret pārkāpēja neto apgrozījumu ir viens no augstākajiem KP piemērotajiem naudas sodiem par līdzīgu pārkāpumu.

Kontroli par tirgus dalībnieku apvienošanās KP veic, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu vai arī to kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū

pārsniedz 40%. *Konkurences likums* nosaka, ka šiem tirgus dalībniekiem pirms apvienošanās ir jāiesniedz Konkurences padomē ziņojums par plānoto darījumu.

Konkurences padome ir tiesīga ar lēmumu aizliegt apvienošanās, ja tās rezultātā rodas vai nostiprinās dominējošais stāvoklis, apvienošanās var aizliegt arī tad, ja tā var būtiski samazināt konkurenci jebkurā konkrētajā tirgū. Ja plānotā apvienošanās būtiski neietekmē konkurenci, Konkurences padome pieņem lēmumu, ar kuru apvienošanās tiek atļauta. Lai novērstu negatīvās sekas attiecībā uz konkurenci tirgū,

Konkurences padome var atļaut apvienošanās, nosakot apvienošanās dalībniekiem saistošus noteikumus.

Atļauju apvienoties, izpildot un ievērojot KP noteiktos saistošos noteikumus, saņēma arī elektronisko sakaru komersanti IZZI grupa, Baltkom grupa un SIA „EST Risinājumi” (skatīt 6.19. ielikumu)

6.19. ielikums

KP pieņem lēmumu atļaut Baltkom grupas, IZZI grupas un SIA „EST Risinājumi” apvienošanās

Apvienojoties minētajiem tirgus dalībniekiem, paredzēts izveidot holdinga kompāniju, kas kļūs par Baltkom grupas (kopumā 13 uzņēmumi), IZZI grupas (kopumā 16 uzņēmumi) un SIA „EST Risinājumi” kapitāla daļu turētāju.

KP izvērtēja potenciālās apvienošanās ietekmi tirgos, kuros darbojas apvienošanās dalībnieki, un secināja, ka būtisku negatīvu ietekmi tā var atstāt uz maksas televīzijas pakalpojumu tirgu Rīgā, Jēkabpilī, Ludzā un Balvos, kā arī uz maksas televīzijas kanālu vairumtirdzniecības tirgu Latvijā. Savukārt ietekme balss telefonijas tirgū Latvijā un interneta datu pārraides tirgū minētajās pilsētās apvienošanās ietekme tika novērtēta kā nebūtiska.

Līdztekus apvienošanās negatīvajām sekām – tirgus varas pieaugumam, palielinātajai tirgus caurskatāmībai no apvienošanās dalībnieku viedokļa un koordinēto darbību riskam – tika ņemta vērā arī pozitīvā ietekme (piemēram, resursu apvienošana, kas var veicināt jaunu pakalpojumu veidošanu, apvienotā tirgus dalībnieka konkurētspējas pieaugums tirgos, kur tas nerada draudus konkurencei, piemēram, interneta datu pārraides un balss telefonijas tirgū), kā arī faktori, kas iespējamos draudus konkurencei mazina (piemēram, dinamiska tehnoloģiju attīstība, spēcīgā SIA „Lattelecom” konkurence un fakts, ka šis konkurents izmanto tehnoloģiski attīstītākas platformas).

Ņemot vērā informāciju par līdz šim novērotajām nepilnībām, KP uzlikusi plašus saistošos noteikumus, kas regulē apvienotā tirgus dalībnieka darbību un ir vērsti uz konkurences saglabāšanu un patērētāju un piegādātāju – vietējo maksas TV kanālu – interešu aizsardzību. Saistošie noteikumi paredz apvienošanās dalībniekiem līgumos ar jaunajiem abonentiem ietvert maksas televīzijas pakalpojumu kvalitātes prasības, kā arī vienotus noteikumus par kompensācijas mehānismiem gadījumā, ja pakalpojums netiek nodrošināts atbilstoši kvalitātes standartiem.

Ņemot vērā konkrētā tirgus specifiku un dinamiku, apvienošanās atļauja ar minētajiem noteikumiem ir spēkā līdz 2011. gada 15. aprīlim – ja līdz šim datumam apvienošanās netiks pabeigta, uzņēmumiem atkārtoti jāvēršas Konkurences padomē.

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirgus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugamajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

Tā kā ekonomiskās lejupslīdes laikā KP apzinās nepieciešamību nodrošināt tiesisku vidi uzņēmējdarbības attīstībai, kas šobrīd ir apgrūtināta, kā arī nepieciešamību laikus atklāt konkurences deformāciju jomās, kuras skar plašu patērētāju loku, 2010. gadā tiek veiktas samērā plašas tirgus uzraudzības aktivitātes, kas ļauj iegūt un analizēt informāciju par konkurences situāciju patērētājiem būtiskākajos tirgos, kā arī meklēt risinājumus tās uzlabošanai. 2010. gada 9 mēnešos KP ir noslēgusi septiņus tirgus uzraudzības tādās jomās kā, piemēram,

maksas televīzija, ceļu būvniecība, automobiļu apkope un remonts, elektronisko sakaru pakalpojumi un citas.

Atsevišķu uzraudzību rezultātā ir ierosinātas lietas par konkurences tiesību pārkāpumiem. Starp uzraudzībām, kas skar plašu patērētāju loku, minama atsevišķu nepārtikas preču – trikotāžas piederumu, sadzīves ķīmijas u.tml. – tirgus uzraudzība (skatīt 6.20. ielikumu).

Sadarbībā ar Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociāciju ir izstrādātas vadlīnijas, kas apraksta konkurences regulējumu lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām. Šo vadlīniju mērķis ir sniegt vispārēju ieskatu horizontālas sadarbības vienošanās organizēšanā lauksaimniecības pakalpojumu horizontālajām kooperatīvajām sabiedrībām, norādot uz vienošanās, kas nerada konkurences problēmas un atbilst Latvijas konkurences tiesībām, kā arī aprakstot tās vienošanās, kas būtu pretrunā ar Latvijas konkurences tiesībām. Šīs vadlīnijas apraksta vienošanās, kas noslēgtas horizontālā līmenī starp diviem vai vairākiem tirgus dalībniekiem, kas uzskatāmi par konkurentiem, gan esošiem, gan potenciāliem, kā arī apvienošanās, kooperatīvam iegūstot izšķirošu ietekmi pār citu tirgus dalībnieku vai iegūstot cita tirgus dalībnieka aktīvus vai tiesības tos izmantot.

6.20. ielikums**KP nepārtikas preču tirgus uzraudzības rezultāti**

Uzraudzības ietvaros tika aplūkotas tādas preces kā kosmētika, sadzīves ķīmija, trikotāžas piederumi u.tml. produkcija, kas Latvijā visplašāk tiek tirgoti ikdienas patēriņa preču lielveikalos un specializētos saimniecības preču veikalos. Tika aplūkoti tirgus struktūra un analizēti cenu veidošanās principi. Konkurences tiesību normu pārkāpumi nav konstatēti.

Uzraudzības noslēguma ziņojumā ietvertā informācija liecina, ka aplūkotajām nepārtikas precēm Latvijā ir raksturīgi lieli uzņēmumi. Piemēram, trikotāžas piederumu uzņēmums vidēji pārsniedz 200%, salīdzinot ar ražotāja cenu, bet atsevišķām kosmētikas precēm uzņēmums pārsniedz pat 1000 procentu.

Augstie uzņēmumi lielā mērā skaidrojami ar Latvijas nelielo tirgu, kā arī augstajām loģistikas un mārketinga izmaksām. Tirgum raksturīga arī vēsturiski izveidojusies lielāku uzņēmumu noteikšana importētajām precēm, un lielākā daļa tirgus uzraudzības ietvaros vērtēto preču tiek importētas.

Secināts, ka cenu līmeni tirgus dalībnieki noteikuši neatkarīgi, bez aizliegtas vienošanās – vienādu preču zīmju cenas dažādos veikalos atšķiras līdz pat 40%. Atsevišķu, it īpaši lētāko, preču zīmju preču cenas veikalos mēdz būt identiskas, tomēr tas galvenokārt skaidrojams ar mazumtirdzniecības tīklu piemēroto cenu sekošanas praksi, reaģējot uz tās patērētāju grupas pieprasījumu, kuras rīcību visvairāk ietekmē cenu atšķirības.

Uzraudzības laikā KP secināja, ka 2007., 2008. un 2009. gadā ražotāju un ārzemju izplatītāju noteiktās cenas aplūkotajām precēm nav būtiski mainījušās. Attiecīgi šajā laikā Latvijā vērojamo veikala cenu pieaugumu galvenokārt noteicis vietējo vairumtirgotāju un mazumtirgotāju uzņēmumu pieaugums, kas šajos divos tirdzniecības līmeņos bijis līdzīgs.

Tā kā augstie uzņēmumu noteikti, nepārkāpjot spēkā esošos normatīvos aktus, cenu pazemināšanos var veicināt konkurences pieaugums – jaunu uzņēmumu ienākšana tirgū vai pieprasījuma samazinājums, kas pagaidām arī ekonomiskās recesijas laikā nav bijis pietiekami liels, tādējādi, iespējams, norādot uz ēnu ekonomiku, kas uztur patēriņa līmeni.

Ierobežota konkurence uzraudzības ietvaros tika konstatēta populārāko zīmolu vairumtirdzniecības līmenī – tirgū darbojas tikai daži vairumtirgotāji, kuri izplata populārāko starptautisko zīmolu preces. Tādējādi šim tirgum ir attīstības potenciāls, un uzņēmumi varētu izdarīt izvēli par labu investīcijām Latvijā.

Tirgus dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm ir iespēja iepazīties ar informāciju par svarīgākajiem notikumiem Eiropas konkurences tīkla (ECN) dalībvalstu konkurences uzraudzības iestāžu, t.sk. Latvijas, darbībā – interesantākajām izskatītajām lietām, veiktajiem pētījumiem un tirgus uzraudzībām,

likumdošanas aktualitātēm un citiem būtiskiem ar konkurences politiku saistītiem jautājumiem, kas tiek iekļauti ECN apkārtrakstā. Tas tiek sagatavots reizi divos mēnešos un ir pieejams Konkurences padomes (http://www.kp.gov.lv/?object_id=522) un Eiropas Komisijas mājas lapās.

6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta, dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences un reģistrējot elektronisko sakaru un pasta komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanu, kā arī uzraugot

sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Atbilstoši 2009. gada 11. jūnijā pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* par vienota regulatora izveidošanu visās regulējamās nozarēs Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos darbojas Komisijas reģionālās struktūrvienības, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Elektroenerģijas un gāzes apgāde (skatīt arī 3.2.3. un 6.3.2. nodaļu)

Elektroenerģijas apgādē dominējošā loma ir AS „Latvenergo”, kas saražo vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju ražo arī 139 mazās hidroelektrostacijas, 26 vēja elektrostacijas un 64 koģenerācijas, biomasas un biogāzes stacijas. Savukārt elektroenerģijas sadalei vai tirdzniecībai licences saņēmuši vēl aptuveni 30 citu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un kopš 2008. gada otrās puses lielākie elektroenerģijas lietotāji pērk elektroenerģiju par vienošanās cenām, vairāki lietotāji ir mainījuši elektroenerģijas piegādātāju.

2009. gada 13. jūlijā Eiropas Parlaments apstiprināja likumdošanas kopumu, kura mērķis ir veicināt lielāku konkurenci un līdz ar to lielāku izvēli, energoefektivitāti un energoapgādes drošību un mazākas cenas enerģijas tirgū. Tas nosaka jaunas prasības tīklu operatoru atsaistīšanai un investīciju uzraudzībai, dalībvalstu regulatoru neatkarībai, kā arī paredz Eiropas mēroga enerģētikas regulatoru sadarbības organizācijas dibināšanu. Minētā likumdošanas kopuma prasības ir jāievieš dalībvalstu nacionālajā likumdošanā līdz 2011. gada 3. martam.

Komisija 2010. gada 7. maijā apstiprināja AS „Augstsprieguma tīkls” elektroenerģijas pārvades sistēmas pakalpojumu diferencētos tarifus, kuri stāsies spēkā 2011. gada 1. janvārī.

2010. gada 8. oktobrī AS „Sadales tīkls” iesniedza Komisijā jaunu elektroenerģijas sadales sistēmas pakalpojumu tarifu projektu, kas paredz sadales sistēmas pakalpojumu tarifu palielinājumu par 8 procentiem.

Dabasgāzes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”.

2010. gada jūlijā un augustā dabasgāzei, ko izmanto kā kurināmo vai degvielu, tika piemērots akcīzes nodoklis. Saskaņā ar 2010. gada 25. augustā pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par akcīzes nodokli* akcīzes nodokļa piemērošana dabasgāzei tika atcelta no 2010. gada 1. septembra līdz 2011. gada 1. jūlijam.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā 2010. gada 25. novembrī bija reģistrēti un aktīvi darbojās 394 elektronisko sakaru komersanti. Pasta jomā universālo pasta pakalpojumu kopumu nodrošina valsts AS „Latvijas Pasts”, bet eksprespasta nozarē aktīvi darbojas aptuveni 50 pasta komersantu.

2010. gada 20. septembrī ir apstiprināts Eiropas komisijas *Ieteikums 2010/572/ES par regulētu piekļuvi nākamās paaudzes piekļuves (NGA) tīkliem*. Ieteikuma mērķis ir sekmēt vienota tirgus attīstību, uzlabojot tiesisko noteiktību un veicinot ieguldījumus, konkurenci un inovācijas platjoslas pakalpojumu tirgū, jo īpaši pārejas laikā uz nākamās paaudzes piekļuves (NGA) tīkliem. Ieteikums paredz valsts regulēšanas iestādēm veikt regulēšanas pasākumus attiecībā uz piekļuvi optiskajiem tīkliem, t.sk. paplašinot esošo regulējumu attiecībā uz atsaistīto piekļuvi ar piekļuvi optiskās šķiedras līnijai, kā arī paredz regulēšanas pasākumus par inženiertehniskās infrastruktūras

kopējo izmantošanu, īpaši kabeļu kanalizāciju kopējo izmantošanu un tīkla gala posmu kopēju izmantošanu.

Ieteikums arī skaidro, ka valstī ir jāievieš inženiertehniskās infrastruktūras datu bāze, kas ietver informāciju par projektējamās un jau izbūvētās inženiertehniskās infrastruktūras ģeogrāfiskajām atrašanās vietām, pieejamo jaudu un citiem fiziskiem parametriem, ko varētu izmantot optiskās šķiedras tīklu izveidošanai konkrētā tirgū vai tirgus segmentā. Šādai informācijai ir jābūt pieejamai visiem operatoriem.

Ņemot vērā Ieteikumā noteikto, Komisija izstrādāja konsultācijas dokumentu *Par regulētu piekļuvi nākamās paaudzes piekļuves tīkliem*, kura mērķis ir noskaidrot nozares dalībnieku viedokli par nākamās paaudzes piekļuves tīklu regulēšanu.

2010. gada 5. oktobrī valsts AS „Latvijas Pasts” iesniedza Komisijā iekšzemes pasta paku tarifu projektu. Komisija izvērtēja un 2010. gada 29. novembrī apstiprināja jaunus tarifus, kas stāsies spēkā 2011. gada 1. janvārī. Jaunu iekšzemes paku tarifu noteikšana bija nepieciešama, lai nodrošinātu pakalpojuma rentabilitāti, jo līdzšinējie tarifi, kas apstiprināti 2005. gadā, nesedz reālās paku piegādes izmaksas.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē valsts AS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta serviss”. SIA „LDz Cargo” veic arī starptautiskos pasažieru pārvadājumus.

Komisija 2010. gada 29. novembrī apstiprināja maksu par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem 2011. gadam, pamatojoties uz valsts AS „Latvijas dzelzceļš” iesniegtajiem datiem un revidentu atzinumu. Aprēķinātā dzelzceļa infrastruktūras maksa 2011. gadam, salīdzinot ar 2010. gadā piemēroto, kravu pārvadājumiem ir par 4,7% lielāka, bet pasažieru pārvadājumiem – vidēji par 7,9% lielāka.

Siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana un apglabāšana

Saskaņā ar 2009. gada 11. jūnija grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija līdz 2009. gada 1. novembrim pārņēma no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm) regulēšanas funkcijas siltumapgādē, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs. Kopš regulēšanas funkciju pārņemšanas no pašvaldībām Komisija ir izskatījusi un apstiprinājusi tarifus 7 komersantiem siltumapgādes nozarē, 4 komersantiem ūdenssaimniecības nozarē un 1 komersantam atkritumu apsaimniekošanas nozarē.

2010. gada 28. oktobrī tika pieņemts jauns *Atkritumu apsaimniekošanas likums*, kas atšķirībā no līdzšinējā vairs neparedz sadzīves atkritumu

apsaimniekošanas pakalpojumu (izņemot apglabāšanu atkritumu izgāztuvēs un poligonos) regulēšanu saskaņā ar likumu *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*. Līdz ar

to Komisija veic regulēšanas funkcijas tikai attiecībā uz sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonos un izgāztuvēs.

6.10. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam*.

Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus:

- eksporta konkurētspējas paaugstināšana;
- atbalsta instrumenti;
- līgumtiesiskais nodrošinājums.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos ir paredzēti *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānā 2010.-2011. gadam*.

2010. gadā Plāna ietvaros ir īstenoti pasākumi komersantu eksporta konkurētspējas celšanai, atbalstot jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū, augstas pievienotās vērtība produktu ražošanu, darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanu, transporta infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu, kā arī konkrētu finanšu instrumentu pieejamības nodrošināšanu gan rūpniecības, gan lauksaimniecības preču ražotājiem.

Eksporta un investīciju veicināšana tiek īstenota, realizējot **tiešos eksporta atbalsta pasākumus**. Arī 2010. gadā Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs atbalsta pakalpojumu klāsts eksporta spēju palielināšanai un Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanai. Komersantiem sniegtas konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem un tajos specifiskām tirdzniecības prasībām, organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem, kā arī tirdzniecības misijas un individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Tāpat ir norisinājusies eksporta un investīciju projektu identificēšana un īstenošana.

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra ir uzsākusi **investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu**, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

Lai nodrošinātu saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai, ir izveidota **Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome**, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finanšu, ārlietu, vides, zemkopības, reģionālās attīstības un pašvaldību lietu, izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts

un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti. 2010. gada 10. augustā MK ir pieņemts *Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes nolikums*.

2010. gadā darbojās 10 Latvijas **Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības**: Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā un Polijā, veicinot eksportu un investīciju projektu plūsmu uz Latviju, sniedzot atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, nodrošinot ar informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām, īstenojot eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes mārketinga pasākumus ārvalstīs, pasākumus sadarbības partneru atrašanā, identificējot potenciālos investorus un darījumu partnerus. Pārstāvniecības darbību koordinē **Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbības koordinācijas padome**, kas izskata aktuālākos jautājumus, kuri saistīti ar Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbību un tīkla attīstību.

ES 2008.-2013. gada Struktūrfondu darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketing*s un nodrošināta eksporta kredīta apdrošināšanas sistēmas darbība. Aktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketing*s ietvaros komersantiem tiek sniegts plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. **Apakšaktivitātes *Ārējo tirgus apgūšana – ārējais mārketing*s ietvaros 2010. gadā pieejamais finansējums bija 6 milj. latu.**

Lai paaugstinātu Latvijas komersantu konkurētspēju eksporta tirgos, tiek sniegtas **eksporta kredītu garantijas** darījumiem, kur atliktā maksājuma termiņš nepārsniedz 2 gadus. Sistēmas ieviešana ļauj uzņēmumiem palielināt kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi), paplašināt eksporta tirgus (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināties esošajos tirgos.

No 2010. gada 1. jūlija eksportētājiem ir pieejamas arī garantijas eksporta darījumiem, kur pircējs ir no Eiropas Savienības dalībvalsts, Austrālijas, Kanādas, Īslandes, Japānas, Jaunzēlandes, Norvēģijas, Šveices vai Amerikas Savienotajām Valstīm. Garantijas uz ES un OECD dalībvalstīm tiek sniegtas līdz 2010. gada 31. decembrim par piegādēm, kas tiek veiktas līdz 2011. gada 30. jūlijam, taču šobrīd norit sarunas ar Eiropas Komisiju par iespēju pagarināt šo garantiju sniegšanas termiņu vēl uz gadu.

Kopš programmas uzsākšanas brīža līdz 2010. gada 30. novembrim Latvijas Garantiju aģentūra ir saņēmusi 106 eksporta kredīta garantiju pieteikumus no 33 uzņēmumiem. No saņemtajiem pieteikumiem ir apstiprināti 53 par kopējo summu 3,4 milj. latu, no tiem jau noslēgti 38 līgumi par kopējo summu 1,9 milj. latu. Kopš pirmā eksporta kredīta garantiju līguma noslēgšanas ar garantijas segumu ir veiktas/deklarētas

piegādes 10,4 milj. latu apmērā. Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (sakarī iekārtu, sadzīves elektroiekārtu, finiera lokšņu un koka paneļu, ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu, pārtikas produktu ražošana). Garantijas sniegtas eksportam uz tādām valstīm kā Krievija, Nigērija, Baltkrievija, Azerbaidžāna, Somālija, Gruzija, Kazahstāna, Lietuva, Somija un Vācija.

6.21. ielikums

Eksporta un inovācijas balva 2010

Jau sesto gadu Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru rīko konkursu *Eksporta un inovācijas balva*. Balvas mērķis ir sekmēt Latvijas komersantu konkurētspēju Latvijas un ārvalstu tirgos, veicināt produktu eksporta apjoma un kvalitātes pieaugumu, produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu, kā arī sekmēt inovāciju, izvērtējot komersantu rezultātus un atzinīgi novērtējot sekmīgākos komersantus un to produktus šādās balvas kategorijās:

- eksportspējīgākais komersants lielo/vidējo komercsabiedrību grupā;
- eksportspējīgākais komersants mazo komercsabiedrību grupā;
- importa aizstājējprodukts;
- inovatīvākais produkts;
- rūpnieciskais dizains.

Titula *Eksporta čempions* saņemējs tiek noteikts, izvērtējot Latvijas lielākos eksportētājus, pamatojoties uz datiem un ieguldījumu ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanā.

Dalībai konkursā *Eksporta un inovācijas balva 2010* tika saņemti 100 pieteikumi, no kuriem vislielākais skaits – 29 pieteikumi bija balvas kategorijā *Inovatīvākais produkts*.

Eksporta un inovācijas balvas 2010 laureāti ir:

Kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* lielo/vidējo komercsabiedrību grupā:

1. **Valmieras Stikla šķiedra**, AS (cirstā stikla šķiedra, stikla šķiedras diegi, stikla šķiedras audumi, stikla šķiedras sieti, stikla šķiedras šķēles);
2. **Balticovo**, AS (olas čaumalās, olas bez čaumalas, olu pulveris, olu produkti, diennakts cāļi un inkubācijas olas);
3. **TTS-AVIO**, SIA (automatizētās līnijas rūpniecībai, konveijeru sistēmas, transporta procesa mehanizācija).

Kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* mazo komercsabiedrību grupā:

1. **Biosan**, SIA (laboratorijas iekārtas);
2. **Brabantia Latvia**, SIA (gludināmie dēļi);
3. **UnitedPress Tipogrāfija**, SIA (žurnālu, katalogu, grāmatu drukā).

Kategorijā *Inovatīvākais produkts*:

1. **Baltic Scientific Instruments**, SIA (rentgenfluorescences analizators CON-X 02 rūdu vai cita materiāla sastāva nepārtrauktai analīzei uz konveijera);
2. **Autonams**, SIA (VLC 5501);
3. **Jaunpagasts Plus**, SIA (Baltiprot – 50).

Kategorijā *Importa aizstājējprodukts*:

1. **Silvanols**, SIA (Faringo Spray);
2. **DARO Cēsis**, SIA (cidoniju, upeņu un burkānu sukādes „Hortus” – saldīnāti žāvēti augļi);
3. **DINEX LATVIA**, SIA (izplūdes sistēmas un to sastāvdaļas).

Kategorijā *Rūpnieciskais dizains*:

1. **PAA**, SIA (izlietne „Claro”);
2. **VARIS Toys**, SIA (VARIS LABIRINTS);
3. **Angel Glass Design**, SIA (stikla un kristāla trauku kolekcijas: „Northern Lights”, „Black&White”, „Mirror-Mirror”).

Eksporta čempiona titula ieguvējs 2010. gadā ir AS Grindeks.

No 2010. gada 1. maija līdz 31. oktobrim Latvija piedalījās **starptautiskajā izstādē World Expo 2010**, Šanhajā, Ķīnas Tautas Republikā. Latvijas prezentācijas tēma izstādē *World Expo 2010* bija *Lidojošā Latvija, kur Austrumi satiek Rietumus*, kas tika izvēlēta, lai uzrunātu izstādes apmeklētājus ar netradicionāliem risinājumiem inovatīvo tehnoloģiju jomā un vienlaicīgi pieteiktu Latviju un Rīgu kā reģionālo starptautisko lidojumu centru, kā arī austrumu un rietumu biznesa tikšanās vietu. Latvijas paviljons ar tā galveno ekspozīcijas elementu – *Aerodium* vertikālo vēja tuneli izpelnījās plašu pasaules masu mēdiju un izstādes apmeklētāju uzmanību un tika atzīts par vienu no populārākajiem

192 valstu paviljonu vidū. Visā izstādes darbības laikā Latvijas paviljonā ir bijuši 1,6 milj. apmeklētāju, gūstot iespēju iepazīties ar Latviju un tās biznesa vidi, kultūru, tūrisma iespējām u.c.

Latvijas Nacionālā diena izstādē *World Expo 2010* bija 2010. gada 21. oktobrī vienlaicīgi ar Valsts prezidenta V.Zatlera un ekonomikas ministra A.Kampara vizīti Ķīnā. Nacionālās dienas ietvaros notika Latvijas – Šanhajas uzņēmēju biznesa forums, kurā piedalījās 23 Latvijas uzņēmēji, pārstāvēt tādās nozares kā transports un loģistika, mašīnbūve un metālapstrāde, finanses un konsultācijas, pārtikas rūpniecība, IT, izglītība, medicīna, kultūra u.c.

6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību uzraudzību.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2010. gada 28. oktobrī Saeima pieņēma grozījumus *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, mainot patēriņa kredītu izsniegšanas kārtību un nostiprinot Patērētāju tiesību aizsardzības centra (PTAC) pilnvaras. Likuma grozījumi nosaka, ka, vērtējot kredīta atmaksas iespējas, kredīta devējam būs jāanalizē no patērētāja saņemtā informācija un nepieciešamības gadījumā jāizmanto datu bāzes par personas ienākumiem un maksājumu saistību izpildi. Likums papildināts ar noteikumiem par patērētāja atteikuma tiesībām – patērētājs ir tiesīgs atkāpties no kredītēšanas līguma bez pamatojuma 14 dienu laikā no līguma noslēgšanas. Tāpat likuma izmaiņas nosaka, ka, lai patērētājiem sniegtu kredītēšanas pakalpojumu, nebanku sektora kredīta devējiem līdz 2011. gada 30. oktobrim PTAC būs jāsaņem licence. Likuma izmaiņas arī veicinās ātrāku atbildes saņemšanu gadījumos, kad patērētājs vērsas ar iesniegumu PTAC un lūdz informāciju vai konsultāciju par savām tiesībām – turpmāk patērētājs varēs izvēlēties sev ērtāko atbildes saņemšanas veidu – telefoniski, pa e-pastu vai oficiālu rakstveida atbildi.

Lai ieviestu Latvijas tiesību aktos Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 23. aprīļa *Direktīvas 2008/48/EK* par patēriņa kredītlīgumiem un ar ko atceļ *Direktīvu 87/102/EEK*, prasības, 2010. gada 4. novembrī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts Ministru kabineta noteikumu projekts *Noteikumi par patērētāja kredītēšanu*, kura mērķis ir paaugstināt patērētāju aizsardzību, slēdzot kredītēšanas līgumus. Noteikumu projekts paredz precizēt prasības attiecībā uz patērētāja kredītēšanas pakalpojumu reklāmas saturu, projekts arī nosaka, kāda informācija patērētājam jāsaņem pirms kredītēšanas līguma noslēgšanas, paredzot arī īpašu standarta veidlapu minētās informācijas sniegšanai. Tāpat noteikumu projekts precizē patērētāja kredītēšanas līgumam izvirzāmās prasības un tajā ietveramo informāciju un gada procentu likmes aprēķināšanas metodi. Papildus minētajam projekts nosaka tiesisko regulējumu patērētāja kredītēšanai pret kustamas lietas ķīlu jeb lombardu kredītiem, lai sakārtotu lombardu kredītēšanas tirgu, kuram šobrīd nav noteikts īpašs tiesiskais regulējums.

2010. gada 14. septembrī Ministru kabinetā tika atbalstīts un turpmākai izskatīšanai Saeimā iesniegts likumprojekts *Ārpustiesas parāda piedziņas likums*, kura mērķis ir nodrošināt taisnīgu un saprātīgu ārpustiesas parāda piedziņu attiecībās ar parādnieku – fizisku personu. Lai nodrošinātu taisnīgu praksi ārpustiesas parāda piedziņas procesā, likumprojektā ir paredzēts:

- noteikt kārtību, kādā kreditoram vai parāda piedziņas pakalpojumu sniedzējam

organizējama komunikācija ārpustiesas parāda piedziņā;

- risināt parāda piedziņas izdevumu atlīdzināšanas jautājumu;
- risināt fizisko personu datu izmantošanas jautājumu ārpustiesas parāda piedziņā;
- noteikt prasību parāda piedziņas pakalpojuma sniedzējam saņemt speciālo atļauju (licenci) parāda piedziņas pakalpojuma sniegšanai.

2010. gada decembrī ES Ministru Padomē tika panākta vienošanās par 2008. gada 30. oktobrī Eiropas Komisijā apstiprināto priekšlikumu **Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju tiesībām**. Priekšlikums tika sagatavots pēc patērētāju *acquis* pārskatīšanas, kas tika uzsākts 2004. gadā. Sākotnēji tika plānots, ka direktīvas projekts, apvienojot četras spēkā esošās direktīvas patērētāju tiesību aizsardzības jomā, regulēs patērētāju līgumisko tiesību aspektus preču pirkuma un pakalpojumu sniegšanas līgumos, attiecoties gan uz veikālā izdarītiem pirkumiem, tālpārdošanas līgumiem un ārpus uzņēmuma telpām slēgtajiem līgumiem. Direktīvas projektā tika paredzēts noteikt vienotas definīcijas, vienotas prasības patērētājam sniedzamajai informācijai pirms līguma noslēgšanas, līgumā ietveramajai informācijai, atteikuma tiesībām, reglamentēt pārdevēju atbildību par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm, kā arī paredzēt jaunu netaisnīgu līguma noteikumu regulējumu. Tomēr, tā kā starp dalībvalstu pozīcijām pastāvēja lielas pretrunas attiecībā uz maksimālas harmonizācijas principa noteikšanu direktīvas projektā, saskaņā ar kuru dalībvalstīm būtu aizliegts ieviest jaunas vai stingrākas patērētāju tiesību aizsardzības prasības direktīvas projektā harmonizētajos jautājumos, projektā tika izdarītas būtiskas izmaiņas, svītrojot nodaļu par pārdevēja atbildību par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un nodaļu par netaisnīgiem līguma noteikumiem, nosakot regulējumu tikai attiecībā uz distances līgumiem un ārpus uzņēmuma telpām slēgtajiem līgumiem. Eiropas Parlaments varētu pieņemt viedokli par direktīvas projektu pirmajā lasījumā 2010. gada beigās.

Patērētāju tiesību uzraudzība

PTAC 2010. gada deviņos mēnešos izskatīja 1959 patērētāju sūdzības un iesniegumus un sniedza 38 862 konsultācijas. No visām sniegtajām konsultācijām 35 177 konsultācijas sniegtas patērētājiem, bet 3 685 – juridiskām personām.

No visām 2010. gada deviņos mēnešos izskatītajām sūdzībām 351 lietā (18%) rasts patērētājam pozitīvs risinājums, 126 lietās (6%) pieņemts patērētājam labvēlīgs lēmums, 52 sūdzības (3%) bijušas nepamatotas, uz 899 sūdzībām (46%) sniegts skaidrojums patērētājam, 118 sūdzības (6%) pārsūtītas saskaņā ar to piekritību izskatīšanai citām

institūcijām, 42 sūdzības (2%) patērētāji vēlāk atsaukuši, lūdzot pārtraukt to izskatīšanu, 100 gadījumos (5%) PTAC iesniedzējam atteicis izskatīt sūdzību, 270 sūdzības (14%) ir izskatīšanas stadijā.

2010. gada deviņos mēnešos PTAC saņemtas 467 sūdzības par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm par 286,1 tūkst. latu. Visvairāk sūdzību ir par apaviem (27%), elektroprecēm (17%) un mobilajiem telefoniem (14%).

Par sniegtiem līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem saņemtas 467 sūdzības, no tām lielākā daļa sūdzību ir par avio pakalpojumiem (32%), elektronisko sakaru pakalpojumiem (20%), īres un komunāliem pakalpojumiem (14%), distances līgumu.

Izskatot patērētāju sūdzības, PTAC darbinieki sadarbojas ar dažādu iestāžu darbiniekiem Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs.

Negodīgas komercprakses un reklāmas uzraudzība

Negodīgas komercprakses un reklāmas uzraudzības jomā 2010. gada deviņos mēnešos uzsāktas 170 lietu izpēti par konstatētiem komercprakses/reklāmas pārkāpumiem. Veicot lietu izpēti, 142 gadījumos lietu izpēti uzsākta saistībā ar pārkāpumiem komercprakses jomā un 34 lietās

uzsākta lietu izpēti, pamatojoties uz pārkāpumiem reklāmas jomā.

Lietu izpēti uzsāktas, pamatojoties uz saņemtajiem personu iesniegumiem, 73 gadījumos, bet 97 lietu izpēti uzsāktas pēc iestādes iniciatīvas.

Visvairāk lietu uzsāktas saistībā ar īstenoto komercpraksi elektronisko sakaru pakalpojumu, finanšu pakalpojumu (kreditēšanas) reklāmu, kosmētikas līdzekļu jomā, sniedzot dažādus mobilā satura pakalpojumus, sniedzot darbā iekārtošanas pakalpojumus un distances līgumu jomā.

Pieņemti 63 lēmumi attiecībā uz pārkāpumiem, kas lielākoties konstatēti saistībā ar negodīgu komercpraksi un ar normatīvo aktu prasībām neatbilstošām reklāmām.

2010. gada deviņos mēnešos PTAC ir izteicis 26 aicinājumus/ierosinājumus noteiktā termiņā novērst pārkāpumus vai rakstveidā apņēmties tos novērst, un šādā veidā ir ticis novērst 21 pārkāpums reklāmas un komercprakses jomā.

Sakarā ar konstatētajiem pārkāpumiem reklāmas un komercprakses jomā PTAC ir izskatījis 53 administratīvo pārkāpumu lietas par noteiktās kārtības pārkāpšanu reklāmas sniegšanā vai izplatīšanā vai par normatīvo aktu prasībām neatbilstošas reklāmas sniegšanu vai izplatīšanu, vai negodīgas komercprakses īstenošanu un pārkāpējiem piemērojis administratīvos naudas sodus 46,2 tūkst. latu apmērā.

6.22. ielikums

Profesionālai rūpībai neatbilstoša komercprakse, nesniedzot patērētājiem būtisku informāciju saistībā ar vienpusēji veiktām izmaiņām noslēgtajos elektronisko sakaru pakalpojumu līgumos

Veicot vienpusējas izmaiņas ar patērētājiem noslēgtajos līgumos, ārvalstu komersants „VIASAT AS” netika rīkojies atbilstoši profesionālās rūpības prasībām (tādējādi īstenojot negodīgu komercpraksi), jo atbilstoši *Elektronisko sakaru likuma* noteikumiem netika sniedzis patērētājiem informāciju par vienpusēji veiktajām izmaiņām noslēgtajos elektronisko sakaru pakalpojumu līgumos, proti, netika sniedzis to ne vēlāk kā vienu mēnesi pirms līguma nosacījumu grozījumu spēkā stāšanās dienas, kā arī netika sniedzis patērētājiem informāciju par tiesībām izbeigt līgumu bez līgumsoda piemērošanas un nav nodrošinājis patērētājiem šādas tiesības.

VIASAT interneta vietnes sadaļā „TV kanāli” publicētā un reklāmas materiālos izmantotā informācija par piedāvātajiem televīzijas kanāliem tās vispārējā pasniegšanas ziņā, vērtējot no vidusmēra patērētāja uztveres viedokļa, maldināja/varēja maldināt patērētāju par VIASAT piedāvāto pakalpojumu saturu (pieejamajiem televīzijas kanāliem), un tās ietekmē varēja tikt negatīvi ietekmēta patērētāja ekonomiskā rīcība, jo viņš varēja pieņemt tādu lēmumu par līguma slēgšanu, kādu citādi nepieņemtu.

Pēc VIASAT īstenotās komercprakses izvērtēšanas PTAC 2010. gada 27. augustā pieņēma lēmumu Nr.7-nk, uzliekot VIASAT tiesisko pienākumu nekavējoties izbeigt negodīgu komercpraksi, pārtraucot izmantot komercpraksē maldinošu informāciju par piedāvātajiem televīzijas kanāliem. Vienlaikus, tā kā gada laikā VIASAT par negodīgu komercpraksi jau bija tikusi piemērota administratīvā atbildība un tika konstatēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme – atkārtotība, PTAC lietas materiālus nosūtīja Valsts policijas Ekonomikas policijas pārvaldei tālākai izskatīšanai kriminālprocesa ietvaros.

E-komercijas uzraudzība

Īstenojot uzraudzību e-komercijas jomā, 2010. gada deviņos mēnešos PTAC ir uzsācis veikt/veicis 37 lietu izpēti, no kurām 30 gadījumos tika uzsāktas lietas par informācijas sabiedrības pakalpojumu regulējošo normatīvo aktu pārkāpumiem.

20 gadījumos PTAC ir izteicis aicinājumus labprātīgi novērst pārkāpumus informācijas sabiedrības pakalpojumu uzraudzības jomā, un tādējādi ir tikuši labprātīgi novērsti pārkāpumi 17 lietās.

Šajā periodā pieņemti 5 lēmumi, ar kuriem uzdots novērst konstatētos pārkāpumus e-komercijas jomā (piemēram, labot informāciju mājas lapā, kas tiek

sniegta par atteikuma tiesībām), lietās, kas uzsāktas 2009. gadā.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība un līgumu uzraudzība

Laika posmā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 30. septembrim saņemtas 414 sūdzības patērētāju kolektīvo interešu aizsardzības jomā: 362 sūdzības par iespējami netaisnīgiem līguma noteikumiem un 52 sūdzības – par citiem patērētāju tiesību pārkāpumiem.

Visvairāk sūdzību – 186 – saņemts par patērētāju kreditēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību, piemēram, piemērojot neproporcionāli lielus līgumsodus, palielinot kredīta procentu maksājumus,

vienpusēji atkāpjoties no līguma. 37 sūdzības saņemtas par elektronisko sakaru pakalpojuma līgumiem, 26 sūdzības – par preces vai pakalpojuma iegādes līgumu, 18 sūdzības – par citu finanšu pakalpojumu sniegšanu, 11 sūdzības – par apsaimniekošanas līgumu, 15 sūdzības – par apdrošināšanas līgumiem, 5 sūdzības – par nekustamā īpašuma pirkuma līgumiem (priekšlīgumiem), 1 sūdzība – par komplekso tūrisma pakalpojumu līgumu, 2 sūdzības – par distances līgumu, 1 sūdzība – par būvniecības pakalpojumu līgumu un 61 sūdzība – par citiem līgumiem.

Sastādīti 36 patērētāju tiesību uzraudzības pasākumu izvērtējuma protokoli. Izvērtējuma rezultātā 29 gadījumos tika nolemts uzsākt administratīvās lietas.

Izdoti 3 lēmumi par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem hipotekārā kredīta līgumā, 2 lēmumi izdoti par netaisnīgiem līguma noteikumiem hipotekārā kredīta līgumā, uzdodot kredītiestādei pārtraukt pildīt netaisnīgos līguma

noteikumus ar patērētājiem noslēgtajos līgumos un veikt grozījumus patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos, savukārt 1 lēmums izdots par netaisnīgiem līguma noteikumiem autostāvvietas pakalpojuma līgumā.

24 gadījumos ir izteikts aicinājums attiecīgajam ražotājam, pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam iesniegt rakstveida apņemšanos labprātīgi novērst pieļauto patērētāju tiesību pārkāpumu. 16 gadījumos saņemta rakstveida apņemšanās un pārkāpums novērsts labprātīgi.

Visbiežāk konstatētie netaisnīgie līguma noteikumi ir neproporcionāli lieli līgumsodi, nepamatoti ierobežota pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja atbildība, nepamatota tirgus riska uzlikšana uz patērētāju, nepamatotu pienākumu uzlikšana patērētājam, pārāk plašas vai nepamatotas tiesības pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam vienpusēji atkāpties no līguma vai piemērot līgumsodu, šķēršļtises klauzulas.

6.23. ielikums

Netaisnīgs līguma noteikums, kas uzliek patērētājam, kurš neizpilda līgumsaistības, neproporcionāli lielu līgumsodu

PTAC, izskatot patērētāju iesniegumus, konstatēja, ka AS „Privatbank” ķīlas līgumā noteikts „Par šajā līgumā noteikto saistību neizpildi vai nepienācīgu izpildi ķīlas devējs maksā Bankai līgumsodu 0,5% (piecas desmitdaļas procenta) apmērā, bet, sākot ar 15. (piecpadsmto) kavējuma dienu, 1% (viena procenta) apmērā no Aizdevuma līgumā noteiktās aizdevuma pamatsummas par katru kavējuma dienu”.

PTAC minēto līguma noteikumu atzina par netaisnīgu, jo tajā paredzētais līgumsods ir noteikts nevis no savlaicīgi neatmaksātās summas, bet no visas aizdevuma līgumā noteiktās aizdevuma pamatsummas, neņemot vērā atmaksātās pamatsummas apmēru. Tādējādi līgumsods par ķīlas līgumā noteikto saistību neizpildi vai nepienācīgu izpildi visu līguma darbības laiku ir nemainīgs un var tikt piemērots, neskatoties uz patērētāja bankai neatmaksātā aizdevuma pamatsummu vai reāli pastāvošo parāda apmēru. No minētā noteikuma arī izriet, ka bankai par ķīlas līgumā noteikto saistību neizpildi ir tiesības patērētājam piemērot līgumsodu 0,5% apmērā no aizdevuma līgumā noteiktās pamatsummas vai 1% apmērā, ja saistību izpildes kavējums ilgst vairāk par 15 dienām, arī tad, ja patērētāja neatmaksātā aizdevuma pamatsumma ir proporcionāli līdzvērtīga vai pat mazāka par dažās dienās vai pat vienā dienā aprēķināto līgumsoda apmēru. Līdz ar to iepriekš norādītais līguma noteikums paredz patērētājam maksāt neproporcionāli lielus līgumsodus.

PTAC ar 2010. gada 27. augusta lēmumu Nr.3-lg minēto un citus netaisnīgos līguma noteikumus uzdeva bankai pārtraukt pildīt ar patērētājiem noslēgtajos līgumos, kā arī grozīt patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos.

Pārrobežu pārkāpumu novēršanai patērētāju tiesību aizsardzības jomā PTAC Patērētāju aizsardzības sadarbības sistēmas (CPCS) ietvaros ir saņēmis 2 ziņojumus par darbību veikšanu (no Lietuvas). Savukārt PTAC pēc savas iniciatīvas ir nosūtījis 6 ziņojumus par darbību veikšanas pieprasījumu (Vācijai, Kiprai, Lietuvai, Nīderlandei, Īrijai).

Minētās darbības galvenokārt veiktas saistībā ar konstatētajiem pārkāpumiem negodīgas komercprakses, e-komercijas un distances pakalpojumu sniegšanas jomā.

Pārrobežu tirdzniecība

Pieaugot iedzīvotāju skaitam, kuri dodas ārpus Latvijas, un palielinoties tūristu skaitam, kuri apmeklē Latviju, arvien aktuālāks kļūst patērētāju problēmu pozitīvs atrisinājums saistībā ar iegādātajām nekvalitatīvajām precēm un pakalpojumiem un pārrobežu patērētāju aizsardzība.

Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia) ir izveidots kā atsevišķs PTAC departaments, kuru līdzfinansē Eiropas Komisija.

2010. gada deviņos mēnešos ECC Latvia izskatītas 134 sūdzības, 191 vienkāršā sūdzība un sniegtas 217 konsultācijas patērētāju pārrobežu sūdzību risināšanā. Pārrobežu sūdzības gadījumā tiek sniegta palīdzība patērētājam, lai atrastu kompetento institūciju patērētāja sūdzības risināšanai, bet netiek pieņemti lēmumi pret ārvalstu uzņēmēju.

42% no saņemtajām sūdzībām bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 19% – par e-komerciju, 5% – par tūrisma pakalpojumiem, 34% – par citām precēm un pakalpojumiem. 8 sūdzības nodotas izskatīšanai PTAC, 38 – pārsūtītas ECC sadarbības tīkla ietvaros, 67 – atrisinātas par labu iesniedzējam un 21 – atrodas izskatīšanas stadijā.

Lai izglītotu patērētāju par viņa tiesībām Eiropas Savienībā, 2009. gadā tika sagatavota un 2010. gadā Latvijas vidusskolās izplatīta informatīvi izglītojošā spēle par patērētāju tiesībām ES *Ceļojums patērētāju tiesībās*.

Tirgus uzraudzība

2010. gada deviņos mēnešos tika veiktas 1722 pārbaudes, no kurām 720 bija apsekojumi tirgus situācijas izpētei noteiktās preču grupās (individuālie aizsardzības līdzekļi, rotaļlietas, bērnu spēļu laukumi, būvmateriāli u.c.), 759 pārbaudes un 243 ar paraugu ekspertīzi saistītas darbības.

Kopumā ir pārbaudīti 4520 preču modeļi: transportējamās spiedieniekārtas (gāzes baloni) – 3114, rotaļlietas un bērnu preces – 502, elektropreces – 287, būvizrādājumi – 208, individuālie aizsardzības līdzekļi – 137, gāzes iekārtas – 100, elektronisko sakaru galiekārtas – 74, spiedieniekārtas – 38, citas preces – 60.

Visbiežāk uzņēmēji neatbilstības novērš brīvprātīgi, tomēr retos gadījumos ir nepieciešams pieņemt lēmumus par preču realizācijas aizliegumu un/vai atbilstības novērtēšanas veikšanu. 2010. gada deviņos mēnešos ir pieņemti 6 lēmumi par preču un pakalpojumu neatbilstību normatīvo aktu un drošuma prasībām.

PTAC līdz 2010. gada 30. septembrim ir uzsākta 8 preču vai pakalpojumu drošuma un atbilstības uzlabošanas projektu īstenošana, no kuriem pārskata periodā ir pabeigti 3 projekti (spiedieniekārtas, gāzes iekārtas un individuālie aizsardzības līdzekļi).

Projektu īstenošana turpinās tādās jomās kā rotaļlietas, bērnu spēļu laukumi, bērnu gultiņas, būvizrādājumi un elektropreces.

Ņemot vērā pieaugošo sūdzību skaitu par pārkāpumiem tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas vietās cenu norādīšanas jomā, PTAC šī gada sākumā veica **cenu norādīšanas kārtības uzraudzību**. Tika veiktas 242 pārbaudes – 43 tirdzniecības vietās tika konstatētas neatbilstības, 42 gadījumos tika uzsāktas lietvedības administratīvā pārkāpuma lietā. 17 tirdzniecības uzņēmumos tika veiktas atkārtotas pārbaudes, kurās pārkāpumi netika konstatēti.

Spiedieniekārtu projekta ietvaros PTAC realizēja divus apakšprojektus, pārbaudot transportējamās spiedieniekārtas (sašķidrinātās gāzes baloni) un spiedieniekārtas (vārkatli mājāsaimniecībai, kafijas automāti).

Tika pārbaudīti gan uzņēmumi, kas paši veic gāzes balonu uzpildi, gan uzņēmumi, kas nodarbojas tikai ar gāzes balonu apmaiņu (realizāciju). 2010. gada 9 mēnešos pārbaudīts 41 uzņēmums, 103 sašķidrinātās gāzes balonu uzpildes un tirdzniecības vietās pārbaudot 3114 patērētājiem piedāvātos dažādas ietilpības balonus.

Pārkāpumi tika konstatēti 10 gāzes balonu tirdzniecības vietās, kurās realizācijai tika piedāvāti gāzes baloni (kopā 107), kuriem beidzies periodiskās tehniskās pārbaudes derīguma termiņš. Balonu tirdzniecība tika apturēta. Tehniskās ekspertīzes veikšanai 15 dažādos objektos tika izņemti uzpildīti, realizācijai paredzēti 15 baloni. Ekspertīzes rezultātā konstatēts, ka 3 gāzes baloni nav derīgi ekspluatācijai, jo tiem konstatēti nopietni bojājumi.

Apakšprojekta ietvaros tika veiktas 22 pārbaudes un kopā pārbaudīti 36 kafijas automātu un vārkatlu modeļi. Pārkāpumi tika konstatēti 6 tirdzniecības vietās, 3 vārkatlu modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām. Divi uzņēmumi veica brīvprātīgos pasākumus attiecībā uz vārkatlu 2 modeļiem, izņemot preces no apgrozības un nodrošinot to iznīcināšanu, savukārt pret vienu uzņēmumu pieņemts lēmums, ar kuru tam tika aizliegta prasībām neatbilstošo spiedieniekārtu realizācija.

Individuālo aizsardzības līdzekļu (IAL) projekta ietvaros tika kontrolēta atstarotāju, atstarojošo vestu un ķiveru atbilstība. Tika veiktas 86 pārbaudes un pārbaudīta 137 modeļu atbilstība normatīvajām prasībām, tostarp 37 velosipēdistu ķiveru modeļiem, 34 atstarotāju modeļiem un 19 atstarojošo vestu modeļiem.

No pārbaudītajiem IAL modeļiem 61 modelis neatbilda noteiktajām prasībām. Galvenās neatbilstības saistītas ar CE zīmes neesamību, kā arī atbilstības novērtēšanas dokumentācijas un/vai lietošanas instrukciju nepilnībām vai neesamību. No 10 uz ekspertīzi nodotajiem atstarotāju un 5 atstarojošo vestu paraugiem 4 atstarotāju un 1 atstarojošās vestes modeļi tika atzīti par neatbilstošiem drošuma prasībām.

10 IAL modeļi tika izņemti no tirdzniecības (t.sk. 2 modeļi iznīcināti), 24 modeļiem uzņēmēji veica brīvprātīgos pasākumus neatbilstību novēršanai.

Gāzes iekārtu projekta ietvaros PTAC veica 32 pārbaudes uzņēmumu tirdzniecības vietās un 56 apsekojumus. Kopā pārbaudīti 100 iekārtu modeļi, kurās izmanto gāzveida kurināmo. No tiem 6 modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvajām prasībām. Divos uzņēmumos neatbilstošo iekārtu (gāzes plītis un gāzes degļi) realizācija tika apturēta. 4 prasībām neatbilstoši iekārtu modeļi tika izņemti no tirgus, savukārt 2 iekārtu modeļiem neatbilstības tika novērstas, un PTAC to realizāciju atļāva.

Nodrošinot bīstamo iekārtu uzraudzību to lietošanas vietās, PTAC realizējis **katliekārtu un spiedieniekārtu kompleksu uzraudzības projektu**, kura ietvaros veiktas pārbaudes šo iekārtu lietošanas vietās 37 uzņēmumos, no kuriem 35 uzņēmumos 103 pārbaudītajām iekārtām (55%) konstatētas dažāda rakstura neatbilstības. PTAC arī uzsāka liftu uzraudzības projekta realizāciju, kura ietvaros veiktas pārbaudes 7 uzņēmumos un kopā pārbaudīti 29 lifti, no kuriem par neatbilstošiem atzīti 14 (50%).

Valsts metroloģiskā uzraudzība

PTAC aktivitātes valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2010. gada 9 mēnešos:

- lai konstatētu mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām to lietošanas vietās, 252 uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 5680 mērīšanas līdzekļi, t.sk. 176 tirdzniecības uzņēmumos – 661 mērīšanas līdzeklis (t.sk. 103 tirdzniecības uzņēmumos 239 neautomātiskajiem svāriem un

- 21 degvielas uzpildes stacijā 42 degvielas uzpildes aparātiem veikti metroloģiskie testi), 75 ražošanas uzņēmumos – 5003 mērīšanas līdzekļi, 1 valsts pārvaldes iestādē – 16 mērīšanas līdzekļi. 120 uzņēmumos tika konstatēti normatīvo aktu prasību pārkāpumi un pārbaudīto rezultātā par neatbilstošiem metroloģiskajām prasībām atzīti 337 mērīšanas līdzekļi jeb 5,9% no kopējā pārbaudīto skaita, tajā skaitā mērīšanas līdzekļi, kurus lieto, pārkāpjot likumdošanas prasības noteiktos atkārtotās verificēšanas termiņus un kuru rādījumi pārsniedz normatīvajos aktos noteiktās pieļaujamās mērījumu kļūdas. Par metroloģisko prasību neievērošanu 41 fiziskajai un juridiskajai personai sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu;
- realizēti PTAC darbības plānā paredzētie fasēto preču kontroles pasākumi, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un

vairumtirdzniecības uzņēmumos, t.sk. prioritāri tādām preču grupām kā saldumi (konfektes u.tml.), maize, gaļas pārstrādes produkti;

- veikta fasēto preču kontrole 52 uzņēmumos, tajos pārbaudītas 382 fasēto preču partijas. Konstatētas neatbilstības: 13 uzņēmumos jeb 25% konstatēti normatīvo aktu pārkāpumi attiecībā uz fasēto preču satura faktisko daudzumu – 20 preču partijas vai 5,8% no kopējā pārbaudīto partiju skaita neatbilda normatīvajām prasībām, 10 no tām aizturētas realizācijai; neatbilstošs fasēto preču marķējums attiecībā uz satura daudzuma norādi konstatēts 28 uzņēmumos (96 pārbaudītajām preču partijām jeb 25,1% no pārbaudītajām fasēto preču partijām). Par fasēto preču satura daudzuma neatbilstību normatīvajām prasībām 7 juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

6.12. Kvalitātes nodrošināšana

6.12.1. Kvalitātes struktūrpolicies

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un no minētajiem likumiem izrietošie, saistītie Ministru kabineta noteikumi.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) uzturēšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;

- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2010. gadā bija standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2010. gada 1. novembrim LVS reģistrēti 32 820 standartizācijas dokumenti, t.sk. 27 522 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas un 4 darba grupas šā gada 10 mēnešos adaptējušas 1294 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 20 obligāti piemērojamie standarti. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 3500 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, 37% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikalā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi klientiem bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* klientu interesējošās jomās 580 pastāvīgajiem klientiem.

LVS piedalās Ekonomikas ministrijas koordinētajos attīstības sadarbības projektos.

Latvijas – Baltkrievijas Starpvaldību komisijas sestajā sēdē, kura norisinājās septembrī Minskā, bija ietverts jautājums par sadarbību standartizācijas jomā. Šobrīd pušu sadarbība tiek īstenota, pēc pušu pieprasījuma apmainoties ar izdodamo standartu katalogu un standartizācijas darba programmām. Tiek

sniegta arī informācija par abu valstu standartu elektroniskajiem katalogiem.

2010. gada 29. jūlijā Rīgā notikušās Latvijas – Ukrainas 3. SVK sēdes laikā tika parakstīta *Ekonomiskās sadarbības programma starp LR un Ukrainu 2010.-2011. gadam*, kura paredz turpināt sadarbību standartizācijas jomā parakstītās divpusējās vienošanās ietvaros (2008. gada 25. jūnijā parakstīta *Vienošanas starp Ukrainas Valsts komiteju tehniskās regulēšanas un patērētāju politikas jautājumos (DSSU) un SLA „Latvijas standarts”*), nosakot un realizējot prioritāros sadarbības virzienus un formas.

Uzņēmējdarbības un uz zināšanām balstītas ekonomikas veicināšanas programmas ietvaros LVS turpina tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu komersantiem ērtu pieeju standartizācijas informācijai.

Atbilstoši apstiprinātajiem LVS turpmākās darbības plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2010. gadā:

- Latvijas standartu fonda papildināšana un aktualizācija;
- LVS informācijas tehnoloģiju pilnveidošana klientu apkalpošanas kvalitātes uzlabošanai;
- standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana;
- sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija.

Saskaņā ar likumu *Par atbilstības novērtēšanu* LATAK galvenās funkcijas ir:

- novērtēt, akreditēt un uzraudzīt testēšanas un kalibrēšanas laboratorijas un sertificēšanas un inspicēšanas institūcijas atbilstoši normatīvajos aktos, Latvijas nacionālajos, Eiropas Savienības vai starptautiskajos standartos noteiktajām prasībām;
- organizēt prasmes pārbaudes un koordinēt starplaboratoriju salīdzinošo testēšanu saskaņā ar starptautiskajām prasībām;
- pārstāvēt Latviju starptautiskajās akreditācijas organizācijās;
- uzturēt un aktualizēt akreditēto institūciju informatīvo bāzi.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Lai gan daudzas institūcijas atsakās no akreditācijas ekonomiskās situācijas dēļ, arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 210 akreditētām institūcijām. Jaunas akreditācijas piešķirtas laboratorijām

veterinārmedicīnas un medicīnas jomās, inspicēšanas institūcijai degvielas uzpildes staciju tvaiku atsūkņēšanas pārbaudei, sertificēšanas institūcijām degvielas, mērinstrumentu un metināšanas procesa sertificēšanai. Vienas institūcijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši Labas laboratoriju prakses principiem. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta viena personāla sertifikācijas institūcija.

LATAK ir apliecinājis akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzišanas līgumam (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām, LATAK darbinieki piedalās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā, Daudzpusējā atzišanas līguma komitejas sanāksmēs un ģenerālajās asamblējās.

Starptautu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veiksmīgi uzsākta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā, un noslēgts sadarbības līgums.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību* uzlikto uzdevumus metroloģijas jomā.

Saskaņā ar grafiku tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana Eiropas Savienības nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI), kā arī izpildītas etalonu uzturēšanas procedūras.

Oktobrī tika veikta nacionālā masas mērvienību etalona LNE 08 ($(1 \div 500) \text{mg}$, $(1 \div 500) \text{g}$, $(1 \div 20) \text{kg}$) kalibrēšana Dānijas NMI DFM. Šiem etalonatsvāriem ir veikti kalibrēšanas pēcdarbi, kalibrēšanas rezultātu stabilitātes un dreifa kontrole, nenoteiktību budžeta aktualizācija. Tika veikta nacionālā elektrisko mērvienību etalonu LNE 15 un LNE 16 (elektriskie pretestības mēri, līdzsprieguma etalonsistēma) stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Tika veikta nacionālā mērvienību etalonu LNE 01, LNE 03 un LNE

06 stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā.

Tiek turpināta Laika etalona datu (Nacionāla laika skala UTC(LV)) pārraide Starptautiskajam svaru un mēru birojam (BIPM *Bureau International des Poids et Mesures*), kā rezultātā iespējams nodrošināt etalona starptautisko izsekojamību. Laika un frekvences etalons un tās tehniskā infrastruktūra ir sekmīgi pārvietoti uz jaunām telpām. Tāpat tiek turpināta laika etalonu datu savstarpēja apmaiņa ar 15 laboratorijām Polijā un Lietuvā, kā arī ikmēneša salīdzināšanas rezultātu aktualizācija starptautiskajā datu bāzē.

2010. gadā tika izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un sertificēti 13 tipi. Atteikta viena modeļa tipa apstiprināšana. Atkārtoti izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un pagarināti sertifikāti 10 tiem. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internetā Metroloģijas biroja mājas lapā.

2010. gadā tika veikti priekšdarbi EURAMET projektam Nr. 672 *Determination of form of high quality flats*.

Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēma prezentēta Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Metroloģijas birojā veikts EURAMET nozīmētais Metroloģijas biroja kvalitātes sistēmas audits („peer-review”), konstatējot, ka Metroloģijas biroja kompetence veikt etalonu uzturēšanu un kalibrēšanu atbilst standarta LVS EN 17 025 prasībām. Septembrī kalibrēšanas un mērīšanas spējas ((CMC) *Calibration and Measurement Capabilities*) tika atjaunotas starptautiskajā BIPM datu bāzē KCDB.

Metroloģijas birojs 2010. gadā turpina sadarbīties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Metroloģijas birojs ir sagatavojis un iesniedzis WELMEC priekšlikumus Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta *direktīvas 2004/22/EK* par mērinstrumentiem sfēras paplašināšanai.

Tika noslēgts savstarpējās sadarbības līgums ar Somijas nacionālo metroloģijas institūtu „MIKES”. Notika informācijas apmaiņa ar Dānijas nacionālo metroloģijas institūciju DFM par masas mērvienību etalona kalibrēšanas metodiku. Pabeigts darbs EURAMET projektā Nr. 1117 *Laika noteikšana un reglamentācija Eiropas valstīs*. Informācija par Latviju ir ievietota noslēguma dokumentā un ir pieejama visām 33 projektā iesaistītajām Eiropas dalībvalstīm.

Sadarbības ar Latvijas metroloģisko institūciju jomā ir veikta SIA LNMC 27 reference.

6.13. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (Privatizācijas pabeigšanas likums), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts AS „Latvenergo”, valsts AS „Latvijas pasts”, valsts AS „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts AS „Latvijas dzelzceļš”, valsts AS „Latvijas gaisa satiksme” un valsts AS „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2006. gada 31. augusts vai 2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, MK ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts AS „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, t.sk. kapitāla daļu, un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2010. gada 1. oktobrim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 627 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4326 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt

fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2010. gada 1. oktobrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2464 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,666 miljardu latu apmērā, t.sk., 395,402 milj. latu un par privatizācijas sertifikātiem 1,266 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,2 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,2 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,5 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2010. gada 1. oktobrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 4941 valsts zemesgabals ar 7423,3 ha kopējo platību. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 198,5 milj. latu, no kuriem 95,6 milj. latu naudā, bet 103 milj. latu īpašuma kompensācijas

sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2010. gada 1. oktobri – 180,2 milj. latu, no kuriem 84,5 milj. latu un 95,7 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2010. gada 1. decembrim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3270 privatizācijas projektu ar kopējo nosacīto cenu 157,7 milj. latu (t.sk. maksājumi sertifikātos 57,8 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 1. decembrim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pienākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvprātīga un ar likumu nav uzdots.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kopš 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto un valsts statistikas informāciju Latvijā ir 30 510 privatizējamo dzīvojamo māju ar 504 426 dzīvokļiem, t.sk. 25 298 pašvaldību dzīvojamās mājas ar 454 136 dzīvokļiem un 5212 valsts dzīvojamās mājas ar 50 290 dzīvokļiem.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2010. gada 1. decembrim pieņemti lēmumi par 5095 dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kas ir 97,8% no kopējā valsts dzīvojamo māju skaita. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 50 072 valsts dzīvokļu īrniekiem, bet 22 853 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Līdz dzīvojamās mājas privatizācijai ar lēmumu īpašumā nodoti 23 044 dzīvokļi. Līdz 2010. gada 1. decembrim privatizēti 44 228 valsts dzīvokļi, kas ir 87,9% no kopējā valsts dzīvokļu skaita. 2010. gadā privatizēti 11 dzīvokļi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – sagatavotas un privatizācijai piedāvātas 24 513 pašvaldību dzīvojamās mājas. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 440 347 pašvaldību dzīvokļu īrniekiem, bet 166 020 paziņojumu par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. 2010. gadā privatizācijai piedāvātas 45 dzīvojamās mājas ar 302 dzīvokļiem. Ar pašvaldību lēmumiem īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoti 171 458 dzīvokļi. Īpašuma attiecības sakārtotas 43 248 par lauksaimniecības uzņēmumu pajām privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, kuri dzīvo 1723 par pajām privatizētajās dzīvojamās mājās. Līdz 2010. gada 1. decembrim privatizēti 402 488 pašvaldību dzīvokļi, kas ir 88,6% no kopējā pašvaldību dzīvokļu skaita.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā līdz 2010. gada 1. decembrim nodotas 9904 dzīvojamās mājas, t.sk. 6055 pašvaldību dzīvojamās mājas un 3849 valsts dzīvojamās mājas. Šī procesa rezultātā Latvijā ir nodibinātas 525 dzīvokļu īpašnieku sabiedrības un biedrības, no kurām 416 atrodas septiņās lielākajās pilsētās un 109 – Latvijas novados. Ar pilnvarojuma līgumiem dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā nodots 3110 dzīvojamo māju.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tīrās ekonomiku.

Valsts zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija (atsavināšana). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām. Pilsētas zemes komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu, pabeigušas to iekļaušanu Pilsētas zemes izpirkšanas reģistrā. Ir beigusies lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un turpinās lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšanu ar personām, kuras līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikušas zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu, bet līdz 2009. gada 31. augustam nebija iesniegušas iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu.

2010. gada 1. jūlijā stājās spēkā likums *Grozījumi Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā (Privatizācijas pabeigšanas likums)*.

Līdz minētajiem grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likums* noteica, ka tiem dzīvojamo ēku īpašniekiem un augļu dārzu lietotājiem pilsētās, kuri līdz 2009. gada 31. augustam bija iesnieguši iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un to saņēmuši, zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar valsts AS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” bija jānoslēdz līdz 2009. gada 30. decembrim. Līdz 2009. gada 30. decembrim saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 686 *Zemes izpirkuma (pirkuma) līguma noslēgšanas kārtība* Hipotēku banka bija noslēgusi 72 969 līgumus.

Šobrīd minētie grozījumi *Privatizācijas pabeigšanas likumā* paredz, ka tie dzīvojamo ēku īpašnieki un augļu dārzu lietotāji pilsētās, kuri līdz 2009. gada 31. augustam bija iesnieguši iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un to saņēmuši, zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku var noslēgt vēl līdz 2010. gada 30. decembrim.

Līdz ar minētajiem grozījumiem tika pagarināts termiņš – 2011. gada 31. marts, līdz kuram Hipotēku bankai jānodod pašvaldībām ziņas par personām, kuras līdz 2010. gada 30. decembrim nenoslēdza zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu. Līdz ar to ir uzsākta lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšanu ar pilsētu zemes lietotājiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikuši zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu, līdz 2009. gada 31. augustam bija iesnieguši iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes

piešķiršanu īpašumā par samaksu un to saņēmuši, bet līdz 2010. gada 30. decembrim nebija noslēguši zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteikto lauku apvidus zemes izpirkšanas pieprasījumu iesniegšana Valsts zemes dienestā (VZD) par pastāvīgā lietošanā piešķirtās lauku apvidus zemes izpirkšanu norisinājās divos pieteikšanās posmos, t.i., no 2005. gada 1. septembra līdz 2006. gada 31. augustam un no 2007. gada 1. augusta līdz 2007. gada 30. novembrim.

Pēc zemes izpirkšanas pieprasījuma saņemšanas VZD pārbaudīja personas tiesības iegūt pieprasīto zemi īpašumā par samaksu. Gadījumā, ja personai bija tiesības zemi izpirkt, VZD pieņēma lēmumu un izpirkšanai pieprasīto zemes vienību iekļāva Lauku zemes izpirkšanas reģistrā. Savukārt zemes pastāvīgajiem lietotājiem, kuriem normatīvo aktu ierobežojumu dēļ zemes izpirkšanas pieprasījuma izskatīšanas brīdī nebija tiesību izpirkt zemi, bet tādas tiesības varētu rasties līdz lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu, izpirkšanai pieprasītā zemes vienība tika iekļauta Izpirkšanas reģistrā ar nosacījumu, ka līdz lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu persona iesniegs VZD dokumentus, kas apliecina tiesības izpirkt zemi.

Gadījumos, kad zemes robežu plāni Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā bija reģistrēti līdz 2006. gada 31. augustam, VZD Izpirkšanas reģistrā iekļāva pastāvīgā lietošanā piešķirtās kadastrāli uzmērītās zemes vienības bez personas pieprasījuma.

Personas iesniegumu lēmuma pieņemšanai par Izpirkšanas reģistrā iekļautās lauku apvidus zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu bija jāiesniedz VZD šādos termiņos:

- līdz 2010. gada 31. maijam gadījumā, ja izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plāns reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā iesniegts līdz 2009. gada 31. augustam;
- līdz 2010. gada 31. augustam gadījumā, ja persona likumā noteiktajā termiņā ir veikusi priekšapmaksu par lietošanā esošu zemi un izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plāns iesniegts reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā pēc 2009. gada 31. augusta;
- līdz 2010. gada 31. augustam personām, kuru pieprasītās zemes vienības Izpirkšanas reģistrā tika iekļautas ar nosacījumu, ka līdz iesnieguma iesniegšanai vai reizē ar to tiks iesniegti dokumenti, kas apliecina personas tiesības iegūt zemi īpašumā par samaksu, un izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plāns reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā.

Visas tās personas, kuras iepriekš minētajos termiņos bija pieprasījušas VZD sagatavot lēmumus par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un bija tos saņēmušas, tieši tāpat kā dzīvojamās ēkas īpašnieki vai

augļu dārzu lietotāji zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku varēja noslēgt līdz 2010. gada 30. decembrim neatkarīgi no VZD lēmumā par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu norādītā termiņa šā līguma noslēgšanai.

Kopskaitā Hipotēku banka noslēgusi 239 841 līgumu, t.sk. 2010. gada trijos ceturkšņos – 1869 līgumu, par zemes pārdošanu 1,749 milj. hektāru kopplatībā, t.sk. 2010. gada trijos ceturkšņos – 25 272 hektāru kopplatībā.

Līdz 2010. gada 1. decembrim iespēju veikt samaksu par zemi un noslēgt līgumu ar Hipotēku banku vēl bija iespējams izmantot par nedaudz vairāk kā 37 100 lauku apvidos izpirkšanai pieprasītajām zemes vienībām jeb 22 procentiem.

Gadījumā, ja līdz 2010. gada 30. decembrim netika noslēgts zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar Hipotēku banku, gan pilsētas, gan lauku apvidus zemes izpircejs zaudē iespēju izpirkt zemi par tās kadastrālo vērtību, kā arī zaudē jau ieguldīto priekšapmaksu, kas veikta privatizācijas sertifikātos pirms zemes kadastrālās uzmērīšanas.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī bijušajiem zemes īpašniekiem, kuri līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, vai viņu mantiniekiem, kuriem nav atjaunotas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu vai par to nav piešķirti īpašuma kompensācijas sertifikāti, iespēju pieteikties uz līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim tika nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējās atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

2008. gada 20. decembrī ir stājušies spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*. Tie paredz kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas VZD sadarbībā ar pašvaldībām pārbauda:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;

- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecinoši dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendentu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecina īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

No CZK 1 066 atzītajiem īpašuma tiesību atjaunotājiem par zemi 12 982,6 hektāru platībā pirmās prioritātes kategorijai atbilst 151 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītājs uz zemi 2 474,9 hektāru platībā, otrajai – 35 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītāji uz zemi 407,9 hektāru platībā, bet trešajai – 880 īpašuma tiesību atjaunošanas pieprasītāji uz zemi 10 099,9 hektāru platībā, t.i., no visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji – 83 procentus.

Lai nodrošinātu procesu īpašuma tiesību atjaunošanai uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, VZD reģionālajās nodaļās ir izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, bet Rīgā – valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija. VZD izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu izvēlētajās zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Līdz 2010. gada 1. jūnijam ir uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes

pretendentiem. Zemes vienības savu vietējo pašvaldību un rajona līmenī izvēlējās 55 pretendenti, par kuriem VZD izveidotās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas ir sagatavojušas un nodevušas CZK nepieciešamos dokumentus, lai tā pieņemtu lēmumu par īpašuma tiesību atjaunošanu. Pārējo 91 pretendenta pieprasījumus izskata VZD izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Ja attiecīgās prioritārās grupas personu skaits ir lielāks par piedāvāto zemes vienību skaitu, VZD izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija organizē izlozi saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 20. decembra noteikumiem Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Sakarā ar to, ka vēlmi iegūt zemi bijušā Rīgas rajona teritorijā izteica personu skaits, kas bija lielāks par piedāvāto zemes vienību skaitu, valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija organizēja zemes vienību izlozi.

10 dienu laikā pēc notikušajām izlozēm VZD izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu CZK, kura divu mēnešu laikā pēc dokumentu saņemšanas sagatavo atzinumu par īpašuma tiesību atjaunošanu un nosūta to pretendentiem.

Valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija plānoja visu pirmās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšanu pabeigt līdz 2010. gada beigām.

Otrajā prioritātes grupā iekļauto pretendentu pieprasījumu izskatīšanu VZD izveidotās zemes reformas pabeigšanas komisijas uzsāks pēc visu pirmās pretendentu pieprasījumu izskatīšanas.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz

izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2010. gada 1. oktobrim 2,5 milj. iedzīvotāju ir piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, t.sk. 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, t.sk. 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4,9 milj. – par zemi lauku apvidos, 969,3 tūkst. – par namīpašumiem, 814,4 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2010. gada trijos ceturkšņos 6 bijušajiem īpašniekiem vai viņa mantiniekiem tika piešķirti 269,4 īpašuma kompensācijas sertifikāti.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,6 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2010. gada 1. oktobrim pieņemti 11 076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušajiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8 411 personām par kopējo summu 17,5 milj. latu, dzēšot 0,6 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātus.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2010. gada 1. oktobrim izmaksāta kompensācija naudā 4,6 milj. latu apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto 3,2 tūkst. personu zaudējušas tiesības dzēst 15 tūkst. sertifikātu.

6.3. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2010. gada 1. oktobrim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	37,9	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	820,0
Zeme	312,7 tūkst. zemes gabalu	16,8	5140,3
Kopā:		106,5	6793,5
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		94,7%	84,8%

Līdz 2010. gada 1. oktobrim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 106,5 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 94,7% no kopējā piešķirto

sertifikātu skaita (skatīt 6.3. tabulu). No 2008. gada 1. aprīļa līdz 2010. gada 1. oktobrim 272,1 tūkst.

īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 357,8 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

2010. gada 1. oktobrī 386 tūkst. fizisko personu kontos bija 2,2 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tajā skaitā 0,1 milj. kompensācijas sertifikātu.

2010. gada 1. oktobrī juridisko personu kontos bija 1,2 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,1% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, t.sk. 10 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2010. gada oktobrī varēja izmantot 14 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2010. gada trijos ceturkšņos svārstījās no 18,5 tūkst. privatizācijas sertifikātu janvārī līdz 46,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu jūnijā un no 400 īpašuma kompensācijas sertifikātu jūlijā līdz 1,2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu maijā.

6.14. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu

risināšanā un darbojas saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 Ekonomikas ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanās par sadarbību Tautsaimniecības padomē un Ekonomikas ministrijas 2010. gada 7. aprīļa TSP nolikumu Nr. 1-11-3.

6.25. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP sastāvā ir 25 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, t.sk. ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvis.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, veicināt Lisabonas stratēģijā noteikto uzdevumu izpildi Latvijā un iesaistīt šo uzdevumu izpildē valsts

institūcijas, pašvaldības un sociālos partnerus, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārejo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu sagatavošanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp

uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība *Nacionālā attīstības plāna* un *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanā – Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

Tautsaimniecības padomē izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai. Veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 14 nozaru asociācijas, tādas nozares kā ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, loģistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, t.sk. IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas

izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

TSP locekļi un eksperti darbojas šādās padomēs, komitejās un darba grupās:

- Ārlietu ministrijas konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos;
- EM Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē;
- EM Būvniecības padomē;
- Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības koordinācijas padomē;
- Finanšu ministrijas Eiropas Savienības struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē.

2010. gada otrajā pusē ir notikušas 7 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi jautājumi:

- *Valsts nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes 2011.-2016. gadam* (tika vērtēts arī politisko partiju iesūtītais redzējums par nodokļu politiku turpmākajiem gadiem);
- darba grupas ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai rezultāti;
- likumprojekts *Pievienotās vērtības nodokļa likums*;
- *Investīciju piesaistes stratēģija Latvijai 2011.-2013. gadam*;
- *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2010. gadam* projekta monitorings;
- 2010. gada valsts budžeta izpilde un tendences tautsaimniecības attīstībā;
- par barjerām Eiropas Savienības fondu apguvē un iespējamajiem risinājumiem to novēršanā;
- publisko kapitālsabiedrību restrukturizācija (korporatīvās pārvaldības uzlabošana, skaidru mērķu noteikšana, politiskās neatkarības un caurspīdīguma nodrošināšana, vienotas valsts aktīvu pārvaldes ieviešana u.c.);
- LIAA priekšlikumi (pārziņā esošo ES fondu aktivitāšu) finansējuma apguves uzlabošanai;
- energoizmaksu pieauguma tiešā un netiešā ietekme uz uzņēmumu konkurētspēju vidējā termiņā;
- dabasgāzes tirdzniecības gala tarifu struktūra un to ietekmējošie faktori.

2010. gada novembrī notika TSP ārkārtas sēde, īstenojamie fiskālās konsolidācijas pasākumi. kurā tika izvērtēti 2011. gada valsts budžetā

6.26. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP pozīcija valdībai par 2011. gada valsts budžeta pieņemšanu:

- TSP kategoriski noraida nodokļu sloga palielināšanu uz darbaspēka rēķina;
- paredzēt budžetā daudz lielāku devumu no pasākumiem ēnu ekonomikas mazināšanai;
- veikt strukturālās reformas ar mērķi tās realizēt ar 2011. gada 2. pusgadu un 2012. gadu, orientējoties uz valsts aparāta efektīvu pārvaldību, rezultātā panākot valsts izdevumu ekonomiju;
- ieviest efektīvāku valsts kapitālsabiedrību pārvaldību;
- no nodokļu ieņēmumu paaugstināšanas gūt ne vairāk kā 1/3 no nepieciešamā konsolidācijas apmēra un 2/3 – uz izdevumu samazināšanas rēķina;
- katras nodokļu izmaiņas vērtēt, salīdzinot nodokļu slogu reģionā (Lietuvā, Igaunijā, Polijā), lai nepasliktinātu Latvijas uzņēmēju konkurētspēju un stiprinātu iekšējo patēriņu, kas nodrošina budžeta turpmākos ieņēmumus un rada darba vietas;
- veikt centralizētus iepirkumus, pirmkārt, ministriju un to padotības iestāžu līmenī, tādējādi optimizējot izmaksas un padarot iepirkumu procedūru maksimāli caurspīdīgu un, otrkārt, valsts līmenī.

TSP locekļi norāda, ka budžeta veidošanas stadijā jādefinē skaidri mērķi, konkrēti uzdevumi efektīvas valsts pārvaldes nodrošināšanai. Uzņēmēji nepiekrīt šādiem konsolidācijas principiem, jo tie nav ilgtspējīgi un traucē uzņēmējdarbības attīstību.

TSP norāda, ka normatīvie akti, kas skar nodokļu politiku, eksportu, darbaspēka atalgojumu u.c. tautsaimniecības attīstībai stratēģiski svarīgus jautājumus, ir jāizvērtē jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā.

Jāsekmē efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana. Jāveicina pētniecība, attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā. Jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Jāveicina struktūrfondu ātrāka un apjomīgāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā. Jāīsteno valsts strukturālās reformas.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

7. REKOMENDĀCIJAS

Straujā ekonomikas lejupslīde Latvijā ir apturēta. Ekonomiskās situācijas uzlabojumu galvenokārt nosaka eksporta apjoma pieaugums un t.s. tirgojamo nozaru izaugsme, kas daļēji ļauj kompensēt pagaidām vēl vājo iekšzemes pieprasījumu un uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru attīstību.

Lai gan straujās izaugsmes gados izveidojušās ekonomikas disproporcijas krīzes laikā ir mazinājušās, tomēr joprojām, saglabājoties gan valsts, gan privātā sektora (mājsaimniecību un uzņēmumu) budžetu nesabalansētībai, turpinās t.s. bilances posteņu līdzsvarošanas process (*balance sheet effect*). Sabiedriskā sektora finansiālās stabilitātes risks ir arī demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās, jo, saskaņā ar prognozēm, Latvijas iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā vidējā termiņā turpinās samazināties.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību, ir nepieciešams uzturēt ekonomikas konkurētspēju. Iepriekšējo gadu tautsaimniecības attīstības tendences ir pierādījušas, ka tirgus mehānismi paši par sevi negarantē pārstrukturēšanos uz ilgtspējīgu izaugsmes modeli.

Tas prasa tālredzīgu struktūrpolitiku. Pirmkārt, ir jāveido zināšanu ietilpīga ekonomika, kurā izaugsmes bāze ir vērtību radīšana ar zināšanu palīdzību (izglītība un pētniecība, inovācija un radošums, digitālā ekonomika), otrkārt, jānodrošina ilgtspējīgs sociālais budžets, ņemot vērā sabiedrības novecošanās problēmu, treškārt, jādiversificē enerģijas piegāde, ceturtkārt, jāizveido videi draudzīgāka – „zaļāka” ekonomika.

Ierobežota budžeta apstākļos valsts atbalstam ir jābūt mērķtiecīgam un selektīvam. Vienlaikus ar mērķtiecīgu politiku Latvijai būs jāpārvar ilgstošā saspringtā situācija darba tirgū. Tuvākajos gados Latvijas konkurētspēja pārsvarā vēl varētu balstīties uz zemām darbaspēka izmaksām. Tomēr jāreķinās, ka ekonomisko attīstību arvien būtiskāk noteiks produktivitātes pieaugums, kas nozīmē relatīvi lēnāku nodarbinātības pieaugumu. Tādējādi ir liels risks, ka pieaugs sociālā spriedze (nabadzība, atstumtība) un darbaspēka emigrācija, kas var skart ne tikai zemas kvalifikācijas iedzīvotājus, kas bija raksturīgi iepriekšējos gados, bet arī augstas kvalifikācijas speciālistus.

Ņemot vērā minēto, mūsdiā, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- **makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanā:**
 - nodrošināt stingru fiskālo disciplīnu atbilstoši *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmai* noteiktajam budžeta deficīta samazināšanas grafikam;
 - nodrošināt Māstrihtas konverģences kritēriju sasniegšanu, lai ar 2014. gada 1. janvāri Latvija varētu pievienoties eiro zonai;

- samazināt ēnu ekonomiku, radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz oficiālo ekonomiku un atbalstot godīgos uzņēmējus;
- izstrādāt fiskālās atbildības likumu, kurā būtu noteikti vidēja termiņa fiskālās politikas mērķi, tādējādi sekmējot atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu;
- nodrošināt sabiedrisko finanšu ilgtspēju, tajā skaitā paaugstinot pensionēšanās vecumu;
- **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā:**
 - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Vidējā termiņā ir jāpanāk, lai nodokļu slogs tiktu pārlūkts no uzņēmējdarbības un nodarbinātības uz īpašumu un patēriņu;
 - palielināt Valsts ieņēmumu dienesta darbības efektivitāti, turpinot VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
 - nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā;
 - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Ir jāpabeidz valsts megasistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāievieš e-paraksts visās valsts iestādēs un jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jāveicina elektronisko iepirkumu izmantošana;
 - izveidot mikrouzņēmumu darbībai labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi, īstenojot koncepciju par *Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, ieviešot fiksētu mikrouzņēmuma nodokli, kā arī īstenojot dažādus pasākumus, kas atvieglos mikrouzņēmumu reģistrāciju, darbību, nodokļu maksāšanu;
 - sagatavot jaunu būvniecības procesa regulējumu, paredzot samazināt būvprojektu saskaņošanā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju skaitu un saskaņošanai maksimāli patērējamo laiku. Ieviest būvniecības informācijas sistēmu;
 - pilnveidot valsts līmeņa oficiālās statistiskās informācijas plūsmu, kā arī valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņošanu, lai novērstu atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- **konkurences nodrošināšanā un administratīvi regulējamo cenu noteikšanā:**
 - nodrošināt konkurences aizsardzību, iespējami efektīvāk vērsties pret nozīmīgākajiem konkurences pārkāpumiem, veicot preventīvos un pārbaudes pasākumus aizliegto vienošanos identificēšanai tautsaimniecībai svarīgās nozarēs;

- veicināt konkurenci, paaugstinot tirgus dalībnieku un sabiedrības izpratni par godīgas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību un veicot izpēti par konkurences situāciju dažādos tirgus sektoros, īpašu uzmanību pievēršot tādām jomām kā pakalpojumu sniegšana iedzīvotājiem un atsevišķu pārtikas produktu tirdzniecība. Balstoties uz izpētes rezultātiem, veikt nepieciešamās aktivitātes konkurences situācijas uzlabošanai;
- turpināt izvērtēt normatīvo aktu un to projektu ietekmi uz konkurences situāciju dažādos tirgos administratīvo šķēršļu novēršanai;
- **patērēju tiesību aizsardzības un uzraudzības uzlabošana:**
 - ieviest nebanku kredītu devēju licencēšanas sistēmu, nodrošinot to pastiprinātu uzraudzību;
 - stiprināt patērētāju aizsardzību finanšu pakalpojumu jomā, ieviešot Pasaules Bankas pētījumā *par patērētāju aizsardzību un finanšu iespējām Latvijā* iestrādātās rekomendācijas;
 - izstrādāt konceptuāli jaunu regulējumu ārpusstiesas parāda piedziņas jomas sakārtošanai;
 - turpināt tirgus uzraudzības sistēmas pilnveidošanu, izstrādājot vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentu;
- **investīciju, uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšana:**
 - veicināt uzņēmumu pieeju finansējumam, ieviešot jaunas finanšu instrumentu valsts atbalsta programmas un īstenojot ES fondu projektus;
 - vairāk uzmanības pievērst finansējuma piešķiršanai uzņēmējdarbības attīstībai agrīnajā stadijā (pasākumi pirmssēklas un sēklas kapitāla pieejamībai, iespējas saņemt aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem) un finanšu pieejamībai riska kapitāla veidā;
 - sekmēt jaunu ražotņu izveidi un attīstību, identificējot un sagatavojot jaunus potenciālus ražošanas projektus un piesaistot tiem ārvalstu tiešās investīcijas;
 - veicināt jaunu un esošu eksportspējīgu produktu un pakalpojumu noietu Eiropas Savienības iekšējā tirgū, aktīvi izglītojot vietējos uzņēmējus par viņu tiesībām un to tiesību aizstāvības iespējām Eiropas Savienības iekšējā tirgū;
 - aktīvāk uzrunāt ārvalstu uzņēmumus un tos informēt par Latvijas priekšrocībām, lai Latvijai piesaistītu produktīvas ilgtermiņa ārvalstu tiešās investīcijas, kuras atstātu pozitīvu finansiālo iespaidu arī uz Latvijas uzņēmumiem-apakšpiegādātājiem un veicinātu kvalitatīvu ilgtermiņa darba vietu rašanos;
 - attīstīt īpaši ārvalstu investīciju piesaistei paredzētus valsts atbalsta instrumentus un investīciju stimulus, lai, uzrunājot ārvalstu investorus, veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū ar citām Eiropas valstīm;
- veicināt vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, iesaistot šajā procesā arī privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas;
- veicināt informācijas apmaiņu starp Latvijas uzņēmumiem, kas meklē stratēģiskos investorus, un ārvalstu uzņēmumiem, kas vēlas paplašināt savu klātbūtni Eiropas tirgū;
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošana:**
 - atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību;
 - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
 - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
 - pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;
- **ES fondu izmantošana:**
 - samazināt laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādi un apstiprināšanas kārtību;
 - ES fondus novirzīt dzīvotspējīgiem projektiem, ņemot vērā valdības apstiprinātos prioritāros segmentus;
- **eksporta veicināšana:**
 - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas izcelsmes preču un pakalpojumu eksportu;
 - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgušanu;
 - attīstīt un paplašināt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu ārvalstīs;
 - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu daudzpusējās tirdzniecības sistēmas ietvaros un sarunās ar trešajām valstīm, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības

- līgumtiesiskos nosacījumus, tādējādi veicinot trešo valstu tirgu atvērtību un Latvijas uzņēmēju eksportspēju;
- turpināt vērsties pret visnopietnākajiem protekcionisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēju eksporta tirgos;
 - konsekventi realizēt Latvijas interešu aizstāvību ES Iekšējā tirgus jautājumos, sekmēt dziļāku tā integrāciju, barjeru un šķēršļu pārrobežu ekonomiskajām aktivitātēm novēršanu, tādējādi atvieglojot Latvijas preču un pakalpojumu eksportu uz ES;
 - **elastīga darba tirgus veidošanā:**
 - risināt nodarbinātības strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt piemērotu un augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un uzlabojot darba spēka iekšējo mobilitāti;
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, tai skaitā piemaksu un kompensāciju maksāšanas pienākumus, darba laika regulāciju, veicināt ģenerālvienošanos slēgšanu nozaru ietvaros;
 - samazināt nedeklarēto nodarbinātību, atvieglojot nodokļu slogu uz nodarbinātību un pilnveidojot darba tiesību normu ievērošanas kontroli, paaugstinot sabiedrības informētību par darba tiesību jautājumiem, stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā;
 - pilnveidot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanas sistēmu, t.sk. nodrošinot darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu sagatavošanu, kā par svarīgu datu avotu šīs sistēmas pilnveidošanai izmantojot 2011. gada tautas skaitīšanu;
 - **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - veicināt dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumu īstenošanu, nodrošinot vispusīgu un pieejamu informāciju, mazinot birokrātiskos šķēršļus un procedūru ilgumu;
 - izstrādāt dzīvojamām mājām izvirzāmās minimālās energoefektivitātes prasības;
 - atbalstīt daudzdzīvokļu māju un sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumus, piešķirot ERAF līdzfinansējumu;
 - noteikt prasības zema enerģijas patēriņa ēku būvniecībai.
 - **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
 - elektroenerģētikā nodalīt īpašumtiesības pārvades līmenī, lai attīstītu elektroenerģijas tirgus darbību, nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū;
 - radīt stabilu ilgtermiņa investīciju vidi, lai veicinātu ilgtspējīgu vietējās atjaunojamās enerģijas ražošanu, izmantošanu un eksportu;
 - veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu, elektroenerģijas obligātā iepirkuma un citus atbalsta mehānismus;
 - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties energoresursu veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētikā;
 - paaugstināt enerģijas gala patēriņa efektivitāti;
 - veicināt energopakalpojumu tirgus attīstību;
 - attīstīt enerģijas infrastruktūras projektus, ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam ietvaros īstenojot *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu*.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.